BIBLIOTHECA
FF. PRÆDICATORUM.
BENITIÆ.
No
St. Albert's College Library

Mariano

Mariano

FR. SALVATORIS MARIÆ ROSELLI

SAC. THEOL. MAG. ORD. PRÆD.

SUMMA PHILOSOPHICA

AD MENTEM

ANGELICI DOCTORIS

S. THOMÆ AQUINATIS.

PARS PRIMA

Logicam Complectens.

EDITIO SECUNDA

Ab Auctore recognita, & emendata.

ROMÆ MDCCLXXXIII.

APUD ANTONIUM FULGONIUM

Superiorum Permiſſu.

Digitized by the Internet Archive
in 2026 with funding from
Graduate Theological Union

https://archive.org/details/fratissalvatoris11rose

EMINENTISSIMO, AC REVERENDISSIMO PRINCIPI

D. D. FR. JOANNI THOMÆ TIT. S. XISTI
S. R. E. PRESBYTERO CARDINALI
DE BOXADORS

Univerſi Ordinis Prædicatorum Generali Magiſtro.

FR. SALVATOR MARIA ROSELLI
F.

JAmpridem in Comitiis Generalibus Ordinis noſtri Bononiæ habitis anno 1748. in quibus Tu, PRINCEPS EMINENTISSIME, optimarum legum condendarum auctor in primis, ſuaſorque fuiſti, poſita lex illa fuit vehementer

utilis, ac ſalutaris (1), qua noſtris Philoſophiæ Profeſſoribus permittitur quidem juniorum Philoſophorum opiniones narrando perſequi, imo & illas tueri, quæ cum Angelici Doctoris S. Thomæ Aquinatis doctrina nullo modo pugnant; valde tamen jubetur, atque interdicitur, ne vel minimum ab ea doctrina recedant (2), neve multum impendant temporis, ac laboris in phyſicis, mathematiciſque rebus, quæ ad Inſtituti noſtri rationem minus ſunt accommodata, minuſque ad Sacræ Theologiæ ſtudia conferre poſſe videntur (3). Graviſſima hac permotus lege, veritusque, ne forte quiſpiam ea facta permiſſione

---

(1) In Actis ejuſdem Capituli Ord. 2. ſic habetur: „ Quoniam in Philoſophicis Diſciplinis tradendis, gravis apud nonnullos irrepſit abuſus, ut vel Neotericorum ſyſtemata Scholæ noſtræ adverſa ne digito quidem attingant, ac refellant; vel in rebus præſertim phyſicis, veteri Scholæ noſtræ ſyſtemate fere relicto, in recentiorum placita paulo liberius declinent; ut certi in hujuſmodi ſtudiis fines, quos nemini tranſilire liceat, deinceps ſtatuantur, permittimus quidem Neotericorum ſyſtematum hiſtoriam ſcriptis interſeri, atque in his, quæ D. Thomæ doctrinæ minime adverſantur, recentium Philoſophorum obſervationes atque opiniones ſobrie, prudenterque adoptare: prohibemus autem vel latum unguem a D. Thomæ doctrina recedere, rebuſque phyſicis, & Mathematicis nimium indulgere, aliiſve quæ vel Inſtitutum noſtrum minus deceant, vel ad Theologica ſtudia viam non parent. Qui vero ſecus fecerint, Lectoris officio ipſo facto privatos volumus, ac decernimus „.

(2) Vide quæ dicemus infra Log. §. 97.

(3) Vide infra not. 14. pag. 121.

ne abuteretur; atque Angelico Præceptori, ut junioribus placeret Philoſophis, eas affingeret opiniones, quas ille in præclariſſimis ſuis Operibus rejecerat, & reprobaverat; arbitratus ſum, e re admodum fore Adoleſcentum noſtrorum, ſi Philoſophicas Inſtitutiones adornarem, quæ cum illius legis præſcripto congruerent. Nam ex perlectis multorum recentium Philoſophorum libris, exque collatis eorum ſententiis cum firma ac ſtabili D. Thomæ doctrina, qua mirifice delectabar in ejus ſcriptis volvendis, plane intellexi, magnam illarum ſententiarum partem Thomam & animo proſpexiſſe, & validis argumentis refutaſſe, in iis præſertim quæ ad Religionem aut pertinebant, aut pertinere aliqua ratione poterant. Præterea intellexi, in uno Thoma tantam eſſe eruditionis copiam, ut nonnullis exceptis obſervationibus, quæ poſtremis temporibus ſunt inſtitutæ auxilio inſtrumentorum ſenſus perficientium, nihil pene deſiderari videretur, quo ejus Philoſophia omnibus eſſet numeris abſoluta. Itaque conatus ſum Philoſophicas Diſciplinas tradere tali modo elaboratas, ut iiſdem complecterer breviter præcipuas juniorum Philoſophorum opinationes, eaſque ad Angelici Doctoris mentem expenderem; ipſius vero Thomæ Dogmata omni qua majori poſſem vi confirmarem, atque de-

ſenderem ; itemque oſtenderem , quam illa ſint tuendæ , amplificandæque Religioni opportuna, a qua minuti plerique Philoſophi magno conatu abducere ſimplices & incautos homines nituntur. Quod ut felicius exequerer, Thomæ cum Eccleſiæ Patribus , præclariſque Philoſophis in iiſdem ſententiis conſenſionem demonſtrare curavi. Ipſum vero Thomam imitaturus vel in Operis inſcriptione , appellare malui *Summam Philoſophicam* (1): nam & ille eadem fuit appellatione delectatus.

Quæ cum ita ſint, cuinam magis quam Tibi , PRINCEPS EMINENTISSIME , hoc erat dicandum, conſecrandumque Opus nullius quidem pretii , prout a me proficiſcitur , qui doctrina parum, ingenio autem minimum valeo; immenſæ vero æſtimationis, quod ſit Angelici Doctoris admiranda , & vere ſingulari do-

(1) Hieronymus Vielmius l. 2. De Doct. & Script. D.Thomæ: „ Summa , *inquit* , latina vox eſt a priſcis , recentioribuſque „ Latinis auctoribus uſitata ; & quemadmodum peritiores ante nos „ obſervarunt , collectionem quamdam , ſive contractionem ſigni- „ ficat : quæ cum eſſe poſſit vel numerorum , vel ſententiarum , „ vel aliarum rerum, fit , ut Summa numerorum , Summa ſententia- „ rum , & hujuſmodi dicere latine , & eleganter poſſimus . *Cir-* „ *cumſpectis rebus omnibus* , *rationibuſque ſubductis* (inquit Ci- „ cero) *ſummam feci cogitationum mearum omnium* ; hoc eſt , „ collegi , ad certaque capita contraxi cogitationes meas omnes . „ Proinde quia collectio anguſtia quædam , & brevitas eſſe vide- „ tur ; connotat hæc brevitatem , & auguſtiam quamdam „ .

doctrina munitum? Tu enim doctrinam illam primum animo comprehendiſti; deinde cum in privatis Ordinis noſtri Scholis, publiciſque congreſſibus, tum Cathedratici primum, mox Theologi Caſanatenſis munere fungens, maxima cum laude, diſcipulorumque fructu tradidiſti, propugnaſti, amplificaſti. Poſtremo ad ſupremum Ordinis Magiſterium, quod tanta cum gloria, commendatione, utilitate, longo annorum ſpatio geſſiſti, vix evectus, de ea doctrina diligentiſſime, ſtudioſiſſimeque curaſti. Nam perlato ad Te, EMINENTISSIME PATER, rumore quodam, nonnullorumque nuncio, quoſdam noſtros homines, ipſos quidem numero pauciſſimos, inveniri, qui doctrinam illam non ſatis cognitam habentes, ab ea diſcedere, novaſque amplecti opiniones auderent; periculum, ſive periculi ſuſpicionem præveniens, non modo rem acerbe tuliſti (1), propterea quod *ſumma Ordinis dignitas Thomiſticæ diſciplinæ conſtanti profeſſione veriſſime parta*, ipſiuſque *Ordinis ſalus, quæ in doctrinæ ſanctitate, & conſenſione conſiſtit*; denique *publicæ Eccleſiæ rationes, quarum cauſſa Pontifices Maximi mirifico conſenſu S. Thomæ doctrinam ſummis ſemper laudibus ornandam, & auctoritate tuendam, atque*

 ab

(4) Vide Epiſt. ejuſdem Eminentiſs. Cardinalis ad univerſum Ordinem datam. typiſque editam, 30. Aprilis 1757.

ab injuriis vindicandam putaverunt, periclitari viderentur: verum etiam confirmata lege quæ tam ſæpe, tamque graviter in Capitulis Generalibus lata fuerat de ea doctrina colenda, ſanctiſſimeque retinenda, interdixiſti, *ne quiſquam omnino homo noſtri Ordinis, quocumque ſit loco, aut dignitate, audeat ſive privatim, ſive publice tueri, aut probare ſententiam ullam ab S. Thomæ doctrina, ſenſuque alienam, aut quæ cum eadem doctrina non omnino conſentiat*. Contra inobedientes vero, ſi qui forte eſſent, juſtas ac debitas conſtituiſti pœnas, quas ne quiſquam poſſet evadere, præterea ſanxiſti, ut *eorum qui primas in Scholis Ordinis obtinent, ſive Regentum, ſive Lectorum Primariorum, ſive alio quovis nomine appellentur, partes eſſe deberent, ſi quis in hac re quid deliquerit*, ad Te *per litteras continuo, diſtincteque deferre. Quod ſi ipſi Scholarum primi peccarint, delationem ad eos pertinere, qui eis fuerint loco proximi*. Ita ſcilicet, Tibi, PRINCEPS EMINENTISSIME, curæ erat S. Thomæ Doctrina, ut ne quis ab ea diſcedere auderet.

In eadem porro ſententia non ſolum deinceps perſtitiſti, atque perſiſtere pergis; ſed animo pervolvens tuo ad magnas res comparato, & jugiter intento promovendo Ordinis bono, atque ſplendori, valde intereſſe ad Or-

dinis ejuſdem, Reique Chriſtianæ publicæ decus, & utilitatem, id curare, ut doctrinam S. Thomæ in ipſo fonte univerſi tam Lectores, quam diſcipuli attingerent, neglectis rivulis; ſaluberrimam legem reſtituere cogitaſti, qua jam ante cautum fuerat, ut Textus ipſe S. Thomæ in Scholis explicaretur, Auditoribuſque traderetur ad diſcendum (1). Cujus quidem legis cultum, obſervationemque primum reſtituìſti in Hiſpaniarum Provinciis, cum illas, nullis parcens laboribus, nulliſque deterritus periculis, inviſeres; deinde in Provinciis pleriſque aliis, ſummo Ordinis emolumento, maximaque Doctorum, & Principum etiam Virorum gratulatione, ac plauſu. Itaque fateri jure meritoque poſſumus, & debemus, abs Te, PRINCEPS EMINENTISSIME, longe multumque ſuperatum præ aliis eſſe ſtudium, quo vehementer afficeris, ut Schola noſtra doctrinæ S. Thomæ (quod pro immortali ducimus gloria) ſit addicta, & veluti mancipata.

Præcipuam attigi cauſſam conſecrandi NOMINI TUO EMINENTISSIMO leviſſimum hocce munuſculum. Accedunt tot tantaque beneficia Tua in me collata, quæ ſi vellem numerando recenſere, deficeret dies; ſi vero il-

lo-

(1) Vide infra not. 6. pag. 110.

lorum aſſequi magnitudinem, verba deeſſent. Inter hæc autem tacitus prætetire nullo modo poſſum ſingularem Clementiam Tuam, qua me prorſus immerentem eo fuiſti dignatus honore, ut Tibi a Secretis eſſem pro utriuſque Siciliæ Provinciis, in eoque munere, quod pluribus annis, Te ita volente, atque jubente, geſſi, haud gravate tuliſti. Neque illud etiam poſtremo habendum eſt loco, quod opus hoc meum ſubciſivis horis elaboratum, AMPLISSIMO NOMINI TUO dicandum permiſeris. Quid ſi adderem eximias laudes tuas, quæ toto reſonant orbe, quarumque

Si partem tacuiſſe velim, quodcumque relinquam
Majus eſt?

Sed præclarus animus Tuus laudationes deſpiciens, non patitur. Non patitur autem? imo & jubet ſilentium fieri. Dum igitur hoc qualecumque munus EMINENTIÆ TUÆ offero, illudque, & meipſum Tibi commendo, ac paternam benedictionem efflagito; precor Deum Optimum Maximum omnis ſalutis auctorem, ut EMINENTIAM TUAM Eccleſiæ ſuæ, Ordini, & Orbi diu ſoſpitem, & incolumem ſervet.

NOS FR. JOANNES THOMAS

TIT. S. XYSTI

S. R. E. PRESB. CARDINALIS

DE BOXADORS

Univerſi Ordinis FF. Prædicatorum humilis Magiſter Generalis, & Servus.

HArum ſerie, noſtrique authoritate Officii licentiam concedimus, quantum in nobis eſt, R. A. P. M. Fr. Salvatori Mariæ Roſelli Provinciæ noſtri Regni, Provinciæ Scotiæ Provinciali, & pro Provinciis utriuſque Siciliæ Socio noſtro, typis edendi *Summam Philoſophicam* ad mentem S. Thomæ Aquinatis a ſe elaboratam: dummodo a duobus ejuſdem Ordinis noſtri S. Theologiæ Profeſſoribus probetur, & ſerventur cetera de jure ſervanda. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. In quorum fidem &c. Dat. Romæ in Conventu noſtro S. Mariæ ſupra Minervam die 26. Martii Ann. 1777.

Fr. Joannes Thomas Card. de Boxadors

Magiſter Ordinis.

Reg. pag. 34.

Fr. Dominicus Vincentius Maria Bertucci
Magiſter Provincialis Daciæ, & Socius.

Juſſu

JUſſu Eminentiſs. , ac Reverendiſs. D. D. S. R. E. Presbyt. Cardinalis Fr. Jo. Thomæ de Boxadors , totius Ord. Præd. Mag. Generalis , diligenter legi opus philoſophicum , cui titulus : *Fr. Salvatoris Mariæ Roſelli Ord. Præd. Summa Philoſophica &c.* Legendo autem reperi in re quavis in eo ſive refellenda , ſive ſtatuenda , nedum quidpiam non eſſe a recta judicii ratione alienum ; Virum quinimo novi ſingulare a Natura ſortitum ingenium , Dialecticum accuratiſſimum , omni Philoſophicæ eruditionis genere refertum . Collectis enim recentiorum Philoſophorum placitis , ea fideliter refert , intime ſcrutatur , & quantum a recta philoſophandi ratione diſtent , invictis rationibus demonſtrat ; quæ autem a veri nominis Peiloſopho ſtatuenda , retinenda , propugnandaque ſunt , ineluctabili pariter ratiocinatione proponit , oſtendit , atque tuetur . Idipſum itaque opus cenſeo , ſi typis publicetur , maximæ utilitati , & commodo iis omnibus futurum , qui intentum animum ad Philoſophiæ ſtudium adjungere voluerint .

Romæ in Ædibus S. Mariæ ſuper Minervam IX. Kalend. April. MDCCLXXVII.

Fr. Hyac. Maria Bonfilius Ord. Præd. S. Theol. Mag. Cathedr. Caſanatenſis .

JUſſu Eminentiſſimi Domini , Patris Reverendiſſimi Joannis Thomæ de Boxadors S. R. E. Presbyteri Cardinalis , ac totius Ord. Præd. Magiſtri Generalis , diligenter perlegi *Summam Philoſophiæ* ab Ad. R. P. M. Salvatore Maria Roſelli S. Theol. Doctore , Scotiæ Provinciali , prælaudati Eminentiſſimi Domini , Patris Reverendiſſimi , pro Neapolitanis Provinciis Socio , erudite concinnatam in ſalutarem uſum ſtudioſæ juventutis . ac munimen contra pleroſque Philoſophiæ tractatores philologos , qui Sophiam ab Sacrarum Scientiarum ancillatu , ad arbitraria , prout affectant , traducunt , noxiiſque infarciunt ſcitamentis ; quibus perverſa ſua ſenſa diffundant , inſtillentque incautis : in horum ſubſidium Eximius author SOLI Angelico D. THOMÆ AQUINATI tenaciter inhærens , avitam philoſophiæ facem reaccendit ; nonnullas quæſtiones , velut pedanticas ab aliis expunctas ſuæ utilitati reſtituit textu brevi , claro , & firmo , perdo-

ctis

ctis annotationibus taliter illuſtrato, ut, meo ſaltem judicio, opus hoc magno futurum ſit Lectoribus emolumento, ſi publico donetur.

Dabam Romæ in Collegio Caſanatenſi 6. Novemb. 1776.

Fr. Euſtachius Bous Magiſter Theologus Caſanat.

JUſſu Eminentiſſimi, ac Reverendiſſimi D. D. Cardinalis Joannis Thomæ de Boxadors Magiſtri Generalis Ordinis Prædicatorum, Opus inſcriptum: *Fr. Salvatoris Mariæ Roſelli Ord. Præd. Summa Philoſophica ad mentem Angelici Doctoris S. Thomæ Aquinatis*, majori, qua potui, diligentia perlegi. Nihil hoc in opere offendi, quod Orthodoxæ Fidei, boniſque moribus apprime non conſentiat: & veram germanamque Philoſophiæ effigiem, noſtro etiam Philoſophico Seculo a pleriſque novitati deditis deformatam, integritati, decorique ſuo reſtitutam, ſumma animi jucunditate deprehendi. Singulæ enim Philoſophiæ partes, ita nitide, accurate, ſapienter ſunt expoſitæ, copioſeque illuſtratæ, ut nihil ſupra optandum videatur. Quare egregium opus, & Adoleſcentum inſtitutioni quam maxime utile, dignum omnino cenſeo, ut typis publicam in lucem edatur.

Fr. Bruno Toma Ordinis Prædicatorum S. Officii Supremæ, & Univerſalis Inquiſitionis Qualificator.

REverendiſſimi P. Thomæ Auguſtini Ricchinii S. P. A. Magiſtri mandatis obtemperans, Opus titulo inſignitum *Fr. Salvatoris Mariæ Roſelli Ordinis Prædicatorum Summa Philoſophica ad mentem Angelici &c.* ea qua par eſt attentione perlegi, illudque nihil ſeu Catholicæ fidei adverſum, ſeu a recta morum regula devium exhibere deprehendi: & quamquam Eclecticæ ipſe philoſophandi rationi, quæ Clariſs. Authori minus arridet ex animo ſim addictus, nihilotamenminus diffiteri nequaquam poſſum, me nedum elegantem ſtyli perſpicuitatem, rerumque ordinem, quo Opus adornavit ſuum, omnigenaque eruditione, ac doctrina ditavit, demiratum eſſe, verum & illud Commendarione dignum, quo non ſecus ac Angelicus Doctor, quem ſibi in normam; Ætyponque propoſuit, inſtitutiones ſuas ita pro locorum opportunitate Theologicis Theorematibus adſerendis, confirmandiſque accommodat, applicatque, iiſque, appoſitiſſimis paſſim exemplis ita Philoſophiæ Candidatos inſtruit, ac informat, ut jam exinde practica exercitatione excolantur apprime ad Sacra dogmata (præcipuus quod eſſe debuerit Eccleſiæ Alumnis Philoſophici ſtudii finis, ac ſcopus) cum oppido illuſtranda, tum adverſus Acatholicorum Sophiſmata protegenda. Sane Author ea, quæ adverſus receptiorem, florentiſſima hac noſtra ætate, Philoſophiam, ex Peripatiſmo depromit, aptiori, quantandemcumque fieri poteſt modo promovere, atque excitare conatur: in iis vero, in quibus vel conſtabiliendis, vel convellendis ſaniorem Recentium Philoſophorum cenſum minime adverſum habet, accuratiſſimus eſt, remque omnem numeris abſolvit omnibus, præſertim quum abſurda quædam placita nuperi unius alteriuſque Philoſophi, quem ſola dixerim temporis Epocha; minime vero conſtans, rectuſque principiorum uſus iis, qui Recentiores vulgo dicuntur adſcribit, cenſoria virga carpit, perſtringit, refellitque. Atque hoc potiſſimum haud minimi quidem pendendo nomine utile fore autumo, ſi prælo excuſum opus publicæ lucis uſura fruatur.

Romæ die 29. Septembris 1776.

Fr. Joſephus Maria Nicolai a Jeſu Auguſtin.
Excalc. Sac. Rit. Congr. Conſultor.

Mi-

MIrari quis forte poterit, quod dum Italorum Scriptorum ingenia in libertatem philoſophicam ſe vindicare ſatagunt, abjectiſque ſervitutis ſcholaſticæ vinculis, & auctoritatis, ut ajunt, præjudiciis novam ſibi philoſophandi viam ſeligunt, quam Eclecticam vocant, ideſt liberam per ſingulas ſectas ſparſarum veritatum electionem, Reverendiſſimus P. Magiſter Salvator Maria Roſelli Ordinis Prædicatorum Sancti Thomæ Aquinatis philoſophiæ nomen dare non dubitet, & ab humo tollendam & ſublevandam Peripateticam philoſophiam non ſolum manus opitulatrices porrigat, verum etiam priſtinum honorem eidem reſtituere honeſtiſſima æmulatione contendat. Quantum in laudatiſſimo hoc conamine Clariſſimus Auctor profecerit, quatumque ei Minerva arriſerit mearum partium non eſt ſuffragium interponere & ſimbolam conferre. Illud abſque veritatis diſpendio tacere nequeo perlegenti mihi de mandato Reverendiſſimi P. Thomæ Auguſtini Ricchini Sacri A. P. Magiſtri opus inſcriptum *Fr. Salvatoris Mariæ Roſelli S. Theol. Magiſtri O. P. Summa Philoſophica ad mentem Angelici &c.* Admirationem excivisse argumentorum pondus, doctrinæ copiam, ſubactum judicium, atque uberrimas illas eruditionis gazas, quibus circumfluit, & ut ita dicam nobilitatur. In Logicis Inſtitutionibus tradendis nihil apparet, qnod barbaries ſcholaſtica dehoneſtet, atque illæ eædem loquendi formulæ, quas tantopere Recentiores faſtidiunt, ſquallidum & pannoſum habitum deponunt, comptiores redditæ auctoritatibus priſcorum Eccleſiæ Patrum, & eorumdem loquela conſecratæ. In ſerie Theorematum texenda preſſo pede relegens Angelici Doctoris veſtigia ea omnia ad Sacra Dogmata adferenda & confirmanda, tamquam rivos in alveum, ordinatim deducit. Scepticorum, Atheorum, Theiſtarum, & Incredulorum noſtri ævi conſcripta volumina venatici canis ritu diligenti indagine cingit, atque eorum graves & peſtilentes errores adhibitis accuratis ratiociniis revincit. Opus itaque iſtud, non ſolum ad amuſſim Dogmatum Catholicæ Fidei proborumque morum rite exactum prælo digniſſimum cenſeo; verum etiam tamquam in exemplar abſolutiſſimum & præſtantiſſimum Chriſtianæ Philoſophiæ Candidatis omnibus proponere non dubito. Romæ die 2. Aprilis Ann. 1777.

Fr. Eliſeus a Conceptione Italicæ Congregationis
Carmelitarum Diſcalceatorum Procurator Gen.

RE-

REIMPRIMATUR,

Si videbitur Revmo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici

F. A. Marcucci Patriarcha Constantinop., *Episc. Montis Alti*, *ac Vicesgerens*.

REIMPRIMATUR.

Fr. Thomas Maria Mamachi Ord. Praedicatorum, Sac. Pal. Apostolici Magister.

AUCTORIS MONITUM.

DIſtractis Primæ Editionis exemplaribus, de altera cogitavi. In ea ſervavi univerſa, quæ in prima continebantur, uno vel altero mutato verſu; menda tamen emendavi, quæ multa in priori obrepſerant. Retinui Epiſtolam Dedicatoriam, tum quod plura ibi ſint, quæ ad noſtrorum Adoleſcentum eruditionem faciunt; tum præſertim, ut Eminentiſſimo Principi, quo jubente Opus aggreſſus fui, hoc grati animi monumentum etiam defuncto exhiberem.

SUMMÆ PHILOSCPHICÆ

AD MENTEM

ANGELICI DOCTORIS

S. THOMÆ AQUINATIS

PROLOGUS.

1\. QUæ duæ potiſſimum cauſſæ Angelicum Doctorem ad perſcribendam Summam Theologicam impulere, oportere, ſcilicet, quæſtiones cavere multas, quibus nihil erat utilitatis, de utilibus autem diſſerere ex ordine diſciplinæ (1); eæ nos vehementer urgent, illius ut veſtigia in re philoſophica perſequamur. Et ipſi enim animadvertimus, adoleſcentes noſtros Philoſophiæ auditores (quorum unice cauſſa eſt hic a nobis ſuſceptus labor) morari plurimum, cum ob quæſtiones bene multas in Scholis verſari ſolitas, quæ vel omni prorſus utilitate carent (2), vel adoleſcentum abducunt ſtudia ab utilio-

(1) Vide ejus Prol. Sum. Theol.

(2) „ Quis ferre poſſit (inquit Canus l. 9. de Locis c. 7.) diſputatio„ nes illas de univerſalibus, de nominum analogia, de primo cogni„ to, de principio individuationis, ſic enim inſcribunt; de diſtinctio„ ne quantitatis a re quanta, de maximo, & minimo, de intenſione; „ & re-

lioribus capeſſendis (1): tum quod & ipſæ utiles quæſtiones tradi a nonnullis conſueverint, perturbato ordine diſciplinæ (2).

2. Itaque divino freti auxilio, quod ejuſdem Angelici Doctoris patrocinio conſequuturos ſperamus, Summam Philoſophicam perſcribere aggredimur. In ea autem perſcribenda, perſequemur ordinem S. Thomæ (3), utilioreſque tantummodo complectemur quæſtiones, atque illas in primis, quæ cum Sacra Doctrina, cujus unice delectari ſtudio debemus (4), connexæ, & conjunctæ videbuntur. Quod ſi vires huic ſunt operi impares, cum Lactantio (5) dicam: *Hoc opus veritatis fiducia*

„ & remiſſione, de proportionibus, & gradibus, deque aliis hujuſmodi „ ſexcentis, quæ ego etiam, cum nec eſſem ingenio nimis tardo, nec „ his intelligendis parum temporis, & diligentiæ adhibuiſſem, animo vel „ informare non poteram &c. „ Hæc autem dum ſcribit Canus, non res quidem iis diſputationibus comprehenſas intelligit, quas magnæ utilitatis eſſe opportuno demonſtrabimus loco, ſed diſputationes ipſas ſubtiliſſimas, & infinitas reprobat; agit enim ibid. adverſus *vitium, quod quidam nimis magnum ſtudium, multamque operam in res obſcuras, atque difficiles conferunt*.

(1) Utiliores illæ cenſendæ ſunt, quæ ad Sacram Doctrinam, ideoque ad beatam vitam conferunt „. Multi (ait S. Auguſtinus l. 2. de „ Gen. ad litt. c. 9.) multa diſputant de iis rebus, quas majore pru„ dentia noſtri Auctores omiſerunt, ad beatam vitam non profuturas „ diſcentibus, & occupantes, quod pejus eſt, multum pretioſa, & re„ bus ſalubribus impendenda temporum ſpatia „.

(2) Eſt tradendarum diſciplinarum ordo præcipuus, ut quæ cujuſque propria principia ſint, explicetur, atque adeo ut ab univerſalioribus ad minus univerſalia procedatur. Qui ordo ſi negligatur, nullus erit progreſſus: nam ut ſcribit S. Fulgentius l. 1. ad Traſim. c. 3. „ Magnum bonum „ confert inquiſitio veritatis, quæ tamen tunc deſiderato non fruſtratur „ effectu, ſi rectis ad veri cognitionem lineis animus innitatur „.

(3) Diſſerendi, ſcilicet, per quæſtiones, & articulos. Cujus ordinis Cicero 4. Acad. illud ſummum agnovit commodum, quod *quæſtio eſt appetitio cognitionis, quæſtioniſque finis inventio*. Inſuper præponendi in quolibet articulo argumenta quæ contra ſunt; nam ut S. Hieronymus ſcribit in Proem. Dial. adv. Pelag. *magis perſpicua veritas fit, cum propoſuerit unuſquiſque quod ſenſerit*.

(4) S. Thomas 2. 2. q. 185. a. 5. ad 3. „ Religioſis, *inquit*, com„ petit principaliter intendere ſtudio litterarum pertinentium ad doctri„ nam, quæ ſecundum pietatem eſt, ut dicitur ad Tit. 1. Aliis autem „ doctrinis intendere non pertinet ad Religioſos, quorum tota vita di„ vinis obſequiis mancipatur, niſi in quantum ordinantur ad Sacram „ Doctrinam „. Vide S. Auguſt. l. 2. de Gen. ad litt. c. 10.

(5) l. 3. Inſtit. c. 1.

cia ſuſcepi fortaſſe majus, quam ut poſſit meis viribus ſuſtineri: quod tamen, etiamſi ego defecerim, Deo, cujus eſt hoc munus, adjuvante, veritas ipſa complebit.

3. Quia vero, ut infra oſtendemus, in Philoſphia tradenda, a Logica eſt incipiendum; Logica vero, ut Cicero (1) monet, *primo progreſſu feſtive tradit elementa loquendi, & ambiguorum intelligentiam, concludendique rationem*; quæ quidem omnia Inſtitutionibus Logicis continentur; idcirco ab iiſdem Inſtitutionibus ducimus Philoſophiæ initium.

INSTITUTIONES

LOGICÆ.

1. Logica, (2) quam brevibus explicandam aggredimur; *ars* eſt *bene differendi* (3). Differere autem bene non poſſumus, niſi recte judicemus; nec recte judicare, niſi recte percipiamus. Itaque Logica mentem dirigit, ut recte percipiat (4), judicet (5), ratiocinetur (6). Judicia vero, & ratiocinationes propoſitionibus exprimuntur, propoſitiones ex terminis conſtant. Quare 1. de terminis, 2. de propoſitionibus, 3. de ratiocinatione erit agendum.

(1) 4. Acad.

(2) *Logica* dicitur a λογος, *ſermo*, *verbum*, *ratio*, quaſi *ſcientia ratipnalis*, *& ratio differendi*. Vide Tull. 1. de fin.

(3) Cicero 2. de Orat.

(4) Perceptio eſt, cum rem concipimus, nihil de ea affirmantes, aut negantes: ut cum ſimpliciter concipio hominem.

(5) Judicare dicimur, cum unum de altero affirmamus, aut negamus: ut cum dico, circulus eſt figura, circulus non eſt quadratum.

(6) Ratiocinamur, cum unum ex altero inferimus: ut cum probo animam noſtram eſſe immortalem, quia expers materiæ.

Pars I. de Terminis.

CAPUT I.

Complectens definitiones, & diviſiones terminorum.

2. TErminus univerſim dicitur eſſe *id ex quo ſimplex conficitur propoſitio* (1), v. g. hæc propoſitio, *Chriſtus eſt Deus*, conficitur ex tribus terminis, *Chriſtus*, & *eſt*, & *Deus* (2).

3. Dividitur terminus in *mentalem*, *vocalem*, & *ſcriptum*. Ac *mentalis* quidem eſt conceptus, ſeu idea, & notio rei, quam mente formamus, cum aliquid concipimus; & quam deinde voce exprimimus; non enim exprimimus voce, niſi quod mente concepimus; idque vocatur *verbum* mentis (3); v. g. cum dico *homo*, immediate ſignifico conceptum hominis quem mente gero, & mediate ipſum hominem per talem conceptum ſignificatum (4).

4. Terminus *vocalis* eſt vox ſignificativa (5), qua mentis

---

(1) Quamquam Ariſtoteles 1. Prior. c. 1. terminum definiat *id in quod reſolvitur propoſitio ut prædicatum*, & *id de quo prædicatur*; loquitur tamen de terminis, ut conſtituunt ordinem ſyllogiſticum. Quapropter S. Thomas 1. Perih. lect. 1. „ Triplex eſt, *inquit*, conſideratio „ ſimplicium dictionum, 1. ſecundum quod abſolute ſignificant ſimplices „ intellectus. 2. prout ſunt partes enunciationis. 3. ſecundum quod „ ex eis conſtituitur ordo ſyllogiſticus, & ſic determinatur de eis ſub „ ratione terminorum in lib. Priorum „. Itaque qui terminus dicitur communiter acceptus, vocatur a S. Thoma *ſimplex dictio*: ex dictionibus autem ſimplicibus componuntur enunciationes, & qua ratione dictiones illæ ſunt apte diſpoſitæ ad concludendum, conſtituitur ordo ſyllogiſticus, ut infra dicemus. Vide Damaſcenum Dial. c. 64.

(2) Propterea S. Thomas loc. cit. lect. 5. ait: *Aliquando nomen ſumitur, prout communiter ſignificat quamlibet dictionem, etiam ipſum verbum.*

(3) S. Auguſtinus l. 15. de Trin. c. 11. „ Verbum, *inquit*, quod foris „ ſonat, ſignum eſt verbi quod intus latet, cui magis verbi competit „ nomen. Nam illud quod profertur carnis ore, vox verbi eſt; ver„ bumque & ipſum dicitur propter illud, a quo ut foris appareat, aſ„ ſumtum eſt „.

(4) Confer S. Thom. loc. cit. lect. 2.

(5) Voces quæ non ſignificant, termini non ſunt; non enim exprimunt

tis conceptum exprimimus. Cum enim homo ſit animal naturaliter ſociale, neceſſe eſt, ut conceptiones ſuas exterius manifeſtet (1) per quædam ſigna (2). Signa autem aut *naturalia* ſunt, aut *artificialia* (3): & *naturalia* quidem ſeipſis aliquid ſignificant, ut gemitus dolorem; *artificialia* vero pendent ex arbitrio, & voluntate hominum. Hæc vero *artificialia* ſigna vel ſunt res ipſæ, ut diverſitas veſtium, vexilla exercituum, ſonus buccinæ, tympani &c. vel ſunt nutus, & verba. Verba autem, ut S. Auguſtinus advertit (4), inter *homines obtinuerunt principatum ſignificandi quæcumque animo concipiuntur* (5).

5. Terminus *ſcriptus*, eſt idem mentis conceptus ſcriptura exaratus (6). Scriptura autem eſt ſignum talis conceptus

munt verbum mentis. Vide S. Thom. ib. lect. 4. Voces autem diverſarum linguarum, termini quidem ſunt, quia revera ſignificant; ſed iis qui linguas illas ignorant, perinde ſunt ac ſi nihil ſignificarent. Ut quis proficere poſſit in ſcientia ſignificationis vocum, Genuenſis ſæpe præcipit, oportere naturam pervadere hominum ſylveſtrium, qui primi eas voces formarunt. Ita præſertim jubet Log. Ital. l. 5. §. 70. ſqq. De hujuſmodi hominibus dicemus infra. Nunc 1. in tanta temporum longinquitate, & obſcuritate quis poterit ariolari, quomodo ſylveſtres illi homines voces primum pronunciarint, & quam iis ſignificationem adjunxerint? 2. etiamſi hæc ſcire quis poſſet, quæ eſſet utilitas? nam illorum hominum neque ulla exſtant ſcripta, neque ullæ hiſtoriæ fide dignæ. 3. Genuenſis loc. cit. §. 73. exemplum ponit in voce Κέρας, quæ primis ſylveſtribus Græcis ſignificavit *cornu*, deinde caput, poſtea fortitudinem, poſtremo vim imperii. Inepte ſane: nam quis neſciat, nunc etiam apud Grecos Κέρας proprie ſignificare *cornu*, improprie robur, aut ſi malis, caput, & poteſtatem imperii? Sed Κέρας, Græca vox videtur derivata ab Hebræa *Keren*, quæ ſimiliter proprie *cornu*, metaphorice robur ſignificat. Erunne Hebræi inter ſylveſtres homines recenſendi?

(1) Vide S. Thom. 1. Perih. lect. 2.

(2) Signum definitur a S. Auguſtino l. 2. de Doct. Chriſt. c. 1. *res præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliud ex ſe faciens in cognitionem venire.*

(3) S. Aug. ib.

(4) Ib. c. 3.

(5) Hinc probat S. Thomas 3. p. q. 60. a. 6. in Sacramentis Novæ Legis requiri non ſolum res, ſed etiam verba.

(6) Scripturæ neceſſitatem oſtendit S. Thomas 1. Perih. lect. 2. „ Si homo, *inquit*, uteretur ſola cognitione ſenſitiva, quæ reſpicit ſolum ad hic, & nunc, ſufficeret ſibi ad convivendum aliis vox ſignificativa . . . Sed quia homo utitur etiam intellectuali cognitione, quæ „ abs

ex hominum arbitrio, & inſtitutione poſitum (1).

6. Voces ſignificativæ cum inſtitutæ ſint ad ſignificandos immediate mentis conceptus, totidem ſunt, quot ipſi conceptus. Concipimus autem res vel tamquam ſtantes per ſeipſas, vel ut aliis adjacentes. Termini, quibus exprimimus res conceptas veluti ſtantes per ſeipſas, dicuntur *ſubſtantivi* (2), ut homo, equus, leo. Termini exprimentes res ut aliis adjunctas, dicuntur *adjectivi*, ut ſapiens, prudens, fortis (3).

7. Rurſus voces ſignificativæ vel exprimunt ſolam formam ſine ſubjecto, ut ſapientia, temperantia, juſtitia; & termini dicuntur *abſtracti*. Vel ſignificant formam ſimul, & ſubjectum, ut ſapiens, temperans, juſtus; & termini dicuntur *concreti*.

8. Item voces ſignificativæ aliæ quidem ſunt cum aliis conjunctæ, ſignificant tamen per ſeipſas ſeparatim, ut animus bonus (4); & termini dicuntur *complexi* (5). Aliæ non ſunt cum aliis conjunctæ, & earum partes ſeorſim non ſignificant, ut ſpiritus, corpus, cælum; & termini dicuntur *incomplexi* (6).

9. Præterea quædam voces aliquid poſitivum ſignificant, ut amor, ſpes, gaudium; & termini vocantur *poſitivi*. Quædam adjunctam habet particulam negativam, ut non amor, non

„ abſtrahit ad hic, & nunc, conſequitur ipſum ſollicitudo non ſolum de „ præſentibus ſecundum locum, & tempus, ſed etiam de his quæ diſtant „ loco, & futura ſunt tempore. Unde ut homo conceptiones ſuas etiam „ his qui diſtant ſecundum locum, & his qui venturi ſunt in futuro „ tempore, manifeſtet, neceſſarius fuit uſus ſcripturæ „.

(1) Quando uſus litterarum incœperit, S. Auguſtino fuit incertum: nam l. 2. q. 67. in Exod. „ Nonnullis, *inquit*, videtur a primis ho„ minibus eas cœpiſſe, & perductas eſſe ad Noe, atque inde ad paren„ tes Abrahæ, & inde ad populum Iſrael: ſed unde hoc probari poſſit „ ignoro „.

(2) Accidentia ſignificari etiam ſolent nominibus ſubſtantivis; dicimus enim calorem, frigus, albedinem: nam licet accidentia ut ſint dependeant a ſubſtantia, non tamen ſecundum rationem. Vide S. Thom. 5. Metaph. lect. 15.

(3) Verborum etiam aliud eſt ſubſtantivum, ſcilicet, verbum *eſt*; alia adjectiva, quæ videlicet præter eſſe, aliquid aliud ſignificant, ut *videre*, *audire*, *lætari*.

(4) S. Auguſtinus l. 8. de Trin. c. 3. „ Cum audio v. g. quod di„ citur animus bonus, ſicut duo verba ſunt, ita ex eis verbis duo quæ„ dam intelligo: aliud quo animus eſt, aliud quo bonus eſt „.

(5) Vide S. Thom. 1. Perih. lect. 4.

(6) Vide S. Thom. 5. Metaph. lect. 9.

non prudens, non juſtus; & termini dicuntur *negativi* (1).

10. Quædam ſignificant certa genera, & ſpecies rerum, ut corporis, viventis, animalis; & termini dicuntur *categorici* (2). Quædam de univerſis generibus rerum dici poſſunt; & termini vocantur *tranſcendentes*. Hi autem ſunt *ens*, *res*, *aliquid*, *unum*, *verum*, *bonum*: nam quidquid eſt, ens eſt, aliquid eſt, unum eſt (3), verum eſt (4), bonum eſt (5).

11. Inſuper ex vocibus aliæ ſignificant res ad alteram non relatas, ut ſubſtantia; & termini dicuntur *abſoluti*: aliæ ſignificant res relatas ad alteram, ut filius; & termini dicuntur *relativi*.

12. Ad hæc: terminorum quidam per ſe ipſos ſignificant, ut Religio, Fides, Caritas, & hi vocantur *categorematici* (6), ideſt, *enunciabiles* (7). Quidam non per ſeipſos, ſed ſimul cum aliis perfecte ſignificant; exprimunt enim vel ipſas res

 con-

---

(1) Termini *negativi* dicuntur *infiniti*, ſeu potius *indefiniti*, a Græcis *aoriſti*, ab *α* privativo, ὁρίζω *definio*. De ipſis quæri ſolet, an æquivaleant oppoſitis, v. g. an *non amor* idem ſit ac *odium*. Negat S. Thomas 1. Perih. lect. 4 quippe terminus indefinitus imponitur a negatione, ideoque nihil ſignificat determinatum. Quandoque utimur terminis indefinitis ad ſignificandas res poſitivas, quia caremus terminis poſitivis, ut cum dicimus Deum immenſum, infinitum, incorporeum. Hi autem termini ſunt voce negativi, & poſitivi ſignificatione. De terminis *negativis* S. Auguſtinus l. 5. de Trin. c. 7. fuſe agit adverſus Arianos, occurrens eorum cavillationibus in voce *geniti* & *ingeniti*. Concludit autem: *Quamvis diverſus ſit genitus, & ingenitus, non indicat diverſam ſubſtantiam: quia ſicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur; ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem referatur neceſſe eſt.*

(2) A κατηγορέω, *enuncio*, quia determinata genera, & ſpecies ſignificant. Hinc reſponſio aliqua dicitur *categorica*, quia eſt determinata, ſive abſolute affirmativa, aut negativa.

(3) S. Auguſtinus l. 1. de mor. Manich. c. 6. „Nihil eſt eſſe, quam „unum eſſe.... nam ſimplicia per ſe ſunt, quia una ſunt; quæ autem „non ſunt ſimplicia, concordia partium imitantur unitatem „.

(4) Idem l. 7. Conf. c. 15. „Omnia vera ſunt, in quantum ſunt: „nec quidquam eſt falſitas, niſi cum putatur eſſe quod non eſt „.

(5) Idem l. 3. de lib. arb. c. 7. „Omnia eo ipſo quo ſunt, jure laudanda ſunt: quia eo ipſo quo ſunt, bona ſunt „.

(6) Cicero 4. Tuſcul. „Res quæ dicuntur de quodam, aut quibuſ„dam, κατηγορήματα Dialectici appellant.

(7) S. Thomas 1. P. q. 31. a. 3. „Dicitur dictio categorematica, quæ „abſolute ponit rem ſignificatam circa aliquod ſuppoſitum, ut albus „circa hominem, cum dicitur homo albus „.

confuſe, ut omnis, nullus, aliquis, & univerſa pronomina; vel rerum modos, cujuſmodi ſunt præpoſitiones, & adverbia; & hi dicuntur *ſyncategorematici*, ideſt, *coenunciabiles*, & *conſignificativi* (1).

13 Adduntur termini *communes*, & *ſingulares*. Communes vero vel ſignificant plura conjunctim, ut populus, grex, exercitus, & dicuntur *collectivi* (2); vel ſignificant plura tam ſimul, quam ſeorſim, ut homo qui de ſingulis hominibus enunciari poteſt; & dicuntur *diſtributivi*.

14. Hi autem vel ſignificant rationem omnino eamdem in pluribus, ut triangulum in ſingulis triangulis; & dicuntur *univoci*. Vel ſignificant rationes diverſas: tunc vero, ſi rationes ſunt omnino diverſæ, termini dicuntur *æquivoci*, ut vox ca-

---

(1) Idem ib. „ Dictio ſyncategorematica dicitur, quæ importat or„ dinem prædicati ad ſubjectum, ſicut hæc dictio omnis, vel nullus „.

(2) Vox *Eccleſia* eſt terminus collectivus. Genuenſis Log. Ital. l. 2. c. 2. §. 12. explicans, quomodo verba progreſſu temporis varias apud diverſas nationes ſignificationes acceperint, exemplum ſumit a voce *Eccleſia*. Ait autem, apud Paganos olim Eccleſiam ſignificaſſe cœtum populi: deinde in Novo Teſtamento integram aliquam Scholam Chriſtianam, veluti Eccleſiam Jeroſolymitanam, Antiochenam, Smyrnenſem &c. Poſtea aliter atque aliter fuiſſe acceptam: ac primum denotaſſe cœtum virorum Eccleſiaſticorum; deinde Templa; poſtremis hiſce temporibus ſolas menſas Beneficiariorum, tamquam bona Eccleſiæ, pro bonis menſæ Epiſcopalis, Canonicalis, Parochialis. Non quæro, quid Ethnici intellexerint nomine *Eccleſiæ*. Certe apud Ethnicos *Eccleſia* idem erat ac *coetus*: Cicero autem ſæpe memorat cœtus animorum, cœtus hominum, cœtus vitiorum, cœtus matronarum &c. Præterea Clemens Alex. Strom. 1. meminit ampliſſimi cujuſdam ædificii a Pythagora excitati, quod ὁμακοεῖον vocabant, & ad quod fæminæ quoque, ac pueri admittebantur: ait autem. *Eam quæ nunc vocatur Eccleſiam, ſignificat id quod apud ipſum eſt ὁμακοεῖον*. Quæro autem, an penes Catholicos *Eccleſia* aliquid aliud ſignificet præter *id*, quod Genuenſis docet? Si aliquid aliud ſignificat (& plane ſignificat; nam Eccleſia Catholica a Chriſto fundata, eſt *coetus fidelium eadem fidei, & Sacramentorum communione ſub eodem capite viſibili Romano Pontifice congregatus*), quare ille reticuit? Si nil aliud ſignificat, ecquid profitemur in Symbolo, cum dicimus credere *Sanctam Eccleſiam Catholicam*? Credimusne, illam eſſe aut *menſas Beneficiariorum*, aut *Templa*, aut *coetum Eccleſiaſticorum*, aut *Scholam aliquam Chriſtianam cum ſuis Doctoribus, Sacerdotibus, & Epiſcopis*? Atqui hæretici menſas Beneficiariorum habent, Templa habent, Eccleſiaſticos habent, quos *Prædicantes* vocant, ſcholas habent, jactant etiam ſuos Doctores, & nonnulli etiam, ut Græci Schiſmatici, Sacerdotes, & Epiſcopos habent.

Erit-

canis attributa animali, & ſideri (1). Si autem rationes diverſæ quidem ſunt, ſed tamen conveniunt in aliqua proportione ſimilitudinis, ut pes dictus de infima parte montis, & de infima parte corporis animalis, termini dicuntur *analogi* (2).

5. His adde terminos *primæ*, & *ſecundæ intentionis*. Ac *primæ intentionis* dicuntur illi, qui ſignificant res *naturæ*, ſecundum ſtatum quem habent independenter ab intellectu, ut homo, lapis, arbor. Termini *ſecundæ intentionis* illi dicuntur, qui ſignificant res ſecundum ſtatum quem habent dependenter ab intellectu, ut cum concipimus animal tamquam genus ad hominem, leonem, canem &c Et quia mens iſtas intentiones cognoſcit, cum reflectit ſuper res cognitas; idcirco priores illi termini dicuntur *primæ intentionis*, poſteriores *ſecundæ intentionis* (3).

CA-

Eritne apud ipſos Eccleſia Catholica? Quid vero Apoſtolus intellexit cum 1. ad Tim. 3. v. 15. *Eccleſiam* appellavit *columnam*, & *firmamentum veritatis*? Loquutuſne fuit de menſis, de Templis, de cœtu Eccleſiaſticorum tantum, aut de Schola aliqua Chriſtiana? Eritne hæc Eccleſia, quam Chriſtus Matt. 16. v. 18. *ædificavit ſupra Petram*, & adverſus quam *portæ inferi non prævalebunt*? En quomodo Genuenſis, dum explicare ſe velle dicit ſenſus verborum, illum non explicat, & omnia miſcens, rebus graviſſimis tenebras offundit.

(1) Eodem exemplo utitur Nazianzenus Orat 37. adverſus Arianos: *Quid canis*, inquit, *qui terreſtris eſt*, & *marinus*, & *cæleſtis*? *Nonne tres canes tibi dici videntur? Ita profecto. An ergo proinde quoque conſubſtantiales ſunt? Quis ſanus hoc dixerit?*

(2) De univocis, æquivocis, & analogis dicemus infra. Nunc de analogis hæc accipe ex Clemente Alex. Strom. 8. ita ſcribente: „ Ex „ his alia quidem per ſimilitudinem, ut homo, & qui eſt animal, & „ qui pictus: alia autem per proportionem, & convenientiam, ut pedes „ Idæ, & noſtri pedes, propterea quod ſint inferius: alia autem ex ope„ ratione, ut pes navis, per quam navis navigat, & pes noſter per quem „ movemur „.

(3) Vide S. Thom. q. 7. de pot. a. 9. Similia ſcribit Clemens Alex. Strom. 8. cum ait: *Philoſophorum indagatio verſatur* & *in iis quæ animo cogitantur* (ſecundas intentiones nos dicimus) & *in rebus ſubjectis* (hoc eſt in rebus naturæ quæ hujuſmodi intentionibus ſubjiciuntur).

CAPUT II.

De Nomine, Verbo, & Oratione.

16. HActenus de terminis, prout diverſis modis ſignificant; nunc de iiſdem, ut orationem componunt. Oratio autem componitur nominibus, & verbis (1).

17. Nomen (2) eſt *vox ſignificativa ex inſtituto, ſine tempore, cujus nulla pars ſignificat ſeparata* (3). Quatenus ſigni-

(1) S. Thomas 1. Perih. lect. 1. „ Poteſt, *inquit*, ex ſolo nomine „ & verbo ſimplex enunciatio fieri, non autem ex aliis orationis par„ tibus ſine his „. Addit: „ Sola nomina, & verba ſunt principales ora„ tionis partes. Sub nominibus enim comprehenduntur pronomina, quæ „ etſi non nominant naturam, perſonam tamen determinant, & ideo lo„ co nominum ponuntur: ſub verbo vero participium, quod conſignifi„ cat tempus, quamvis & cum nomine convenientiam habeat. Alia ve„ ro ſunt magis colligationes partium orationis, ſignificantes habitudi„ nem unius ad aliam, quam orationis partes; ſicut clavi, & alia hujuſ„ modi non ſunt partes navis, ſed partium navis conjunctiones „.

(2) S. Auguſtinus de Gen. ad litt. imperf. c. 6. „ Nomen, *ait*, quod „ rem notet appellatum eſt, quaſi notamen. Notet autem, ideſt, di„ ſtinguat, & doctitanter ad diſcernendum adjuvet „.

(3) Hanc definitionem explicans S. Thomas 1. Perih. lect. 4. „ Pri„ mo, *inquit*, ponitur *vox* per modum generis, per quod diſtinguitur „ nomen ab omnibus ſonis, qui non ſunt voces .... Additur autem pri„ ma differentia ſcilicet, *ſignificativa*, ad differentiam quarumcumque „ vocum non ſignificantium ... Dicitur ſecundum *inſtitutionem huma„ nam* a beneplacito hominum procedente. Et per hoc nomen differt „ a vocibus ſignificantibus naturaliter, ſicut ſunt gemitus infirmorum... „ Ponitur *ſine tempore*, per quod differt nomen a verbo. Sed videtur „ hoc eſſe falſum, quia hoc nomen *dies*, vel *annus* ſignificat tempus, „ Sed dicendum, quod circa tempus tria poſſunt conſiderari. Primo „ quidem ipſum tempus, ſecundum quod eſt res quædam, & ſic poteſt ſigni„ ficari a nomine, ſicut quælibet alia res. Alio modo poteſt conſidera„ ri id quod tempore menſuratur, in quantum hujuſmodi: quia id „ quod primo, & principaliter tempore menſuratur, eſt motus, in quo „ conſiſtit actio, & paſſio; ideo verbum quod ſignificat actionem, & paſ„ ſionem, ſignificat cum tempore. Subſtantia autem ſecundum ſe conſi„ derata, prout ſignificatur per nomen, & pronomen, non habet, in „ quantum hujuſmodi, ut tempore menſuretur, ſed ſolum ſecundum „ quod ſubjicitur motui, prout per participium ſignificatur. Et ideo „ verbum, & participium ſignificant cum tempore, non autem nomen, „ & pronomen. Tertio modo, poteſt conſiderari ipſa habitudo tempo„ ris menſurantis: quod ſignificatur per adverbia temporis, ut cras, he„ ri, & hujuſmodi ... Ponitur quarta differentia, cum ſubditur, *cujus „ nul-*

gnificat *ex inſtituto*, convenit cum verbo, & oratione. Diſcriminatur a verbo, quia verbum ſignificat cum tempore. Differt ab oratione, quia partes orationis ſignificant ſeparatæ (1).

18. Verbum (2) *eſt id quod inſuper tempus ſignificat, & cujus nulla pars ſeorſum ſignificat, atque ſemper eorum quæ de alio dicuntur, eſt ſignum* (3). Quod dicitur *tempus ſignificare*, diſtinguit verbum a nomine. Quod additur, *cujus nulla pars ſeorſum ſignificat*, diſtinguit verbum ab oratione. Tertia vero particula diſtinguit verbum & a nomine, & a participio, quod licet ſignificet cum tempore, non tamen ſemper eſt ſignum eorum, quæ de altero dicuntur, quippe participia poſſunt poni tam ex parte ſubjecti, quam ex parte prædicati (4); ut ſi dicam, *amans eſt timens*.

19. Ora-

„ *nulla pars eſt ſignificativa ſeparata*, ſcilicet, a toto nomine: comparatur tamen ad ſignificationem nominis ſecundum quod eſt in toto. „ Quod ideo eſt, quia ſignificatio eſt quaſi forma nominis: nulla autem „ pars ſeparata habet formam totius, ſicut manus ſeparata ab homine, „ non habet formam humanam. Et per hoc diſtinguitur nomen ab „ oratione, cujus pars ſignificat ſeparata „.

(1) S. Thomas loc. cit. excludit a ratione nominis nomina *infinita*: Nam *omne nomen ſignificat aliquam naturam determinatam, ut homo; aut perſonam determinatam; ut pronomen, aut utrumque determinatum; ut Sortes. Sed quod dico, non homo, neque determinatam naturam, neque determinatam perſonam ſignificat; imponitur enim a negatione hominis, quæ æqualiter dicitur de ente, & non ente*. Excludit etiam caſus obliquos nominum; quandoquidem ſolus rectus *dicitur principaliter nomen, per quem facta eſt impoſitio nominis ad aliquid ſignificandum*.

(2) Verbum quandoque accipitur pro facto. Sic 1. Reg. 3. v. 11. *Ecce ego facio verbum in Iſrael*. Quandoque pro interna animi notitia, quam appellavimus *terminum mentalem*. Vide S. Auguſtin. l. 9. de Trin. c. 10. Quandoque pro quacumque etiam externa dictione: & ſic etiam nomen dicitur verbum. Denique prout diſtinguitur a nomine.

(3) Traditam verbi definitionem ita explicat S. Thomas loc. cit. lect. 5. „ Prima (particula) diſtinguit verbum a nomine in hoc quod *conſignificat tempus*. Dictum eſt enim in definitione nominis, quod nomen ſignificat ſine tempore. Secunda vero particula eſt, per quam „ diſtinguitur verbum non ſolum a nomine, ſed etiam a participio, quod „ ſignificat cum tempore ... quia ſcilicet nomina, & participia poſſunt „ poni ex parte ſubjecti, & prædicati: ſed verbum ſemper eſt ex parte prædicati „.

(4) Inſtantiam addit S. Thomas ib. *in verbis infinitivi modi, quæ interdum ponuntur ex parte ſubjecti, ut cum dicitur, ambulare eſt moveri*. Reſpondet autem „ quod verba infinitivi modi, quando in ſubjecto

„ po-

19. Oratio eſt *vox ſignificativa, cujus partium aliquid ſeparatim ſignificat, ut dictio, ſed non ut affirmatio. vel negatio*. In eo quod dicitur *vox ſignificativa*, convenit oratio cum nomine, & verbo. In eo quod additur, *cujus partium aliquid* (1) *ſeparatim ſignificat*, diſtinguitur a nomine, & verbo. Quod ſubditur, *ut dictio, non affirmatio, vel negatio*, denotat, partes illas, in quas demum reſolvitur oratio, ſignificare quidem ſeparatim, ſed non per modum affirmationis, aut negationis, quod ſoli competit orationi (2).

20. Oratio alia eſt *imperfecta* (3), alia *perfecta*. Imperfecta non gignit perfectum ſenſum in animo audientis, ut, *proh Deus! o Cælum!* Perfecta ſententiam complet (4).

11. Per-

„ ponuntur, habent vim nominis. Unde & in Græco, & in vulgari lo- „ quutione latina ſuſcipiunt additionem articulorum, ſicut & nomina. „ Cujus ratio eſt, quia proprium nominis eſt, ut ſignificet rem aliquam „ quaſi per ſe exiſtentem; proprium autem verbi eſt, ut ſignificet actio- „ nem, vel paſſionem. Poteſt autem actio ſignificari tripliciter. Uno „ modo per ſe in abſtracto, ſicut quædam res; & ſic ſignificatur per no- „ men, ut cum dicitur actio, paſſio, ambulatio, curſus, & ſimilia. Alio „ modo per modum actionis, ut ſcilicet eſt egrediens a ſubſtantia, & „ inhærens ei ut ſubjecto; & ſic ſignificatur per verba aliorum modo- „ rum, quæ attribuuntur prædicatis. Sed quia etiam ipſe proceſſus, „ vel inhærentia actionis poteſt apprehendi ab intellectu, & ſignificari „ ut res quædam; inde eſt quod verba infinitivi modi, quæ ſignificant „ ipſam inhærentiam actionis ad ſubjectum, poſſunt accipi ut verba ra- „ tione concretionis, & ut nomina, prout ſignificant res quaſdam „. Ibid. Angelicus excludit a propria ratione verbi verbum *infinitum*, ut, *non currit, non laborat*, quia verba infinita *removent actionem, vel paſſionem potius, quam aliquam determinatam actionem vel paſſionem ſignificent*. Ait porro, verba hujuſmodi differre a verbis negativis; *quia verba infinita ſumuntur in vi unius dictionis, verba vero negativa in vi duarum dictionum*. Excludit etiam verba præteriti, & futuri temporis, *quia præteritum, vel futurum dicitur per reſpectum ad præſens*.

(1) Dicitur *partium aliquid* propter *negationes, & alia ſyncategoremata, quæ ſecundum ſe non ſignificant aliquid abſolutum, ſed ſolum habitudinem unius ad alterum*. S. Thom. loc. cit. lect. 6.

(2) Id verum habet non ſolum in oratione ſimplici, ſed etiam in oratione compoſita: nam licet oratio compoſita conſtet partibus, quæ affirmativæ ſunt, aut negativæ, ut ſi dicam, ſi ſol lucet ſuper terram, dies eſt; ſi tamen reſolutio fiat in orationes ſimplices, ex quibus conſtat oratio compoſita, partes componentes non ſignificabunt per modum affirmationis, aut negationis. S. Thomas loc. cit.

(3) Oratio imperfecta fuit illa Chriſti Domini ad Jeruſalem, flentis ſuper ipſam, Luc. 19. v. 42. *quia ſi cognoviſſes & tu, & quidem in hac die tua*. Addendum eſt *fleres*. Vide S. Greg. M. Hom. 39. in Evang.

(4) Confer. S. Thom. 1. Perih. lect. 7.

21. Perfectæ orationis quinque ſunt ſpecies, 1. *enunciativa*, 2. *deprecativa*, 3. *imperativa*, 4. *interrogativa*, 5. *vocativa* (1). Sola *enunciativa* eſt, in qua invenitur verum, aut falſum, quia ipſa ſola abſolute ſignificat conceptum intellectus, in quo eſt verum, vel falſum (2). De hac tantummodo agitur in Logica, quæ eſt ars *veri, & falſi diſceptatrix, & judex* (3). De reliquis ad Rhetores, & Poetas (4).

* * *
* *
*

Pars

(1) Hujus diviſionis hanc accipe rationem ex S. Thoma ib. „ Quia „ intellectus, vel ratio non ſolum concipit in ſeipſo veritatem rei tan„ tum, ſed etiam ad ejus officium pertinet ſecundum ſuum conceptum „ alia dirigere, & ordinare; ideo neceſſe fuit, quod ſicut per „ *enunciativam* orationem ſignificatur ipſe mentis conceptus; ita e„ tiam eſſent aliquæ aliæ orationes ſignificantes ordinem rationis, ſe„ cundum quam alia diriguntur. Dirigitur autem ex ratione unius ho„ minis alius homo ad tria. Primo quidem ad attendendum mente; & „ ad hoc pertinet *vocativa* oratio. Secundo ad reſpondendum voce; & „ ad hoc pertinet *interrogativa*. Tertio ad exequendum in opere; & „ ad hoc pertinet quantum ad inferiores oratio *imperativa*; quantum „ autem ad ſuperiores oratio *deprecativa*, ad quam reducitur oratio „ *optativa*: quia reſpectu ſuperioris, homo non habet vim motivam, „ niſi per expreſſionem ſui desiderii.... *Dubitativa* autem ad *interro„ gativam* reducitur „.

(2) S. Thomas loc. cit. „ Quia igitur iſtæ quatuor orationis ſpecies „ non ſignificant ipſum conceptum intellectus, in quo eſt verum, vel „ falſum, ſed quemdam ordinem ad hoc conſequentem, inde eſt, quod „ in nulla earum invenitur verum, vel falſum, ſed ſolum in *enuncia„ tiva*, quæ ſignificat id quod de rebus concipitur. Et inde eſt, quod „ omnes modi orationum, in quibus invenitur verum, vel falſum, ſub „ *enunciatione* continentur, quam quidam dicunt *indicativam* „.

(3) Cicero 4. Acad.

(4) S. Thomas lect. cit. „ Rhetor, *inquit*, & Poeta ducunt ad aſſen„ tiendum ei quod intendunt, non ſolum per ea quæ ſunt propria rei, „ ſed etiam per diſpoſitiones audientis: Unde Rhetores, & Poetæ ple„ rumque movent auditores in unum, provocando eos ad aliquas paſ„ ſiones.... Et ideo conſideratio dictarum ſpecierum orationis, quæ per„ tinent ad ordinationem audientis in aliquid, cadit proprie ſub „ conſideratione Rhetoricæ, vel Poeticæ ratione ſui ſignificati: ad „ conſiderationem aut Grammatici, prout conſideratur in eis congrua „ vocum conſtructio „.

Pars II. De Propoſitione.

CAPUT I.

Quid ſit Propoſitio.

22. PRopoſitio eſt *oratio enunciativa unius de altero*, ut ſi dicam, *Scipio Carthaginienſes vicit* (1).

23. Tribus ſaltem partibus quælibet propoſitio conſtare debet, una de qua aliquid enunciatur, & dicitur *ſubjectum*; altera quæ enunciatur, & dicitur *prædicatum*; tertia dicitur *nexus*, ſive *copula*, eſtque *verbum* uniens ſubjectum cum prædicato, atque exprimens vim enunciationis (2). Sic *Scipio* eſt ſubjectum, *Charthaginienſes* prædicatum, *vicit* copula (3).

24. Aliquando ſolum verbum continet integram propoſitionem, ut *vivo*, *vici*: ſignificatur enim, *ego ſum vivens*, *ego fui victor* (4). Aliquando reticetur ſubjectum, ut paſſim Latini faciunt, eo quod verbum perſonam exprimit, v. g. *ſum*

---

(1) Licet nonomnis oratio enunciativa propositio ſit: nam propoſitio dicitur ea enunciatio quæ eſt pars ratiocinationis, ſeu quæ proponitur ad inferendum, nihilominus uſus obtinuit, ut enunciatio, & propoſitio pro eodem accipiantur. Vide S. Thom. 1. p. q. 13. a. 12.

(2) Damaſcenus Dialect. c. 64. videtur non diſtinguere verbum a prædicato: nam ſcribit: „ In propositione, hoc eſt, in affirmatione, & negatione, ſubjectum quidem nomen dici: quod autem prædicatur, verbum. Ex. gr. propositio eſt, *homo ambulat*: in ea *homo* ſubjectum eſt, ac nomen dicitur, *ambulat* autem prædicati rationem obtinet, & dicitur verbum. Ac rurſum in his verbis, *Socrates bonus eſt*, Socrates ſubjectum eſt, ac nomen dicitur; *bonus eſt*, prædicati locum tenet, ac verbum nuncupatur, utpote affirmationis pars: tametsi alioqui apud Grammaticos *bonus* dicatur eſſe nomen „. Verum hæc non ita ſunt intelligenda, ut ſolum verbum dicatur prædicatum, ſed quia id quod prædicatur, nonniſi a verbo habet, ut prædicetur. Nam ut ait S. Thomas 1. Perih. lect. 5. *In omni prædicatione oportet eſſe verbum, eo quod verbum importat compoſitionem, qua prædicatum componitur ſubjecto.*

(3) *Subjectum* plerumque primum occupat locum, *prædicatum* extremum, *copula* medium; ſed hæc loca interdum permutantur, ne oratio ſemper eodem modo procedere videatur.

(4) Julianus apud Sozomenum l. 5. Hiſt. c. 17. tres propositiones tribus verbis complexus fuit, cum accepto libro Apollinaris, ait: *legi, intellexi, improbavi.*

ſum miſer, *humiliatus ſum*. Aliquando verbum exprimit prædicatum, ut *amor vincit*. Aliquando ſubintelligitur verbum, ut Pſal. 95. v. 5. *Dii gentium dæmonia*. Logici propoſitiones, quæ unica efferuntur voce, appellant *primi adjacentis*; quæ duplici, *ſecundi*; quæ triplici, *tertii adjacentis*.

25. In qualibet propoſitione ſubjectum debet eſſe inferius prædicato, vel ſaltem tale, ut converti poſſit cum prædicato; ſi enim ſubjectum latius pateret, quam prædicatum, non contineretur ſub ipſo, neque prædicato ſubjiceretur. Quare valet, *omnis infidelitas eſt peccatum*, quia peccatum latius patet, quam infidelitas: non valet, *omne peccatum eſt infidelitas*, quia infidelitas minus patet, quam peccatum Valet tamen: *omne peccatum eſt iniquitas*, quia iniquitas convertitur cum peccato (1).

26. In propoſitione conſiderari poſſunt 1. materia, ideſt, termini; 2. forma, ſeu affirmatio, vel negatio; 3. quantitas, ſive extenſio ad plura, vel pauciora; 4. qualitas, nempe, veritas, vel falſitas (2).

CAPUT II.

De diviſione propoſitionis ratione materiæ.

27. Termini qui ſunt materia propoſitionis, diverſe conjungi poſſunt: nam prædicatum aliquando neceſſario convenit ſubjecto, ita ut non poſſit non convenire, ut cum dico, *Deus eſt*. Aliquando prædicatum convenit quidem ſubjecto, ſed poteſt ei non convenire, ut cum dico, *Petrus ambulat*. Aliquando prædicatum non convenit quidem ſubjecto, ſed poteſt ei convenire, ut cum de homine ſedente dico, quod *poteſt ambulare*. Aliquando prædicatum non ſolum non convenit ſubjecto, ſed nec poteſt ei convenire, ut ſi quis dicat,

(1) Caſſiodorus de Dialect. „Subjectus, *inquit*, eſt terminus qui mi-
„ nor eſt, prædicativus vero qui major: ut in ea propoſitione, qua
„ dicitur *Homo juſtus*, *homo* quidem minus eſt, quam *juſtus*. Non
„ enim in ſolo homine juſtitia eſſe poteſt, verum etiam in incorporeis,
„ diviniſque ſubſtantiis: atque ideo major eſt terminus *juſtus*: *homo* ve-
„ ro minor; quo fit, ut *homo* quidem ſubjectus ſit, *juſtus* vero præ-
„ dicativus „.

(2) Vide S. Thom. 1. Perih. lect. 10.

eat, *Deus eſt corporeus*. Si prædicatum neceſſario conveniat ſubjecto, propoſitio dicitur *neceſſaria*; ſi contingenter, propoſitio dicitur *contingens*; ſi non convenit, ſed poteſt convenire, propoſitio dicitur *poſſibilis*: ſi ne poteſt quidem convenire, propoſitio dicitur *impoſſibilis* (1).

28. In hiſce propoſitionibus, ſi modi (2) exprimantur, ut ſi dicam, *neceſſe eſt Deum eſſe*; *contingit Petrum ambulare*; *poſſunt omnes homines vitam æternam conſequi*: *impoſſibile eſt Deum eſſe corporeum*, eæ appellantur *modales*; alioqui dicuntur *abſolutæ*. In abſolutis ſolum ſpectatur, num prædicatum conveniat ſubjecto, necne. In modalibus, num prædicatum ſubjecto tribuatur ſecundum adjunctum modum: ut in hac propoſitione, *impoſſibile eſt mentiri Deum*, ſolum inſpicitur, fieri non poſſe, ut Deus mentiatur.

CAPUT III.

De diviſione propoſitionis ratione formæ.

29. IN qualibet propoſitione vel componimus, ſive conjungimus extrema per verbum, vel extrema dividimus per particulam negantem. Si conjungimus, affirmamus; ut, *Deus eſt juſtus*; ſi dividimus, negamus, ut, *Deus non mutatur*. Affirmatio, & negatio ſunt forma propoſitionis, ſeu quali-

---

(1) Adeatur S. Thomas 1. Perih. lect. 13. ſic ſcribens: „Poteſt accipi „diviſio enunciationum ſecundum materiam; quæ quidem diviſio at„tenditur ſecundum habitudinem prædicati ad ſubjectum: nam ſi præ„dicatum per ſe inſit ſubjecto, dicitur eſſe enunciatio in materia *ne„ceſſaria*, vel *naturali*, ut cum dicitur, homo eſt animal, vel homo „eſt riſibilis. Si vero prædicatum per ſe repugnet ſubjecto, quaſi ex„cludens rationem ipſius, dicetur enunciatio eſſe in materia *impoſſibi„li*, ſive *remota*, ut cum dicitur, Homo eſt aſinus. Si autem medio „modo ſe habeat prædicatum ad ſubjectum, ut ſcilicet nec per ſe re„pugnet ſubjecto, nec per ſe inſit, dicetur enunciatio eſſe in materia „*poſſibili*, ſive *contingenti*„.

(2) Loquimur de modis afficientibus totam propoſitionem, atque hi ad quatuor recenſitos reducuntur. Alii vero modi, vel afficiunt ſubjectum, ut Prov. c. 19. v. 22. *Homo indigens miſericors eſt*; vel afficiunt prædicatum, ut Iſaiæ 32. v. 4. *lingua balborum velociter loquetur*. Hi autem modi cum totam propoſitionem non afficiant, non conſtituunt illam *modalem*.

litas, differentia eſſentialis (1). Proprium affirmationis eſt diſtribuere ſubjectum, non prædicatum; quare cum dico, *Homo eſt animal*, *Homo* accipitur quidem pro omnibus, & ſingulis hominibus, ſed *animal* accipitur tantum pro aliqua ſpecie. At vero negatio diſtribuit ſubjectum ſimul, & prædicatum; & idcirco cum dico, *Homo non eſt lapis*, accipio *Hominem*, & *lapidem* tam pro omnibus, quam pro ſingulis.

30. Sunt quædam propoſitiones, quæ videntur negativæ, ſunt tamen affirmativæ: idque evenit, cum particula negans afficit non quidem verbum, ſed ſubjectum; vel prædicatum (2).

31. Contra ſunt quædam propoſitiones, quæ videntur affirmativæ, reipſa tamen ſunt negativæ; v. g. *pauci diligunt Deum*; hæc propoſitio facit hunc ſenſum, *plurimi non diligunt Deum* (3). Hæc ſunt diligenter animadvertenda, ne putemus, argumentationes peccare in leges communes, cum revera non peccent.

(1) S. Thomas 1. Perih. lect. 10. „ Diviſio, *inquit*, in affirmationem, & negationem eſt diviſio generis in ſpecies, quia ſumitur ſecundum differentiam prædicati, ad quod fertur negatio: prædicatum autem eſt pars formalis enunciationis; & ideo hujuſmodi diviſio dicitur pertinere ad qualitatem enunciationis, qualitatem, inquam, eſſentialem, ſecundum quod differentia ſignificat quale quid „.

(2) Affirmativa eſt hæc propoſitio, *Deus præcipit non furari*; nam in ipſa affirmatur Dei præceptum, ne quis furetur. Hæc etiam eſt affirmans: *Non civis Romanus poterat virgis cædi*. Itaque affirmatio, & negatio ſunt ſolum penes copulam, quæ ſi componit ſubjectum cum prædicato, propoſitio eſt affirmativa; ſi dividit ſubjectum a prædicato, propoſitio eſt negativa; ſi vero negatio præponatur ſubjecto, vel prædicato, & non copulæ, propoſitio eſt affirmativa. Vide S. Auguſt. l. 6. de Civ. c. 4.

(3) Propoſitiones *ironicæ* multoties videntur affirmativæ, ſunt tamen negativæ; multoties videntur negativæ, & tamen ſunt affirmativæ.

CAPUT IV.

De diviſione propoſitionis ratione quantitatis.

32. PRopoſitio ratione quantitatis dividitur in *univerſalem*, *particularem*, *indefinitam*, *&* *ſingularem* (1). Quæ qui-

---

(1) S. Thomas 1. Perih. lect. 10. hujus diviſionis rationem reddens; ſcribit: „ Cum univerſale poſſit conſiderari in abſtractione a ſingulari-
„ bus, ſecundum hoc diverſimode aliquid ei attribuitur. Ad deſignan-
„ dum autem diverſos modos attributionis, inventæ ſunt quædam di-
„ ctiones, quæ poſſunt dici determinationes, vel ſigna, quibus deſigna-
„ tur, quod aliquid de univerſali hoc, aut illo modo prædicatur ...
„ Quandoque aliquid attribuitur univerſali ratione ipſius naturæ univer-
„ ſalis; & ideo hoc dicitur prædicari de eo univerſaliter, quia ſcili-
„ cet ei convenit ſecundum totam multitudinem, in qua invenitur; &
„ ad hoc deſignandum in affirmativis prædicationibus adinventa eſt hæc
„ dictio *Omnis*, quæ deſignat, quod prædicatum attribuitur ſubjecto uni-
„ verſali quantum ad totum id quod ſub ſubjecto continetur. In præ-
„ dicatis autem negativis adinventa eſt hæc dictio *Nullus*, per quam ſi-
„ gnificatur, quod prædicatum removetur a ſubjecto univerſali ſecun-
„ dum totum id quod continetur ſub eo. Unde *Nullus* dicitur quaſi non
„ ullus, & in Greco dicitur οὐδεὶς, quaſi nec unus, quia nec unum
„ ſolum eſt accipere ſub ſubjecto univerſali, a quo prædicatum non re-
„ moveatur. Quandoque autem attribuitur univerſali aliquid, vel remo-
„ vetur ab eo ratione particularis: & ad hoc deſignandum, in affirma-
„ tivis quidem adinventa eſt hæc dictio *Aliquis*, vel *Quidam*, per quam
„ deſignatur, quod aliquid attribuitur ſubjecto univerſali ratione ipſius
„ particularis; unde dicitur individuum vagum. In negativis autem
„ non eſt aliqua dictio poſita, ſed poſſumus accipere *non omnis*, ut ſi-
„ cut *nullus* univerſaliter removet, eo quod ſignificat, quaſi diceretur
„ non *ullus*, ideſt, *non aliquis*: ita etiam *non omnis* particulariter re-
„ movet, in quantum excludit univerſalem affirmationem. Sic igitur
„ tria ſunt genera affirmationum, in quibus aliquid de univerſali præ-
„ dicatur. Una quidem, in qua de univerſali prædicatur aliquid uni-
„ verſaliter, ut cum dicitur, *Omnis homo eſt animal*. Alia, in qua
„ aliquid prædicatur de univerſali particulariter, ut cum dicitur, *qui-*
„ *dam homo eſt albus*. Tertia vero, in qua aliquid de univerſali præ-
„ dicatur abſque determinatione univerſalitatis, vel particularitatis; un-
„ de hujuſmodi enunciatio ſolet vocari *indefinita*. Totidem autem ſunt
„ negationes oppoſitæ ... Si igitur tribus prædictis enunciationibus adda-
„ tur ſingularis, erunt quatuor modi enunciationum ad quantitatem ip-
„ ſius pertinentes, ſcilicet, *univerſalis*, *ſingularis*, *indefinitus*, *parti-*
„ *cularis* „.

quidem diviſio conſequitur ſubjectum propoſitionis, ab eoque deſumitur (1).

33. *Univerſalis* propoſitio eſt, in qua ſubjectum afficitur ſigno univerſali, ſcilicet, *omnis*, *nullus* (2), ut illa Num. c. 14. v. 1. *Omnis turba flevit nocte illa* (3).

34. Propoſitio *particularis* eſt, in qua ſubjectum afficitur ſigno particulari, *aliquis*, *quidam*, ut, aliquis homo eſt juſtus (4).

35. *Indefinita* propoſitio eſt, cujus ſubjectum eſt terminus communis, ſed nullo ſigno afficitur, ut, homo eſt ratione præditus (5). Hujuſmodi autem propoſitiones vim habent

B 2 uni-

---

(1) S. Thomas loc. cit. „ Tertia, *inquit*, eſt diviſio, quæ ſumitur „ ſecundum differentiam ſubjecti, quod prædicatur de pluribus, vel „ de uno ſolo; & ideo dicitur pertinere ad quantitatem enunciatio„ nis: nam & quantitas conſequitur materiam „.

(2) Vide not. 1. pag. 18.

(3) De univerſali aliquid enunciatur quatuor modis, ut docet Angelicus loc. cit. „ Nam univerſale poteſt uno modo conſiderari quaſi ſe„ paratum a ſingularibus .... Et ſic poteſt ei aliquid attribui tripliciter. „ Quandoque enim attribuitur ei aliquid ſic conſiderato, quod perti„ net ad ſolam operationem intellectus, ut ſi dicatur, quod homo eſt „ prædicabile de multis, ſive univerſale, ſive ſpecies. Hujuſmodi enim „ intentiones format intellectus attribuens eas naturæ intellectæ, ſecun„ dum quod comparat ipſas ad res quæ ſunt extra animam. Quando„ que vero attribuitur univerſali ſic conſiderato, quod ſcilicet appre„ henditur ab intellectu ut unum, tamen id quod attribuitur ei, non „ pertinet ad actum intellectus, ſed ad eſſe quod habet natura appre„ henſa in rebus quæ ſunt extra animam, puta, ſi dicatur, quod homo „ eſt digniſſima creaturarum. Hoc enim convenit naturæ humanæ etiam „ ſecundum quod eſt in ſingularibus: nam quilibet homo ſingularis di„ gnior eſt omnibus creaturis irrationalibus; ſed tamen omnes homi„ nes ſingulares non ſunt unus homo extra animam, ſed ſolum in ac„ ceptione intellectus; & per hunc modum attribuitur ei prædicatum, „ ſcilicet, ut uni rei. Alio autem modo attribuitur aliquid univerſali, „ prout eſt in ſingularibus, & hoc dupliciter. Quandoque quidem ra„ tione ipſius naturæ univerſalis, puta, cum attribuitur ei aliquid, quod „ ad eſſentiam ejus pertinet, vel quod conſequitur principia eſſentialia, „ ut cum dicitur, homo eſt animal, homo eſt riſibilis. Quandoque au„ tem attribuitur ei aliquid ratione ſingularis, in quo invenitur, puta, „ cum attribuitur ei aliquid quod pertinet ad actionem individui, ut „ cum dicitur, homo ambulat „.

(4) Vide not. 1. pag. 18.

(5) S. Auguſt. ſer. 71. al. 11. de verb. Dom. c. 7. explicans illa verba *Joan*. 15. v. 22. *Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent*, inquit: „ Non ait, *ſi non veniſſem, & locutus fuiſſem*, nul„ lum

univerſalium, ſi *neceſſariæ* ſint (1), aut *impoſſibiles*: nam prædicatum eſſentiale non uni tantum, ſed omnibus, & ſingulis attribui debet (2): & quod abſolute eſſe nequit, omnibus & ſingulis attribui non poteſt Si autem ſint *contingentes*, aut *poſſibiles*, vim habent particularium (3): tunc enim neceſſe non eſt, ut prædicatum attribuatur omnibus, & ſingulis ſub ſubjecto contentis (4).

36. Sunt quædam propoſitiones univerſales, quæ de generibus ſingulorum, non de ſingulis generum intelligi debent, ut hæc, *omne animal fuit in Arca Noetica*; non enim ſignificat, omnia ſingularia animalia ibi fuiſſe, ſed tantum aliqua ex omnibus ſpeciebus (5).

37. Rurſus ſunt quædam propoſitiones in Sacris Litteris, quæ videntur indefinitæ, revera tamen ſunt univerſales: cujuſmodi ſunt propoſitiones aliquæ, in quibus terminus communu-

---

„ *lum peccatum haberent*. Nec rurſus definite dixit, *ſi non veniſſem*; „ *& loquutus fuiſſem eis*, *quoddam peccatum non haberent* ... Quia ergo non eſt dictum, *peccatum nullum haberent*... ſed tamen quia dictum eſt, *ſi non veniſſem*, *peccatum non haberent*, inde neceſſe „ eſt, etiamſi non omne, aliquod tamen eos ex adventu Domini, „ quod non habebant, contraxiſſe peccatum „.

(1) Quare propoſitiones indefinitæ in materia dogmatica, æquivalent univerſalibus, quia ſunt neceſſariæ.

(2) Adeatur S. Thomas 1. Perih. lect. 10.

(3) Propoſitiones hiſtoricæ indefinitæ æquivalent particularibus; quia ſunt contingentes.

(4) Vide S. Auguſt. ſer. 71. al. 11. de verb. Dom. c. 6. ubi exponens illud Matt. 12. v. 31. *Omne peccatum*, *& blaſphemia remittetur hominibus*, *ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur*. „ Quia ergo, *inquit*, „ nec univerſaliter, nec particulariter enunciata ſententia eſt (Non e- „ nim dictum eſt, *Omnis blaſphemia ſpiritus*, *aut quædam blaſphemia*, „ ſed tantummodo indefinite dictum eſt, *ſpiritus blaſphemiæ non re-* „ *mittetur*; nec dictum eſt: qui dixerit quodcumque verbum, aut qui „ dixerit quoddam verbum, ſed indefinite, *Qui dixerit verbum*) non „ eſt neceſſe, ut omnem blaſphemiam, vel omne verbum intelligamus; „ ſed neceſſe eſt plane, ut quamdam blaſphemiam & quoddam verbum „ voluerit intelligi Dominus „.

(5) Sic quod dicitur Pſal. 13. v. 3. *omnes inutiles facti ſunt*, non de ſingulis hominibus eſt intelligendum, ſed de generibus ſingulorum. Eodem modo eſt intelligendum quod dicitur Exod. 32. v. 26. *Omnes filii Levi congregati ſunt*. S. Auguſtinus in Enchir. c. 103. „ Iſto, *inquit*, „ loquutionis modo & Dominus uſus in Evangelio, ubi ait Phariſæis: „ *Decimatis mentam*, *& rutam*, *& omne olus*. Neque enim Phariſæi „ & quæcumque aliena, & omnium per omnes terras alienigenarum „ omnia olera decimabant „.

munis geminatur, ut Pſal. 121. v. 4. *Illuc enim aſcenderunt tribus tribus Domini*, ideſt, *omnes tribus* (1).

38. Logici propoſitiones univerſales, & particulares cum affirmativas, tum negativas exprimunt quatuor litteris more Geometrarum, hiſce verſibus:

Aſſerit A, negat E, verum univerſaliter ambo.
Aſſerit I, negat O, ſed particulariter ambo.

39. Singularis denique propoſitio eſt, in qua ſubjectum vel eſt terminus ſingularis, ut S. Petrus eſt Chriſti Vicarius; vel eſt terminus communis affectus ſigno ſingularitatis, ut hic homo eſt philoſophus (2).

CAPUT V.

De diviſione propoſitionis ratione qualitatis.

40. VEritas, & falſitas ſunt qualitates propoſitionis; ideoque propoſitio ex hac parte dividitur in veram, & falſam. Vera eſt, quæ affirmat eſſe, quod revera eſt; aut negat eſſe, quod revera non eſt. Falſa autem eſt, quæ affirmat eſſe, quod revera non eſt; aut negat eſſe, quod revera eſt: indeque effatum illud: *Ex eo quod res eſt, vel non eſt, propoſitio dicitur vera, vel falſa* (3).

(1) S. Auguſtinus in Pſal. 144. ad verba, *generatio, & generatio laudabit opera tua*, ait: „ Forte omnis generatio dicta eſt generatio „ generatio „.

(2) S. Thomas 1. Perih. lect. 10. „ Singulari, *ait*, attribuitur „ aliquid tripliciter, uno modo ſecundum quod cadit in apprehenſio„ ne, ut cum dicitur, Sortes eſt ſingularis, vel prædicabilis de uno „ ſolo. Quandoque autem ratione naturæ communis, ut cum dicitur, „ Sortes eſt animal. Quandoque autem ratione ſui ipſius, ut cum dici„ tur, Sortes ambulat. Totidem autem modis negative variantur, „ quia omne quod contingit affirmare, contingit negare „.

(3) Idem ib. lect. 9. „ Cum enunciatur aliquid eſſe, vel non eſſe „ ſecundum congruentiam rei, eſt oratio vera, alioquin eſt oratio fal„ ſa. Sic igitur quatuor modis poteſt variari enunciatio. Uno modo, „ quia id quod eſt in re, enunciatur ita eſſe, ſicut in re eſt, quod per„ tinet ad affirmationem veram, puta, cum Sortes currit, dicimus, Sor„ tem currere. Alio modo, cum enunciatur aliquid non eſſe, cum „ non eſt, quod pertinet ad negationem veram, ut cum dicitur, Æthiops „ albus non eſt. Tertio modo, cum enunciatur aliquid eſſe, quod in re „ non eſt, quod pertinet ad affirmationem falſam, ut cum dicitur, cor-

„ vus

41. Aliquando propoſitio eſt vera in ſenſu compoſito (1), falſa in ſenſu diviſo, ut illa 1. Joan. 3. v. 9. *Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit*; ſignificat hominem non peccare, quandiu perſeverat in caritate. Aliquando propoſitio eſt vera in ſenſu diviſo, falſa in ſenſu compoſito; ut ſi dicam, injuſtus poteſt eſſe juſtus, non eſt ſenſus, hominem poſſe ſimul conjugere in ſeipſo juſtitiam & injuſtitiam, ſed poſſe tranſire ab injuſtitia ad juſtitiam.

42. Inſuper aliqua propoſitio poteſt eſſe abſolute falſa, & tamen comparative vera; ut cum dico, papyrus eſt levis, id abſolute eſt falſum, ſed facta comparatione cum aliis corporibus gravioribus, verum eſt (2).

CAPUT VI.

De propoſitione ſimplici, & compoſita.

43. SImplex propoſitio eſt, quæ conſtat uno tantum ſubjecto, prædicato, & verbo (3), ut anima eſt ſpiritualis. Compoſita vero eſt, quæ pluribus ſimplicibus propoſitionibus conſtat, aliqua particula unitis (4); ut anima eſt ſpiritualis, & immortalis.

44. Hæ particulæ ad ſex revocantur, ex quibus compoſitæ propoſitiones denominationem accipiunt, ſcilicet, *conditio-*

„ vus eſt albus. Quarto modo, cum enunciatur aliquid non eſſe quod „ in re eſt, quod pertinet ad negationem falſam, ut cum dicitur, „ nix non eſt alba „.

(1) Quia nempe conjungitur ſubjectum, ut jacet, cum prædicato.

(2) Addi poteſt, aliquas propoſitiones eſſe veras *ironice*, quæ tamen abſolute falſæ ſunt; ut illa Gen. 3. v. 22. *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt*. Aliquas præterea, quæ falſæ ſunt, adſumi tamquam veras ex adverſariorum mente ad ipſos revincendos.

(3) Perinde eſt, ſi ſint plures termini, cum ex parte ſubjecti, tum ex parte prædicati; dummodo ut unum ſubjectum, & unum prædicatum per copulam conjungantur, v. g. Pythagoras Samius Italicæ ſectæ inſtitutor, docuit tranſmigrationem animarum de corpore in corpus.

(4) „ Enunciatio (inquit S. Thomas 1. Perih. lect. 8.) quædam eſt „ una ſimplex; quædam eſt conjunctione una. Sicut etiam in rebus quæ „ ſunt extra animam, aliquid eſt unum ſimplex, ſicut indiviſibile, vel „ continuum; aliquid eſt unum colligatione, compoſitione, aut ordine. „ Quia enim ens, & unum convertuntur, neceſſe eſt, ſicut omnem „ rem ita & omnem enunciationem aliqualiter eſſe unam „.

zionalis, *copulativa*, *cauſſalis*, *disjunctiva*, *relativa*, & *diſcretiva*.

45. *Conditionalis* propoſitio eſt, in qua ſimplices propoſitiones conjunguntur particulis *ſi*, *ſin*, *ſiquidem*, *modo*, *niſi*, & ſimilibus conditionem exprimentibus; v. g. Si Sol ſtat, terra movetur. Vera eſt, ſi unum ſequitur ex altero, quamvis utrumque ſit falſum. Eſt autem falſa, ſi unum ex altero non ſequitur, quamvis utrumque ſit verum: nam in hujuſmodi propoſitionibus conditionalibus ſolum affirmatur, aut negatur conſequutio unius ex altero (1). Quare vera eſt hæc conditionalis, *ſi anima hominis eſt materialis*, *eſt mortalis*, quia revera eſſe mortale conſequitur eſſe materiale, quamquam falſum ſit, animam hominis eſſe materialem, & mortalem. Contra falſa eſt hæc alia, *ſi homo eſt animal*, *eſt ratione præditus*, quia licet verum ſit, hominem eſſe animal ratione præditum, non ſequitur, eſſe ratione præditum ex eo quod eſt animal (2).

46. *Cauſſalis* propoſitio eſt, in qua duæ propoſitiones ſimplices conjunguntur particula cauſſali, *quia*, *eo quod*, *quoniam*, *ideo*, *ut*, *etenim &c.* v. g. cum dicitur Gen. 22. v. 16. *Quia feciſti hanc rem... multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli*. Et Matt. 5. v. 3. *Beati pauperes ſpiritu*, *quoniam ipſorum eſt Regnum cælorum*. Ut ſit vera, requiritur, ut antecedens ſit cauſſa conſequentis; id enim eſt quod affirmatur, aut negatur (3).

(1) „ Hypothetica enunciatio non continet abſolutam veritatem, „ ſed ſignificat, aliquid verum eſſe ex ſuppoſitione „ S. Thom. 1. Perih. lect. 1.

(2) Particula *ſi* in ſacris Litteris aliquando eſt nota jurantis, & propoſitionem affirmantem vertit in negantem, ut Pſal. 94. v. 11. *Quibus juravi in ira mea*, *ſi introibunt in requiem meam*, ideſt *non introibunt*. Et Marc. 8. v. 12. *Amen dico vobis*, *ſi dabitur generationi iſti ſignum*, ideſt, *non dabitur*. Aliquando propoſitionem negantem vertit in affirmantem, ut Iſaiæ 14. v. 24. *Juravit Dominus*, *ſi non*, *ut putavi*, *ita erit*, hoc eſt, *erit ut ipſe putavit*. Vide Euthymium in Pſal. 88.

(3) Genuenſis Log. Ital. l. 3. c. 7. §. 16. de cauſſali propoſitione agens, verſanſque hæc eadem quæ tradidimus: *Gli Europei*, inquit, *hanno piantato in America delle Colonie per amor di fondarvi il Criſtianeſimo, è falſa per le ſteſſe ragioni, cioè perchè lo fecero prima per vivere; poi per ambizione d' arricchirſi, e di comandare*. Hoc eſt, Eu-

ropei

47. Propoſitio *copulativa* eſt, in qua ſimplices propoſitiones uniuntur particula copulativa *&*, *atque*, *cum*, *tum*, *nec neque &c.* v. g. mens, ratio, & conſilium in ſenibus eſt (1). Aliquando conjunctio eſt expreſſa, aliquando ſubintellecta (2). Ut ſit vera, oportet, omnes propoſitiones ſimplices conjunctas, eſſe veras: nam earum conjunctio affirmatur, vel negatur. Quare ſi earum aliqua ſit falſa, tota propoſitio falſa eſt (3).

48. *Disjunctiva* propoſitio eſt, in qua ſimplices propoſitiones conjunguntur particulis *aut*, *vel*, *ſive* &c ut illud:

Aut prodeſſe volunt, aut delectare Poetæ.

Ad ejus veritatem ſufficit, alterutram partem eſſe veram: nam eius veritas poſita eſt in ſeparatione veritatis, & falſitatis. Quod ſi omnes partes poſſint eſſe falſæ, propoſitio eſt vitioſa (4): ut ſi dicam, Petrus aut ambulat, aut ſedet; poteſt enim

---

ropei conſtituerunt colonias in America, amore ducti fundandi ibi Chriſtianam Religionem, id falſum eſt ob eaſdem rationes; quippe id effecerunt primum, ut neceſſitatibus vitæ providerent, deinde propter ambitionem divitiarum, & imperii. En ambitionis damnat, non modo ſingulares homines Europeos, qui in Americam perrexerunt, ſed Reges etiam piiſſimos, & Magiſtratus, qui illuc Colonias tranſmiſerunt, præcipuamque adhibuerunt, atque adhibent curam, ut Chriſtiana Religio in illis Regionibus dilatetur, nullis parcentes ſumtibus.

(1) Particula *&* aliquando vim habet comparandi, v. g. cum dicitur Prov. 25. v. 23. *Ventus aquilo diſſipat pluvias, & facies triſtis linguam detrahentem*: nam ſenſus eſt: ita facies triſtis diſſipat linguam detrahentem, *ut* ventus aquilo diſſipat pluvias.

(2) S. Auguſtinus Ser. 14. in Pſal. 118. n. 1. explicans verba illa: *Et cuſtodiam legem tuam ſemper ... Et ambulabam in latitudine*: „ „ Copulativa, *inquit*, conjunctio *&* veluti inconſequens poſita eſt, quia „ non ait, *& ambulabo*, quomodo dicebat, *& cuſtodiam legem tuam* „ *ſemper*... Nimirum ergo quod non dixit intelligi voluit, ideſt, exauditum fuiſſe; ac deinde ſubjunxit qualis factus fuerit „. Vide S. Gregor. M. Hom. 2. in Ezech. ubi explicat, quare Ezechiel Prophetiam exorſus ſit ab illis verbis, *Et factum eſt in trigeſimo anno*, cum tamen particula *&* ſit ſignum conjunctionis, nec poſſit ſermo ſubſequens conjungi, niſi ſermoni præcedenti. Ait autem: „ Hoc verbum quod foris protulit, illi verbo quod intus audierat, conjunxit „.

(3) Vide S. Auguſt. l. 2. con. litt. Petiliani c. 7. n. 16. ubi rejicit tamquam falſam hanc ejuſdem Petiliani copulativam: *Ambo vitam Baptiſmi non habent, & qui numquam penitus habuit, & qui habuit, & amiſit.*

(4) Hujuſmodi eſt propoſitio disjunctiva, quam Genuenſis adfert in exemplum, Log. Ital. l. 3. c. 7. §. 14. *Qui detractat portare eam publicorum*

enim neque ambulare, neque ſedere, ſed ſtare.

49. *Relativa* propoſitio componitur ex ſimplicibus comparatis inter ſe; quæ quidem comparatio exprimitur particulis, *ſic*, *ſicut*, *ita*, *prius*, *poſt* &c. ut illud Pſal. 126. v. 4. *Sicut ſagittæ in manu potentis: ita filii excuſſorum*. Ut ſit vera, comparatio conſiſtere debet.

50. *Diſcretiva* propoſitio dicitur illa, in qua propoſitiones ſimplices conjunguntur particulis *ſed*, *verum*, *tamen*, *nihilominus* &c. ut illud:

Non formoſus erat, ſed erat facundus Ulyſſes.

Ut ſi vera, ejus partes debent eſſe veræ, & quamdam inter ſeſe veluti oppoſitionem habere.

CAPUT VII.

De propoſitionibus incidentibus, & exponibilibus.

51. PRopoſitiones complexæ interdum alias propoſitiones continent, quæ vocantur *incidentes* (1): ut, *vir qui peccavit, ipſe morietur*; verba *qui peccavit*, propoſitionem incidentem exprimunt (2). Quo plures fuerint propoſitiones incidentes, propoſitio eas continens, magis erit complexa. Ne decipiamur, incidentes ſeparandæ ſunt (3).

52. Ex-

---

rum onerum partem, quæ proportionalis eſt ejus potentiæ phyſicæ, debet aut non eſſe Civis, ideſt, ligatus corpori civili per aliquod ſociale pactum, vel per aliquod beneficium; aut non eſſe homo, ideſt animal ſenſitivum hujus ligaminis; aut non agnoſcere aliquam divinitatem. Vitioſa eſt hæc disjunctiva: nam poteſt quis *ex privilegio* non eſſe ſubjectus oneribus publicis. Intelligi autem vix, aut ne vix quidem poteſt, quid ſibi velit disjunctio illa, *aut non agnoſcere aliquam divinitatem*. Quid enim hoc cum detrectatione ſubeundi publica onera? An qui hæc detrectat, continuo erit Atheus?

(1) *Incidentes* dicuntur, quia forte incidunt in aliam propoſitionem, quæ eſt præcipua. *Incidentes* loco ſubjecti habent pronomen *qui*.

(2) Propoſitio *incidens* quandoque afficit ſubjectum, ut, *Elias qui fuit Tesbites, diſcipulum habuit Eliſeum*. Aliquando afficit prædicatum, ut *Abrahamus fuit pater Iſaaci, qui fuit pater Jacobi*. Aliquando afficit copulam, ut, *ſtatutum eſt hominibus ſemel mori*.

(3) *Incidentes* aliquando explicant tantum ſubjectum, vel prædicatum, ut *Pythagoras qui fuit Samius, inſtituit ſectam Italicam*. Quandoque determinant ſubjectum, vel prædicatum, ut, *Romani qui ſub Cæſare pugnabant, vicerunt Gallos*.

52. Exſtant quædam propoſitiones compoſitæ, quarum compoſitio non ſtatim menti occurrit, ſed poſtquam fuerint expoſitæ, ac declaratæ. Hæ vocantur *exponibiles*; & propoſitiones quibus illæ declarantur, dicuntur *exponentes*.

53. Exponibilium quatuor ſunt ſpecies, *excluſiva*, *exceptiva*, *comparativa*, *reduplicativa*.

54. *Excluſiva* eſt quæ afficitur aliquo ſigno denotante excluſionem, *ſolum*, *tantum*, *dumtaxat*. Hæ particulæ ſi afficiunt prædicatum, excludunt a ſubjecto omne aliud prædicatum, quod non eſt cum ipſo connexum: ut ſi dicam, *linea eſt tantum longa*, ſignifico, lineam nihil aliud habere, quam longitudinem (1). Si autem afficiunt ſubjectum, excludunt omne aliud ſubjectum a participatione prædicati: ut ſi dicam, *tantum linea eſt longa*, ſignifico, nihil aliud a linea habere longitudinem (2). Exponitur propoſitio excluſiva per duas ſimplices, quarum una affirmat, altera negat; v. g. hæc propoſitio, *dumtaxat corpus eſt trine dimenſum*, exponitur ſic: *corpus eſt trine dimenſum*, & *nihil aliud a corpore habet trinam dimenſionem*.

55. Propoſitio *exceptiva* afficitur dictione *præter*, aut ſimilibus, ut, *omne animal præter hominem eſt ratione deſtitutum*. Exponitur per propoſitionem incidentem: *omne animal quod non eſt homo, eſt ratione deſtitutum*.

56. Propoſitio *comparativa* exponibilis eſt, quæ afficitur comparativo, ut Luc. 16. v. 8 *Filii hujus ſeculi prudentiores*

---

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 31. a. 3. ſq. ubi etiam explicat, qua ratione dictio *excluſiva* poſſit in Divinis adjungi terminis cum eſſentialibus, tum perſonalibus. Vide etiam S. Auguſtinum l. 6. de Trin. c. 7.

(2) Genuenſis Log. Ital. l. 3. c. 7. §. 21. ut oſtendat, raro poſſe hujuſmodi propoſitiones excluſivas effici ſine temeritate, inquit, *Io non direi, l' uomo ſolo è un eſſere razionale*. Hoc eſt: *Minime dicerem: homo ſolus eſt ens rationale*. Cur non diceret? An fortaſſe cum hæc ſcribebat, in Lockii ſententia erat, non eſſe hactenus demonſtratum, materiam cogitationis, adeoque ratiocinationis incapacem eſſe? Scimus, hunc Lockii errorem fuiſſe ab Genuenſi impugnatum Metaph. p. 3. c. 1. prop. xi. Quare ergo in Logica Italica, quæ ut ex ejuſdem Præfatione conſtat poſtremum opus eſt, quod publici juris fecit, non auſus fuit adſerere, ſolum hominem eſſe ratione præditum? Sed quis reponet: animæ brutorum ex Genuenſis ſententia ſunt ſpirituales. Quid hoc? Nonne Genuenſis ipſe affirmat Metaph. loc. cit. prop. 15. §. 20. *in brutis nullum eſſe intellectum, nullam rationem*? Quod ſi nullus in brutis eſt intellectus, & nulla ratio, quid reſtat, niſi ut homo ſolus ſit ratione præditus, adeoque rationalis?

res *filiis lucis in generatione ſua ſunt* (1). Exponitur tribus propoſitionibus, quarum una affirmatur poſitivum de re excedente; altera affirmatur idem poſitivum de re exceſſa; tertia affirmatur exceſſus (2).

57. *Reduplicativa* propoſitio eſt, quæ afficitur particulis reduplicantibus ſubjectum, vel prædicatum: ut Chriſtus paſſus eſt ut homo, vel ſecundum humanam naturam: homo qua homo, eſt rationalis (3). Exponitur per cauſſalem, v. g. Chriſtus, quia eſt homo, paſſus eſt.

C A P U T VIII.

De quibuſdam propoſitionibus uſu receptis apud Philoſophos, & Geometras.

58. PRopoſitio quælibet vel eſt *theoretica*, vel *practica*. Theoretica eſt, quæ ſimpliciter aliquid enunciat, non relatum ad opus, v. g. *Deus eſt*. Practica enunciat aliquid relatum ad opus, ut, *Deus eſt diligendus*.

59. Si

---

(1) Aliquando comparativum ponitur loco poſitivi. S. Hieronymus in Apol. adv. Jovin. explicans verba Apoſtoli 1. Cor. 7. v. 9. *Melius eſt nubere, quam uri*: „ Melius eſt, *inquit*, nubere, quia pejus „ eſt uri, melius ſemper ad comparationem deterioris reſpicit, non „ ad ſimplicitatem incomparabilis per ſe boni, velut ſi diceret: melius „ eſt unum oculum habere, quam nullum ... Si dixero: melius eſt Virginem eſſe, quam nuptam, bono melius prætuli; ſi autem alterum gradum fecero, melius eſt nubere quam fornicari, ibi non bono melius, „ ſed malo bonum prætuli „. Aliquando etiam poſitivum pro comparativo ponitur, ut Pſal. 117. v. 8. *Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine*. Bonum, ideſt, *melius*. Siquidem Hebræi comparativis carent.

(2) Genuenſis loc. cit. §. 22. mendacium officioſum probat ex illis Taſſi verſibus.

Magnanima menzogna; or quando è il vero
Sì bello, che ſi poſſa a te preporre!

Ideſt, *Magnanimum mendacium; quod autem eſt tam pulchrum verum, quod anteferri tibi poſſit!* Quaſi non Eccleſiæ decretis in re tam gravi, ſed Poetæ dictis ſtare deberemus.

(3) Ejuſmodi particulæ quandoque accipiuntur *reduplicative*, cum ſcilicet applicant rationem cauſſæ, propter quam aliquid eſt tale, ut, *juſtus, qua juſtus, diligit Deum*. Quandoque accipiuntur *ſpecificative*, cum ſcilicet applicant ſubjecto formalem, & ſpecificum conceptum prædicati, ut, *homo, qua homo, ſentit*. Hæc propoſitio *ſpecificative* vera eſt, quia

59. Si propoſitio theoretica cognoſcitur eſſe vera ſine ulla probatione ex ſola perceptione terminorum, dicitur *Axioma*, ſive *Dignitas* (1), ut, *omne totum eſt majus ſua parte*. Propoſitio autem practica quæ plane conſtat ex terminis, in Geometricis dicitur *Poſtulatum*, ut, *a puncto ad punctum rectam lineam ducere*; in reliquis ſcientiis practicis dicitur principium practicum, ut, *parentes ſunt honorandi* (2).

60. Quod ſi propoſitio theoretica eſt illata per ratiocinationem, dicitur *Theorema*. Si autem propoſitio practica eſt ſimiliter illata; in Geometricis dicitur *Problema* (3), in reliquis ſcientiis nomen retinet propoſitionis practicæ.

61. Propoſitiones minus principales ex principalibus illatæ, dicuntur *Corollaria*. Propoſitiones, quæ adduntur ad majorem explicationem, dicuntur *Scholia*, ſive *Adnotationes*. Denique propoſitiones, quæ ſtatuuntur ad aliam propoſitionem probandam, dicuntur *Lemmata*, ſive *ſumptiones*.

CAPUT IX.

De Proprietatibus propoſitionum, & primum de Suppoſitione.

62. PRopoſitionum proprietates quædam ſequuntur ejus partes, ſcilicet, terminos; quædam totam propoſitionem. Quæ ſequuntur terminos, prout ſunt in ipſa propoſitione, (4) quinque recenſentur, *Suppoſitio*, *Appellatio*, *Ampliatio*, *Reſtrictio*, & *Alienatio*. Quæ ſequuntur totam propoſitionem, ſunt tres, *Oppoſitio*, *Æquipollentia*, *Converſio*.

63. Suppoſitio (5) definitur: *eſt poſitio termini pro aliquo*,

---

quia licet homo non ſit propria ratio ſentiendi, revera tamen ſentit. At *reduplicative* falſa eſt, quia non ut homo, ſed ut animal ſentit. Sic *ſpecificative* vera eſt hæc propoſitio, *homo*, *qua homo*, *videbit Deum*; falſa eſt *reduplicative*.

(1) Vide S. Thom. 1. Poſter. lect. 5. & lect. 19.

(2) Confer. S. Thom. 1. 2. q. 94. a. 2.

(3) Vide S. Thom. 1. Poſter. lect. 5.

(4) In propoſitione, *inquam*: nam extra propoſitionem, nullo modo terminis attribui poſſunt. Quare potius propoſitionis, quam terminorum ſunt proprietates.

(5) *Suppoſitio* denominatur a *ſuppoſito*: nam nomina ſubſtantiva ſuppo-

quo, *de quo verificatur* (1). Dicitur *poſitio pro aliquo*, quia terminis utimur loco rerum quas non licet in medium adferre. Dicitur, *de quo verificatur*, ipſa, ſcilicet, acceptio termini: nam ut terminus vere ſupponat, non requiritur quidem, ut propoſitio ſit vera; ſed tamen neceſſe eſt, ut id pro quo ſignificando terminus ponitur in propoſitione, revera ſit, prout copula exigit; v. g. ſi dico, *homo eſt lapis*, propoſitio falſa eſt, & nihilominus *homo* vere ſupponit, quia revera homo eſt. At ſi dico, *Antichriſtus fuit*, non modo propoſitio eſt falſa, ſed dicitur *de ſubjecto non ſupponente*, & negatur *ſuppoſitum*; quippe terminus *Antichriſtus* non reſpondet rei ſignificatæ, prout copula exigit; Antichriſtus enim non fuit, ſed erit.

64. Dividitur *ſuppoſitio* in *materialem*, & *formalem*. *Materialis* eſt poſitio termini pro ſe ipſo, ſeu pro ipſa voce, ut Luc. 1. v. 63. *Joannes eſt nomen ejus*. Suppoſitio *formalis* eſt poſitio termini pro eo quod ſignificat, ut cum dicitur Act. 1. v. 5. *Joannes baptizavit aqua*.

65. Secundo dividitur *ſuppoſitio* in *propriam*, & *impropriam*. Illa eſt acceptio termini pro eo ad quod ſignificandum talis terminus eſt inſtitutus, ut cum dico, *leo rugit*, accipio *leonem* pro animali quod proprie ſignificat. *Impropria* eſt acceptio termini pro eo quod metaphorice ſignificat, ut cum dico, *vicit Leo de Tribu Juda*, *Leo* accipitur pro Chriſto (2).

66. Ter-

---

ponunt: *nomina autem ſubſtantiva ferunt ſuum ſuppoſitum, adjectiva vero non, ſed rem ſignificatam ponunt circa ſubſtantivum*. S. Thomas 1. p. q. 39. a. 5. ad 5. Quid autem ex ejuſmodi doctrina inferat idem S. Thomas, vide in eodem art. ubi oſtendit, in Divinis ea quæ ſunt propria Perſonarum, quibus invicem diſtinguuntur, non poſſe eſſentiæ attribui.

(1) In terminis non eſt idem ſignificare, ac ſupponere: quia terminus ſignificat tam extra, quam intra propoſitionem, ſed non ſupponit, niſi in ipſa propoſitione; v. g. *homo* ſignificat animal ratione præditum; ſed cum dico, *homo eſt juſtus*, *homo* accipitur inſuper pro ſubjecto, cui applicatur *juſtitia* per verbum *eſt*. Vide S. Thom. q. 9. de pot. a. 4. & in 3. d. 6. q. 1. a. 5.

(2) S. Auguſtinus l. 2. de Doct. Chriſt. cap. 10. „ Propria, *inquit*, dicuntur, cum his rebus ſignificandis adhibentur, propter quas „ ſunt inſtituta, ſicut dicimus Bovem, cum intelligimus pecus, quod „ omnes nobiſcum latinæ linguæ homines hoc nomine vocant. Tranſlata ſunt, cum & ipſæ res, quas propriis verbis ſignificamus, ad „ aliud

66. Tertio dividitur ſuppoſitio in *ſimplicem*, & *realem*. *Simplex* eſt acceptio termini communis pro eo quod *immediate* ſignificat (1). Realis eſt acceptio termini pro eo quod ſignificat tam *immediate*, quam *mediate*. Utraque autem vel eſt *communis*, vel *ſingularis*.

67. Quarto dividitur *ſuppoſitio in collectivam*, *diſtributivam*, *disjunctivam*, & *confuſam*. Et quidem ſi terminus communis accipiatur pro omnibus, quæ ſignificat, ſimul ſumtis, ut *Planetæ ſunt ſeptem*, dicitur ſupponere *collective*. Si accipiatur pro omnibus, & ſingulis quæ ſignificat, ut *omne animal moritur*, dicitur ſupponere *diſtributive* (2). Si pro aliquo, vel aliquibus tantum determinatis, ut 1. Reg. 13. v. 14. *Quæſivit Dominus ſibi virum juxta cor ſuum*, dicitur ſupponere *disjunctive determinate*. Si autem pro aliquo, vel aliquibus *indeterminate*, dicitur ſupponere *confuſe*, ut *aliquis cibus eſt neceſſarius ad vitam*.

68. Hæc ſunt accurate animadvertenda: nam ſi inter argumentandum varietur ſuppoſitio (3), argumentatio non valet;

„ aliud aliquid ſignificandum uſurpantur, ſicut dicimus Bovem; & „ per has duas ſyllabas intelligimus pecus, quod iſto nomine appel. „ lari ſolet: ſed rurſus per illud pecus intelligimus Evangeliſtam, „ quem ſignificat Scriptura, interpretante Apoſtolo, dicens: *Bovem* „ *triturantem non infrænabis* „.

(1) Termini duas habent ſignificationes, alteram immediatam, alteram mediatam. Sic *homo* immediate ſignificat naturam, & ſpeciem humanam; mediate ſingulos homines. Contra *Petrus* immediate ſignificat hominem ſingularem, & mediate naturam humanam. Vide S. Thom. 1. p. q. 39. a. 4. Quare cum dico, *homo eſt animal*; *Petrus eſt individuum naturæ humanæ*; accipio immediatam ſignificationem *hominis*, & *Petri*. Si autem dico, *homo eſt animal*; *Petrus eſt homo*; accipio *hominem*, & *Petrum* pro utraque ſignificatione.

(2) Vide quæ diximus §. 33. ſqq.

(3) A ſuppoſitione impropria ad propriam argumentabatur Adverſarius legis, & Prophetarum, dum ex eo quod dicitur Lev. 17. v. 14. *Anima omnis carnis in ſanguine eſt*, inferebat, ex veteri Teſtamento animam eſſe mortalem. Cui S. Auguſtinus l. 2. con. eumdem c. 6. reſpondet: „ Sic dictum eſt, *Anima omnis carnis ſanguis eſt*, quomodo „ dictum eſt, *Petra erat Chriſtus*, non quia hoc erat, ſed quia hinc „ ſignificabatur „. A ſuppoſitione materiali ad formalem procedit illud ſophiſma, de quo Clemens Alex. Strom. 8. ait: Illud quoque „ ſophiſma ſic ſolvitur: *Quod tu dicis*, *tranſit per os tuum*: quod quidem eſt verum. *Domum autem dicis*, *Domus ergo tranſit per os tuum*. „ Quod quidem eſt verum; neque enim domum dicimus, quæ eſt cor- „ pus,

let; quippe termini non eodem modo accipiuntur; adeoque ſunt pluſquam tres contra legem argumentationis, ut infra dicemus.

CAPUT X.

De Appellatione.

69. Altera proprietas quæ terminos in propoſitione conſequitur, *Appellatio* (1) dicitur, ſive *applicatio*, *qua ſignificatio unius termini ſpeciali modo adjungitur ſignificationi alterius* (2). Si applicatio fiat ſupra ſubjectum, non ratione formæ, appellatio vocatur *materialis*; ut ſi dicam, *Baſilius Magnus fuit Theologus*, τὸ *Theologus* applicatur ſubjecto ideſt, *Baſilio*, non ratione formæ, ideſt, non qua ratione fuit *magnus*. At vero ſi applicatio fiat ſupra ſubjectum ratione formæ, appellatio dicitur *formalis*; v. g. ſi dicam, *Baſilius fuit magnus Theologus*, τὸ *Theologus* applicatur *Baſilio* ea ratione, qua *magnus* fuit (3).

70. Ali-

„ pus, ſed caſum qui eſt incorporeus „. Vide S. Auguſt. l. de Magiſtro c. 8. A ſuppoſitione confuſa & indeterminata ad diſtributivam arguunt Lutherani, dum ex eo quod dicitur Gen. 1. v. 28. *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram*, inferunt, præceptum generandi filios, & uxorem ducendi, ſingulis hominibus eſſe impoſitum. A ſuppoſitione diſtributiva ad collectivam arguunt Athei, dum ſtatuunt, ita in ſingulis entibus unum pendere ab alio, ut in tota entium collectione in infinitum, nullum ſit invenire, quod ab alio non pendeat.

(1) Appellare apud Grammaticos idem eſt, ac *nominare*. Non ita apud Logicos.

(2) Non quælibet applicatio prædicati ad ſubjectum, dicitur *Appellatio*, ſed ſolum illa, qua prædicatum ſub ſpeciali reſpectu, & modificatione ſubjecto applicatur, ut in exemplo allato; id enim pertinet ad ſignificandum diverſo modo veritatem: ſimplex autem applicatio prædicati ad ſubjectum, nihil differt ab enunciatione, quæ nulla eſſe poteſt, niſi prædicatum ſubjecto applicetur.

(3) Quare ſi ſubjectum propoſitionis ſit terminus ſubſtantivus cum adjectivo, appellatio eſt *materialis*. Tunc enim adjectivum ſe tenet ex parte ſubjecti. Sic cum dicitur 1. Cor. 15. v. 53. *Oportet, corruptibile hoc* (ſcilicet corpus) *inducere incorruptionem*, incorruptio appellat *corpus*, non autem *corruptibile*, ita ut ſenſus ſit, corpus hoc quod alias corruptibile eſt, induet incorruptionem. „ Non enim (inquit S. Au-
„ guſtinus in Pſal. 141.) corpus non erit, cum corpus reſurget, ſed quid
„ ibi non erit? corruptio. *Corruptibile enim hoc induet incorruptionem* „.

Si

70. Aliquando in propoſitione ſubjectum eſt terminus concretus: & quia terminus concretus duo ſignificat, formam, & ſubjectum, ut ſupra diximus (1); tunc prædicatum appellat ipſum ſubjectum, non formam ſubjecti (2).

71. Termini numerales applicati nominibus ſubſtantivis, appellant formam; ideoque multiplicant formam. Si autem applicentur nominibus adjectivis, appellant ſubjectum (3). Hæc licet a pleriſque junioribus Logicis nihili fiant; nihilominus ſunt apprime neceſſaria iis præſertim qui ad Sacram Theologiam comparari debent.

CA-

Si autem terminus adjectivus ſequatur verbum, appellatio eſt formalis; quia tunc adjectivus ſe tenet ex parte prædicati. Hinc falſa eſt hæc propoſitio, *Chriſtus eſt homo æternus*; nam *τὸ æternus* appellat non Chriſti Perſonam quæ æterna eſt, ſed humanam naturam, quæ cœpit in tempore. Vera eſt autem propoſitio, ſi dicam, *Chriſtus æternus eſt homo*, quia *τὸ æternus* appellat ſuppoſitum divinum, quod eſt æternum.

(1) §. 7.

(2) Hac doctrina nixus S. Thomas 3. p. q. 16. a. 7. ad 4. oſtendit, falſam eſſe hanc propoſitionem, *Homo factus eſt Deus*; hanc aliam veram eſſe, *Deus factus eſt homo*: „ Dicendum, *inquit*, quod terminus „ in ſubjecto poſitus tenetur materialiter, ideſt, pro ſuppoſito: poſitus „ vero in prædicato, tenetur formaliter, ideſt, pro natura ſignificata. „ Et ideo cum dicitur, *Homo factus eſt Deus*, ipſum fieri non attribuitur humanæ naturæ, ſed ſuppoſito humanæ naturæ, quod eſt ab „ æterno Deus; & ideo non convenit ei fieri Deum. Cum autem di„ citur, *Deus factus eſt homo*, factio intelligitur terminari ad ipſam „ humanam naturam. Et ideo proprie loquendo, hæc eſt vera, *Deus* „ *factus eſt homo*: ſed hæc falſa, *Homo factus eſt Deus*... Si ta„ men ex parte ſubjecti poneretur aliquod nomen ſignificans naturam „ humanam in abſtracto, poſſet hoc modo ſignificari ut ſubjectum fa„ ctionis, puta ſi dicatur, quod *natura humana facta eſt Filii Dei* „. Vera igitur eſt propoſitio, *Deus factus eſt homo*, quia Verbi divini ſuppoſitum quod Deus eſt, vere aſſumpſit humanam naturam. Joan. 1. v. 14. *Verbum caro factum eſt*. At falſa eſt propoſitio, *Homo factus eſt Deus*, quia idem ſuppoſitum Verbi Deus eſt ab æterno, non factum, ſed genitum. Vide Damaſc. l. 3. de Fide c. 2.

(3) Ut enim advertit S. Thomas 1. p. q. 39. a. 3. „ Nomina ſub„ ſtantiva ſignificant aliquid per modum ſubſtantiæ; nomina vero ad„ jectiva ſignificant aliquid per modum accidentis, quod inhæret ſub„ jecto. Subſtantia autem ſicut per ſe habet eſſe, ita per ſe habet uni„ tatem, vel multitudinem. Unde & ſingularitas, vel pluralitas nomi„ nis ſubſtantivi attenditur ſecundum formam ſignificatam per nomen. „ Accidentia autem ſicut eſſe habent in ſubjecto, ita ex ſubjecto ſuſci„ piunt unitatem, & multitudinem; & ideo in adjectivis attenditur ſin„ gularitas, & pluralitas ſecundum ſuppoſita „. Quid autem inde An-

ge-

C A P U T XI.

De Ampliatione, Reſtrictione, & Alienatione.

72. *A Mpliatio* eſt eſtenſio termini a minori ad majorem ſignificationem; ut cum ait Apoſtolus Rom. 8. v. 30. *Quos prædeſtinavit, hos & vocavit*, τὸ *vocavit* extendi etiam debet ad tempus præſens, & futurum (1).

73. *Reſtrictio* econtra eſt coarctatio termini a majori ad minorem ſignificationem; ut cum dicitur Eccleſ. 33. v. 3. *Homo ſenſatus credit legi Dei*, τὸ *ſenſatus* reſtringit ſignificationem hominis, ne accipiatur pro omnibus hominibus (2).

74. *Alienatio* eſt remotio propriæ ſignificationis ab aliquo termino translato ad impropriam ſignificationem ob aliquem terminum adjunctum; ut cum Chriſtus dicitur *ſol ju-*

 ſti-

gelicus inferat, attende: nam ſubdit: „ In Divinis autem eſſentia Divi„ na ſignificatur per modum formæ, quæ quidem ſimplex eſt, & ma„ xime una. Unde nomina ſignificantia Divinam eſſentiam ſubſtantive, „ ſingulariter, non pluraliter de tribus Perſonis prædicantur. Hæc „ igitur eſt ratio, quare Sortem, & Platonem, & Ciceronem dicimus „ tres homines; Patrem autem, & Filium, & Spiritum Sanctum non „ dicimus tres Deos, ſed unum Deum; quia in tribus ſuppoſitis huma„ næ naturæ ſunt tres humanitates; in tribus autem Perſonis eſt una Di„ vina eſſentia. Ea vero quæ ſignificant eſſentiam adjective, prædican„ tur pluraliter de tribus, propter pluralitatem ſuppoſitorum. Dicimus „ enim tres exiſtentes, vel tres ſapientes, aut tres æternos, & increa„ tos, & immenſos, ſi adjective ſumantur. Si autem ſubſtantive ſuman„ tur, dicimus unum increatum, immenſum, & æternum, ut Atha„ naſius dicit „.

(1) In ſacris Litteris propoſitiones præteriti temporis ſæpe ad futurum ſunt extendendæ. Vide S. Auguſtinum l. de Cor. & grat. c. 9. n. 23.

(2) Idem Auguſtinus l. 1. con. Jul. c. 6. n. 22. explicans verba Chryſoſtomi a Pelagianis objecta, ut oſtenderent, infantes non contraxiſſe peccatum originale: „ Peccata, *inquit*, dixit parvulos non habe„ re, ſed *propria* „. Cur autem Chryſoſtomus non ita reſtrinxerit, ipſe Auguſtinus exponit, ſubdens: „ At, inquies, cur non ipſe addidit „ *propria*? Cur putamus, niſi quia diſputans in Catholica Eccleſia non „ ſe aliter intelligi arbitrabatur „? Qua ex re conſequitur primum, neque reſtrictione, neque ampliatione eſſe utendum pro libito, ſed ad rationem, & pro veritate. Deinde, ampliationem, & reſtrictionem adhibendam eſſe in explicandis aliorum, præcipue Sanctorum Patrum ſententiis, ſi quæ videantur a veritate alienæ, habita ratione temporis, in quo vixerunt, & aliarum circumſtantiarum. Vide S. Thom. 1. p. q. 32. a. 4.

ſtitiæ, vox *juſtitiæ* transfert vocem *ſol* ad ſignificationem impropriam.

CAPUT XII.

De Propoſitionum oppoſitione.

75. POſt explicatas proprietates propoſitionum ſpectantes ad partes, ex quibus propoſitiones componuntur, reſtat dicere de proprietatibus, quæ propoſitiones conſequuntur, quatenus una comparatur cum alia, ſcilicet, de *Oppoſitione*, *Æquipollentia*, & *Converſione*.

76. *Oppoſitio* igitur eſt affirmatio, & negatio ejuſdem de eodem (1) Propoſitiones autem affirmantes, aut negantes, vel ſunt ambæ univerſales, ut, *Omnis homo eſt animal*; *Nullus homo eſt animal*: & tunc oppoſitio dicitur *contraria* (2). Vel una eſt univerſalis, altera particularis, ut, *Omnis homo eſt juſtus*; *aliquis homo non eſt juſtus*: tunc vero oppoſitio dicitur *contradictoria* (3). Vel utraque propoſitio eſt particularis: & oppoſitio dicitur *ſubcontraria* (4), ut *aliquis homo diſputat*; *aliquis ho-*

---

(1) Vide S. Thom. 1. Perih. lect. 9.

(2) „ Hujus ratio eſt (inquit S. Thomas ib. lect. 10.) quia con„ traria dicuntur quæ maxime a ſe diſtant; non enim dicitur aliquid „ nigrum ex hoc ſolum, quod non eſt album; ſed ſuper hoc quod eſt „ non eſſe album, quod ſignificat communiter remotionem albi, ad„ dit nigrum extremam diſtantiam ab albo. Sic igitur id quod affirma„ tur per hanc enunciationem, Omnis homo eſt albus, removetur per „ hanc negationem, Non omnis homo eſt albus... Et ideo conve„ nienter hanc oppoſitionem (Ariſtoteles) dicit contrarietatem „.

(3) Contradictoriæ quoque ſunt propoſitiones ſingulares, quarum una affirmat, altera negat: „ In contradictoriis (ait S. Thomas ib. lect. „ 11.) negatio non plus facit, quam quod removet affirmationem. „ Quod contingit dupliciter. Uno modo, quando eſt altera earum „ univerſalis, altera particularis. Alio modo quando utraque eſt ſin„ gularis; quia tunc negatio ex neceſſitate refertur ad idem... Et „ ideo ſingularis affirmativa ſemper contradicit ſingulari negativæ, „ ſuppoſita identitate prædicati, & ſubjecti „.

(4) Subcontraria oppoſitio proprie non eſt oppoſitio: nam ut advertit S. Thomas loc. cit. „ Particularis affirmativa, & particularis nega„ tiva non habent, proprie loquendo, oppoſitionem, quia oppoſitio at„ tenditur circa idem ſubjectum: ſubjectum autem particularis enun„ ciationis eſt univerſale particulariter ſumtum, non pro aliquo deter„ minato ſingulari, ſed indeterminate pro quocumque. Et ideo cum de „ uni-

homo non diſputat. Triplex eſt igitur propoſitionum oppoſitio (1), *contraria*, *contradictoria*, *ſubcontraria* (2).

77. Ut propoſitiones ſint oppoſitæ, requiritur, ut affirmatio, & negatio ſint ejuſdem prædicati de eodem ſubjecto ſecundum idem (3). Quare ſi prædicatum, aut ſubjectum vel minimum varientur, nulla erit oppoſitio.

C 2 78. Pro-

„ univerſali particulariter ſumto aliquid affirmatur vel negatur, ipſe „ modus enunciandi non habet, quod affirmatio, & negatio ſint de eo- „ dem: quod requiritur ad oppoſitionem affirmationis, & negationis „.

(1) Quidam addunt oppoſitionem *ſubalternam*, quæ eſt inter duas propoſitiones affirmantes, aut negantes, quarum una eſt univerſalis, altera particularis, ut *omnis homo eſt juſtus*, *aliquis homo eſt juſtus*. Sed hæc vera oppoſitio non eſt: nam univerſale, & particulare inter ſe revera non opponuntur, ſed, ut ait S. Thomas loc. cit. lect. 9. *affirmatio, & negatio oppoſitæ ſunt ſecundum ſe*. Quare hujuſmodi propoſitiones poſſunt eſſe ſimul veræ, vel ſimul falſæ, aut una vera, altera falſa.

(2) Quæri hìc poteſt, an propoſitiones indefinitæ, affirmantes, & negantes idem de eodem ſint oppoſitæ. Dicendum eſt autem, ejuſmodi propoſitiones, ſi neceſſariæ ſint, eſſe revera oppoſitas, quia æquivalent univerſalibus, ut diximus §. 35. Si autem ſint contingentes, proprie non opponuntur inter ſe, quia æquivalent particularibus, ut ib. diximus: particulares autem proprie non opponuntur, ut animadvertimus not. ſuperiori. „ In indefinitis enunciationibus (ait S. Thomas 1. Perih. lect. „ 10.) non determinatur, utrum prædicatum attribuatur ſubjecto uni„ verſaliter, quod faceret contrarietatem enunciationum; aut particu„ lariter, quod non faceret contrarietatem enunciationum ... Contin„ git tamen quandoque ratione ſignificati eas habere contrarietatem, „ puta, cum attribuitur ei aliquid univerſaliter ratione univerſalis, „ quamvis non apponatur ſignum univerſale, ut cum dicitur, Homo „ eſt animal, Homo non eſt animal, quia hæ enunciationes eamdem „ habent vim ratione ſignificati, ac ſi diceretur, Omnis homo eſt „ animal, Nullus homo eſt animal „.

(3) S. Thomas ib. lect. 9. „ Oportet, oppoſita eſſe circa idem; „ & quia enunciatio conſtituitur ex ſubjecto, & prædicato, requiritur „ ad contradictionem „ (idem dic de contrarietate) „ primo qui„ dem, quod affirmatio, & negatio ſint ejuſdem prædicati; ſi enim di„ catur, *Plato currit*, & *non diſputat*, non eſt contraditio. Secundo „ requiritur, quod ſint de eodem ſubjecto: ſi enim dicatur, *Sortes cur„ rit*, & *Plato non currit*, & *non diſputat*, non eſt contradictio. „ Tertio requiritur, quod identitas prædicati, & ſubjecti non ſit ſolum „ ſecundum nomen, ſed ſit ſimul ſecundum rem, & nomen ... Sunt „ autem & quædam alia in contradictione obſervanda ad hoc quod om„ nis diverſitas, quæ eſt affirmationis, & negationis habeatur; non enim „ eſſet contradictio, ſi non omnino idem negaret negatio, quod affir„ matio affirmaret. Hæc autem diverſitas poteſt ſecundum quatuor con„ ſiderari. Uno quidem modo ſecundum diverſas partes ſubjecti; non

„ enim

78. Propoſitiones *contradictoriæ* numquam poſſunt eſſe ſimul veræ, nec ſimul falſæ; alioquin idem ſimul eſſet, & non eſſet, quod plane repugnat.

79. *Contrariæ* non poſſunt eſſe ſimul veræ; quia contradictoriæ eſſent ſimul veræ: nam ſi eſſent veræ hæ duæ contrariæ, *Omnis homo eſt juſtus*, *Nullus homo eſt juſtus*, eſſent pariter veræ hæ duæ particulares, *Aliquis homo eſt juſtus*, *Aliquis homo non eſt juſtus*; fieri enim non poteſt, ut univerſalis ſit vera, quin veritas habeatur omnium, & ſingularum particularium (1). Poſſunt tamen propoſitiones *contrariæ* eſſe ſimul falſæ, ſi ſint contingentes; tam enim falſa eſt hæc, *Omnis homo eſt juſtus*, quam ejus contraria, *Nullus homo eſt juſtus*. Nec ſequitur duas contradictorias eſſe ſimul falſas; quippe ex falſitate univerſalis non recte infertur in materia contingenti falſitas particularis (2).

80. *Subcontrariæ* nunquam poſſunt eſſe ſimul falſæ; poſſunt tamen eſſe ſimul veræ in materia contingenti. Nam ſi ſimul eſſent falſæ, earum contradictoriæ eſſent veræ; v. g. ſi hæ ſubcontrariæ, *Aliquis homo eſt juſtus*, *Aliquis homo non eſt juſtus*, eſſent ſimul falſæ, veræ forent hæ, *Omnis homo* *eſt*

„ enim eſt contradictio, ſi dicatur, *Æthiops eſt albus dente*, *&* *non eſt* „ *albus pede*. Secundo, ſi ſit diverſus modus ex parte prædicati; non „ enim eſt contradictio, ſi dicatur, *Socrates currit tarde*, *&* *non movetur velociter*. . Tertio, ſi ſit diverſitas ex parte menſuræ, puta „ loci, vel temporis; non enim eſt contradictio, ſi dicatur, *pluit in* „ *Gallia*, *&* *non pluit in Italia*; aut, *pluit heri*, *hodie non pluit*. „ Quarto, ſi ſit diverſitas ex habitudine ad aliquod extrinſecum, puta, ſi dicatur, *decem homines eſſe plures quoad domum*, *non autem* „ *quoad forum*„. Itaque oppoſitio propoſitionum eſſe non poteſt, niſi ſit affirmatio, & negatio ejuſdem de eodem ſecundum idem. Quare hæ propoſitiones non ſunt oppoſitæ, *Chriſtus eſt minor Patre*, *Chriſtus non eſt minor Patre*, ſed *æqualis Patri*: nam non eſt affirmatio, & negatio ſecundum idem; eſt enim Chriſtus minor Pater, ſecundum humanam naturam; non eſt minor, ſed æqualis Patri, ſecundum divinam naturam.

(1) Vide S. Auguſt. lib. 6. con. Julian. c. 3. ubi hac doctrina Julianum refellit.

(2) Vide S. Thom. 1. Perih. lect. 13. Cur autem duæ *contradictoriæ* numquam poſſint eſſe ſimul falſæ, bene autem duæ *contrariæ*, ratio eſt, quia inter *contradictorias*, nihil eſt medium, quod inter eſſe, & non eſſe inveniri non poteſt. At vero inter *contrarias* mediæ ſunt *ſubcontrariæ*, quæ aliquando ſunt ſimul veræ: tunc autem *contrariæ* debent eſſe ſimul falſæ.

eſt juſtus, *Nullus homo eſt juſtus*. Hæ autem ſunt contrariæ; igitur duæ contrariæ eſſent ſimul veræ, quod eſſe non poteſt, ut diximus (1). Poſſunt autem eſſe ſimul veræ in materia contingenti, uti veræ ſunt, *Aliquis homo eſt juſtus*, *Aliquis homo non eſt juſtus*. Nec tamen ſequitur, earum contradictorias eſſe ſimul veras, quia veritas propoſitionis particularis veritatem univerſalis non infert.

CAPUT XIII.

De Propoſitionum æquipollentia, & converſione.

81. ÆQuipollentia eſt duarum propoſitionum oppoſitarum reductio ad eamdem ſignificationem, & ſenſum. Quod fit ope particulæ *non*. Contradictoriæ fiunt æquipollentes, ſi particula negativa præponatur ſigno ſive univerſali, ſive particulari alterutrius. Sic, *non aliquis homo eſt mortalis*, æquivalet huic, *Omnis homo eſt mortalis* (2). In contrariis ſi particula negativa poſtponatur alterutrius ſubjecto, erunt æquipollentes. Nam ſi dicam, *Nullus homo non eſt mundus a ſorde*, idem erit, ac ſi dicerem, *Omnis homo eſt mundus a ſorde*; duæ enim negativæ affirmant. Subcontrariæ non poſſunt fieri æquipollentes: nam ſi particula negativa poſtponatur, ut in contrariis, particularis affirmativa evadet omnino eadem ac particularis negativa; non erit igitur inter illas æquipollentia, quæ in una eademque propoſitione eſſe non poteſt. Denique ſubalternæ fiunt æquipollentes, ſi duæ negationes addantur,

(1) §. 79.

(2) Confer S. Auguſt. l. 6. con. Jul. c. 19. n. 60. ubi Juliano objicienti, *non omnium contrariorum eſſe reciprocationem*, reſpondet: „ Dialecticas tenebras imperitis conaris offundere, dicens, *te cogitare non* „ *poſſe, in qua Dialexi invenerim contrariorum omnium reciprocatio-* „ *nem*... Satis eſt, quod ipſe dixiſti, *in nulla Dialexi poſſe inveniri* „ *contrariorum omnium reciprocationem*; hinc enim oſtendiſti, *aliquo-* „ *rum eſſe poſſe, non omnium*... Si enim dixiſſes, *contrariorum reci-* „ *procationem eſſe nullorum*, & per hoc oſtenderes, ea quæ poſui con- „ traria, reciproca eſſe non poſſe, quia nulla eſſe poſſunt; ego aliqua „ eſſe poſſe oſtendere debui, & deinde in his eſſe, quod poſui. Sed eſſe „ aliqua jam ipſe concedis, qui non dicis, nullorum contrariorum eſſe „ reciprocationem, ſed *non omnium*. Eſt igitur aliquorum „. Ex quibus perſpicis, inutilia non eſſe quæ hic de æquipollentia tradidimus.

tur, una ante, altera poſt ſubjectum. Hæc omnia iſto verſiculo comprehenduntur.

Præ contradic : poſt contra : præ, poſtque ſubalter (1).

82. Converſio propoſitionum eſt permutatio terminorum, ideſt, ſubjecti in prædicatum, & prædicati in ſubjectum, retenta veritate utriuſque propoſitionis. Ac triplex eſt, *ſimplex*, *per accidens*, & *per contrapoſitionem*. Si ſervetur eadem quantitas cum ſola permutatione prædicati, & ſubjecti, converſio dicitur *ſimplex*, ut *omnis homo eſt rationalis*, *omne rationale eſt homo*. Si permutatio fiat, variata quantitate, hoc eſt, mutata propoſitione univerſali in particularem, ut, *Omnis homo eſt animal*, *aliquod animal eſt homo*, converſio dicitur *per accidens*. Si denique permutatio fiat, mutatis terminis finitis in infinitos, ut, *aliquis homo non eſt juſtus*, *aliquid non juſtum eſt non homo*, converſio dicitur *per contrapoſitionem* (2).

Pars

(1) Æquipollentia præcipue valet ad cognoſcendas ſignificationes propoſitionum, quæ obſcuræ apparent. V. g. Pelagiani, aliique Heterodoxi ex eo quod ait Chriſtus Matt. 5. v. 34. *Ego autem dico vobis, non jurare omnino*, inferebant, jusjurandum Chriſtianis eſſe illicitum. Verum hoc ſophiſma facile diſſolvitur, adhibita æquipollentia; hæc enim propoſitio *non jurare omnino*, non æquivalet huic univerſali, *omnino non jurare*, ſed huic, *non omnino jurare*, ideſt, *non ſemper*, neque ex qualibet occaſione: nam particula negativa præpoſita ſigno univerſali affirmativo efficit, ut propoſitio univerſalis affirmativa æquipolleat particulari negativæ.

(2) Propoſitiones negativæ univerſales, & particulares affirmativæ; quemadmodum & ſingulares ſive affirmantes, ſive negantes, converti poſſunt *ſimpliciter*, ut, *nulla virtus eſt vitium; nullum vitium eſt virtus*. *Quoddam vitium eſt ſuperbia; ſuperbia eſt quoddam vitium*. Propoſitiones affirmativæ converti non poſſunt ſimpliciter, ſed *per accidens*: nam affirmatio diſtribuit tantum ſubjectum, non prædicatum. Valet enim, *omnis homo eſt animal*, non valet, *omne animal eſt homo*; quare ſi converſio fiat, dicendum eſt, *aliquod animal eſt homo*. Convertuntur etiam *per accidens* propoſitiones univerſales negativæ. Denique univerſales affirmativæ, & particulares negativæ convertuntur per contrapoſitionem. Quæ ut facilius memoria tenerentur, Logici his verſibus comprehenderunt:

Simpliciter fEci, convertitur EvA per accid
AſtO per contra: ſic fit converſio tota.

Pars III. De Argumentatione, & reliquis ſciendi modis.

83. MOdus ſciendi definiri ſolet, *Oratio ignoti manifeſtativa*. Duo autem ſunt, quæ oratione fieri poſſunt manifeſta, ſcilicet, vel aliquid incomplexum, vel aliqua veritas complexa. De eo autem quod eſt incomplexum, ut triangulum, circulus, quadratum &c. vel eſt ignotum quid ſit: idque explicatur *definiendo*; vel ſunt ignotæ ejus partes ob earum confuſionem, aut multitudinem: idque explicatur *dividendo*. Veritas autem complexa, ſi obſcura eſt, manifeſtatur probatione: idque fit *argumentando*. Triplex eſt igitur modus ſciendi, *Definitio*, *Diviſio*, & *Argumentatio*.

CAPUT I.

De Definitione.

84. DEfinitio, inquit Tullius (1), eſt *oratio quæ id quod definitur, explicat quid ſit*. Sic explico quid ſit homo, cum ipſum definio *animal ratione præditum* (2).

85. Duplex eſt definitio, alia *nominis*, alia *rei*. Illa explicat ſignificationem, ſeu *quid* nominis: hæc explicat rem ſignificatam per nomen, ſive *quid* rei (3).

86. Nomen tripliciter definiri poteſt, 1. per etymolo-

 giam

(1) Topic. 26.

(2) A definitione proficiſci debet omnis quæ de re aliqua ſuſcipitur tractatio: nam ut Cicero ait Orat. 116. *Niſi inter eos qui diſceptent; convenit, quid ſit illud, de quo ambigitur, nec recte diſſeri, nec umquam ad exitum perveniri poteſt*. Vide S. Thom. 1. Perih. lect. 1.

(3) Utraque definitio differt, quia definitiones nominum mutari poſſunt, quemadmodum ipſa nomina; at definitiones rerum ſunt eædem apud omnes. Vide S. Thom. loc. cit. Etſi autem definitiones nominum mutari poſſint, nihilominus, ut ipſe S. Thomas advertit 1. Poſter. lect. 4. *Significatio nominis accipienda eſt ab eo, quod communiter intendunt homines*. Nam ſi cuique liceret mutare definitiones nominum, & quod vocamus v. g. triangulum, appellare quadratum, homines non poſſent communicare inter ſe conceptiones ſuas, & ſocialis communicatio tolleretur. Confer S. Thom. 1. Perih. lect. 2.

giam, explicando nominis originem, ut Gen. 2. v. 23. Eva dicta fuit *Virago*, quia *de viro ſumta*. 2. interpretando nominis ſignificationem, ut Rom. 8. v. 15. *In quo clamamus*, *Abba* (*Pater*) ideſt, quod interpretatur *Pater*. Sic dicitur Theologia eſſe *ſermo de Deo*, Philoſophia, *ſtudium*, *ſeu amor ſapientiæ*. 3. adſignando ſignificatum, quod nomen præſefert, ut ſi dicam, *nomine corporis intelligitur ſubſtantia trine dimenſa* (1).

87. Definitio rei triplex, eſt, 1. *eſſentialis*, 2. *deſcriptiva*, 3. *cauſſalis*.

88. Eſſentialis eſt, quæ explicat eſſentiam (2) rei per principia ipſam conſtituentia. Quæ quidem principia, ſi re ipſa diſtincta ſunt, ut in homine anima, & corpus, definitio dicitur *eſſentialis phyſica*; ſi autem diſtincta ſunt per intellectum, ut in homine animal, & rationale, definitio dicitur *eſſentialis metaphyſica*.

89. Deſcriptiva definitio eſt, quæ explicat quid ſit res per ejus attributa (3). Sic Cicero (4) definit hominem *animal providum*, *ſagax*, *multiplex*, *acutum*, *memor*, *plenum rationis*, *&* *conſilii*.

90. Quæ

(1) Hæc nominis definitio principio tradenda eſt, cum de quavis re agimus, niſi forte adeo eſſet comperta, ut de ipſa minime foret laborandum. Ut enim obſervat S. Thomas 1. Poſter. lect. 2. *Antequam ſciatur de aliquo, an ſit, non poteſt ſciri proprie de eo quid ſit. Non entium enim non ſunt definitiones. Sed non poteſt oſtendi de aliquo an ſit, niſi prius intelligatur quid ſignificatur per nomen*. Id etiam commodi conſequitur ex præmiſſa definitione nominis, quod vitantur inutiles quæſtiones de nominibus ob ambiguam eorum ſignificationem minus explicatam: nam ut ipſe S. Thomas advertit in 2. d. 3. q. 1. a. 1. *Sapientis eſt non curare de nominibus*. Vide S. Auguſt. l. de orig. an. c. 21.

(2) *Eſſentia* ſignificat id quod primum in unaquaque re concipitur, eamque conſtituit, & ab omni alia re diſtinguit. Vocatur eſſentia ab eo quod eſt eſſe, ſicut ab eo quod eſt ſapere, vocatur ſapientia. S. Aug. l. 12. de Civ. c. 2. Vocatur etiam *natura*, prout eſt principium operandi; nemo enim operari poteſt, niſi ſit. Vide S. Thom. de Ente, & eſſen. c. 1. Vocatur inſuper *quidditas*: nam cum quæritur, quid ſit res, reſpondemus per ejus eſſentiam.

(3) Hac definitione frequentius utimur, quippe differentiæ rerum eſſentiales innoteſcunt per differentias accidentales. Vide S. Thom. loc. cit. c. 6.

(4) l. 1. de leg.

90. Quæ rem explicat per cauſſas extrinſecas (1), appellatur definitio cauſſalis. Cauſſarum ſunt quatuor genera, 1. *materialis*, 2. *formalis*, 3. *efficiens*, 4. *finalis*. *Materialis* eſt illa, *ex qua*, *&* *in qua aliquid fit* (2). *Formalis* alia eſt *intrinſeca*, alia *extrinſeca*. *Intrinſeca* materiam conſtituit in determinato eſſe, ut forma domus. *Extrinſeca* eſt exemplar, quod ſibi ad imitandum quis proponit, ut in mente architectoris eſt forma domus conſtruendæ. *Efficiens* eſt, quæ vim continet aliquid producendi. *Finalis* eſt illa, cujus gratia aliquid fit. Definitio per cauſſas *materialem*, & *formalem intrinſecam*, vel eſt eſſentialis, ſi materia, & forma pertinent ad eſſentiam rei; vel eſt deſcriptiva, ſi forma pertinet ad accidentia rei. Itaque definitio *cauſſalis* eſt, quæ rem explicat per cauſſas *exemplarem*, *efficientem*, & *finalem*, ut ſi dicam, *Homo eſt ad imaginem Dei, creatus a Deo, propter vitam æternam*.

91. Quælibet definitio debet conſtare duplici ratione, quarum una ſignificet id quod res definita commune habet cum aliis; & hæc ratio vocatur *genus*: altera ſignificet id, in quo res illa differt ab aliis; & hæc dicitur *differentia*. Itaque prima lex, & conditio bonæ definitionis eſt, ut conſtet ex *genere*, & *differentia* (3): ita enim totam rei naturam complectitur.

92. Altera conditio eſt, ut definitio non ſit neque redundans, neque diminuta; nam ſi quidpiam redundaret, non explicaretur, quid proprie res ſit; ſi quidpiam deeſſet, res non integre explicaretur (4).

93. Tertia conditio eſt, ut definitio ſit clarior re definita;

---

(1) Per cauſſas, inquam, extrinſecas: nam cauſſæ intrinſecæ eſſentiales, ſunt ipſa principia conſtituentia.

(2) Cic. l. 3. de nat. Deor.

(3) Differentia debet eſſe maxime propria, & genus debet eſſe propinquum; alioqui non explicaretur propria ratio rei definitæ. Quare ſi hominem definirem *ſubſtantiam viventem*, non eſſet bona definitio.

(4) S. Auguſt. l. 2. de Doct. Chriſt. c. 35. ait „ neque in definiendo aliquid complectendum eſſe, quod ad rem ipſam non pertinet, aut aliquid quod pertinet, prætereundum „.

ta ; ſi enim eſſet obſcurior, vel æque obſcura, illam non explicaret (1).

94 Quarta conditio eſt, ut definitum non ingrediatur definitionem ; alioquin idem explicaretur per ſe ipſum.

95. Quinta conditio eſt, ut definitio converti poſſit cum re definita ; aliter contineret aliquid quod non competeret definito (2).

96. Sexta conditio eſt, ut definitio ſit brevis quam maxime fieri poteſt, ut quam naturam res definita habeat, deprehendi facile queat (3).

CA-

---

(1) Id autem eſt intelligendum non abſolute, ſed habito reſpectu ad intellectum cognoſcentem terminos, ex quibus definitio conſtat. Si imperito Geometriæ proponatur definitio Euclidea circuli, *Circulus eſt figura plana unius lineæ circuitu comprehenſa, ad quam omnes a centro ductæ rectæ lineæ ſunt æquales*; fortaſſe minus clare intelliget circulum, cujus ideam ex ſenſibus perſpicuam hauſit. Vide S. Auguſt. l. 21. Confeſ. c. 14. Hæc minime animadvertunt, qui motus definitionem ab Ariſtotele traditam, veluti obſcuram reprehendunt.

(2) S. Auguſtinus l. de quant. ani. c. 25. *Definitio*, inquit, *nihil amplius continet, quam id quod ſuſceptum eſt explicandum, aliter omnino vitioſa eſt. Utrum autem hujuſmodi vitiis careat, converſione exploratur.*

(3) Si quæras, quomodo quis poſſit definitionem alicujus rei inquirere, hæc accipe ex S. Thoma 2. Poſter. lect. 16. *Si aliquis inquirit definitionem alicujus rei, oportet quod attendat ad ea, quæ ſunt ſimilia illi, & etiam ad ea, quæ ſunt differentia ab illa re ... Si quæramus, quid eſt magnanimitas?* (magnanimitas, inquam, quatenus eſt animi magnitudo, non quatenus eſt virtus: nam de virtute magnanimitatis alibi Thomas agit) *debemus attendere ad quoſdam magnanimos, ut ſciamus quid unum habent in ſeipſis, in quantum magnanimi ſunt. Sicut Alcides, id eſt, Hercules dictus eſt magnanimus, quod etiam Achilles, & etiam Ajax, qui omnes habent unum quid commune, quod eſt non ſuſtinere injurias, quia Alcides non ſuſtinens injurias dimicavit, Achilles vero in inſaniam verſus eſt propter iram, Ajax autem interfecit ſeipſum. Iterum debemus conſiderare in aliis qui dicuntur magnanimi, ſicut in Lyſandro, aut Socrate. Habent enim hoc commune, quod non mutabantur propter proſperitatem fortunæ, vel per infortunium, ſed indifferenter ſe habebant in utriſque. Accipiamus ergo hæc duo, ſcilicet, impaſſibilitatem a fortuitis caſibus, & non tolerare injurias: & conſideremus, ſi eſt aliquid commune eis. In hoc enim conſiſtit ratio magnanimitatis. Sicut ſi dicamus, quod utrumque contingit propter hoc, quod aliquis exiſtimat ſe dignum magnis. Ex hoc enim contingit, quod homo non patitur injurias, & ex hoc contingit quod & contemnit mutationem exteriorum bonorum tamquam minimorum. Si autem nihil commune inveniretur, illis duobus acceptis, non eſſet una ſpecies magnanimitatis, ſed duæ. Unde non poſſet dari una communis definitio;*

C A P U T II.

De Diviſione.

97. Diviſio definitur *oratio rem explicans per ſuas partes* (1). Alia eſt generis in ſpecies. Sic bonum dividitur in honeſtum, utile, & delectabile. Alia eſt diviſio totius in partes integrales, ut diviſio corporis humani in caput, pedes, manus &c. diviſio telluris in Europam, Aſiam, Africam, & Americam. Alia accidentis in ſubjecta, ut 1. Cor. 15. v. 41. *alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum.* Alia ſubjecti in accidentia, ut equi alii ſunt nigri, alii albi, alii rufi &c. Alia demum accidentis in accidentia, ut motus alius eſt velox, alius tardus (2).

98. Ut diviſio recte fiat, ſequentes regulæ ſtatuuntur. Prima. Diviſum debet excedere ſingulas partes dividentes: nam omne totum eſt majus ſua parte.

99. Altera regula. Diviſio debet eſſe integra, ita ut membra dividentia exhauriant totum diviſum (3). Sic integra eſt diviſio numeri in parem, & imparem; integra non eſſet, ſi numerus divideretur in binarium, & ternarium.

100. Tertia regula. Membra dividentia debent eſſe aliquo modo oppoſita, ita ut numquam coincidant: nam ſi unum cum altero coincideret, jam non eſſent plura, ſed unum membrum. Ita Manichæi inepte dividebant peccatum in *peccatum oris, manus, & ſinus* (4).

101. Quarta regula. Membra dividentia debent ſe invicem excludere, alioqui non eſſent oppoſita. Quare tellus non recte divideretur in Europam, & Italiam, quia Italia includitur in Europa.

102. Quin-

---

(1) Ut veritas inquiratur, valde utilis eſt diviſio; nam ut obſervat Clemens Alex. Strom. 8. „ A diviſione recurrimus ad ea quæ ſunt ſim„ pliciora, & magis principalia . . . & ſic accedimus ad id quod quæ„ ritur, & non amplius ſuſcipit diviſionem „. Diviſio etiam mentem, & memoriam adjuvat: nam res diſtributæ per partes, & facilius cognoſcuntur, & promtius, ac firmius memoriæ adhærent.

(2) Vide Clem. Alex. loc. cit.

(3) Vide S. Auguſt. l. 2. de mor. Manich. c. 10.

(4) Vide S. Auguſt. loc. cit.

102. Quinta regula. Diviſio debet eſſe brevis quantum fieri poteſt: nam multitudo membrorum parit confuſionem, quam dividendo cavere nitimur. Optima eſt, ſi ſit bimembris: ſed ſi id fieri commode non poteſt, laborandum eſt, ut nulla membra prætermittantur.

103. Sexta regula. Diviſio non debet eſſe neque nimia, neque nulla (1), ſed moderata (2).

CAPUT III.

De Argumentatione.

104. Argumentatio eſt *oratio in qua unum ex alio infertur*: v. g. eſt ſol, ergo dies eſt. Id ex quo aliud infertur, dicitur, *antecedens*, ſive una, ſive pluribus propoſitionibus conſtet. Quod infertur, vocatur *concluſio*, *conſequutio*, *conſequens*. Illatio conſequentis ex antecedente, dicitur *conſequentia* (3). Particula illativa *ergo*, *igitur*, *itaque* &c. eſt illationis nota.

105. Sequitur inde, vim omnem argumentationis non conſiſtere in veritate, aut falſitate propoſitionum, ſed dumta-

(1) Seneca Epiſt. 89. „ Comprehendere, *inquit*, quemadmodum maxima, ita minima difficile eſt. Deſcribitur in tribus populus, in centurias exercitus. Quidquid in majus crevit, facilius agnoſcitur, ſi diſceſſit in partes, quas innumerabiles eſſe, & parvas non oportet. „ Idem enim vitii habet nimia, quod nulla diviſio „.

(2) Ex dictis infertur, valere conſequutionem ab omnibus membris dividentibus ad totum diviſum, & contra: ſic infero, Evangelium prædicatum eſſe in univerſo mundo, quia prædicatum eſt in Europa, Aſia, Africa, & America. Infertur etiam, valere conſequutionem, ſi excluſis aliis partibus, inferam reliquam quæ ſupereſt, ut ſi dicam, Roma non eſt Urbs Aſiæ, neque Africæ, neque Americæ; eſt igitur Urbs Europæ.

(3) Animadverte diſcrimen inter *conſequens*, & *conſequentiam*. Nam *conſequens* eſt illa propoſitio, quæ infertur ex antecedente; *conſequentia* vero eſt illa connexio, ſive habitudo inter antecedens, & conſequens. Quare negamus quidem, vel concedimus *conſequentiam*, ſi bene, vel male illata eſt. Diſtinguimus autem *conſequens*, ſi propoſitio æquivoca ſit. *Conſequentis*, & *conſequentiæ* meminit Cicero: nam de *conſequente* ſcribit l. 4. de finib. *Cum conſequens aliquod falſum eſt, illud, cujus id conſequens ſit, non poteſt eſſe verum*: De conſequentia vero ait 4. ad Her. *Per conſequentiam ſignificatio fit, cum res quæ ſequuntur aliquam rem, dicuntur*.

taxat in illatione. Quare propoſitiones poſſunt eſſe veræ, & argumentatio non conſiſtere; ut ſi dicam, *ſol lucet, ergo pluit*. Contra, propoſitiones poſſunt eſſe falſæ, & illatio bona; ut ſi dicam, *terra movetur, ergo ſol ſtat*. Propterea Logici docent, illationem neque veram, neque falſam eſſe, ſed legitimam, vel illegitimam, ſive bonam, vel malam.

106. Argumentatio poteſt eſſe *affirmativa*, & *negativa*. Affirmativa eſt, ſi concluſio eſt affirmativa; v. g. *Qui furatur peccat. Judas furatus fuit. Ergo Judas peccavit*. Si autem concluſio eſt negativa, argumentatio negativa eſt; ut ſi dicam, *Qui peccatum facit, non diligit Deum. Judas peccatum fecit. Ergo Deum non dilexit*. Logici pro utraque ſtatuunt principia illa, *Dici de omni; dici de nullo*. Nam vis argumentationis affirmativæ in eo poſita eſt, ut quidquid affirmatur de ſubjecto univerſaliter, dicatur de omni ſub illo contento: quod ſignificat *dici de omni*; v. g. quod dicitur de omnibus qui furantur, dici etiam debet de Juda qui furatus fuit. Vis autem argumentationis negativæ in eo poſita eſt, ut quidquid univerſaliter negatur de aliquo ſubjecto, negetur de omni contento ſub illo: quod ſignificat *dici de nullo*, v. g. quod negatur univerſaliter de illo qui peccat, negatur etiam de Juda qui peccavit (1).

CA-

(1) Hæc principia nituntur altero principio, quod vocatur contradictionis, *nequit idem ſimul eſſe, & non eſſe*: nam ſi quod affirmatur de ſubjecto univerſaliter, non affirmaretur de omni contento ſub illo; & quod de illo negatur univerſaliter, non negaretur de omni ſub ipſo contento; jam duæ contradictoriæ eſſent ſimul veræ, adeoque idem eſſet ſimul, & non eſſet. V. g. ſi vera eſſet hæc propoſitio, *omnis qui furatur, peccat*; & vera inſuper hæc alia, *Judas furatus fuit*; eſſet autem falſa quæ ſequitur, *Judas peccavit*; eſſet ſimul verum, & falſum, *peccare omnes qui furantur*; eſſet quidem verum, quia vera eſſet propoſitio univerſalis, *omnis qui furatur peccat*; eſſet autem falſum, quia excluderetur *Judas*; ideoque propoſitio illa univerſalis eſſet ſimul vera & falſa.

CAPUT IV.

De multiplici argumentationis ſpecie.

107. OCto enumerantur ſpecies argumentationis *Syllogiſmus*, *Inductio*, *Exemplum*, *Dilemma*, *Sorites*, *Euthymema*, *Epicherema*, & *Proſyllogiſmus*. Omnes tamen ad ſyllogiſmum reducuntur, ut infra dicemus (1).

108. *Syllogiſmus* definitur ab Ariſtotele (2), *Oratio, in qua, quibuſdam poſitis, neceſſarium eſt aliud evenire, eo quod hæc poſita ſunt*; ideſt, datis duabus propoſitionibus, quæ *præmiſſæ* vocari ſolent, neceſſe eſt, ſequi concluſionem (3).

109. Id ut planius fiat, operæ pretium eſt animadvertere ex ſupra dictis (4), propoſitionum quaſdam eſſe, in quibus ſtatim, perceptis terminis, apparet connexio inter prædicatum, & ſubjectum; atque in his non eſt opus argumentatione, qua propterea utimur, ut cognoſcamus, an prædicatum conveniat, necne ſubjecto. Quædam vero propoſitiones ſunt, in quibus talis connexio non ſtatim apparet. Neceſſe igitur eſt, ut prædicatum, & ſubjectum propoſitionis, cujus veritatem, aut falſitatem inquirimus, comparentur cum aliquo tertio: & ſiquidem conveniant cum illo tertio, concludamus convenire inter ſe, ex eo axiomate, *Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe*. Si autem unus quidem terminus illius propoſitionis conveniat cum eo tertio, alter non conveniat, concludamus, neutrum convenire inter ſe, ex illo alio axiomate, *Duorum quorum unum eſt idem cum tertio, alterum non eſt idem, ea non ſunt idem inter ſe* (5); V. g. ſit inquirendum, an *anima hominis ſit immortalis*, ſeu, an prædicatum *immortalis* conveniat ſubjecto *anima hominis*: adſumo tertium terminum *incorruptibile*, cum quo comparo ſubjectum ani-

(1) Quæ ratio eſt, cur συλλογισμὸς Græce, Latine reddatur *ratiocinatio*, & *argumentatio*, eo quod omnis argumentatio ad ſyllogiſmum reducitur.

(2) l. 1. Prior. c. 1.

(3) Vide S. Auguſt. l. 1. con. Creſcon. Gram. c. 20.

(4) §. 59. ſq.

(5) In his principiis poſita eſt univerſa cujuslibet ratiocinationis vis.

anima hominis, & prædicatum *immortalis*, tali modo: *Incorruptibile eſt immortale. Anima hominis eſt incorruptibilis. Ergo anima hominis eſt immortalis*. Sit inquirendum, an *anima hominis ſit materialis*, adſumo tertium terminum *intellectivum*, & comparo eodem modo; & cum inveniam *intellectivum* convenire *animæ hominis*, non convenire *materiali*, infero ſic: *Intellectivum non eſt materiale. Anima hominis eſt intellectiva. Ergo anima hominis non eſt materialis*.

110. Ex quibus ſequitur 1. ſyllogiſmum conſtare tribus dumtaxat terminis. Tertius qui adſumitur dicitur *medius terminus*. Subjectum propoſitionis probandæ, dicitur *minor terminus*, ſive *minor extremitas*, quia ſubjectum minus patet, quam prædicatum, ut dictum eſt (1). Prædicatum propoſitionis probandæ, dicitur, *major terminus*, ſeu *major extremitas*, quia, ut ſupra diximus (2), prædicatum latius patet, quam ſubjectum.

111. Sequitur 2. in quolibet ſyllogiſmo, tres tantummodo propoſitiones inveniri: una, in qua majus extremum comparatur cum medio, & dicitur *major*: altera, in qua minus extremum comparatur cum eodem medio, & dicitur *minor* (3): tertia, in qua majus, & minus extremum comparantur inter ſe, & dicitur *concluſio*.

112. Sequitur 3 in quolibet ſyllogiſmo tria eſſe debere, 1 *principium*, idque eſt *major* propoſitio; 2 *applicatio* illius principii, eſtque *minor* propoſitio, ſive *adſumptio* (4). 3. *concluſio*, ſeu propoſitio quæ infertur ex principio, & applicatione principii (5).

113. Sequitur 4 concluſionem contineri in *præmiſſis*: nam minus extremum eſt ſubjectum, majus extremum eſt prædicatum concluſionis: ambo vero in *præmiſſis* comparantur cum me-

---

(1) §. 25. (2) Ib.

(3) Frequentius *major* ponitur primo loco, & *minor* ſecundo. Si autem *minor* ponatur primo loco, & *major* ſecundo, perinde eſt.

(4) *Minorem* propoſitionem S. Auguſtinus l. 2. de doctr. Chriſt. c. 33. adſumtionem appellat.

(5) Concluſio eſt ut *minor*, ſive, ut *applicatio principii*. Quare ſi applicatio ſit omnino certa, & principium omnino certum, concluſio erit omnino certa. Si autem principium ſit certum, & applicatio incerta, conclusio erit incerta. Fieri autem non poteſt, ut principium sit incertum, & applicatio certa. Quare si principium sit incertum, & applicatio, & conclusio erunt incertæ.

medio; & idcirco ſi quis *præmiſſas* concedat, debet neceſſario concedere concluſionem (1).

114. Sequitur 5. *præmiſſas* debere eſſe notiores concluſione; hæc ſiquidem ex illis infertur.

115. Jam vero *Inductio* eſt argumentatio, in qua concluditur de tota ſpecie quod affirmatur, vel negatur de ſingulis particularibus; ut, cum ex eo quod ſinguli particulares homines ratione utuntur, inferimus, omnes homines eſſe rationales (2). Particularia debent ſufficienter enumerari, alioquin *inductio* non valet. Reducitur *inductio* ad ſyllogiſmum, ſi major propoſitio addatur; v. g. ſi ſinguli homines ſunt rationales, etiam tota ſpecies, ſeu omnes homines. Atqui ſinguli homines rationales ſunt. Ergo omnes homines ſunt rationales (3).

116. *Exemplum* eſt argumentatio, in qua ex uno ſimili aliud ſimile infertur. (4) Sic Apoſtolus 1. Cor. 9. v. 7. ſqq. ut probet, Miniſtris Eccleſiæ deberi ſtipendia; *Quis*, inquit, *militat ſuis ſtipendiis umquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non*

(1) S. Auguſtinus l. 1. con. Creſc. Gram. c. 20. „ Verum eſt ; „ *inquit*, neminem diſputando ad conclusionem falſam conſequenter „ impelli, nisi prius conſenſerit falsis, quibus eadem conclusio, velit, „ nolit, efficitur. Ac per hoc qui cavet, ne ſe loquente, ſequantur „ falſa, quæ non vult, volens falſa caveat quæ præcedunt „.

(2) Vide eumd. Aug. l. 1. de Adulter. Conjug. c. 14. ſqq. ubi inductione oſtendit, quomodo poſſimus cognoſcere quid liceat, & non expediat; quid autem neque liceat, neque expediat.

(3) Si quæras, quænam sit inductionis vis, cum id quod inductione probatur, deficit in uno, aut altero caſu; v. g. inductione probatur, omne generans generare sibi simile, licet quandoque generentur monſtra. Reſpondet S. Thomas 1. Poſter. lect. 1. attendendum eſſe id quod in pluribus evenit; id enim ſequitur naturam per ſe; quod autem in uno, aut alio caſu evenit diverſo modo, contingit *per accidens*.

(4) Similibus uti poſſumus, vel ad declarandum, uti Chriſtus Dominus parabolis utebatur, ut *quod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poterat, per ſimilitudinem exemplaque teneretur*, ut S. Hieronymus dicit in c. 18. Matt. vel ad delectandum, uti frequenter Oratores; vel ad probandum, uti multoties Philoſophi, ac Theologi faciunt. Si ad declarandum, vel ad delectandum exempla adferantur, non oportet eſſe vera. Si autem adſumantur ad probandum, vera debent eſſe: argumentum autem inde formatum, talem habet vim, qualis eſt ratio proportionis inter exemplum, & rem, pro qua probanda exemplum inducimus.

non manducat? Hæc argumentatio dici ſolet *a pari*: & quidem vim habet, ſi perfecta ſit paritas, & ſimilitudo: ſin vero, minimum probat. Reducitur ad ſyllogiſmum, ſi major propoſitio addatur, *De rebus ſimilibus ſimilia affirmari, aut negari poſſunt*.

117. *Dilemma* (1) eſt argumentatio in duas partes diſtributa, quarum utravis conceſſa, poſſumus contra reſpondentem concludere. Dilemmate Chriſtus uſus fuit, cum Judæos interrogavit Matt. 21. v. 25. *Baptiſmus Joannis unde erat? e cælo, an ex hominibus?* Si Dilemma in proponentem retorqueatur (2), dicitur ἀντιςρεφον, ideſt, *reciprocum*, & *converſum*, ſeu, *contra verſum*. In Dilemmate apparet vis duplicis ſyllogiſmi conditionalis.

118. *Sorites* ſic dictus a σωρός *acervus*, eſt ſyllogiſmus coacervatus ex pluribus propoſitionibus ita diſpoſitis, ut prædicatum prioris ſit ſubjectum poſterioris, donec in concluſione ſubjectum primæ conjungatur cum prædicato ultimæ. Hoc argumento utitur S. Auguſtinus (3) cum ait: „ Maria unde? „ Ex Adam. Adam unde? De terra. Si Maria de Adam, & „ Adam de terra, ergo & Maria terra. Si autem Maria ter„ ra, agnoſcamus quod cantatur, *Veritas de terra orta eſt* „.

119. *Enthymema* (4) eſt ſyllogiſmus detruncatus, in quo compendii cauſſa reticetur major, aut minor propoſitio; v. g. *ſubſtantia immaterialis eſt immortalis, ergo anima hominis eſt immortalis*. Intelligitur minor, *anima hominis eſt immaterialis*. Vel, *anima hominis eſt immaterialis, igitur eſt immortalis*. Intelligitur major. Ex duabus propoſitionibus Enthymematis, quæ infert, dicitur *antecedens*, quæ infertur, *concluſio*.

120. *Epicherema* (5) eſt ſyllogiſmus, in quo uni, vel

---

(1) S. Hieronymus in Epiſtola ad Oceanum Dilemma appellat *cornutum ſyllogiſmum*, quia ex duabus partibus conſtat. Si autem conſtet ex tribus partibus, Trilemma erit. Cicero 1. de Invent. *complexionem* vocat.

(2) Vide Gellium l. 5. c. 10. ſq. & Cicer. 1. de Invent.

(3) Ser. 189. al. 35. de div.

(4) Oritur a verbo ενθυμέομαι animadverto, cogito, in animo habeo; eo quod una præmiſſa in animo retinetur.

(5) Græce επιχειρημα, a verbo, επιχειρέω, conor, aggredior, adverſarium argumentis peto, ſive ad manus venio, ab επι *ad*, & χειρ ma-

utræque præmiſſæ probatio adjungitur. Sic Cicero (1) probaturus, mundum conſilio adminiſtrari, majorem propoſitionem ponit, *Melius curantur quæ conſilio geruntur*; illamque probat deſumpto exemplo ex domus regimine. Subdit minorem, *Atqui nihil omnium rerum melius, quam omnis mundus adminiſtratur*. Concludit, *Ergo conſilio mundus adminiſtratur*.

121. Denique *Proſyllogiſmus* eſt, cum uni perfecto ſyllogiſmo alter ita ſubnectitur, ut prioris concluſio ſit minor poſterioris, & duo ſyllogiſmi ex quinque propoſitionibus componantur; v. g. *Spiritus caret materia*: *anima eſt ſpiritus*: *ergo anima caret materia*: *quod caret materia incorruptibile eſt*: *anima igitur eſt incorruptibilis*. Quarta propoſitio dicitur *ſubſumtum*, & vulgo *minor ſubſumta*.

CAPUT V.

De Syllogiſmorum diviſionibus.

122. Syllogiſmus dividitur 1. in *demonſtrativum*, *probabilem*, & *ſophiſticum*. *Demonſtrativus* eſt, qui conſtat ex præmiſſis neceſſariis, & generat ſcientiam. *Probabilis* eſt, qui conſtat ex præmiſſis contingentibus, quæ poſſunt eſſe veræ, vel falſæ, & generat opinionem. *Sophiſticus* eſt, qui rectas argumentationis leges non ſervat, & generat deceptionem (2).

123. Dividitur 2. in *ſingularem* (3), *ſimplicem*, & *compoſitum*. *Singularis* eſt, cujus medius terminus eſt vox ſingularis, ut ſi dicam, *David fuit Rex*, *David fuit Propheta*, *Ali-*

manus. Propoſitiones probantes aliquando exprimuntur, ut in exemplo ex Cicerone allato; aliquando unica propoſitione continentur; ut cum Chriſtus ait Diſcipulis Jo. 14. v. 9. *Tanto tempore vobiſcum ſum*, & *non cognoviſtis me?* Quaſi diceret: qui longo tempore verſatur cum aliquo, ab ipſo certe cognoſcitur; cognitio enim perſonæ pendet a converſatione cum ipſa. Ego autem longo tempore vobiſcum verſor, ut plane noſtis. Debeo igitur a vobis cognoſci.

(1) 1. de Invent.

(2) Quod ſi præmiſſarum una ſit neceſſaria, altera contingens; ſyllogiſmus erit probabilis, quia, ut diximus not. 5. pag. 47. concluſio eſt incerta, cum principium eſt certum, & applicatio incerta.

(3) Vocatur etiam *expoſitorius*, quia rem ſenſibus veluti exponit.

Aliquis igitur Propheta fuit Rex (1). Eſt autem ſyllogiſmus *ſimplex*, qui conſtat propoſitionibus ſimplicibus. *Compoſitus* autem ſyllogiſmus dicitur, cujus vel omnes, vel aliqua propoſitio compoſita eſt (2).

124. Itaque ſyllogiſmus compoſitus, vel eſt conditionalis, vel cauſſalis, vel copulativus, vel disjunctivus, vel relativus.

125. Et conditionalis quidem dicitur ille, cujus major eſt propoſitio conditionalis; fitque 1. ab affirmatione antecedentis (3) in minori ad affirmationem conſequentis in concluſione, ut, *ſi Eccleſiam Catholicam audit, Catholicus eſt, ſed audit Eccleſiam Catholicam, eſt igitur Catholicus*. Non valet tamen a negatione antecedentis in minori ad negationem conſequentis in concluſione, niſi tantum in reciprocis (4). Sic non va-

(1) Medius terminus debet eſſe ita ſingularis, ut non communicet cum aliis; nam aliter ſyllogiſmus non concludit. Quare non valet, *Deus eſt Pater, Deus eſt Filius, Ergo Filius eſt Pater*. Nam, ut advertit S. Thomas 1. p. q. 39. a. 4. ad 1. „ Hoc nomen *Deus* licet conveniat cum „ terminis ſingularibus in hoc, quod forma ſignificata non multiplica„ tur; convenit tamen cum terminis communibus in hoc, quod for„ ma ſignificata invenitur in pluribus ſuppoſitis „.

(2) Si qui ſyllogiſmi contineant propoſitiones incidentes, ii dicuntur *complexi*; ut, *Deus præcipit honorari Reges, Carolus eſt Rex, Ergo Deus præcipit honorari Carolum*. In hiſce ſyllogismis animadvertendum eſt, an concluſio contineatur in præmiſſis; ſi enim non continetur, illegitima eſt, ut ſi dicam, *Deus præcipit honorari Reges. Parentes non ſunt Reges, ergo non ſunt honorandi*. Concluſio eſt illegitima, quia lex honorandi Parentes non continetur in præcepto honorandi Reges.

(3) In propoſitione conditionali id quod infert, dicitur *antecedens*; quod infertur, dicitur *conſequens*, ut cum dico, *ſi homo eſt, animal eſt*, propoſitio, *ſi homo eſt*, dicitur *antecedens*, quia infert; *animal eſt*, dicitur *conſequens*, quia infertur. S. Auguſtinus l. 2. de Doct. Chriſt. c. 34. „ In regulis connexionum, *inquit*, diſcitur, quid ſit conſequens, „ quid non conſequens, quid repugnans. Conſequens eſt, *ſi orator eſt*, „ *homo eſt*: Inconſequens, *ſi homo eſt, orator eſt*: Repugnans, *ſi homo* „ *eſt, quadruples eſt* „.

(4) Idem S. Auguſt. ib. c. 33. „ Fac, *inquit*, aliquem propoſuiſſe, „ *ſi juſtus eſt ille, bonus eſt*, & eſſe conceſſum; deinde aſſumpſiſſe, „ *Non eſt autem juſtus*: quo item conceſſo, intuliſſe concluſionem, „ *Non eſt igitur bonus*. Quæ tamen etſi vera ſint omnia, non eſt ta„ men vera regula concluſionis. Non enim ſicut ablato conſequenti, au„ fertur neceſſario quod præcedit; ita etiam ablato præcedenti, aufer„ tur neceſſario quod conſequitur. Quia verum eſt, cum dicimus, *ſi* „ *orator eſt, homo eſt*: ex qua propoſitione ſi adſumamus, *Non eſt au*„ *tem orator*; non erit conſequens cum intuleris, *Non eſt igitur homo* „.

valet, *ſi eſt Philoſophus, eſt homo, ſed non eſt Philoſophus, ergo non eſt homo*. 2. Ab affirmatione conſequentis in minori ad affirmationem antecedentis in concluſione, ut, *ſi Catholicus eſt, audit Eccleſiam, ſed audit Eccleſiam, eſt igitur Catholicus*. Valet dumtaxat in reciprocis; & ideo non valet, *ſi eſt homo, eſt animal, ſed eſt animal, ergo eſt homo*. Valet autem a negatione conſequentis in minori ad negationem antecedentis in concluſione (1), ut, *ſi Diſcipuli ſunt Chriſti, ſe invicem diligunt, ſed ſe invicem non diligunt, ergo Chriſti Diſcipuli non ſunt*.

126. Copulativus ſyllogiſmus eſt, cujus aliqua præmiſſa eſt copulativa, v. g. *Caritas, & peccatum non poſſunt eſſe ſimul, ſed manet in Caritate, ergo non manet in peccato*. Concluditur a poſitione unius partis ad negationem alterius, ſed non econtra, niſi in reciprocis.

127. Cauſſalis eſt, qui conſtat propoſitionibus cauſſalibus, v. g. *Quia Adamus peccavit, mortuus eſt: peccavit autem, quia comedit de fructu ligni vetiti: ergo quia de eo fructu comedit, mortuus eſt*. Concludit, ſi antecedens ſit cauſſa conſequentis.

128. Disjunctivus ſyllogiſmus habet majorem disjunctivam. Si membra ſint omnia enumerata, & non ſunt pluſquam duo, ex affirmatione, vel negatione unius infertur negatio, vel affirmatio alterius; ut illud Rom. 14. v. 4. *Domino ſuo ſtat, aut cadit: ſtabit autem*: ergo non cadet. Si autem membra ſunt plusquam duo, tunc ſi unum affirmatur, reliqua debent removeri; ut, *vel eſt ingenuus, vel libertus, vel ſervus: Sed eſt ingenuus: ergo neque libertus, neque ſervus*. Si autem reliqua removentur, illud unum debet affirmari, ut, *non eſt neque libertus, neque ſervus: ergo ingenuus*. Si vero unum removeatur, reliqua affirmantur disjunctive, ut, *non eſt ingenuus: ergo vel libertus, vel ſervus*.

129. Relativus ſyllogiſmus eſt, cujus major eſt relativa, ut 1. Cor. 15. v. 47. ſqq. *Primus homo de terra, terrenus: ſecundus homo de cælo, cæleſtis. Qualis terrenus, tales terre-*

(1) Idem S. Auguſt. ib. „ Faciamus, aliquem conceſſiſſe, *ſi animal eſt cochlea, vocem habet*; hoc conceſſo, cum probatum fuerit, „ vocem cochleam non habere, quoniam conſequenti ablato, illud quod „ præcedit auferiur, concluditur, non eſſe animal cochleam. Quæ ſen„ tentia falſa eſt, ſed ex conceſſo falſo vera eſt concluſionis connexio „.

veni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Igitur, ſicut portavimus imaginem terreni: portemus & imaginem cæleſtis.

130. Hactenus dicta pertinent ad diviſionem ſyllogiſmi ex parte materiæ. Nunc ſyllogiſmus ex parte formæ dividitur in *informem*, & *formatum*. Atque *informis* eſt, cum retinemus quidem argumenti vim, ſed minime ſumus ſolliciti de diſpoſitione terminorum, & propoſitionum, & dicimur argumentari *extra formam*; quæ argumentandi ratio familiaris eſt Philoſophis, & Patribus, atque Angelico Præceptori, qui formam accurate ſyllogiſticam non ſemper adhibent. *Formatus* autem ſyllogiſmus dicitur, cum ſtudioſe ſervamus leges dialecticas figurarum, & modorum de quibus infra; & dicimur argumentari *in forma*.

CAPUT VI.

De generalibus Legibus Argumentationis.

131. Cum argumentatio conſtet ex terminis, & propoſitionibus, quatuor ſunt ejus leges pertinentes ad terminos, & rurſus quatuor ad propoſitiones. Quæ ſpectant ad terminos hiſce verſibus comprehenduntur:

Terminus eſto triplex, major, mediuſque, minorque.
Latius hunc, quam præmiſſæ, concluſio non vult.
Nequaquam medium capiat concluſio oportet.
Aut ſemel, aut iterum medium generaliter eſto.

132. Ut igitur argumentatio ſit concludens, requiritur 1. ut in ea ſint tantum tres termini, ut ſupra dictum eſt (1), alioqui fieri non poteſt collatio duorum cum tertio, in qua collatione poſita eſt omnis vis argumentationis (2).

133. Requiritur 2. ut termini in concluſione non accipian-

(1) §. 110.

(2) Contra hanc legem peccant argumentationes illæ, in quibus medius terminus diverſo modo ſupponit, vel æquivocatione laborat, vel non ſervat eamdem appellationem, ampliationem, reſtrictionem: ita enim videntur quidem eſſe tres termini, ſed revera ſunt pluſquam tres.

piantur latius, quam in præmiſſis: ſic enim eſſent plus quam tres contra 1. legem (1).

134. Requiritur 3. ut medius terminus non ingrediatur concluſionem: nam vis argumentationis in eo conſiſtit, ut inferatur in concluſione, extrema convenire, aut non convenire inter ſe, propterea quod conveniunt, vel non conveniunt cum tertio.

135. Requiritur 4. ut medius terminus non ſumatur bis particulariter, ſed ſaltem in una præmiſſarum accipiatur univerſaliter: nam ſi bis accipiatur particulariter, jam non pro eodem accipitur (2).

136. Leges autem pertinentes ad propoſitiones continentur verſibus qui ſequuntur:

Nil ſequitur geminis ex particularibus umquam.
Utraque ſi præmiſſa neget, nil inde ſequetur.
Sit parti ſimilis concluſio deteriori.
Ambæ affirmantes nequeunt generare negantem.

137. Itaque ex duabus præmiſſis particularibus non recte concluditur; quippe medius terminus bis particulariter accipitur (3)

138. Nulla etiam ſequitur concluſio ex duabus præmiſſis negativis (4); ſiquidem non conferuntur extrema cum medio; adeoque nequeunt conferri inter ſe.

139. Concluſio debet ſequi deteriorem partem, ideſt, ſi una præmiſſarum ſit particularis, concluſio debet eſſe particularis; alioqui termini univerſalius acciperentur in concluſione, quam in præmiſſis. Si una præmiſſarum ſit negativa, concluſio

---

(1) Hujuſmodi erat ſophiſma relatum a Gellio l. 18. c. 2. *Quod ego ſum, id tu non es: ego ſum homo: homo igitur tu non es.* Nam τὸ *homo* in concluſione accipitur univerſaliter, cum tamen in minori accipiatur pro homine ſingulari.

(2) Vide not. 4. pag. 34. Poteſt tamen medius terminus bis ſumi ſingulariter. Vide §. 12[illegible]. Nam terminus ſingularis cum ſit perfecte unus, æquivalet univerſali.

(3) Nonnunquam ex duabus particularibus concluſio ſequitur; ut ſi dicam, *Aliquis Rex eſt potens, Aliquis homo eſt Rex. Aliquis igitur homo eſt potens.* Id autem eſt, ut Logici loquuntur, non ratione formæ, ſed ratione materiæ. Vide not. 4. pag. 51.

(4) Tale erat ſophiſma quod refert Gellius loc. cit. *Quod non perdidiſti habes: cornua non perdidiſti; habes igitur cornua.*

ſio debet eſſe negativa: nam ſi extremorum unum convenit cum tertio, alterum non convenit, oportet, ea non convenire inter ſe.

140. Poſtremo ex præmiſſis affirmativis non concluditur negative: nam extrema conjuncta cum medio, nequeunt non conjungi inter ſe.

CAPUT VII.

De Figuris ſyllogiſmorum.

141. Figura ſyllogiſtica eſt combinatio extremorum cum medio. Hæc combinatio quatuor modis fieri poteſt, 1. ita ut medius terminus ſit ſubjectum in majori, & prædicatum in minori. 2. Ut ſit prædicatum tam in majori, quam in minori. 3. Ut in majori, & in minori ſit ſubjectum. 4. Ut ſit prædicatum in majori, & ſubjectum in minori. Quatuor igitur ſunt figuræ ſyllogiſmorum. Tres priores continentur hoc verſiculo:

Sub præ prima: ſed altera bis præ: tertia bis ſub.

142. Hoc eſt, in prima figura medius terminus eſt ſubjectum in majori, & prædicatum in minori; v. g. *omnis ſpiritus eſt ſubſtantia, omnis Angelus eſt ſpiritus, ergo omnis Angelus eſt ſubſtantia. Spiritus* qui eſt medius terminus eſt ſubjectum in majori, & prædicatum in minori (1).

143. In ſecunda figura medius terminus eſt bis prædicatum, ut *nulla frugalitas eſt vitium, omnis avaritia eſt vitium, nulla igitur avaritia eſt frugalitas. Vitium* quod eſt medius terminus, eſt bis prædicatum.

144. In tertia figura medius terminus eſt bis ſubjectum, ut *omnis eruditio paratur labore, omnis eruditio utilis eſt, quædam igitur utilia parantur labore. Eruditio*, quæ eſt medius terminus bis ſubjicitur.

145. De quarta figura nihil tradidit Ariſtoteles, vel quia rarius occurrit, vel quia minus eſt expedita, vel quia reducitur ad primam.

 146. Una-

(1) Nec alia in compoſitis ſyllogiſmis diſpoſitio eſt, cujuſmodi Cicero 2. de Offic. poſuit in hunc ferme modum: *Quidquid juſtum eſt, id etiam utile eſſe cenſent. Quidquid honeſtum eſt, idem eſt juſtum. Quidquid igitur honeſtum eſt, idem eſt utile.*

146. Unaquæque figura ſuas leges peculiares habet, hiſce verſibus expreſſas:

I. *Sit minor affirmans, major vero generalis.*

II. *Una negans eſto, nec major ſit ſpecialis.*

III. *Sit ~~major~~ minor affirmans, concluſio particularis.*

147. In prima igitur figura minor debet eſſe affirmativa (1): nam ſi eſſet negativa, concluſio deberet eſſe negativa ex dictis (2): major autem deberet eſſe affirmativa; ſi enim eſſet negativa, nihil ſequeretur, ut dictum eſt (3). Itaque major extremitas, quæ eſſet prædicatum in majore, & in concluſione, latius acciperetur in concluſione, quam in majori: nam, ut diximus (4), prædicatum propoſitionis negativæ latius patet, quam prædicatum propoſitionis affirmativæ: quod eſſe non poteſt, ut dictum eſt (5).

148. In eadem prima figura major debet eſſe univerſalis (6): nam ſi eſſet particularis, medius terminus qui eſt ejus ſubjectum, acciperetur particulariter: & quia etiam particulariter acciperetur in minori affirmativa, cujus eſſet prædicatum, quod particulariter accipitur in propoſitionibus affirmativis, ut dictum eſt (7); ambæ præmiſſæ eſſent particulares: ex ſolis autem particularibus non concluditur, ut eſt oſtenſum (8).

149. In ſecunda figura una præmiſſarum debet eſſe negativa: nam in utraque medius terminus eſt prædicatum: in propoſitionibus autem affirmativis prædicatum ex dictis (9) accipitur particulariter: Quare ſi utraque præmiſſa eſſet affirmativa, concluſio inferretur ex ſolis particularibus, contra id quod eſt

---

(1) Loquimur de modis primæ figuræ directe concludentibus: nam ſi indirecte concludant, ut infra dicemus, minor poteſt eſſe negativa; tunc enim prædicatum minoris eſt prædicatum concluſionis. V. g. non concludit hic ſyllogiſmus directus, *Omne quod loquitur vivit, Nullus equus loquitur, Ergo nullus equus vivit*. Concludit indirecte, ſi concluſio ſit particularis negativa, ut, *Omne quod loquitur vivit, Nullus equus loquitur, Ergo aliquod vivens non eſt equus*.

(2) §. 139. (3) §. 138. (4) §. 29. (5) §. 133.

(6) Si concluſio ſit indirecta, major poteſt eſſe particularis, ſed minor erit negativa. Quare non valet directe, *Aliquod animal eſt ſubſtantia, Nullus lapis eſt animal, Ergo aliquis lapis non eſt ſubſtantia*. Valet tamen indirecte, *Ergo aliqua ſubſtantia non eſt lapis*.

(7) §. 29. (8) §. 137. (9) §. 29.

eſt demonſtratum (1). Excipe: ſi extrema reciprocentur cum medio: nam tunc ſubjectum converti poteſt in prædicatum, & econtra; & ſic æque late patent (2).

150. Major debet eſſe univerſalis, ut in prima figura: nam ſi eſſet particularis, majus extremum quod eſt ejus ſubjectum, acciperetur particulariter in majori: at in concuſione, quæ ex dictis (3) neceſſario debet eſſe negans, quia minor eſt negativa, acciperetur univerſaliter, quia negatio diſtribuit prædicatum, & ſubjectum, ut dictum eſt (4). Igitur termini latius acciperentur in concluſione, quam in præmiſſis: quod fieri non poteſt (5).

151. In tertia figura minor debet eſſe affirmativa ob eamdem rationem, ob quam diximus (6), minorem in prima figura debere eſſe affirmativam. Concluſio autem debet eſſe particularis: nam in tertia figura ſubjectum concluſionis eſt prædicatum minoris: & cum minor ſit affirmans, prædicatum accipitur particulariter, ut ex dictis (7). Quare concluſio quæ ſequitur deteriorem partem, debet eſſe particularis.

CA-

(1) §. 137. Hinc non valet, *Omnis ſpiritus eſt ſubſtantia*, *Omnis equus eſt ſubſtantia*, *Omnis igitur equus eſt ſpiritus*.

(2) Sic valet, *Omne riſibile eſt homo*, *Omne rationale eſt homo*, *Ergo omne rationale eſt riſibile*.

(3) §. 139. (4) §. 29.

(5) §. 133. Neque proinde valet, *Aliqua ſubſtantia eſt ſpiritus*; *Nullum corpus eſt ſpiritus*, *Ergo aliquod corpus non eſt ſubſtantia*.

(6) §. 147. (7) §. 29.

CAPUT VIII.

De modis ſyllogiſmorum.

152. MOdus ſyllogiſticus nihil eſt aliud, quam diſpoſitio propoſitionum ſecundum earum univerſalitatem, vel particularitatem, affirmationem, vel negationem. Cum autem propoſitiones ſint vel univerſales affirmativæ, vel univerſales negativæ, vel particulares affirmativæ, vel particulares negativæ, tot ſunt modi ſyllogiſmorum, quot modis tres harum propoſitionum diſponi poſſunt. Jam vero ſexagintaquatuor modis hæ propoſitiones diſponi poſſunt, uti conſideranti perſpicuum erit in ſchemate ſubjecto.

aaa =	aia +	eaa +	eia +	iaa +	iia +	oaa +	oia ×
aae —	aie —	eae =	eie +	iae —	iie ×	oae +	oie ×
aai =	aii =	eai +	eii +	iai =	iii ×	oai +	oii ×
aao —	aio —	eao =	eio =	iao —	iio ×	oao =	oio ×
aea +	aoa +	eea ×	eoa ×	iea +	ioa ×	oea ×	ooa ×
aee =	aoe +	eee ×	eoe ×	iee +	ioe ×	oee ×	ooe ×
aei +	aoi +	eei ×	eoi ×	iei +	ioi ×	oei ×	ooi ×
aeo ÷	aoo =	eeo ×	eoo ×	ieo :::	ioo ×	oeo ×	ooo ×

153. Igi-

153. Igitur ſexagintaquatuor ſunt modi ſyllogiſmorum (1). Ex iis autem decem tantum ſunt concludentes, quos notavimus ſigno =. Alii non concludunt ob non ſervatas leges ſyllogiſticas: nam vigintiſeptem ſignati nota × conſtant ex præmiſſis particularibus, aut negativis. In novemdecim ſignatis nota + concluſio non ſequitur deteriorem partem. Sex ſignati nota – inferunt concluſionem negativam ex duabus affirmativis. Modus ſignatus nota ::: non concludit, quia prædicatum concluſionis negativæ latius patet, quam prædicatum præmiſſæ affirmativæ. Denique modus *a e o* ſignatus nota ÷ expungi debet, quia utpote particularis continetur in univerſali.

154. Ad decem recenſitos modos concludentes pertinent novemdecim modi, quos Logici comprehenderunt quibuſdam vocibus, in quibus tres priores vocales denotat propoſitiones, *A* univerſales affirmativas, *E* univerſales negativas, *I* particulares affirmativas, *O* particulares negativas. Reliquæ additæ ſunt metri cauſſa.

I. *Barbara*, *Celarent*, *Darii*, *Ferio*. *Baralipton*, *Celantes*, *Dabitis*, *Fapeſmo*, *Friſeſomorum*.
II. *Ceſare*, *Cameſtres*, *Feſtino*, *Baroco*.
III. *Darapti*, *Felapton*, *Diſamis*, *Datiſi*, *Bocardo*, *Feriſon*.

155. Quorum novem priores pertinent ad primam figuram, ita tamen, ut primi quatuor concludant *directe*, quinque ſequentes, *indirecte*, (2). Poſt novem illos, quatuor ſequentes pertinent ad ſecundam figuram. Reliqui ad tertiam.

156. Reſtaret modo agere de probatione, & reductione ſyllogiſmorum. At quoniam hæc tanti non ſunt, ut immo-

---

(1) Leibnitius de Arte Combinatoria probl. 2. n. 7. ſqq.

(2) Syllogiſmi *directe* concludunt, cum majus extremum eſt prædicatum concluſionis, minus extremum eſt ſubjectum, ut, *Omnis ſpiritus eſt immortalis*, *Omnis Angelus eſt ſpiritus*, *Ergo omnis Angelus eſt immortalis*. Concludunt *indirecte*, cum majus extremum eſt ſubjectum concluſionis, minus extremum eſt prædicatum, ut ſi in eodem ſyllogiſmo inferam, *Ergo aliquod immortale eſt Angelus*.

morari in iis oporteat, breviter dicimus, ſyllogiſmum probari, cum negatur concluſio, poſt conceſſas præmiſſas: tunc vero bonitas ſyllogiſmi oſtenditur ex iis principiis, quibus inniti diximus artem ſyllogiſticam.

157. Reducuntur autem modi imperfecti ſyllogiſmorum ad quatuor priores modos perfectos primæ figuræ, ſi tres termini collocentur ita, ut iidem perfecti modi requirunt: nam ipſi ſoli ſufficiunt pro qualibet argumentatione; quælibet enim concluſio probanda, vel eſt A, vel eſt E, vel eſt I, vel eſt O. Hæ autem concluſiones in quatuor prioribus modis primæ figuræ reperiuntur.

158. In his autem Logicæ præceptis quæ explicare conati ſumus, fruſtra eſſet ſuſceptus labor, niſi ad praxim illa deducerentur. Quapropter ad Philoſophiæ quæſtiones progredimur.

PRI-

PRIMA PARS SUMMÆ PHILOSOPHICÆ

QUÆSTIO I.

De Philoſophia generatim.

1. QUoniam rectus in diſciplinis tradendis ordo poſtulat, ut ab univerſalioribus incipiatur (1), agendum initio eſt de Philoſophia generatim. Quæremus autem 1 de exiſtentia Philoſophiæ, 2. de ejus diviſione, 3. de origine, 4. de propagatione, 5. ſpeciatim de origine Philoſophiæ Græcorum, 6. de utilitate Philoſophiæ, 7. de libertate philoſophandi, 8. de doctrina S. Thomæ in re philoſophica, 9. de ordine tenendo in tradendis philoſophicis diſciplinis, 10. de earum certitudine. His autem quæſitis abſoluta videtur omnis de Philoſophia in univerſum tractatio.

ARTICULUS I.

Utrum Philoſophia ſit.

2. VIdetur negandum (2): nam Pythagoras hujus nominis auctor (3) interrogatus, qua maxime arte confideret, reſpondit, artem ſe ſcire nullam (4). Putavit ergo, nullam eſſe Philoſophiam.

3. II. Ari-

(1) Vide S. Thomam 1. de anima lect. 1. & not. 2. pag. 2.

(2) Apollonium Rhodium irriſiſſe, & contempſiſſe Philoſophiam; refert Cicero l. 1. de Orat. 75. & l. 2. 155. ſcribit, Zethum Pacuvianum Philoſophiæ prope bellum indixiſſe.

(3) Vide S. Thom. 1. Metaph. lect. 3.

(4) Cicero 5. Tuſculanar. de Phytagora ſcribit: „ Philiuntem fe-
„ runt

3. II. Ariſtoteles appellatione Philoſophiæ intelligit (1) facultatem veritatis contemplatricem. Sed ut Cicero ait (2): „ Veritas adeo eſt obſtructa difficultatibus, ut non ſine cauſ„ ſa doctiſſimi, & antiquiſſimi invenire ſe poſſe quod cupe„ rent, diffiſi ſint „. Nulla eſt igitur Philoſophia.

4. III. Si quæ Philoſophia eſſet, cum omnes homines ſcire deſiderent, omnes illam concupiſcerent. Sed maxima hominum pars de Philoſophia ne cogitat quidem. Philoſophia igitur non exſtat.

Propoſitio. *I. Exiſtit Philoſophia. II. Eſt tamen in nobis valde imperfecta.*

5. PRob. 1. p. Philoſophia, ſi nomen ſpectes, eſt amor, ſive ſtudium ſapientiæ (3) ἀπὸ τοῦ φιλεῖν amare, & σοφία ſapientia; ſi rem, eſt ipſa ſapientia latiſſime accepta pro qualibet cognitione naturali certa, & evidenti per ſuam cauſſam (4). Atqui exiſtit in nobis amor ſapientiæ; unuſquiſque enim naturæ impulſu ſcire deſiderat (5). Quiſque etiam deprehendit intimo ſenſu, plura a ſe cognoſci certa, & evidentia, per cauſſas, ut ſe exiſtere, quia cogitat; non enim cogitare poſſet, niſi eſſet. Exiſtit ergo Philoſophia.

6. Prob. 2. p. Ad Philoſophiam omnibus numeris abſolutam requiritur cognitio omnino certa, & perſpicua naturæ univerſarum rerum naturali mentis vi per ſuas cauſſas, hoc eſt, per demonſtrationem cognoſcibilium; quo ſenſu Cicero Philoſophiam definit (6), *Kerum divinarum, & humanarum*

„ runt veniſſe, eumque cum Leonte Principe Phliaſiorum docte, & co„ pioſe diſſeruiſſe quædam; cujus ingenium, & eloquentiam cum ad„ miratus eſſet Leon, quæſiſſe ex eo, qua maxime arte confideret: at „ illum, artem quidem ſe ſcire nullam, ſed eſſe Philoſophum „.

(1) 2. Metaph. c. 1. (2) 4. Acad.

(3) Cic. 2. de fin. „ Nec quidquam aliud eſt Philoſophia, ſi in„ terpretari velis, quam ſtudium ſapientiæ „. Et 1. de leg. „ Sapien„ tia, a cujus amore Græco verbo Philoſophia nomen accepit „.

(4) Vide S. Thom. q. 1. de pot. a. 4.

(5) Nam ut advertit S. Thom. 1. Metaph. lect. 1. *Quælibet res naturalem inclinationem habet ad ſuam propriam operationem. Propria autem operatio hominis inquantum homo, eſt intelligere. Per hoc enim ab omnibus aliis differt. Unde naturaliter deſiderium hominis inclinatur ad intelligendum, & per conſequens ad ſciendum.*

(6) 2. de Offic.

rum, *cauſſarumque*, *quibus hæ res continentur*, *ſcientia* (1). Atqui innumeræ pene ſunt iſtiuſmodi res a nobis ignoratæ, tum propter ingentem, ac prope infinitum earum numerum; tum propter mentis noſtræ imbecillitatem, cujus *lumen intellectuale eſt obumbratum per conjunctionem ad corpus*, *& ad vires corporeas* (2); tum propter peccatum primi parentis (3); tum propter maximam plurimarum rerum a nobis diſtantiam, in primiſque cæleſtium (4); tum propter vitæ brevitatem; tum denique quia multa Deus voluit nos latere; quare Eccl. 3 v. 11. dicitur: *Mundum tradidit diſputationi eorum*, *ut non inveniat homo opus quod operatus eſt Deus ab initio uſque ad finem*. Philoſophia igitur in nobis eſt valde imperfecta. Et idcirco Lactantius (5): „ Ubi ergo, *inquit*, ſapientia eſt? Ut ne-

---

(1) Quia, ut S. Auguſtinus animadvertit Epiſt. 11. al. 168. n. 1. *Illa quæ de hoc mundo quæruntur*, *nec ſatis ad beatam vitam obtinendam videntur pertinere*; *& ſi aliquid adferunt voluptatis*, *cum inveſtigantur*, *metuendum eſt tamen*, *ne occupent tempus rebus impendendum melioribus*; factum proinde eſt, ut Patres ſæpe veræ Philoſophiæ nomine, Chriſtianam ſapientiam, & pietatem intelligant. Vide Clem. Alex. l. 1. Strom. pag. 185. & l. 2. pag. 380. Confer etiam S. Aug. l. 8. de Civ. c. 1. ubi ait: *Si ſapientia Deus eſt*, *per quem facta ſunt omnia*, *ſicut divina auctoritas*, *veritaſque monſtravit*, *verus philoſophus eſt amator Dei*. Et Nazianzenum Orat. 3. n. 97. & Orat. 23. n. 13. ubi Heronem Philoſophum Alexandrinum laudat, propterea quod *hujus philoſophiæ fructus*, *non ſermone fictæ civitates* ... *nec categoriæ quædam*, *& analyſes*, *ac mixtiones* ... *nec lineæ quædam nuſquam exiſtentes* ... *Hæc enim ille ſecundo loco ſemper habuit*, *obiterque ac velut per ludum attigit*, *hactenuſque dumtaxat*, *ne ab illis*, *qui ſe earum rerum ſcientiam tenere profitentur*, *illudi*, *atque exagitari poſſet*. (2) S. Thom. Opuſ. 70. q. 1. a. 1. ad 4.

(3) Vide S. Auguſt. l. 5. Oper. Imperf. con. Jul. n. 1. ita ſcribentem: „ Cur non genus mortalium ad ſtudium ſcientiæ, roburque fortitudi-
„ nis, naturali appetitu, vel univerſum, vel certe ex maxima parte
„ conſurgit, ut rariſſimos quoſque potius miremur, ab eo quod appe-
„ tit naturæ inſtituto deviare, atque deſciſcere? Cur in profunda im-
„ peritiæ, ad mollitudinem ignaviæ, quaſi per proclivia, neſcio quo
„ velut onere urgente, delabitur? Fugam laboris certe dicis eſſe cauſ-
„ ſam, qua fit, ut neſciant homines quæ ſcire debuerunt: ſed vellem
„ diceres, quid cauſſæ ſit, ut homini tam bene naturaliter inſtituto u-
„ tilia naturæ, atque ſalubria ſit laborioſiſſimum diſcere, atque ita la-
„ borem fugiens, in tenebris ignorantiæ familiarius libentiuſque requie-
„ ſcat? Nempe tanta raritas ingenioſorum, & ſtudioſorum, per quæ
„ duo ad humanarum, divinarumque rerum ſcientiam pervenitur, &
„ tanta multitudo tardorum, & deſidioſorum ſatis indicat, in quam
„ partem ſuo tamquam pondere feratur ipſa natura, quam negatis eſſe
„ vitiatam „.

(4) Vide S. Thom. 2. de Cæl. lect. 4. (5) l. 3. Inſt. c. 6.

„ neque te omnia ſcire putes, quod Dei eſt: neque omnia „ neſcire, quod pecudis. Eſt enim aliquid medium, quod ſit „ hominis, ideſt, ſcientia cum ignoratione conjuncta, & tem- „ perata „.

7. Ad primum diſt. ant. & tamen Pythagoras ita reſpondit, quod putarit, nihil prorſus a ſe ſciri, nego; ut oſtenderet, multo plura a ſe neſciri, concedo. Pythagoræ ſiquidem viſum fuit, nemini niſi arrogantius tribui poſſe nomen ſapientis, quo ante ipſum inter Græcos docti homines gloriabantur (1); atque ideo, habita ratione imperfectionis ſcientiæ, qua pollebat, ait, artem ſe ſcire nullam, perfecte ſcilicet, & numeris omnibus abſolutam.

8. Ad ſecundum neg. min. Neque urget Ciceronis teſtimonium; ipſe enim cum Academicus eſſet (2), veritatem comprehendi poſſe diffitebatur.

9. Ad tertium diſt. maj. omnes illam concupiſcerent, ſi omnes ei ſtudium impenderent, conc. ſi pauci, nego. „ Frequenter (inquit S. Thomas (3)) qui finem aliquem deſiderant, „ a proſequutione finis ex aliqua cauſſa retrahuntur, vel prop- „ ter difficultatem perveniendi, vel propter alias occupationes. „ Sic etiam licet omnes ſcientiam deſiderent, non tamen omnes „ ſcientiæ ſtudium impendunt, quia ab aliis detinentur, vel „ a voluptatibus, vel a neceſſitatibus vitæ præſentis, vel „ etiam propter pigritiam vitant laborem addiſcendi „.

AR.

(1) *Cum Antiqui ſtudio ſapientiæ inſiſtentes, ſophiſtæ, ideſt, ſapientes vocarentur, Pythagoras interrogatus, quid de ſe profiteretur, noluit ſe ſapientem nominare, ſicut ſui anteceſſores, quia hoc præſumptuoſum videbatur eſſe, ſed vocavit ſe philoſophum, ideſt, amatorem ſapientiæ*. S. Thom. 1. Metaph. lect. 3. Et S. Auguſtinus l. 8. de Civ. c. 2. *Cum antea Sapientes appellarentur, qui modo quodam laudabilis vitæ aliis præſtare videbantur; iſte (Pythagoras) interrogatus, quid profiteretur, Philoſophum ſe eſſe reſpondit, ideſt, ſtudioſum, vel amatorem ſapientiæ: quoniam ſapientiam profiteri arrogantiſſimum videbatur*.

(2) Vide S. Auguſt. l. 6. de Civ. c. 2.

(3) 1. Metaph. lect. 1.

ARTICULUS II.

Utrum Philoſophia recte dividatur in Logicam, Phyſicam, Ethicam, & Metaphyſicam.

10. VIdetur hæc diviſio redundare. I. Nam Ariſtoteles (1) Philoſophiam dividit in contemplativam, & activam. Non ergo recte dividitur in quatuor partes enumeratas.

11. II. Plato Philoſophiam dividit in tres partes, moralem, naturalem, rationalem (2) Metaphyſica ergo ſuperfluit.

12. III. Econtra diviſio tradita videtur diminuta. Nam Philoſophia, ut eſt dictum (3), complectitur cognitionem omnium rerum, quæ naturaliter ſciri poſſunt. Hujuſmodi autem ſunt etiam res mathematicæ. Mathematica igitur addenda eſt.

Propoſitio. *Philoſophia recte dividitur in quatuor partes enumeratas.*

13. PRob Philoſophia ex dictis (4) eſt ipſa ſapientia. Atqui ad ſapientiam pertinet ordinare; quandoquidem ſapientia eſt potiſſima perfectio rationis, cujus proprium eſt cognoſcere ordinem unius rei ad aliam (5). Diviſio igitur Philoſophiæ conſtitui debet ex diverſitate ordinis in rebus cognitis. Is autem ordo quadruplex eſt: primus quidem, quem ratio facit, cum ordinat ſuos conceptus, & voces, quæ ſunt conceptuum ſigna. Alter, quem ratio conſiderat in rebus naturalibus. Tertius, quem ratio facit in actibus voluntatis. Poſtremus, quem ratio ponit in operibus artium. Ex hac igitur diverſitate ordinis ſtatuenda Philoſophiæ diviſio eſt. Atqui ordo, quem ratio facit in ſuis conceptibus, pertinet ad Logicam, quæ propterea dicitur ſcientia rationalis (6). Ordo, quem ratio conſide-

(1) 2. Metaph. c. 1.
(2) Vide S. Aug. l. 8. de Civ. c. 4.
(3) §. 6. (4) §. 5.
(5) Confer S. Thom. 1. Ethic. lect. 1. & Nazianzenum Orat. 26. n. 8. ubi inquit: *Ordo in iis, quæ ratione, & animo intelliguntur, locum habet.*
(6) Vide not. 2. pag. 3.

ſiderat in rebus naturalibus, ſi quidem conſideratur in rebus ſenſibilibus, pertinet ad Phyſicam (1); ſi vero in rebus mere intelligibilibus, ad Metaphyſicam (2). Ordo actionum voluntatis ad finem, pertinet ad Ethicam, ſive ad ſcientiam de moribus (3). Ordo autem a ratione poſitus in operibus artium, non pertinet ad aliquam ſcientiam proprie dictam, quoniam ſcientiæ ſunt de neceſſariis, artes vero regulas quaſdam continent, quas homines invenerunt ad vitæ utilitatem, aut voluptatem. Philoſophia igitur recte dividitur in quatuor partes enumeratas (4).

14. Ad primum neg. conſ. Nam ſtudium omne ſapientiæ in contemplatione, & actione verſatur, quia Logica, Phyſica, & Metaphyſica, in contemplatione, Ethica vero maxime in actione conſiſtunt (5).

Ad

---

(1) φυσις Græce, natura latine dicitur. Itaque Phyſica idem eſt; ac ſcientia naturæ. Cicero 1. de Nat. Deor. Phyſicum vocat ſpeculatorem naturæ.

(2) Metaphyſica dicitur *μετα τα φυσικα*, hoc eſt, poſt, ſive trans naturalia, quod ſit de rebus, quæ phyſicam conſiderationem tranſcendunt.

(3) Cicero l. de fato: *Quia*, ait, *pertinet ad mores, quos* ἤθη *Græci vocant, nos eam partem Philoſophiæ de moribus appellare ſolemus.*

(4) Vide Origenem Prologo in Cant. Cantic. ubi ait: *Generales diſciplinæ, quibus ad rerum ſcientiam pervenitur, tres ſunt, quas Græci Ethicam, Phyſicam, & Theoricen appellaverunt, nos has dicere poſſumus moralem, naturalem, & inſpectivam. Nonnulli ſane apud Græcos etiam Logicen, quam nos rationalem poſſumus dicere, quarto in numero poſuere. Alii non extrinſecus eam, ſed per has tres quas ſupra memoravimus, diſciplinas, inſertam conſertamque per omne corpus eſſe dixerunt. Eſt enim Logice, & velut nos dicimus, rationalis, quæ verborum, dictorumque videtur continere rationes, proprietateſque, & improprietates, generaque, & ſpecies, & figuras ſingulorum quoque edocere dictorum, quam utique diſciplinam, non tam ſeparari, quam inſeri ceteris convenit, & intexi. Moralis autem dicitur, per quam mos vivendi honeſtus aptatur, & inſtituta ad virtutem tendentia præparantur. Naturalis dicitur ubi uniuſcujuſque rei natura diſcutitur ... Inſpectiva dicitur, qua ſupergreſſi viſibilia, de divinis aliquid, & cæleſtibus contemplamur, eaque ſola mente intuemur, quoniam corporeum ſupergrediuntur adſpectum.* Videri etiam poteſt S. Auguſtinus l. 3. con. Acad. c. 17. n. 37. ſcribens: *Plato adjiciens lepori, ſubtilitatique Socraticæ, quam in moralibus habuit, naturalium divinarumque peritiam .... ſubjungenſque quaſi formatricem illarum partium, judicemque Dialecticam .... perfectam dicitur compoſuiſſe Philoſophiæ diſciplinam.*

(5) Conf. S. Aug. l. 8. de Civ. c. 4.

15. Ad ſecundum neg. conſ. Namque Metaphyſica continetur ea parte, quæ naturalis dicitur; inſpicit enim ordinem conſtitutum a natura in rebus intelligibilibus, ut dictum eſt (1).

16. Ad tertium dicimus, res mathematicas referri ad Phyſicam (2), cum verſentur circa quantitatem, quæ eſt prima corporis phyſici adfectio.

ARTICULUS III.

Utrum Philoſophia infuſa fuerit Adamo.

17. POſt explicatam Philoſophiæ exiſtentiam, naturam, atque diviſionem, operæ pretium eſt in ejus originem inquirere; nam ut Cicero ait (3): *Affert vetuſtas omnibus in rebus longinqua obſervatione incredibilem ſcientiam*. Itaque initium Philoſophiæ ſumendum eſt ab ipſa primi hominis conditione, cui Deus illam infudit. Verum Jacobus Bruckerus (4) contra ſtatuit, Adamo, videlicet, tribui tantummodo poſſe rudimenta quædam Philoſophiæ, & imperfectam quamdam cognitionem, ex meditatione, & experientia profectam. Cui ſententiæ Heinecius ſubſcribit (5).

18. Videtur autem ita dicendum. I. quia Philoſophiæ origo communiter ducitur ab admiratione (6). At ſi Philoſophia Adamo fuiſſet infuſa, nulla in ipſo potuiſſet eſſe admiratio, quæ ex ignorantia procedit, cum viſis effectis, eorum cauſſas neſcimus. Philoſophia igitur Adamo non fuit infuſa.

19. II. Adamus deceptus fuit per verba mulieris, quæ putavit fieri potuiſſe, ut ſerpens loqueretur. Uterque igitur perſpectam non habuit naturam ſerpentis; adeoque expers fuit Philoſophiæ.

20. III. Adamus profecit in cognitione rerum. Illas igitur non cognovit per ſcientiam infuſam.

21. IV. Habitus infuſi differunt eſſentialiter ab acquiſitis.

(1) §. 13. (2) Vide S. Thom. 1. de Cæl. lect. 3.
(3) lib. 1. de Divin.
(4) Hiſt. Phil. l. 1. c. 2. de Philoſ. antediluviana.
(5) p. 1. c. 2. de philoſ. traditionaria.
(6) Vide S. Thom. 1. Metaph. lect. 3.

tis. Si ergo Philoſophia fuiſſet Adamo infuſa, differret eſſentialiter a noſtra: quod falſum eſt.

Propoſitio. *Adamo ſtatim a creatione infuſa fuit a Deo Philoſophia plene cumulateque perfecta.*

22. PRob. Adamus ſtatim a creatione ita fuit conſtitutus a Deo, ut eſſet parens cunctorum hominum, præbendo ipſis non modo eſſe per generationem, ſed etiam diſciplinam per inſtructionem; utrumque enim accipere filii a patre debent. Ergo quemadmodum ita corpore fuit conſtitutus, ut ſtatim a creatione poſſet generare; pari modo, multoque magis ſic fuit conſtitutus animo, ut ſtatim poſſet alios inſtruere, & quidem omnibus ſcientiis, quas naturali ingenio adſequi poterant. Jam vero nemo alios inſtruere in ſcientiis valet, niſi jam iiſdem ſcientiis ſit inſtructus. Adamus igitur ſtatim a creatione inſtructus fuit omnium rerum ſcientiis, quibus homines naturali ingenio inſtrui poſſunt (1). Hæc autem eſt Philoſophia omnibus numeris abſoluta, ut dictum eſt (2). Adamus igitur inſtructus fuit philoſophia plene, cumulateque perfecta

(1) Hujus eximiæ, excellentiſſimæque ſcientiæ indicium fuit, quod Adamus rebus nomina indidit. Cicero l. 1. Tuſcul. „Summæ ſapientiæ, „ *inquit*, Pythagoræ viſum eſt, quod aliquis omnium primus omnibus „ rebus nomina impoſuit„. Et Plato in Cratylo: „Non cujuſque viri „ eſt nomen imponere, verum cujuſdam nominum auctoris: hic autem „ eſt, ut videtur, legislator, qui rarior omni artifice inter homines „ reperitur„. Ita Gentiles Philoſophi quamquam lumine fidei deſtituti. Chryſoſtomus autem hom. 14 in Gen. *Qui poteſt*, inquit, *congruis nominibus jumenta appellare, & volatilia cæli, & alias beſtias, quomodo non omni ſapientia, & induſtria pollet?* Et S. Auguſtinus l. 5. Oper. Imperf. con. Jul. n. 1. ſic ipſum redarguit: „Neque ſecundum Chri- „ ſtianam cogitatis fidem, qualis ſit factus Adam, qui univerſis gene- „ ribus animarum vivarum nomina impoſuit: quod excellentiſſimæ fuiſ- „ ſe indicium ſapientiæ, in ſecularibus etiam litteris legimus. Nam ip- „ ſe Pythagoras, a quo Philoſophiæ nomen exortum eſt, dixiſſe fertur, „ illum fuiſſe omnium ſapientiſſimum, qui vocabula primus indidit re- „ bus. Verum etſi nihil tale de Adam didiciſſemus, noſtrum erat uti- „ que vera ratione conjicere, qualis in illo homine natura ſit condita, „ in quo vitium omnino nullum fuit. Quis autem uſque adeo ſit tar- „ dus ingenio, ut ad naturam neget obtuſa, vel acuta ingenia pertinere; „ aut exiſtimet, non eſſe animi vitia vel memoriæ, vel intelligentiæ „ tarditatem„?

(2) §. 6.

fecta ſtatim a creatione (1). Sic autem inſtructus eſſe non potuit per meditationem, & experientiam; utraque enim tempore comparatur. Ergo nonniſi per habitum a Deo infuſum (2).

23. Ad primum diſt. maj. ducitur ab admiratione in poſteris Adæ longe poſt ipſum, conc. in ipſo Adamo, nego. Sane cum homines progreſſu temporis multis curis diſtenti, & cupiditatibus dediti, remiſerint ſapientiæ ſtudium, excitari ad illud ex admiratione debuerunt (3). In Adamo autem nulla fuit admiratio circa res naturales; non enim erat quod ille admiraretur, qui omnium cauſſas norat. *Unde enim ſolet oboriri admiratio, aut quæ hujus vitii mater eſt, niſi res inſolita præter manifeſtum cauſſarum ordinem* (4)?

24. Ad ſecundum negamus, Adamum deceptum fuiſſe errore ſpeculativo, quaſi putarit, vera eſſe quæ mulier ex ſerpente proferebat; dicimus tamen, fuiſſe deceptum errore practico, quia ſuperbia elatus, non attendit ad divina promiſſa. Neque putavit, fieri potuiſſe, ut ſerpens loqueretur conditione naturæ, ſed miniſterio creaturæ ſpiritualis (5).

25. Ad tertium diſt. ant. profecit cognitione experimentali, conc. intellectiva, nego. Utique Adamus experiendo profecit, quia quod ante ſciebat per ſcientiam mentis, poſtea cognovit per experientiam ſenſus (6).

26. Ad quartum diſt. ant. habitus *per ſe* infuſi differunt eſſentialiter ab acquiſitis, concedo; infuſi *per accidens*, nego. Hoc poſteriori modo Philoſophia infuſa fuit Adamo; id enim

 re-

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 94. a. 3. & q. 18. de verit. a. 4.

(2) Id videtur indigitatum Eccl. c. 17. v. 5. ſq. ubi de primis parentibus dicitur: *Diſciplina intellectus replevit illos. Creavit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu implevit cor illorum, & mala, & bona oſtendit illis.*

(3) Ita intelligendus eſt S. Thomas, cum ait 1. Metaph. lect. 3. „Qui „ primi philoſophati ſunt, incœperunt philoſophari propter admirationem alicujus cauſſæ; & quidem a principio admirabantur dubitabilia „ pauciora, quæ magis erant in promtu, ut eorum cauſſæ congnoſcerentur; ſed poſtea ex cognitione manifeſtorum ad inquiſitionem occultorum paulatim procedentes, incœperunt dubitare de majoribus, „ & occultioribus, ſicut de paſſionibus lunæ, & de eclipſi ejus, & de „ mutatione figuræ ejus &c.

(4) S. Aug. l. 1. de Ord. c. 3. n. 8.

(5) S. Thom. in 2. d. 22. a. 3. ad 2.

(6) Idem q. 18. de verit. a. 4. ad 11.

requirebat non Philoſophiæ natura, ſed conditio primi hominis, qui alioqui conditus fuiſſet in omnium rerum ignoratione: quod ejus ſtatui minime congruebat.

ARTICULUS IV.

Utrum Philoſophiæ propagatio tribuenda ſit Philoſophis Græcorum.

27. ARbitratus eſt Epicurus (1), ſolos Græcos poſſe philoſophari, ceteros tamquam barbaros eſſe deſpiciendos (2). Videtur autem ita dicendum. I. quia veteres ante Thaletem ita erant imperiti Philoſophiæ, ut ne eclipſes quidem prædicere noverint; Thales enim primus omnium eclipſes prædixit (3). Nemo igitur ante Græcos Philoſophiam propagavit.

28. II. Ariſtoteles (4) ſcribit, Poetas omnium primos cœpiſſe de natura philoſophari. Sed, ut Cicero ait (5), apud Græcos antiquiſſimum e doctis fuit genus Poetarum. Igitur apud Græcos fuere qui Philoſophiam propagarunt.

29. III. Fabuloſa videntur viris eruditis (6), quæ de priſcis Philoſophis ante Græcos, ut de Triſmegiſto, de Sanchoniathone, de Zoroaſtre &c. narrantur. Propagatio ergo Philoſophiæ unice Græcis eſt adſcridenda.

Pro-

(1) Vide Clem. Alex. Strom. 1.

(2) Græcis barbari erant quicumque Græce neſcirent. Theodoretus ſer. 5. de curand. Græc. adfect. „ Profecto ſicuti Græcis hominibus „ Illyrici, Pœones, Taulantii, & Atintanes barbari eſſe cenſebantur; „ ita rurſus & eiſdem illis, aliiſque ferme omnibus, qui audire Græcum idioma non poſſent Attica lingua, Dorica, Æolica, & Jonica, „ videntur barbariem quamdam ſapere „.

(3) Cicero l. 1. de Divin. (4) 1. Metaph. c. 3.

(5) l. 1. Tuſcul.

(6) Vicus in Tab. Chron. *ad ſcientiam novam*. Deslandius *Hiſtoi. Critique de la Philoſophie*.

Propoſitio. *Philoſophia a prima mundi ætate ad hæc noſtra tempora conſtanter propagata fuit, magna tamen viciſſitudine.*

30. PRob. Adamus, ut dictum eſt (1), Philoſophiam accepit infuſam, ut illam tranſmitteret ad poſteros ſuos. Atqui non eſt putandum, fuiſſe hoc parentis debitum ab illo neglectum, præſertim poſtquam ipſum pœnituit delicti ſui; neque enim peccato philoſophiam amiſerat, quoniam ſcientiæ naturales per peccatum non amittuntur (2). Philoſophia igitur ab Adamo tranſmiſſa fuit ad filios, & nepotes. Atqui Adam vixit annis noncentum triginta; Mathuſalem vero, qui poſtremus fuit Patriarcharum defunctorum ante diluvium, natus fuit anno mundi ſexcenteſimo octuageſimo ſeptimo, vixitque annis nongentis ſexaginta novem; ideoque Adamum ſuperſtitem habuit annis biſcentum quadraginta tribus; vixit vero Mathuſalem cum Noemo annis ſexcentum, quippe Noemus natus fuit anno mundi milleſimo quinquageſimo ſexto, Mathuſalem obiit ipſo anno diluvii, ideſt, anno mundi milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo ſexto. Facile igitur propagari Philoſophia potuit ab Adamo ad poſteros ante diluvium.

31. Poſt diluvium, ac præſertim poſt confuſionem linguarum, homines in varias mundi plagas diſperſi, nonnihil remiſerunt ſtudium ſapientiæ, illud tamen non omnino reſtinxerunt: nam, ut dictum eſt (3), deſiderium ſciendi eſt homini naturale: deſiderium autem naturale non poteſt eſſe prorſus inane, cum ſit inclinatio inhærens rebus ex ordinatione primi Moventis, quæ omnino fruſtrari nequit (4). Itaque unaquæque prope gens ſuos habuit ſapientes longe ante tempora Græcorum.

32. Atque ad Hebræos quod pertinet, facile propagari apud ipſos Philoſophia potuit ex Adamo. Ut enim dictum eſt (5), Mathuſalem erudiri ab Adamo potuit; a Mathuſalem vero Noemus, a quo Semus ejus filius excipere potuit docu-

(1) §. 22. (2) Vide S. Thom. 1. 2. q. 63. a. 2. ad 2.
(3) §. 5. (4) S. Thom. 1. Ethic. lect. 2.
(5) §. 30.

menta a majoribus tradita ante diluvium, eaque Abrahamo tradere: nam Abrahamus ſuperſtitem habuit Semum annis quinquaginta: Abrahamus autem filium Iſaac erudivit, is vero filium Jacobum, a quo doctrinam acceperunt ejus filii, inter quos Levi, qui uſque ad Moyſen Hebræorum Legislatorem vixit. Sic ergo continuata ſucceſſione ab Adamo ad Moyſen, & a Moyſe ad Judaicam gentem propagari Philoſophia facile potuit (1). Inter Hebræos ſapientiſſimus fuit Salomon (2), qui *diſputavit ſuper lignis a cedro quæ eſt in Libano, uſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete: & diſſeruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus* (3).

33. Hebræis adjungendi ſunt Chaldæi, quos Cicero (4) antiquiſſimum appellat Doctorum genus. Conſtat ſane, Abrahamum inter Chaldæos fuiſſe verſatum (5). Itaque veriſimile valde eſt, Chaldæos ab Abrahamo multa didiciſſe (6). Sapientes apud Chaldæos Magi vocabantur (7), eoſque a Zoroaſtre inſtitutos, auctor eſt Plutarchus (8). Suidas refert (9), Zoroa-

---

(1) Vide, ſi licet, Joan. Franc. Buddeum Hiſt. Phil. Hebr. c. *2*. & Hornium Hiſt. Phil. l. 2.

(2) De Salomone S. Thom. q. 12. de ver. a. 12. *Salomon*, inquit, *de moribus hominum, & naturis rerum, quæ naturaliter accipimus, divino inſtinctu ceteris certius judicavit*.

(3) 3. Reg. c. 4. v. 33. Quo ex loco perſpicue conſtat, quam falſe Heinecius Elem. Hiſt. Phil. §. 14. ſcribat de Salomone, aliiſque Hebræorum ſapientibus: *Eorum ſapientia magis in vera Dei notitia, & ſcientia morum, quam in ſpeculationibus phyſicis conſtitiſſe videtur*. Miranda vero eſt Heinecii eruditio, cum ibid. inter Hebræos numeras Adamum, & Noachum. *Sapientiæ*, inquit, *ſtudioſiſſima fuit gens hebræa, inque ea Adamus, Noachus* &c. quaſi Adamus, & Noachus non fuerint univerſorum hominum parentes.

(4) l. 1. de Divin.

(5) Gen. c. 11. v. 31.

(6) Joſephus Antiq. Jud. l. 1. c. 15. de Abrahamo teſtimonium Beroſi profert ſcribentis: *Poſt diluvium decima generatione apud Chaldæos fuit quidam vir juſtus, & magnus, in cæleſtibus rebus expertus*.

(7) Vide S. Thom. 3. p. q. 36. a. 3. ad 2.

(8) de Iſide, & Oſiride.

(9) Non una eſt de Zoroaſtris ætate ſententia. Vide Stanlejum de Chald. Philoſ. par. 13. ſect. 1. c. 3. Sive autem cum Epiphanio dicatur vixiſſe Nembrodi tempore, ſive cum Euſebio tempore Semiramidis uxoris Nini Regis Aſſyriorum; conſtat, longe ante Trojana tempora exſtitiſſe: nam Nembrodus pater Nini fuit; Nini autem imperii anno 43. natus fuit Abrahamus, a quo ejus nativitatis anno uſque ad Trojam captam numerat Euſebius in Chron. annos 824. ſive 835.

roaſtrem annis quingentis antiquiorem bello Trojano exſtitiſſe, hoc eſt, longe ante philoſophos Græcos, quorum nemo (ſi paucos Poetas excipias, qui vel paullo ante, vel poſt Trojam captam exſtitiſſe (1) feruntur) alicujus nominis fuit ante Olympiades (2), ut infra dicemus. Chaldæos aſtrorum ſcientia excelluiſſe teſtatur Cicero (3), & colligitur etiam ex Porphirio, quem citat Simplicius (4).

34. Phœnices quoque ab Abrahamo fuiſſe edoctos, teſtatur Eupolemus apud Euſebium (5). Idem Euſebius (6) oſtendit, litteras ab Hebræis ad Phœnices perveniſſe. De iiſdem Phœnicibus ſcribit Herodotus (7): *Phœnices qui cum Cadmo* (8) *advenerunt, cum multas alias doctrinas, tum vero litteras, attulerunt, quæ apud Græcos ante non fuerant.* Quare conſtat, in Phœnicia litteras fuiſſe cultas ante tempora Græcorum. Inter Phœnices eminuiſſe dicitur Sanchoniathon, iſque floruiſſe ante Trojana tempora (9).

Per-

---

(1) Vide Euſeb. in Chron.

(2) Idem Euſeb. ibid. *A captivitate Trojæ*, inquit, *uſque ad Olympiadem primam anni* 406. *alias* 405. (ſive ex Arundelliano marmore 434.) *Aſchyli Athenienſium Judicis ſecundo anno prima Olympias acta, quæ erat Agon gymnicus, in quo Chorœbus Helienſis exſtitit victor .... Ab hoc tempore Græca de temporibus hiſtoria vera creditur.*

(3) l. 1. de Divin. ubi ſcribit: „ Aſſyrii propter planitiem, magnitu„ dinemque regionum, quas incolebant, cum cælum ex omni parte „ patens, atque apertum intuerentur, trajectiones, motuſque ſtellarum „ obſervaverunt: quibus notatis, quid cuique ſignificaretur memoriæ „ prodiderunt: qua in natione Chaldæi non ex artis, ſed ex gentis vo„ cabulo nominati, diuturna obſervatione ſiderum, ſcientiam putantur „ effeciſſe „.

(4) In l. 2. de Cælo, ubi refert, Calliſthenem rogatum ab Ariſtotele, ad ipſum miſiſſe obſervationes ſiderum annorum 1903. a Chaldæis factas.

(5) l. 9. Præpar. c. 17.

(6) l. 10. Præpar. c. 5.

(7) l. 5. c. 58.

(8) Cadmus regnaſſe dicitur Thebis poſt mortem Joſue circa tempora Othonielis Judicis Hebræorum. Vide Euſeb. in Chron. & Clem. Alex. Strom. 1.

(9) Sanchoniathonis libros Philo Byblius in Græcam linguam vertit. Vide Theodoretum ſer. 2. de curandis Græc. adfect. Fragmenta quædam ſervavit Euſebius, ac libris ſuis de Evangelica Præparatione intexuit. De Sanchoniathone videri poteſt Daniel Huetius Demonſtr. Evang. propoſ. 4. c. 2. De eodem ſcripſere Vandalius in Diſſert. ſuper Sanchoniathone, & Dodwellus Diſſert. edita de Sanchoniathone.

35. Perſis ſui non defuere Sapientes, inter quos recenſetur alter Zoroaſter (1) Magorum Perſarum inſtitutor (2), de quibus S. Hieronymus (3): *Magi ſunt, qui de ſingulis philoſophantur ... conſuetudo autem communis magos pro maleficis accipit, qui aliter habentur apud Gentem ſuam, eo quod ſint philoſophi*. Cui ſubſcribens S. Thomas (4) cum de Magis diſſerit, qui Bethlehem adorare Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum venere, ait: *Quidam dicunt, quod iſti Magi non fuerunt malefici, ſed ſapientes Aſtrologi, qui apud Perſas, vel Chaldæos Magi vocantur*. Perſas ab Ælamo Semi filio, deindeque ab Abrahamo inſtitutos fuiſſe confirmat Thomas Hyde *de veteri Perſarum Religione* (5).

36. In Arabia jam ante Græcos philoſophiam fuiſſe cultam, conſtat ex Porphirio (6), qui refert, Pythagoram inter alias regiones, quas diſcendi ſtudio peragravit, Arabiam quoque

(1) Varios fuiſſe Zoroaſtres, oſtendit Stanlejus *de Philoſ. Chald.* part. 13. ſect. 1. c. 2. nimirum *Chaldæum*, de quo diximus §. 33. Item *Bactrianum*, de quo Juſtinus l. 1. Item *Perſam*, ſive *Medum*, ut ait Clemens Alex. Strom. 1. pag. 334. de quo hìc loquimur. Item *Pamphylium*, de quo idem Clemens Strom. 5. pag. 598. Et *Proconneſium*, de quo Plinius l. 30. c. 1. Idem Stanlejus putat, a Zoroaſtre Chaldæo qui Aſtronomicarum diſciplinarum cultor fuit, attributum fuiſſe aliis Zoroaſtris nomen, propterea quod eaſdem diſciplinas coluerint. Daniel Huetius Dem. Evang. prop. 4. c. 5. nititur oſtendere, varios Zoroaſtres in una Moyſis perſona convenire; ſed leviſſimis id efficit conjecturis.

(2) Thomas Hyde *de veterum Perſarum Religione* in Præfat. putat, hunc Perſo-medum Zoroaſtrem tempore captivitatis Judæorum vixiſſe. Cui conſentit Stanlejus loc. cit. eo quod vox *Perſa* uſitata non fuerit ante tempora Ezechielis Prophetæ.

(3) in c. 2. Danielis.

(4) 3. p. q. 36. a. 3. ad 2.

(5) Cap. 1 ubi ſcribit „ nullum eſſe dubium, quin Alborigenes „ (Aborigenes gens erant Arcadibus prognata, de quibus videri poteſt Dionyſius Halicarnaſſeus l. 1.) „ Gentis Medicæ, & Perſicæ conditores, „ fuerint orthodoxi ... Nam pie credendum eſt, quod Ælam Perſarum „ pater, aut avus (Semi filius moriger) poſt tam ſtupendam a diluvio „ liberationem, paternam Religionem retinuerit, & in eadem firmiter „ perſtiterit; & tantum erga ſe Divinæ Bonitatis Miraculum recente „ memoria habens, a Patre Semo acceptam doctrinam ſalutarem ſuis „ filiis, & nepotibus inſtillaverit „. Et cap. 2. „ Veterum Perſarum Religio ab Arabice loquentibus nuncupata eſt *Millat Ibraim* & a Perſo medice loquentibus *Kish Abraham*, quæ utraque ſonat *Religio Abrahami*, gloriando, eam primo ab Abrahamo Patriarcha, & Fidelium parente profectam „.

(6) In vita Pythagoræ.

que petiiſſe. Sane Arabiæ Petreæ contigua erat Idumæa (1). Inter Idumæos autem ſumma ſapientiæ laude claruit Jobus.

37. Apud Indos celebrabantur Gymnoſophiſtæ, qui, ut S. Auguſtinus ait (2), *nudi perhibentur philoſophari in ſolitudinibus Indiæ*. Hos autem ante tempora Alexandri Magni, ſapientes fuiſſe habitos, ex eo patet, quod refert Clemens Alex. (3) „ Indorum philoſophia fuit ipſa quoque valde ce„ lebrata. Alexander quidem certe Macedo, cum Indorum „ decem cœpiſſet Gymnoſophiſtas, qui videbantur eſſe opti„ mi, & præſtantiſſimi, ſermoniſque brevitate ceteris ante„ cellere, quæſtiones eis propoſuit, eum, qui non apte reſ„ ponderet, ſe eſſe de medio ſublaturum minatus „.

38. Ad Ægyptios devenientes, invenimus ipſos ante Moyſen ſapientiæ laude commendatos. Moyſes enim dicitur *eruditus omni ſapientia Ægyptiorum* (4). Ab Ægyptiis artes mathematicas fuiſſe inventas, poſt Platonem (5) & Laertium (6) ſcribit S. Thomas (7); nam ut Cicero (8) animadvertit: „ Ægyptii, & Babylonii, in camporum patentium æquori„ bus habitantes, cum ex terra nihil emineret, quod con„ templationi cæli officere poſſet, omnem curam in ſiderum „ cognitione poſuerunt „. Celeberrimus inter Ægyptios fuit Hermes, ſive Mercurius dictus *Triſmegiſtus*, ideſt, ter magnus, quod habitus fuerit magnus Philoſophus, Sacerdos, & Rex. Eumdem poſt Moyſen vixiſſe, ſed longe ante tempora Græcorum Philoſophorum, tradit S. Auguſtinus (9). Ægyptios ab

(1) Plinius l. 5. c. 13.
(2) l. 15. de Civ. c. 20.
(3) Strom. 6. p. 634.
(4) Act. 7. v. 22. (5) in Phædro. (6) in Proemio.
(7) 1. Metaph. lect. 1. *Circa Ægyptum primo inventæ ſunt artes mathematicæ, quæ ſunt maxime ſpeculativæ, a Sacerdotibus, qui ſunt conceſſi ſtudio vacare, & de publico expenſas habebant, ſicut etiam legitur in Geneſi.*
(8) l. 2. de Divin.
(9) l. 18. de Civ. c. 39. *Quod attinet ad philoſophiam, quæ ſe docere profitetur aliquid, unde fiant homines beati, circa tempora Mercurii, quem Triſmegiſtum vocaverunt, in illis terris ejuſmodi ſtudia claruerunt: longe quidem ante ſapientes, vel Philoſophos Græciæ, ſed tamen poſt Abraham, & Iſaac, & Jacob, & Joſeph: nimirum etiam poſt ipſum Moyſen. Eo quippe tempore, quo Moyſes natus eſt, fuiſſe reperitur Atlas ille magnus Aſtrologus, Promethei frater, maternus avus Mercurii majoris, cujus nepos fuit Triſmegiſtus.*

ab Abrahamo fuiſſe doctos, cum in Ægyptum perrexit, auctor eſt Joſephus (1).

39. Quod ad Europam pertinet, ſapientiæ laude claruere in Thracia Zamolſis, qui teſte Clemente Alex. (2) *unus erat ex familiaribus Pythagoræ*; in Scythia Anacharſis, qui, ut habet idem Clemens (3), *ſcribitur Græcorum multis antecelluiſſe Philoſophis*; in Gallia Druidæ (4); in Hiſpania Turdetani (5); in Italia Hetruſci, & Siculi (6).

40. Fatemur tamen cum Angelico Doctore (7), priorum illorum Sapientum Philoſophiam (exceptis Hebræis in iis præſertim, quæ ad Religionem, & ad mores ſpectant) fuiſſe valde imperfectam, plurimiſque implicatam erroribus. „ Sicut „ enim pueri de novo loqui incipientes, imperfecte, & bal- „ butiendo loquuntur; ita Philoſophia priorum Philoſo- „ phorum viſa eſt balbutiendo, & imperfecte de omnibus „ loqui „.

41. Ut primum inter Græcos coli Philoſophia cœpit, fuere quidam Poetæ Theologi nuncupati, quod de Divinis carmina canerent; quorum præcipui Orpheus, & Muſæus, & Linus vixerunt tempore, quo Judices erant in populo Judæorum (8), hoc eſt, circa annum mundi 3940. ex Euſebii ſup-

(1) Antiq. Judaic. l. 1. c. 16. ubi de Abrahamo Ægyptum ingreſſo, ſcribit: „ Erat in admiratione cunctorum, tamquam vir ſapiens, „ atque paratus non ſolum ad intelligendum, ſed etiam ad ſatisfacien- „ dum, & ad loquendum quodcumque docere niteretur. Arithmeticam „ quoque eis contulit, & quæ de Aſtrologia ſunt, ipſe contradidit „.

(2) Strom. 4. pag. 497. (3) Strom. 1. pag. 305.

(4) S. Thom. Opuſc. 20. l. 1. c. 14. „ Quia futurum erat, ut in „ Gallia Chriſtiani Sacerdotii plurimum vigeret Religio, Divinitus eſt „ permiſſum, ut etiam apud Gallos Gentiles, ſacerdotes, quos Drui- „ das nominabant, totius Galliæ jus definirent, ut refert Julius Cæſar „ in libro, quem de bello Gallico ſcripſit „.

(5) Vide S. Auguſt. l. 8. de Civ. c. 9. & ibi adnot. Ludovici Vives.

(6) Confer Clem. Alex. Strom. 1. pag. 307. „ Tuſcanos ajunt plaſticem excogitaſſe, Itanonque (Samnites is fuit) primo clypeum „ feciſſe ... Siculi quoque qui ſunt in Italia, primi invenere Phormin- „ gem, quæ non multum differt a cithara „.

(7) 1. Metaph. lect. 17.

(8) S. Thomas 1. Metaph. lect. 4. „ Apud Græcos primi famoſi in „ ſcientia fuerunt quidam Poetæ Theologi, ſic dicti, quod de Divinis „ carmina faciebant. Fuerunt autem tres, Orpheus, Muſæus, & Linus, „ quorum Orpheus famoſior fuit. Fuerunt autem tempore, quo Judi- „ ces

ſeppntatione in Chronico, cum tamen Troja capta ponatur ab eodem Euſebio anno mundi 4029. Homerus autem, & Heſiodus multo poſt Trojam captam fuiſſe inveniuntur (1); atque proinde Moyſe, ceteriſque Philoſophis, quorum meminimus, poſteriores. Sunt qui in dubium vertunt, extiteritne umquam Orpheus (2). Sunt præterea qui putant, Orphei carmina conficta eſſe, & a veteribus Chriſtianis interpolata (3). Sed cum Orphei, ejuſque carminum Plato mentionem faciat in *Jo* (4), non videtur de eorum veritate dubitandum (5). Quia vero, uti Clemens Alex. (6) ſcribit: *velum apud vulgus eſt poetica delectatio*; hinc eveniſſe docet Angelicus (7), ut poetæ Philoſophiam obſcurarint potius, quam illuſtrarint. *Si enim per*

„ ces erant in populo Judæorum. Unde patet, quod diu fuerunt ante „ Thaletem, & multo magis ante Ariſtotelem, qui fuit tempore Alexandri „. Vide Clem. Alex. Strom. 1. pag. 323.

(1) Theodoretus Ser. 2. de curandis Græc. adfect. „ Homerus certe, atque Heſiodus multo poſt Trojana tempora floruerunt. Ipſe vero Orpheus, Poetarum primus, generatione una præceſſit Trojana tempora... Linus porro, & Muſæus circa Trojana tempora viguerunt... Cum ergo, ut Porphyrius inquit, Moyſes hiſce Poetis ſit mille annis antiquior, hi vero Poetarum ſint antiquiſſimi (poſt eos enim & Homerus, & Heſiodus nati ſunt, qui & Thaletem, & alios Philoſophos multis annorum ſpatiis præceſſerunt) cumque ſit Thales, auditoreſque Thaletis vetuſtior inſequutis Philoſophis; cur non, quæſo, his omnibus relictis, ad Moyſen oceanum Theologiæ tranſimus „? Vide Clem. Alex. pag. cit. & S. Thom. 3. Metaph. lect. 11.

(2) Si Ciceronem audimus l. 1. de Nat. Deor. *Orpheum poetam docet Ariſtoteles numquam fuiſſe*. Ubi vero ſic docuerit Ariſtoteles, Cicero non dicit.

(3) Voſſius de Arte Poet. c. 13.

(4) Ubi Socrates inducitur dicens: *Nec in tibiarum flatu, ut arbitror, nec in pulſu citharæ, nec in illo ad citharam cantu, neque in rhapſodia virum intuitus es, qui Olympi opera, vel Thamiræ, vel Orphei, aut Ithacenſis Phemii rhapſodi, exprimere poſſit*. Idem Plato in *Philebo* Orpheum citat: „ In ſexta vero progenie, inquit Orpheus, „ cantilenæ ornatum finite „. Vide Plutarchum de Muſica, ubi ait: *Orpheus neminem videtur imitatus*.

(5) Fatemur tamen cum Clemente Alex. Orphica carmina quæ circumferuntur, non eſſe Orpheo adſcribenda. *Onomacritus*, inquit ille Strom. 1. pag. 334. *Athenienſis, cujus dicuntur eſſe poemata quæ Orpheo adſcribuntur, tempore principatus Piſiſtratidarum, circa quinquageſimam Olympiadem invenitur*. Idipſum ſcribit Tatianus Orat. con. Græcos n. 41.

(6) Strom. 5.

(7) 3. Metaph. lect. 11.

per fabulas veritas obumbretur, non poteſt ſciri, quid verum ſub fabula lateat, niſi ab eo qui fabulam confinxerit.

42. Poſt Poetas exſtitere ſeptem Sapientes, quorum *primus Thales Mileſius tempore Romuli, & apud Hebræos tempore Achaz Regis Iſrael* (1). *Secundus Pittacus Mitylenæus, apud Hebræos regnante Sedecia, & apud Romanos Tarquinio Priſco* (2). *Alii quinque fuerunt Solon Athenienſis, Chilo Lacedæmonius, Periander Corinthius* (3), *Cleobolus Lidius, Bias Prienæus, qui fuerunt omnes tempore Babylonicæ captivitatis* (4). Cum autem ii ſapientes, uno excepto Thalete, Moralia tantum perſequuti fuerint, ut poſt S. Auguſtinum (5) Angelicus animadvertit (6), Philoſophiam non admodum propagarunt.

43. Thales princeps fuit Sectæ Philoſophorum, quæ ab Jonia Jonica dicta eſt. Italica vero Secta, cujus princeps fuit Pythagoras natione Samius, ſic appellata eſt, quod Pythagoras Cotrone, & Metaponti doceret, vigeretque ejus Secta in ea

---

(1) *Romulo regnante* (inquit S. Auguſtinus l. 18. de Civ. c. 24) *Thales Mileſius fuiſſe perhibetur, unus ex ſeptem ſapientibus*. Nam Thales Mileſius ab Euſebio in *Chronico* ponitur Olympiade octava, quo tempore Romulus apud Romanos, & Achaz apud Hebræos regnabant. Cum autem idem Euſebius ad Olympiadem 35. referat alium Thaletem Examii filium; ideo potuit Clemens Alex. Strom. 1. pag. 302. ſcribere: „ Thaletem Eudemus in hiſtoriis Aſtrologicis dicit prædixiſſe defectum „ ſolis, qui fuit eo tempore, quo inter ſe manus conſeruere Medi, & „ Lydi, regnante quidem Cyaxare patre Aſtyagis in Media, Alyatte autem Crœſi in Lydia ... Sunt autem ea tempora circa quinquageſimam „ Olympiadem „. Et cum circa eadem tempora clari habiti fuerint reliqui ſex ſapientes; potuit etiam idem Clemens ibid. pag. 332. adfirmare: „ Qui autem cum Thalete connumerati ſunt Sapientes, fuerunt „ eodem tempore „.

(2) S. Aug. l. 18. de Civ. c. 25. *Regnante apud Hebræos Sedecia, & apud Romanos Tarquinio Priſco, qui ſucceſſerat Anco Martio, ductus eſt captivus in Babyloniam populus Judæorum ... Eo tempore Pittacus Mitylenæus alius ex ſeptem ſapientibus, fuiſſe perhibetur. Et quinque ceteros, qui ut ſeptem numerarentur, Thaleti, quem ſupra commemoravimus, & huic Pittaco adduntur, eo tempore fuiſſe ſcribit Euſebius, quo captivus Dei populus in Babylonia detinebatur*.

(3) Quidam apud Clem. Alex. Strom. 1. loco Periandri Corinthii ponunt Anacharſim Schytam, aut Epimenidem Cretenſem. Verum S. Thomas communiorem amplexus eſt ſententiam.

(4) S. Thom. 1. Metaph. lect. 4.

(5) loc. cit.

(6) 1. de anima lect. 5.

ea Italiæ parte, quæ quondam Magna Græcia (1), nunc autem Apulia, & Calabria nuncupatur (2). Cum autem Thales ad Olympiadem octavam, vel 35. referatur, ut dictum eſt (3); Pythagoras vero natus fuerit tertio anno Olympiadis 53. (4), & in Italiam fuerit profectus Olympiade 62. (5) claruſque Philoſophus habitus Olympiade 63. (6); conſtat, quam fuerint Græci Philoſophi aliarum gentium Philoſophis poſteriores.

44. Ex Jonica, & Italica Sectis, quibus Clemens Alex. (7) Eleaticam addit (ſic dictam a Parmenide Eleate, qui eam auxit, quamvis fuerit inſtituta a Xenophane (8) Colophonio), plures aliæ Sectæ prodierunt; Cyrenaica ab Ariſtippo Cyrenaico; Eliaca a Phœdo Elienſi; Megarica ab Euclide Megarenſi; Academica (9) vetus a Platone; Academica media ab Arceſila; Aca-

(1) De Magnæ Græciæ finibus vide Mazochium de Tabulis Heracleenſibus Diatr. 1. cap. 2. ſqq.

(2) „ Sciendum eſt (inquit S. Thomas 1. Metaph. lect. 7.) duo fuiſſe „ Philoſophorum genera. Nam quidam vocabantur Jonici, qui morabantur in illa terra, quæ nunc Græcia dicitur. Et iſti ſumſerunt „ principium a Thalete. Alii Philoſophi fuerunt Italici in illa parte „ Italiæ, quæ quondam Magna Græcia dicebatur, quæ nunc Apulia, & „ Calabria dicitur; quorum Philoſophorum princeps fuit Pythagoras „ natione Samius „. Nimirum communiorem de Pythagoræ patria opinionem S. Thomas eſt conſectatus. Nam licet Clemens Alex. Strom. 1. pag. 300. & Theodoretus Ser. 1. de curandis Græc. adfect. ex Ariſtoxeni, Ariſtarchi, & Theopompi ſententia Pythagoram Tuſcum, ſive Tyrrhenum faciant; quod & Suidas confirmat: alii vero apud Porphyrium in vita Pythagoræ, Phliaſium fuiſſe affirment; alii Syrum, Tyro oppido ortum, ut Cleanthes apud eumdem Porphyrium; alii, ut Jamblicus in vita Pythagoræ c. 1. ſq. Sidone in Phœnicia ipſum natum dicant; alii demum cum Lyco apud Porphyrium nihil certi de patria Pythagoræ ſtatui poſſe contendant; nihilominus Pythagoras communius natione Samius habetur. Vide S. Auguſt. l. 8. de Civ. c. 2. & Stanlejum Hiſt. Phil. part. 8. c. 1.

(3) §. 42. & not. 1. pag. 78.

(4) Vide Stanlej. Hiſt. Phil. Par. 13. c. 1.

(5) Ib. c. 10.

(6) Vide Euſeb. in Chron.

(7) Strom. 1. pag. 300.

(8) Vide S. Thom. 1. Met. lect. 9.

(9) Academica dicta eſt ab horto quodam, quem Ecademus deſtinavit Athenis, in quo Socrates, & Plato docuerunt.

Academica nova a Carneade (1) ; Cynica (2) ab Antiſthene ; Stoica (3) a Zenone Cittienſi ; Peripatetica (4) ab Ariſtotele ; Pyrrhonica a Pyrrhone Elienſi (5) ; Epicurea ab Epicuro ; Eclectica (6) a Potamone. Sub hiſce Sectis, quamquam multis magniſque ſcaterent erroribus (7), aucta Philoſophia eſt. Quia enim *nullus homo ita eſt expers veritatis, quin aliquid de veritate cognoſcat ... licet id quod unus homo poteſt immittere, vel apponere ad cognitionem veritatis ſuo ſtudio, & ingenio, ſit aliquid parum, per comparationem ad totam conſiderationem veritatis; tamen illud quod aggregatur ex omnibus exquiſitis, & collectis, ſit aliquid magnum, ut poteſt apparere in omnibus artibus, quæ per diverſorum ſtudia, & ingenia ad mirabile incrementum pervenerunt* (8). Non aſſentimur tamen iis qui putant (9), *Græcanicas litteras ad ſummum ejus, quæ inter homines verſatur, ſapientiæ apicem pertigiſſe*. Nam ut recte Lactantius (10): „ In multas Sectas Philoſophia (Græcanica) di„ viſa eſt: & omnes varia ſentiunt. In qua ponimus verita„ tem? in omnibus certe non poteſt. Deſignemus quamlibet: „ nempe in ceteris omnibus ſapientia non erit. Tranſeamus „ ad ſingulas. Eodem modo, quidquid uni dabimus, ceteris „ au-

(1) Academici veteres ſequuti Platonem, de incertis dubitabant; multa tamen certa profitebantur. Media Academia nihil certum eſſe putabat. Academia nova etſi verum aliquod eſſe profiteretur, negabat tamen inveniri a nobis poſſe. Vide Lactantium l. 3. Inſt. c. 4. ſqq. Hi poſtremi *Sceptici*, ſive deſpicientes, & *Acataleptici*, ideſt, incomprehenſibiles dicti ſunt. *Dogmatici* vero dicebantur ii qui ſua dogmata ut certa pertinaciter tuebantur. Vide Sext. Empyr. Pyrr. Hypot. l. 2. c. 1.

(2) Sic dicta vel a canina mordendi licentia, vel a Cynoſarge, ſeu candidi canis templo, in quo Antiſthenes docebat.

(3) A porticu, Græce, ϛοὰ, ubi hujus Sectæ Philoſophi convenire ad diſſerendum conſueverunt.

(4) Peripatetica eſt appellata ἀπὸ τοῦ περιπατεῖν, quod eſt deambulare; quippe hi Philoſophi conſueverant inter deambulandum diſputare. Vide Cic. l. 1. Acad.

(5) Pyrrhonici cum Scepticis conveniebant.

(6) Eclectici dicti ſunt, qui nulli ſe addicentes ſectæ, ex omnibus ſeligebant quod magis placeret.

(7) Vide S. Juſt. M *in Cohort. ad Græc. n.* 8. Athenagoram *Legat. pro Chriſt. n.* 7. Tertullian. *de Præſcr. c.* 7. *& l. de ani. c.* 2. Lactantium *l.* 1. *Inſtit. c.* 1. S. Cyrillum Alex. *l.* 1. *con. Julian.* & S. Thomam 1. p. q. 1. art. 1.

(8) S. Thom. 2. Metaph. lect. 1.

(9) Ita Auctor. Diſput. Phyſ. Hiſt. præmiſſæ Phyſ. Muskembr. c. 3. §. 1.

(10) l. 3. Inſt. c. 4.

„ auferemus. Unaquæque enim Secta omnes alias evertit, ut „ ſe, ſuaque confirmet... ſed ſicut alias tollit, ſic ipſa quo- „ que ab aliis omnibus tollitur „.

45. Poſt Chriſtum natum plerique Eccleſiæ Patres Platonem ſequuti ſunt (1) in iis, quæ cum Fide Catholica conjungi poterant (2). Plures tamen conqueſti ſunt, *Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum* (3). Plures etiam aliis Sectis, præſertim Sectæ Peripateticæ (4) adhæſerunt.

46. Cum autem quinto Eccleſiæ ſeculo, & deinceps Wandali, Arabes, Gothi, Heruli, aliæque barbaræ gentes magnam Aſiæ, Africæ, & Europæ partem occupaſſent, omniaque vaſtarent, ditiſſimaſque Bibliothecas exurerent; liberales diſcipli-

(1) Cujus rei S. Auguſtinus l. 5. de Civ. c. 10. rationem reddit. Nam poſtquam dixit: *Sive iſti Platonici, ſive quicumque alii quarumlibet gentium Philoſophi de Deo iſta ſentiunt, nobiſcum ſentiunt*; ſubdit: „ Sed ideo cum Platonicis magis placuit hanc cauſſam agere, quia eo- „ rum ſunt litteræ notiores. Nam & Græci, quorum lingua in genti- „ bus præeminet, eas magna prædicatione celebrarunt, & Latini per- „ moti earum vel excellentia, vel gloria, ipſas libentius didicerunt, „ atque in noſtrum eloquium transferendo nobiliores, clarioreſque fe- „ cerunt „ Hæc ſi legiſſet Ficinus, nequaquam ſcripſiſſet Proemio in Platonem, Platonem a ſe latine factum, quod *ad hæc uſque ſecula Sol Platonicus nondum palam Latinis gentibus oriretur*; neque Joſephus Blanchinus in Proem. Operis de Magnis Hetruriæ Ducibus, hanc gloriam Ficino tribuiſſet.

(2) Vide S. Aug. l. 3. con. Acad. c. 19. n. 43. de ſe ajentem: „ Apud „ Platonem me interim quod ſacris noſtris non repugnet, reperturum „ eſſe confido „. Confer etiam S. Th. in 2. d. 14. q. 1. a. 2.

(3) Tertull. l. de ani. c. 2.

(4) Vide Euſeb. l. 7. Hiſt. c. 32. ubi refert, Philoſophiam Ariſtotelis viguiſſe Alexandriæ, Diocletiani tempore. Et S. Auguſtinum l. 3. con. Acad. c. 19. ubi ſcribit: *Nunc Philoſophos non fere videmus, niſi aut Cynicos, aut Peripateticos, aut Platonicos*. Ex quibus conſtat, quam falſo ſcripſerit Thomas Campanella *De Gentilis non retinendo* q. 1. adſerto 3. Ariſtotelem diro caſu fuiſſe introductum in Scholas Chriſtianorum, incurrentibus ſcilicet Wandalis, & Gothis, aliiſque barbaris gentibus, cum non reperirentur aliorum Philoſophorum Codices, excepto Ariſtotele ab Arabis advecto. Nam Auguſtinus contra Academicos ſcripſit, cum 33. ætatis ſuæ annum ageret, ut ipſe dicit loc. cit. c. 20. videlicet anno 386. initio ſuæ converſionis: tunc autem Wandali nondum in Africam irruperant; hæc enim irruptio incidit in annum 428. Vide S. Aug. Vitam a PP. Maurinis editam l. 6. c. 8. n. 5.

næ, arteſque detrimentum haud leve paſſæ ſunt (1); ipſaque Ariſtotelis Philoſophia depravata fuit ineptis Arabum interpretationibus (2). Non adeo tamen in Occidente immanis erat barbaries, ut illam juniores quique Philoſophi perduraſſe comminiſcuntur a ſeptimo potiſſimum Eccleſiæ ſeculo, uſque ad renatas, ut ipſi loquuntur, litteras, circa annum 1453. quo capta a Turcis Conſtantinopolis fuit (3).

47. Se-

---

(1) Id optime erat perſpectum Angelico Doctori: nam 12. Metaph. lect. 10. ſcripſerat: „ Quælibet ars, & etiam Philoſophia ſæpe fuit invecta ſecundum poſſibilitatem humanam, & iterum fuit corrupta, „ vel propter bella impedientia ſtudium, vel propter inundationes, & „ alia hujuſmodi excidia „. Et 1. Ethic. lect. 11. „ Videmus, multas „ ſcientias, quæ apud antiquos viguerunt, paulatim, ceſſantibus ſtudiis, in oblivionem abiiſſe „.

(2) Vide S. Thom. Opuſc. 16.

(3) Teſtem appello Joannem Launojum in Tractatu, quem ſcripſit *De Scholis celebrioribus*, *ſeu a Carolo Magno*, *ſeu poſt eumdem Carolum per Occidentem inſtauratis*; in quo ex vetuſtioribus documentis probat, ubique fere poſt Carolum Magnum Scholas viguiſſe, Turonenſem, Fontanellenſem, Lugdunenſem, Fuldenſem, Oſnaburgenſem, Metenſem, Romanam, Corbejenſem, Hildesheimenſem, Trajectenſem, Parmenſem, Colonienſem, Trevirenſem, Bremenſem, Tullenſem, Senonenſem, Beccenſem, Cantabrigenſem, Palentinam, Valentinam, Bracarenſem, Pariſienſem, &c. Conferri etiam poteſt Jolius in Tract. *des Ecoles*, & Joannes Mabillonius cum in Præfat. ad Tom. 3. Annalium Benedictinorum, ubi oſtendit, ſeculis etiam nono, & decimo, plures extitiſſe viros doctrina, & pietate claros; tum in Tract. de ſtudiis Monaſticis part. 1. c. 11 quo loco demonſtrat, Academias, & Collegia ſingulis temporibus in Cœnobiis Benedictinis floruiſſe? & c. 16. ubi ſapientes, eruditoſque Viros enumerat, qui a VI. Eccleſiæ Seculo uſque ad XV. in eodem Benedictino Ordine claruere. Quibus conſtitutis, infert: „ Ex hactenus dictis, & ex aliis multis argumentis, quæ facile poſſent „ adferri, colligitur, Benedictinorum Ordinem fere ſe ſolo ſtudia, „ ſcientiaſque, plurium ſeculorum decurſu, in tota Europa ſuſtentaſſe „. Et Præfat. ad ſeculum 1. Benedict. n. 114. „ Quidquid, *inquit*, apud antiquos eruditum: quidquid apud Patres pium, & Sapientiæ plenum: „ quidquid in Conciliis Sanctum: quidquid in Sacris Libris Divinum: „ quidquid in hiſtoriis firmum, ſolidumque eſt; totum id per Monachorum noſtrorum manus ad hæc uſque tempora pervenit „. Monachis ſcilicet ante typographicam artem inventam, Bibliothecas integras ſuis manibus, ac laboribus inſtruentibus.

Præterea hominibus illorum ſeculorum, quæ ſumma barbarie laboraſſe dicuntur, debemus inventa plurima, cum maxima hominum, Reique publicæ utilitate. In Annalibus Francorum ad an. 826. habemus inventum Organum hydraulicum: *Georius quidam Presbyter de Venetia, cum Baldrico Comite Forojulienſe veniens, organum hydraulicum A-*

quiſ-

47. Seculo decimo tertio fuere Peripateticæ celebriores Scholæ (1), Thomiſtarum a S. Thoma Aquinate Ord. Præd. Scotiſtarum a Joanne Duns Scoto Ord. Minorum, & Nominalium a Guillielmo Okamo ejuſdem Ord. Minorum. Nominales dicti ſunt, quod de ſolis nominibus ſcientas eſſe docerent.

---

quiſgrani fecit. In vita Caroli Magni inter alia mumera, quæ ipſe a Rege Perſarum acceperat, deſcribitur *Horologium ex auricalco arte mechanica mirifice compoſitum, in quo* XII. *horarum curſus ad clepſidram vertebatur, cum totidem æneis pillulis, quæ ad completionem horarum decidebant, & caſu ſuo ſubjectum ſibi cymbalum tinnire faciebant*. Chartæ lineæ uſus circa annum 1300. incœpiſſe, oſtendunt Mabillonius de Re Diplomat. l. 1. c. 8. & Philoſ. Tranſact. n. 288. Uſus conſpicillorum debetur Fr. Alexandro Spina Ord. Præd. circa annum 1280. ut oſtendit Redius Epiſt. ad Falconerium. Inventio pulveris pyrii debetur Bertholdo Schwarts Monacho, illiuſque uſum in Gallia fuiſſe jam ab anno 1338. demonſtrat Cangius in Gloſſario Mediæ, & infimæ Latinitatis ad verbum *Bombarda*, ubi etiam ad ea tempora refert Bombardarum majorum, & minorum inventionem. Pixis nauticæ inventio tribui ſolet Flavio de Gioja Amalphitano qui vixit ſeculo XIII. Serici conficiendi artem faciliorem, frequentioremque reddidit anno 1130. Rogerius Siciliæ Rex, cum antea ſericum tanti valeret, ut referente Vopiſco, Aurelianus Imperator Conjugi veſtem ſericam denegarit. Ars typographica, ex quo tot commoda rei litterariæ publicæ provenerunt, circa annum 1442. vel ut aliis placet, 1430. originem habuit. Utque alia omittamus, Novi Orbis detectio contigit anno 1492. induſtria Chriſtophori Columbi Genuenſis, re cum doctis viris ante communicata, in primiſque cum Fratribus noſtris Salmantinis, ut oſtendimus Tom. 4. pag. 177. ſq. quo quidem tempore vix renaſci, ut ajunt, litteræ cœperant. Videant juniores Philoſophi, utrum deinceps utiliora Rei Chriſtianæ, Politicæque publicæ detecta fuerint: nam quod priora illa inventa poſterioribus curis expolita, & perfecta ſint, mirum videri non debet; facile eſt enim inventis addere.

(1) Heinecius in Elem. Hiſt. Phil. agens de Philoſophis medii ævi, & §. 100. inter ipſos recenſens SS. Thomam Aquinatem, & Bonaventuram, quos *faſtu ſcolaſtico* appellatos dicit, hunc *Seraphicum*, illum *Cherubicum*; ſtatim §. 101. „ Et tamen, *inquit*, hi Doctores *angelici*, „ *cherubici*, *ſeraphici* in Philoſophiam moralem invexerunt ſacerrima „ iſta principia *probabiliſmi methodi dirigendi intentionem*, *reſervationis mentalis*, *peccati philoſophici* „. Monet autem conferri oportere Lud. Montaltii *Epiſt. ad quemdam ex Provincia*, cum iis quæ inter ſe diſputarunt Wendrockius, & Stubrockius, Ant. Arnaldi *Denunciationes hæreſeos de peccato philoſophico*, Thyrſi Gonzales *Tract. Theol. de recto uſu opinionum probabilium*, & Jo. Franciſcum Buddeum Hiſt. Jur. Nat. §. 13. ſqq. Nempe calumniatorum more, qui integros Tractatus, & Volumina citant, nullo indicato capite, aut loco, ne detegi calumnia facile poſſit. Heinecio morem geſſimus; & quamquam non ex aliorum teſtimoniis, ſed ex ſententiis illorum Sanctorum Doctorum

48. A ſeculo decimo ſexto ad hæc noſtra tempora, pluſrimi, indicto Peripateticæ Philoſophiæ bello, vel nova ſyſtemata (ſi tamen nova dicenda ſunt) cudere, vel antiqua renovare ſunt aggreſſi. Ex Italis Bernardinus Teleſius, Thomas Campanella, Hieronymus Cardanus, Galilæus Galilæi, &c. Ex Gallis Petrus Ramus, Petrus Gaſſendus, Renatus Deſcartes, Nicolaus Malebrancius, &c. Ex Anglis Franciſcus Baco de Verulamio, Joannes Lockius, Iſaacus Newtonus &c. ex Germanis Guillelmus Gottefridus Leibnitius, Chriſtianus Wolfius &c.

49. Etſi vero ab junioribus Philoſophis pleraque ſint obſerva-

agenda res fuiſſet; licet inſuper certi eſſemus, nihil omnino eorum quæ ſcribit Heinecius, reperturos adverſus Thomam, & Bonaventuram ſive in Epiſt. Montaltii, nempe Blaſii Paſchalii; ſive in Notis Wendrockii, hoc eſt, Nicolii; ſive in citatis Denunciationibus Arnaldi; ſive in Opere Gonzaleſii; laborem nihilominus ſuſcepimus illa percurrendi. Tantum autem abeſt, ut in iis quidpiam deprehenderimus eorum quæ Heinecius ſcribit, quin contra ex doctrina SS. Thomæ, & Bonaventuræ profligatum probabiliſmum, reſervationem mentalem, peccatum philoſophicum compererimus. Montaltius enim in citatis Epiſtolis ad quemdam ex Provincia perpetuo Thomam laudat, & vindicandum ſuſcipit a corruptelis Caſuiſtarum. Idem præſtat Wendrockius, & conferri præſertim poteſt in Notis ad Epiſt. 15. §. 2. Gonzaleſius autem totam Diſſer. 9. impendit ad probandum, *modum dirigendi conſcientias, & reſolvendi caſus per probabilitatem opinationum eſſe contra doctrinam, quam conſtanter tradidit S. Thomas*. Et Diſſ. 13. §. 4. oſtendit eamdem fuiſſe S. Bonaventuræ ſententiam. Arnaldus vero *Denunc.* 2. *De la Nouvelle Héreſie du péché philoſophique* pag. 11. expendens illam propoſitionem: *Peccatum philoſophicum, ut Schola appellat, cum non ſit formalis offenſa Dei, pœnis ſempiternis multi eximunt. Nec immerito, ſi ſpeculari liceat Theologis Scholaſticis*; ſic habet: „ Cette fin eſt bien remarquable. Car c' eſt faire entendre aſſez clairement, qu' on ne trouve rien, ni dans l' Ecriture, ni dans les Peres, ni dans St. Thomas, ni dans d' autres anciens Docteurs de l' Ecole, de quoi donner quelque couleur à cet horrible paradoxe „. *Hæc poſtrema verba conſideranda apprime ſunt. Nam clare admodum oſtendunt, nihil reperiri, neque in Scriptura, neque in Patribus, neque in S. Thoma, neque in aliis antiquis Doctoribus ſcholæ, unde huic horribili paradoxo fucus aliqua ratione fieri poſſit*. Quæ cum ſint, quis non Heinecii atrociſſimam calumniam deteſtetur, non modo in Sanctiſſimos illos Doctores, ſed etiam in Auctores quos citat tamquam illorum accuſatores? Nec juvabit reponere, ſe Buddeum deſcripſiſſe: nam licet Buddeus ſimilia ſcribat; dicere tamen minime audet, quod Heinecius habet; ſed ait tantum, figmentorum Caſuiſtarum *veſtigia quædam deprehendi in Thoma, & Bonaventura*. Quod licet calumnioſe dicatur, mitius tamen eſt Heinecii calumnia.

ſervata, pleraque illuſtrata, pleraque etiam inventa (1), multo tamen plura ſunt, quæ a prioribus acceperunt (2). Plures item errores vel renovarunt, vel induxerunt, præſertim ii qui de heterodoxorum, aut impiorum hominum ſunt grege, ut contra Fidem Catholicam, Religionemque agerent, magno ejuſdem Fidei, ac Religionis detrimento: nam ut Cicero ait (3): *Iis qui concedentibus Philoſophis antiquis, adoleſcentulis delectantur, etiam vitia ſæpe jucunda ſunt*. Nos autem cum Angelico Doctore (4) & ipſis adoleſcentulis Philoſophis in iis etiam, in quibus veritatem non ſunt adſequuti, dummodo adverſus veritatem non dimicent, gratias habendas exiſtimamus. Nam „ juſtum eſt gratiam referre non ſolum his, quos ali-

F 3 „ quis

(1) „ Per hunc modum (inquit S. Thomas 1. Ethic. lect. 11.) facta „ ſunt additamenta in artibus, quarum a principio aliquid modicum „ fuit adinventum, & poſtmodum per diverſos paulatim profecit in ma„ gna quantitate, quia ad quemlibet pertinet ſuperaddere id quod defi„ cit in conſideratione prædeceſſorum „. Itaque non modo non aſpernamur additamenta juniorum Philoſophorum, ſed eorum induſtria, ac labore utimur, ſi cum veritate non pugnent. Qua in re ſubſcribimus Verulamio *Novi Organi* l. 1. part. 1. Aphor. 56. ſcribenti: „ Reperiuntur „ ingenia, alia in admirationem Antiquitatis, alia in amorem, & am„ plexum Novitatis effuſa ... Hoc vero magno ſcientiarum, & Philoſo„ phiæ detrimento fit, cum ſtudia potius ſint Antiquitatis, & Novita„ tis, quam judicia: Veritas autem non a felicitate temporis alicujus, „ quæ res varia eſt; ſed a lumine naturæ, & experientiæ petenda eſt „. Quod S. Thomas multo jam ante docuerat ſcribens 1. de Cælo lect. 22. *Studium Philoſophiæ non eſt ad hoc quod ſciatur quid homines ſenſerint, ſed qualiter ſe habeat veritas rerum*. Et S. Auguſtinus Epiſt. 118. al. 56. n. 23. ſtudium ſciendi, quid homines philoſophi ſenſerint, vocat imperitiſſimam ſcientiam humilitati Chriſtianæ adverſam: „ Huic humilitati „ ſaluberrimæ, quam Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ut doceret, hu„ miliatus eſt: huic, inquam, maxime adverſatur quædam, ut dicam, „ imperitiſſima ſcientia, dum nos ſcire gaudemus, quid Anaximenes, „ quid Pythagoras, quid Democritus ſenſerint, & cetera hujuſmodi, ut „ docti eruditique videamur, cum hoc a vera doctrina, & eruditione „ longe abſit „. Videant recentiores nonnulli qui eruditi videri volunt, an attribui hæc ipſis poſſint.

(2) Seneca l. 6. Nat. Quæſt. c. 5. „ Nova, *inquit*, omnia erant pri„ mo tentantibus, poſt, eadem illa limata ſunt: & ſi quid inventum eſt, „ illis nihilominus referri debet acceptum. Magni animi res fuit, re„ rum naturæ latebras dimovere ... Plurimum ad inveniendum contulit, „ qui ſperavit poſſe reperiri. Cum excuſatione igitur veteres audiendi „ ſunt. Nulla res conſummata eſt, dum incipit „.

(3) l. 1. de nat. Deor.

(4) 2. Metaph. lect. 1.

„ quis exſtimat veritatem inveniſſe, quorum opinionibus quis „ communicat ſequendo eas; ſed etiam illis qui ſuperficialiter „ loquuti ſunt ad veritatem inveſtigandam, licet eorum opi- „ niones non ſequamur; præſtiterunt enim nobis quoddam „ exercitium circa inquiſitionem veritatis „.

50. Ad primum neg. ant. Nam licet primus inter Græcos Thales eclipſes prædixerit, non tamen ſequitur, neminem ante ipſum eclipſium prædicendarum ſcientiam calluiſſe. Ut Plinius (1) refert: *Rationem defectus utriuſque* (Solis & Lunæ) *primus Romani Generis in vulgus exſtulit Sulpitius Gallus ... Apud Græcos autem inveſtigavit primus omnium Thales Mileſius*. Ut igitur inepte diceretur, neminem ante Sulpitium eclipſes prædixiſſe, quia primus inter Romanos Sulpitius eclipſes prædixit; ita inepte dicitur, neminem ante Thaletem eclipſes prædixiſſe, quia primus inter Græcos Thales eclipſes prædixit.

51. Ad ſecundum dicimus, Ariſtotelem fuiſſe loquutum de Poetis, qui *apud Græcos primi famoſi in ſcientia fuerunt* (2).

52. Ad tertium, omiſſo ant. neg. conſ. Nam licet concederemus, numquam exſtitiſſe Zoroaſtrem, Sanchoniathonem, Triſmegiſtum, &c. non inde conſequens foret, nullum ante tempora Græcorum exſtitiſſe Philoſophum. Sed quod illi exſtiterint, jam eſt demonſtratum (3).

ARTICULUS V.

Utrum veteres Philoſophi, præſertim Græci, aliquid acceperint e ſacro Revelationis fonte.

53. QUia, ut oſtendit Euſebius (4), multa veterum Philoſophorum dogmata, in primiſque Platonis, ita cum Doctrina revelata conveniunt, ut Auguſtino teſte (5), quidam Platonici calumniari auſi fuerint, Chriſtum Dominum ex Platone didiciſſe; quam blaſphemiam adverſus Celſum Origenes egregie confutavit (6); de hujus conſenſionis

(1) l. 2. c. 12.
(2) S. Thom. 1. Metaph. lect. 4.
(3) §. 33. ſeq. (4) l. 11. Præp.
(5) l. 2. de Doct. Chriſt. c. 28. (6) l. 6. con. Celſum.

nis cauſſa eſt inquirendum. Arbitratus eſt Marshamus (1), Philoſophiam Ethnicorum nullatenus derivatam eſſe e ſacro fonte.

54. I. Quia Reſpublica Judæorum obſcura fuit ſub Aſſyriorum, Medorum, & Perſarum imperio. Non eſt igitur veriſimile, Ethnicos ab Judæis quidquam didiciſſe.

55. II. Judæis nulla cum exteris nationibus conſuetudo erat, teſte Joſepho (2). Fieri ergo non potuit, ut Ethnici ex conſuetudine cum Judæis diſcerent ſacra dogmata.

56. III. Nec ea diſcere potuerunt ex Sacris Codicibus: nam Sacri Codices Veteris Teſtamenti fuerunt græce redditi ſub Ptolemæo Philadelpho Olympiade 124. hoc eſt, multo poſt tempora nedum ſeptem Sapientum, ſed etiam Pythagoræ, & Platonis: nam Pythagoras obiit anno 4. Olympiadis 70. Plato obiit anno 1. Olympiadis 109. (3). Accedit, quod Judæi Sacros Codices diligentiſſime cuſtodiebant, ne ad manus Ethnicorum pervenirent.

57. IV. Quæ Gentiles Philoſphi docuerunt de Dei unitate, & attributis, de animi immortalitate, deque aliis rebus, quæ cum dogmatibus revelatis conveniunt, ſcire potuerunt lumine rationis.

Prop. *Veteres Philoſophi, præſertim Plato, magnam doctrinæ ſuæ partem, in iis præſertim quæ ad Religionem naturalem, & ad mores pertinent, e ſacro Revelationis fonte acceperunt.*

58. CONſtans hæc eſt multorum Patrum (4) adſertio, quibus more ſuo S. Thomas adhæret, cum ſcribit (5): *Plato Scripturam Geneſis videns, ſic intellexiſſe dicitur numerum elementorum*. Et rurſus (6): *Plato dicitur multa cognoviſſe de Divinis, legens libros Veteris Teſtamenti, quos invenit in Ægypto*. Nam Platonem ſtudio veritatis inquirendæ,

 Phi-

(1) In Can. Chron. (2) l. 1. con. Appion.

(3) Vide Euſeb. in Chron.

(4) Confer. S. Juſtinum M. in Paræneſi, Tatianum con. Græcos, Tertullian. Apolog. c. 47. Origenem l. 6. con. Celſum, Clementem Alex. Strom. 1. 5. & 6. Euſeb. l. 11. & 12. Præp. S. Cyrillum Alex. l. 1. con. Julian.

(5) q. 4. de pot. a. 1. ad 2.

(6) in 2. d. 3. q. 1. a. 4. ad 1.

Philoſophos varios, longe lateque peregrinatum, adiiſſe, idem Angelicus refert (1) ſequutus Clementem Alex. (2), & S. Auguſtinum (3).

59. Probatur. Et quidem de Philoſophis in prima mundi ætate, conſtat ex dictis (4), illos fuiſſe inſtitutos ex doctrina Adami, cui non ſolum ſcientiæ naturales fuerunt infuſæ, ſed etiam Fidei dogmata revelata (5).

60. De Chaldæis, & Phœnicibus, & Perſis, & Arabibus, & Indis nulla quoque eſt dubitandi ratio. Scimus enim Noemi Arcam in Armeniæ montibus quieviſſe (6). Itaque Regiones illæ, quæ ab Armenia Orientem ſpectant, primum omnium cultæ credendæ ſunt. Cum autem Noe filii doctrina revelata eſſent inſtructi, non eſt ambigendum, quin eam poſteris ſuis illarum Regionum incolis tradiderint.

61. Accedit quod ſupra dictum eſt (7) Chaldæos nempe, Phœnices, & Perſas multa ab Abrahamo fuiſſe doctos, inter quæ præcipua certe quidem fuerunt dogmata fidei, qua Abrahamus eximius erat.

62. Ab eodem Abrahamo Ægyptios fuiſſe inſtitutos, dictum quoque eſt (8); illiſque quod multa tradiderint Jacobus, ejuſque filii, donec Judæi per Moyſen educti ſunt de Ægypto, plane colligitur cum ex Pſal. 104. v. 21. ſq. ubi de Joſepho Jacobi filio dicitur: *Conſtituit eum* (*Pharao*) *Dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ, ut erudiret principes ejus ſicut ſemetipſum, & ſenes ejus prudentiam doce-*

(1) 1. Metaph. lect. 10. (2) Strom. 1.
(3) l. 8. de Civ. cap. 11. (4) §. 30.
(5) Quapropter S. Thomas docet 2. 2. q. 94. a. 4. ad 2. *quod in prima ætate non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio unius Dei in mente hominum.* Quæ eſt S. Cyrilli Alex. ſententia l. 1. con. Julian. ſcribentis: „Homines qui ab Adam uſque ad Sem fuerunt, Deum omnium naturam, & „vere univerſorum conditorem, & Dominum coluerunt: nullus enim „eorum taxatur, quod Diis alienis fuerit deditus, vel immundis dæmonibus obtulerit„. Idipſum tenent S. Epiphanius initio Panarii, & Damaſcenus l. de hæreſibus n. 3. Idem S. Thomas 3. p. q. 70. a. 1. ad 1. docet, *immediate poſt peccatum primi Parentis, propter doctrinam ipſius Adæ, qui plene inſtructus fuerat de Divinis, adhuc fidem, & rationem naturalem viguiſſe in homine, quod non oportebat determinari hominibus aliqua ſigna fidei, & ſalutis*, &c.
(6) Gen. 8. v. 4. (7) §. 33. ſqq.
(8) §. 38.

ceret. Tum ex Pſal. 105. v. 35. ubi de Judæis dicitur: *Commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum*. Porro ſi Judæi cum gentibus commixti, eorum opera didicerunt; fieri non potuit, quin ſpatio biſcentum quindecim annorum, quibus Judæi in Ægypto permanſerunt ab ingreſſu Jacobi uſque ad eorum exitum ſub Moyſe, Ægyptii nihil ab ipſis didicerint. Habemus igitur, qua ratione multa doctrinæ revelatæ capita ad gentes pervenire potuerunt, antequam Moyſes divinum Pentateuchi Opus conſcriberet, traditione (1) ſcilicet ab Judæis accepta (2).

63. Ex hoc etiam fonte bibere potuerunt poſteriores Philoſophi, præſertim Græci (3). Nam Thales, teſte Plutarcho in

---

(1) Cum autem *traditione* dicimus, haud aſſentimur Heinecio Elem. Hiſt. Phil. §. 12. ſq. autumanti, barbaricam Philoſophiam dici poſſe *traditionariam*, eo quod barbari omnes reliquias ſapientiæ a majoribus acceptas ſancte cuſtodierint, & poſteris commendarint ſine ullo judicio. Quis enim credet, tam hebetes, tardos, ac pene ſtupidos fuiſſe univerſos veteres ſapientes, ut numquam ſuo fuerint uſi judicio?

(2) Vide Theodoretum Ser. 1. de curandis Græc. adfect. „Scire vos „ velim, *inquit*, Phœnices proximos Hebræis, atque conterminos, ſi „ quid veritatis didicerunt, ab Hebræis præceptoribus didiciſſe. Ipſi „ quoque Ægyptii uberrimos fructus ex Hebræorum conſuetudine per„ ceperunt; diutiſſime enim Hebræi homines in Ægypto verſati ſunt. „ Quin & ipſi Chaldæi magnum ſibi commodum ab eiſdem ſumpſerunt. „ Hebræos enim Chaldæi Reges in Babyloniam captivos duxerunt „. Hæc autem non ita intelligenda ſunt, quod Ethnici harum nationum Philoſophi veritatem, quam ex ſacro Revelationis fonte potarunt, abſque ulla erroris admixtione puram ſervaverint; conſtat enim, quam turpiter errarint Ægyptii præſertim, circa Divinitatem, quorum numina *verius portenta, quam numina*, recte dixit S. Cyprianus l. de vanit. idol. n. 35. Nam *Ægyptii*, ut Athenagoras habet Orat. pro Chriſt. *feles etiam, & cocodrillos, & ſerpentes, & aſpides, & canes, pro diis habebant*. Sed ita ſunt intelligenda, ut omnis propemodum fabularis Theologia earum nationum, ipſarumque leges, ac ritus magnam partem ex eo fonte, infinitis tamen admixtis erroribus, manarint. Quod ingenti eruditione oſtendit Huetius Demonſt. Evang. prop. 4. licet minus ſolide, cum contendit, omnes fabulares Deos unum eumdemque fuiſſe Moyſen. Vide Theodoret. loc. cit. ubi ait, *circumciſionem Ægyptios ab Hebræis patribus accepiſſe*.

(3) Nam Cadmus, qui primus litteras in Græciam adduxit, Ægyptius Thebeus erat. Vide not. 8. pag. 73. Confer etiam Theodoret. ſer. 1. de curan. Græc. adfect. ubi ſcribit: „ Orpheus homo Thracius „ ab Odryſia, Græcis tradidit Ægyptiorum myſteria: Cadmus autem „ Phœnicum „.

(1), in Ægyptum profectus fuit (2). Pythagoram quoque Ægyptum, & Phœniciam adiiſſe, refert Jamblicus (3); additque Porphyrius (4) ex Diogene, Pythagoram ad Hebræos ſe contuliſſe. Itaque Thales, & Pythagoras multa ab Ægyptiis, & Hebræis didiciſſe credendi ſunt (5). Porro Thales, & Pythagoras Sectarum Jonicæ, & Italicæ, ex quibus aliæ profluxerunt, fuere principes, ut dictum eſt (6). Inde igitur & ceteri poſteriores Philoſophi profecerunt (7). Conſtat proinde, magnam partem doctrinæ gentilium Philoſophorum, etſi multis deturpatam erroribus, fuiſſe ex furtive cognita Revelatione translatam (8).

64. Idipſum de Platone eſt affirmandum, cum & ipſe in Ægyptum perrexerit (9). Quod ejus libri manifeſtius oſtendunt. Nam in illis fatetur, Deum ſupremum rerum artificem, omnia creaſſe ad inſtar illius exemplaris, quod mente gerebat; finem ſibi optimum propoſuiſſe, cum mundum condidit; de eo condito fuiſſe mirifice delectatum. Fatetur inſuper, hominem eſſe Dei ſimulacrum; mulierem ex viro ſumtam

tam

---

(1) l. 1. de plac. c. 3.

(2) Theodoretus ſer. 1. cit. „ Phereciden, *inquit*, Syrum, Samiumque Pythagoram, Thaletem Mileſium, ac Solonem Athenienſem, „ Platonem denique ipſum ... nequaquam piguit inveniendæ veritatis „ cauſſa Ægyptum, Thebaſque Ægyptias perluſtrare „.

(3) c. 1. (4) in vita Pythagoræ.

(5) Vide S. Juſtinum Martyrem Cohort. ad Græc. n. 14. ſqq.

(6) §. 43. (7) Confer. Clem. Alex. Strom. 1. pag. 300. ſeq.

(8) Vide Tertullianum Apolog. c. 47. „ Quis, *inquit*, poëtarum, „ quis ſophiſtarum, qui non omnino de Prophetarum fonte potaverit? „ Nec mirum ſi vetus Inſtrumentum ingenia philoſophorum interverterunt. Ex noſtro ſemine & noſtram hanc novitiolam paraturam viri quidam ſuis opinionibus adulteraverunt „. Relatiſque poëtarum, & philoſophorum ſententiis de tribunali apud inferos, de Pyriphlegethonte amne apud mortuos, de campis elyſiis: „ Unde hæc, *ait*, (oro „ vos) philoſophis, aut poëtis tam conſimilia? nonniſi de noſtris Sacramentis „. Vide inſuper Ariſtotelem l. 12. Metaph. cap. 8. ubi fabuloſæ Theologiæ optima fuiſſe initia ſcribit: Tradita ſunt, *inquit*, quædam a majoribus noſtris, & admodum antiquis, ac in fabulæ figura „ poſterioribus relicta, quod hi dii ſint, univerſamque naturam divinum contineat. Cetera vero fabuloſe ad multitudinis perſuaſionem „. Additque: „ Has illorum (nempe majorum) opiniones quaſi quaſdam „ reliquias nunc uſque ſalvatas eſſe „. Ex quibus conſtat, baſim totius Ethnicæ Theologiæ fuiſſe veritates de Deo, de ſupernis mentibus, de univerſo Divinitus adminiſtrato, a majoribus traditas.

(9) Vide Stanlej. Hiſt. Phil. part. 4. c. 3.

tam; ipſam cum ſerpente colloquutam; hominem de terra formatum, & in primo ſtatu fuiſſe nudum ſine ulla moleſtia; diluvio genus humanum periiſſe; mundum fore conſummandum, & innovandum; judicium eſſe futurum; cæleſtem extare patriam lapidibus pretioſis ornatam. Hæc & alia Platonis dogmata ab Euſebio enumerata (1), evidentiſſime probant, quod Numenius Pythagoræus apud Clementem Alex. (2) ajebat, *nihil aliud eſſe Platonem, quam Moyſem Atticum* (3).

65. Ad primum neg. ant. Nam Reſpublica Judæorum ſub Davide, & Salomone celebratiſſima fuit apud exteras nationes: tunc autem adhuc florebat Aſſyriorum imperium, quod perduravit uſque ad Amaſiam Regem Judæ (4).

66. Ad ſecundum diſt. ant. nulla fuit conſuetudo in ſuperſtitionibus Ethnicorum, tranſeat: nam ſæpe Hebræi *ſculptilibus eorum ſervierunt* (5); nulla in aliis rebus conſuetudo fuit, nego. De priori autem conſuetudine intelligendum eſſe Joſephum, conſtat; nam Hebræi, cum Palæſtinam occupaverunt, incolumes ſervarunt Gabaonitas (6). Item non ſemel fuerunt in captivitatem abducti (7). Cum Phœnicibus, quibus finitimi erant, commercium habuerunt (8). David amicitiam iniit cum Hiramo Rege Tyri (9). Salomon conſuetudinem habuit cum Rege Ægypti, cujus filiam duxit in uxorem (10); & cum Sydoniis, Ammonitis, Moabitis, Idumæis, & Hethæis, ex quorum fœminis accepit uxores (11). Ejuſdem Salomonis tempore ingens erat Proſelytorum numerus, qui ad Judæorum ſacra tranſibant (12). Denique Ariſtobolus aperte ait (13): *Plato noſtras leges in haud paucis ſequutus eſt, a quo curioſe eas excuſſas fuiſſe, allegationes ejus ſunt argumento.*

Et

---

(1) l. 11. & 12. Præp. (2) Strom. 1.

(3) Id Plato ipſe non obſcure videtur ſignificare apud Euſeb. l. 10. Præp. cum ait, *omnia quæ ſunt optima, a Barbaris ſe conſequutum, & cauſam fuiſſe Barbarum illum, qui primus hæc invenit.*

(4) Vide Euſeb. in Chron.

(5) Pſal. 105. v. 35. (6) Joſue c. 9.

(7) 4. Reg. c. 15. & 25.

(8) Vide Euſeb. l. 10. Præp.

(9) 3. Reg. c. 5. (10) ib. c. 11.

(11) ib. (12) 2. Paral. c. 2.

(13) Apud Euſeb. l. 9. Præp.

Et Joſephus: *Plato*, inquit (1), *noſtrum maxime Legislatorem eſt ſequutus*.

67. Ad tertium omittitur prior pars ant. Nam licet concederemus, Scripturam Veteris Teſtamenti non fuiſſe Græce verſam ante Ptolemæum Philadelphum; quod tamen negant Clemens Alex. (2), & Euſebius (3); nihil inde conficeretur. Sicut enim Pythagoras, eodem Clemente teſte (4), ut myſteria diſceret Ægyptiorum, non ſolum eorum didicit linguam, ſed etiam ſe circumcidi paſſus eſt; ita probabile valde eſt, Thaletem, Pythagoram, Platonem, alioſque vel Hebraicas litteras didiciſſe, vel interprete fuiſse uſos, ut Hebræorum hiſtoriam noſcerent. Clearchus certe apud Clementem Alex. (5) ait, ſe noviſse quemdam Judæum, cum quo verſatus erat Ariſtoteles. Et Hermippus apud Joſephum (6) de Pythagora teſtatur: *Ille vir multas Judæorum leges in ſuam tranſtulit Philoſophiam*.

68. Quamquam vero Sacri Codices ſumma religione ab Judæis cuſtodirentur; fieri nihilominus non potuit, quin aliqua illorum exemplaria in poteſtatem Gentilium venirent, maxime cum Judæi in captivitate degebant. Proſelytorum ſane numerus oſtendit, ea quæ Sacris Codicibus continebantur, Ethnicis non fuiſſe ignota.

69. Ad quartum, etſi non negamus, quaſdam veritates de Deo, de anima, de jure naturali, &c. poſse humana ratione inveſtigari: ideoque, ut Tertullianus ait (7), *aliquando Philoſophos juxta noſtra ſenſiſſe, quia natura pleraque ſuggeruntur*; quia tamen humana ratio ad earum veritatum cognitionem pervenire non poteſt, niſi magno ſtudio, & poſt diuturnum tempus (8); notiones, quas ethnici Philoſophi de illis rebus acceperunt, ſive ex conſtanti traditione licet multis erroribus deformata, ſive ex colloquiis cum Hebræis, ſive ex lectione Sacrorum Codicum, magno ipſis fuere ſubſidio, ut lumine rationis demonſtrare illas poſsent: quod forte numquam feciſsent, tali præſidio deſtituti. Addimus, in Philoſophia Gentilium pleraque attingi dogmata, quæ ratione natura-

(1) l. 2. con. Appion. (2) Strom. 1.
(3) l. 9. Præp. c. 3. (4) Strom. 1.
(5) Strom. 1. (6) l. 1. con. Appion. (7) l. de an. c. 2.
(8) Vide S. Thom. 1. p. q. 1. a. 1. & l. 1. con. Gen. c. 4.

rali ſciri nequeunt, ut ſunt Angelorum exiſtentia (1), hyerarchiæ (2), diſcrimen in bonitate, & malitia (3); ſtatus futurus bonorum, & impiorum (4); corporum reſurrectio (5), &c. Quæ licet ſint interpolata, furtum tamen aperte demonſtrant. Quo in genere peccaviſse Græcos Philoſophos, ipſumque Platonem, multis probat Euſebius (6), oſtendens, illos non ſolum artes Barbaris, ſed alterum alterius inventa ſuffurantes, ſuo nomini attribuiſse. Atque hæc potuit eſse cauſsa (7), cur de Judæis nulla apud illos mentio fiat, nec ſcilicet furtum deprehenderetur, eorumque diſcipuli viderentur.

ARTICULUS VI.

Utrum utile ſit Philoſophiam addiſcere.

70. QUibuſdam apud Clementem Alex. (8) adeo inutilis Philoſophia viſa eſt, ut dixerint, ipſam *ad hominum perniciem veniſſe in vitam*. Videtur autem ita dicendum. I. Quia Scriptura (9) Philoſophiam vocat *occupationem peſſimam, & afflictionem Spiritus*. Ergo illam damnat ut noxiam.

71. II. Scriptura item (10), & Patres (11) Philoſophiam proſcribunt uti deceptricem, & hoſtem Chriſtianæ Religionis. Igitur exitioſa eſt.

72. III. Philoſophi expulſi Roma fuerunt decreto Senatus (12). Itaque habiti fuere tamquam Reipublicæ noxii.

Pro-

(1) Vide Euſeb. l. 3. Demonſt.
(2) Confer. Eugub. l. 8. peren. Phil.
(3) Vide Stanlej. de Orac. Chald.
(4) Adeatur S. Theoph. Antioch. l. 2. ad Authol.
(5) Vide S. Juſtin. in Paræn. (6) l. 10. Præp. c. 1.
(7) Aliam cauſſam adfert S. Juſtinus in Paræn. n. 25. ſcribens: „ Plato clare, & aperte ſermonem antiquum Moyſis appellat legem; Moyſis quidem nomen, metu cicutæ commemorare veritus; ſciebat enim ejus doctrinam Græcis inimicam eſſe.
(8) Strom. 1. (9) Eccl. 1. v. 13. ſq.
(10) Coloſ. 2. v. 8.
(11) Videri poteſt Petavius Theol. Dog. Proleg. c. 3.
(12) Svetonius de clar. Orat.

Prop. *Philoſophia utilis eſt homini, I. qua homo, II. qua Civis, III. qua Chriſtianus Catholicus eſt.*

73. PRob. 1. Ignorantia dedecet hominem, qua homo eſt; *propria enim operatio hominis, in quantum homo, eſt intelligere* (1). Quod ergo depellit ignorantiam, utile eſt homini, qua homo eſt. Sed Philoſophia ignorantiam depellit; facit enim ſcire, cum ipſa ſit ſcientia, ut dictum eſt (2). Eſt igitur utilis homini, qua homo eſt.

74. Prob. 2. p. Homo qua civis, vel præeſt aliis in Republica, vel ſubeſt. Si præeſt, ad ipſum pertinet Rempublicam gubernare, ſive recte ordinare ſubditos in finem, qui eſt commune bonum Reipublicæ; & in media conducentia ad hunc finem (3). Atqui Sapientis eſt ordinare, quod pertinet ad Philoſophiam, ut ſupra diximus (4). Hæc igitur utilis eſt homini, qui in Republica aliis præeſt (5). Sicut autem Reipublicæ Rectores debent ordinare ſubditos in finem, & media; ita ſubditi juvare ſe invicem debent ad conſequendum finem per media apta, quæ quidem media unus, & idem homo non poteſt omnia præſtare (6). Atqui Philoſophia ad ea præſtanda plurimum confert. Quocirca Tullius (7) Philoſophiam alloquens: Tu, *inquit*, urbes peperiſti: tu diſſipatos „ homines in ſocietatem vitæ convocaſti: tu eos inter ſe primo domiciliis, deinde conjugiis, tum litterarum, & vocum „ communione ſociaſti „. Et alibi (8) Philoſophiam vocat *laudandarum artium omnium procreatricem, & quaſi parentem*. Philoſophia ergo confert homini, qua civis eſt.

75. Prob. 3. p. Quod Fidei orthodoxæ inſervit, eſt homini Chriſtiano Catholico maximæ utilitatis. Philoſophia autem eſt hujuſmodi (9): nam ipſa utimur cum ad demonſtran-

(1) S. Thom. 1. Metaph. lect. 1. (2) §. 5.

(3) Vide Comment. S. Thomæ attributa 7. Polit. lect. 11. (4) §. 15.

(5) Quare Cicero Epiſt. ad Q. Fratrem: „ Plato, *inquit*, tum deniq; que fore beatas Reſpublicas putavit, ſi aut docti, & ſapientes homi„ nes eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne ſuum ſtudium in „ doctrina, & ſapientia collocaſſent „. Vide Plutarchum lib. inſcripto: *Maxime cum Principibus viris philoſopho eſſe diſputandum.*

(6) Vide S. Thom. Opuſ. 20. l. 1. c. 1.

(7) l. 5. Tuſcul. (8) l. 1. de Orat.

(9) Vide S. Thom. Opuſc. 70. q. 2. a. 3.

ſtrandum ea quæ ſunt præambula fidei, ut Deum eſſe, unum eſse, immutabilem, æternum &c. (1). Tum ad declarandum aliquibus ſimilitudinibus ea quæ ſunt fidei (2). Tum denique ad reſiſtendum iis quæ contra fidem dicuntur (3). Philoſophia igitur utilis eſt homini, qua Chriſtianus Catholicus eſt.

76. Ad primum dicimus, Philoſophiam appellari occupationem peſſimam, quia veritas in multis latet, ut dictum eſt (4): dici vero afflictionem ſpiritus, quia homo per ſcientiam plura cognoſcit, quæ ſuæ voluntati adverſantur (5).

77. Ad ſecundum reſpondemus, Scripturam, & Patres damnare Philoſophiæ abuſum, non ipſam Philoſophiam. Incommoda autem per Philoſophos illata, qui vel errores contra Fidem induxerunt, vel Philoſophia uſi ſunt ad Fidem impugnandam, vel rationibus humanis metiri voluerunt ea quæ ſunt Fidei, non Philoſophiæ, ſed hominum vitio tribui debent (6).

78. Ad tertium dicimus cum Tullio (7), Philoſophos Roma fuiſse pulſos, ne adoleſcentum corroboraretur impudentia. Utinam hujuſmodi Philoſophi, quos idem Cicero (8) *minutos Philoſophos* vocat, patrocinium voluptatis, & impietatis, irreligioniſque ſuſcipientes (9), arcerentur ab unaquaque Civitate! Id ſi fieret, non adeo propagaretur ſcelus, & incredulitas.

AR-

---

(1) S. Baſilius Epiſt. 235. al. 401. n. 1. quærens, *prior ne ſit cognitio, an fides?* inquit: *In fide quæ circa Deum verſatur, præit illa cognitio, Deum eſſe: hanc autem ex creaturis colligimus. Sapientiam namque, & potentiam, & bonitatem, & omnia ejus inviſibilia ex mundi creatione intelligentes, ſic cognoſcimus ... Cognitionem iſtam fides ſequitur.*

(2) Idem Baſilius ſer. de legendis lib. Gent. ſcribit: „ Animæ pri„ marius fructus eſt veritas, ſed tamen haud ingratus eſt externæ ſa„ pientiæ amictus, tamquam ſi folia quædam fructui, & umbraculum, „ & adſpectum non inamænum præbeant „.

(3) Clemens Alex. Strom. 1. ait: „ Eſt quidem perfecta, & nul„ lius indiga Servatoris doctrina, cum ſit Dei virtus, & ſapientia. Ac„ cedens autem Græca Philoſophia non veritatem facit potentiorem, „ ſed debilem adverſus eam efficit ſophiſticam argumentationem „.

(4) §. 8. (5) Vide S. Thom. 1. 2. q. 28. a. 4. ad 1.

(6) Conf. S. Thom. Opuſc. 70. q. 2. a. 3.

(7) l. 3. de Orat. (8) l. 1. de Divin.

(9) Hujuſmodi Philoſophos Tertullianus deſcribens Apolog. c. 46.

„ Ple-

ARTICULUS VII.

Utrum viro philoſopho expediat vagari per omnes Sectas.

79. SÆpe audivimus recentiores Philoſophos dicere, nihil magis obſtare, quominus Philoſophia magnas adferat utilitates, quam uni ſe addicere ſectæ. Videtur autem ita dicendum. I. quia uni ſe addicere ſectæ, eſt ſervitutis jugum ſibi imponere, atque ut Cicero ait (1), veluti neceſſitate cogi, ut omnia quæ præſcripta, & quaſi imperata ſint, defendantur. Atqui Philoſophus debet veritatem libere inquirere. Ergo.

80. II. Illud philoſophandi genus magis convenit Philoſopho, per quod receditur, & a Scepticorum acatalepſia, & a jactata a Dogmaticis certitudine. Sed ad hæc conducit libertas vagandi per omnes ſectas; ita enim opiniones quæquæ accurate diſcutiuntur, & quid certum, quidve incertum in illis ſit, invenitur. Ergo.

81. III. Hac libertate uſi ſunt Chriſtiani Doctores ad Gentiles reducendos ad Chriſti Fidem. *Philoſophiam dico*, ait Clemens Alex. (2), *non Stoicam, non Platonicam, & Ariſtotelicam, ſed quæcumque ab iſtis ſectis recte dicta ſunt, quæ docent Juſtitiam cum pia ſcientia, hoc totum ſelectum dico Philoſophiam*. Igitur Philoſophia eclectica expedit etiam Chriſtianæ Religioni.

Pro-

„ Plerique, *ait*, etiam in Principes latrant „. Et l. 2. ad Nationes: „ Philoſophis patet libertas tranſgrediendi a vobis in ſectam, & auctorem, „ & ſuum nomen, nec quiſquam illis odium movet, cum in mores, „ ritus, cultus, victuſque veſtros palam, ac publice omnem eloquii amaritudinem elatrent, cum legum contemptu, ſine reſpectu perſonarum, ut quidam etiam in Principes ipſos libertatem ſuam impune jaculentur „ Quanta ſimilium philoſophorum hac noſtra ætate multitudo eſt; qui eo liberiores ſunt in ſcribendo adverſus legitimas Poteſtates, quo omnem Dei, & Religionis metum abjecerunt.

(1) L. 4. Acad. (2) Strom. 1.

tenus percipit, nego. Quia intellectus humanus, ut infra dicemus, infimus eſt in ordine intellectuum, nullam ex ſe ipſo habet ſpeciem intelligibilem; ideoque determinatus actu non eſt ad aliquod intelligibile, ſed eſt in potentia ad omnia intelligibilia. Quare merito S. Thomas docet, intellectum eſſe potentiam paſſivam, qua ratione recipit ſpecies intelligibiles, quia, ut ipſe obſervat (1), *dicitur aliquis pati communiter ex hoc ſolo, quod id quod eſt in potentia, recipit illud, ad quod erat in potentia*. Poſtquam autem intellectus receptis ſpeciebus intelligibilibus, eſt factus in actu, tunc *efficimur intelligentes in actu*, ut ipſe loquitur S. Thomas (2), non tantum per ipſas ſpecies intelligibiles, ſed etiam per ipſum percipiendi actum, quo intellectus ex non intelligente in actu, tranſit ad intelligendum actu.

261. Ad tertium neg. conſ. nam ſi valeret illatio Lockii, cum neque in poteſtate voluntatis ſit, ut nolit id quod actu vult; vellet enim ſimul & nollet; etiam voluntas eſſet paſſiva, atque ita periret libertas.

QUÆSTIO IV.

De exiſtentia, & diſtinctione Idearum.

262. CUm perceptio pendeat ab ideis, ut ſupra dictum eſt (3), ut magis explicetur natura perceptionis, progredimur ad ideas (4). Ideæ autem conſiderari poſſunt; 1. in ſeipſis, 2. relatæ ad earum objecta, 3. relatæ ad intellectum;

(1) 1.p. q.79. a.2.
(2) Loc. cit.
(3) §. 211.
(4) Fatemur, multa quæ de ideis trademus, pertinere etiam ad Phyſicam, & Metaphyſicam. Vide S. Thom. 2. con. Gent. c 75. Verum quia fieri vix poteſt, ut actus mentis accurate dirigantur, ideis ignoratis; quare S. Auguſtinus q.46 ex 83. tantam in ideis vim poſuit, ut dixerit, neminem, niſi illis intellectis, ſapientem eſſe poſſe: viſum eſt de ideis hic agere. Nec recedimus a S. Thoma; is enim probaturus, ideas ſeu ſpecies intelligibiles non eſſe id quod primum intelligitur, ſed quo mens intelligit, inquit 3 de ani. lect 8. „ Manifeſtum eſt, quod ſcientiæ ſunt „ de his quæ intellectus intelligit: ſunt autem ſcientiæ de rebus, non „ autem de ſpeciebus, vel intentionibus, niſi ſola ſcientia rationalis „.

4. relatæ ad earum ſigna , ſeu voces . De ideis in ſeipſis , 1. conſideranda eſt earum exiſtentia , & diverſitas , 2. ipſarum origo .

ARTICULUS I.

Utrum ideæ exiſtant .

263. Quam *Græci ideam , nos recte ſpeciem dicere poſſun* m , ait Cicero (1) , & idcirco S. Thomas (2) ideas ...en-tis ſæpe vocat ſpecies intelligibiles . *Idea* etiam Græce , Latine *forma* dicitur (3) . Hæ formæ aliæ ſunt ſenſibiles , hoc eſt , imagines objectorum ſenſibilium in ſenſibus ſive internis , ſive externis (4) , de quibus modo non diſputamus . Aliæ ſunt intellectuales , quarum aliæ dicuntur *impreſſæ* , aliæ *expreſſæ* (5) .

264. Idea *impreſſa* , eſt imago rei , qua mens determinatur ad rem illam cognoſcendam ; & propterea dicitur *principium cognitionis* . Idea *expreſſa* eſt conceptus rei , quem mens ſormat , dum cognoſcit objectum , & dicitur *terminus cognitionis* , & verbum mentis , ut ſupra dictum eſt (6) ; quod quidem verbum mentis vox exprimit (7) . De utriſque quærimus , an exiſtant .

(1) L. 1. Tuſc.

(2) 1. p. q. 84. & alibi .

(3) S. Thom. ib. q. 5. a. 1.

(4) Cicero Top. 30. *In diviſione* , inquit , *formæ ſunt quas Græci* ἰδέας *cant* .

(5) Antonius Genuenſis Artis Log. Crit. edit. an. 1755. l. 2. c. 1. §. 2. „ Scholaſtici philoſophi , *ait* , ideam materialem vocant *impreſſam ſpeciem* , „ intellectualem vero *ſpeciem expreſſam* . Utrumque , quod mireris , pro- „ priiſſime „ . Tam ſcilicet egregie verſatus iſte homo erat in libris , doctriniſque Scholaſticorum , ut illos ne a limine quidem ſalutaſſe videatur .

(6) §. 181.

(7) Exſtat & idea quæ dicitur *forma exemplaris* rei faciendæ ; eamque mens iſſa conficit , ut aliqnod opus efficiat ; cujuſmodi eſt idea domus conſtruendæ , quam Architector mente facit , & ad imitandum ſibi proponit , cum domum conſtruit . Quo ſenſu S. Auguſtinus de Verbo Divino agens ſcribit ſer. 117. al. 38. de verb. Dom. *Eſt forma quædam , forma non formata , ſed forma omnium formarum* . Vide S. Thom. 1. p. q. 15. a. 1.

265. Videntur autem reipſa non exiſtere, I. quia quod habet eſſe tantum in intellectu, reipſa non exiſtit, ſed eſt ens rationis, ut dictum eſt (1). Sed ideæ intellectuales habent eſſe tantum in intellectu; quippe non exiſtunt extra intellectum. Ergo.

266 II. Ideæ ſi exiſterent, eſſent quædam rerum imagines. Sed rerum imagines non ſunt res, ſicut imago hominis non eſt homo. Ergo.

267. III. Si ad res cognoſcendas requirerentur ideæ, rurſus ad cognoſcendas ideas requirerentur aliæ ideæ, & ita porro in infinitum: quod eſſe non poteſt. Ergo.

268. IV. Imagine non eſt opus, ubi prototypum eſt præſens. Atqui multa ſunt menti præſentia per ſeipſa, ut mens ipſa, ejus perceptiones, & volitiones; Deus item, qui omnibus rebus eſt intime præſens. Ergo ſaltem harum rerum nullæ ſunt ideæ.

Propoſitio. *Exiſtunt ideæ I. cum impreſſæ, II. tum expreſſæ.*

269. PRob. 1. p. Ad percipiendum duo neceſſario requiruntur, mens percipiens, & unio rei percipiendæ cum mente; perceptio enim eſt actio immanens, ideſt, manens in ipſa mente, ideoque eſſe non poteſt, niſi res percipienda, ſit in percipiente. Atqui res percipienda non ſemper eſt per ſui ſubſtantiam in mente percipiente (2); cum enim percipio lapidem, ſubſtantia lapidis non eſt in mea mente. Res igitur percipienda debet eſſe in mente per ſui imaginem. Hæc imago eſt ipſa idea impreſſa, ut dictum eſt (3). Exiſtunt ergo ideæ impreſſæ (4).

270. Prob. 2. p. Exiſtit verbum mentis; niſi enim exiſte-

M 2 ret

(1) §. 162.

(2) S. Auguſt. in Pſal. 139. n. 25. „Quod dicimur eos in corde habe„re, de quibus cogitamus: ſecundam quamdam imaginem dicimur, „quam de illis habemus *impreſſam*. Nam ſi omnino intus ipſi eſſent, „ſcirent utique quid in corde noſtro eſſet; atque ita ut eis loquere„mur, opus non eſſet„. Jam perſpicitis, imaginem, ſive *ſpeciem impreſſam* Auguſtino probari.

(3) §. 264. Vide S. Thom. 1. p. q. 79. a. 3.

(4) S. Thom. ib. q. 12. a. 2.

ret, nihil ſignificaremus verbo oris (1). Sed ſpecies expreſſæ ſunt ipſum verbum mentis, ut dictum eſt (2). Exiſtunt igitur ſpecies expreſſæ (3).

271. Ad primum diſt. maj. Quod habet eſſe dumtaxat objectivum in intellectu, eſt ens rationis, conc. quod habet eſſe reale in intellectu, nego. Non omne quod eſt in intellectu, & ab ipſo fit, eſt ens rationis, ſed id tantummodo, quod ideo eſt, quia objicitur conſiderationi intellectus. Ideæ autem etſi ſint in intellectu, nec extra ipſum eſſe poſſint; nihilominus in intellectu habent eſſe reale: ſunt enim etiam cum intellectus actu illas non percipit (4); conſervantur quippe in nobis, eiſque, cum libet, uti poſſumus.

272. Ad ſecundum diſt. min. Ideæ rerum non ſunt res repræſentatæ, conc. repræſentantes, nego. Etiam imagines rerum ſunt quædam res, quamquam ſint res repræſentantes prototypa, non ipſa prototypa (5).

273. Ad tertium neg. ant. Nam, ut obſervat S. Thomas (6), ſpecies intellectuales non ſe habent ad intellectum noſtrum, ut

---

(1) Quare S. Auguſt. l. 9. de Trin. c. 7. ſcribit: *Conceptam rerum veracem notitiam tamquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus dicimus, nec a nobis dicendo diſcedit. Cum autem ad alios loquimur, verbo intus manenti miniſterium vocis adhibemus, aut alicujus ſigni corporalis, ut per talem commemorationem ſenſibilem tale aliquid fiat etiam in animo audientis, quale de loquentis animo non recedit.*

(2) §. 264.

(3) Idem Auguſtinus l. 9. de Trin. c. 12. explicans quid ſit notitia, ſeu verbum mentis, & quare dicatur proles mentis, inquit: „ Inquiſitio eſt appetitus inveniendi, quod idem valet, ſi dicas, reperiendi. „ Quæ autem reperiuntur, quaſi pariuntur. Unde proli ſimilia ſunt, „ niſi in ipſa notitia? Ibi enim quaſi *expreſſa* formantur „. Vide quam antiqua ſit notio *ſpeciei expreſſæ* ſignificantis mentis verbum.

(4) Conſule S. Auguſtinum epiſt. 147. al. 112. c. 16. ubi de mente humana ſcribit: *Incorporeas ſimilitudines corporum incorporaliter commendat memoriæ, unde cum voluerit, & potuerit, velut de cuſtodia productas, atque in conſpectum cogitationis exhibitas judicet.*

(5) Vide S. Auguſtinum l. 2. de div. quæſt. ad Simplicianum q. 6. n. 2. *Solent*, inquit, *imagines rerum earum nominibus appellari, quarum imagines ſunt ... Quis eſt enim, qui hominem pictum dubitet vocare hominem? Quandoquidem & ſingulorum quorumque picturam cum adſpicimus, propria quoque nomina incunctanter adhibemus: velut cum intuentes tabulam, aut parietem dicimus: ille Cicero eſt, ille Salluſtius, ille Achilles, ille Hector, hoc flumen Simois, illa Roma; cum aliud nihil ſint, quam pictæ imagines.*

(6) 1. p. q. 85. a. 2.

ut id quod intelligitur, ſed ut id quo intelligimus. Quia tamen mens noſtra reflectit ſupra ſeipſam, ut dictum eſt (1), per actum reflexum intelligit & ſuum intelligere, & ſpeciem qua intelligit: ſic autem ſpecies eſt id quod ſecundario intelligitur. Neque propterea requiritur alia ſpecies qua intelligatur; ipſa enim ſpecies eſt ratio cognoſcendi ſeipſam (2).

274. Ad quartum diſt. min. multa ſunt menti præſentia per ſeipſa quoad eorum eſſe, conc. in ratione objecti, nego. Fatemur cum S. Thoma (3), tripliciter aliquid poſſe cognoſci; uno modo per præſentiam ſuæ eſſentiæ in cognoſcente, ut lux videtur in oculo (4). Alio modo per præſentiam ſuæ ſimilitudinis in cognoſcente, ut lapis videtur per ejus imaginem in oculo. Tertio modo, cum ſimilitudo rei non accipitur immediate ab ipſa re, ſed ab alia re, in qua reſultat, ſicut videmus hominem in ſpeculo. Verum ut aliqua res cognoſci poſſit per præſentiam ſuæ eſſentiæ in cognoſcente, ſatis non eſt, ut res illa ſit præſens quoad ſuum eſſe tantum; alioquin clare videremus Divinam eſſentiam, quæ eſt nobis intime præſens; ſed requiritur etiam, ut eſſentia ſit præſens in ratione objecti. Sic autem nequit eſſe præſens, niſi proportionem habeat cum intellectu cognoſcente: nam inter objectum immediatum potentiæ, & ipſam potentiam proportio eſſe debet; qua quidem ratione neque viſus odorem, neque olfactus colorem ſentire poſſunt, quia ſicut odor ad viſum, ita color ad olfactum nullam habent proportionem. Hæc proportio ſi deſit, res, utut intime præſens, non cognoſcitur per ſuam eſſentiam, ſed vel per imaginem reſultantem ab ipſa re, vel per ejus ſimilitudinem reſultantem ab alia re. Subſtantiæ autem immateriales, cujuſmodi eſt Deus, & hominis anima, pro hoc ſtatu conjunctionis ejuſdem animæ cum corpore, proportionem non habent cum intellectu hominis, ut cognoſcantur, prout ſunt in ſeipſis, nec cognoſcuntur per imagines ab eis im-

(1) §. 170.

(2) Quemadmodum, ut S. Auguſt. ait Tract. 35. in Joan. n.4. *lumen & alia demonſtrat, & ſeipſum . . . Lucerna quippe ardens idonea eſt, & alia quæ tenebris operiebantur nudare, & ſeipſam tuis oculis demonſtrare.*

(3) 1. p. q. 56. a. 3

(4) Vide S. Thom. q. 10. de ver. a. 8. ad 10.

immediate progredientes: quod quidem intimo ſenſu deprehendimus, nam quo magis conamur Deum, & animam cognoſcere, prout ſunt in ſeipſis, eo minus adſequi valemus (1). Relinquitur ergo, ut Deum, animam, & ejus operationes cognoſcamus per imagines aliarum rerum, quarum cognitio cum mente noſtra conjunctæ corpori proportionem habet (2).

ARTICULUS II.

Utrum ideæ intellectuales diſtinguantur a perceptionibus.

275. HAc de re magnum fuit certamen inter Arnaldum, & Malebrancium. Is enim contendebat (3) ideas rerum corporalium diſtingui debere a perceptionibus. Arnaldus econtra affirmabat (4), ideas quaſcumque non alia ratione a perceptionibus eſſe diſtinctas, niſi penes duplicem reſpectum, ita ut eadem cognitio relata ad mentem dicatur perceptio, relata ad objectum dicatur idea. Idipſum tenet & Lockius (5).

276. Vi-

---

(1) Ac de anima quidem S. Auguſtinus l. 7. de Gen. ad litt. cap. 21. n. 30. ſcribit: *Quid ſit autem, non dicitur melius, quam anima, vel ſpiritus vitæ ... ut jam non poſſit inveniri nomen, quo proprie diſtinguatur iſta natura, quæ nec corpus, nec Deus eſt, nec vita ſine ſenſu, qualis poteſt credi in arboribus, nec vita ſine rationali mente, qualis eſt in pecoribus, ſed vita nunc minor quam Angelorum, & futura quod Angelorum, ſi ex præcepto ſui Creatoris hic vixerit*.

(2) „ Intellectus (inquit S. Thomas in 3. d. 22. q. 1. a. 2. ad 3) ſicut „ alia, cognoſcit ſeipſum, quia ſcilicet per ſpeciem, non quidem ſui, „ ſed objecti, quæ eſt forma ejus, ex qua cognoſcit actus ſui naturam, „ & ex natura actus naturam potentiæ cognoſcentis, & ex natura po- „ tentiæ naturam eſſentiæ; & per conſequens aliarum potentiarum; non „ quod habeat de omnibus his diverſas ſimilitudines, ſed quia in objecto „ ſuo non ſolum cognoſcit rationem veri, ſecundum quam eſt ejus obje- „ ctum, ſed omnem rationem quæ in eo eſt, unde & rationem boni: & ideo „ conſequenter per illam eamdem ſpeciem cognoſcit actum voluntatis, „ & ſimiliter etiam alias potentias animæ, & actus earum „.

(3) L. 3. de inquiſ. verit. p. 2. c. 1. & ſqq.

(4) Lib. de veris, & falſis ideis.

(5) *Eſſai &c.* l. 2. c. 20. §. 2. Quam autem loquatur inconſequenter, plane conſtat ex eodem lib. c. 12. n. 1. ſic enim ſcribit: „ Quoique l'Eſ- „ prit

276. Videtur autem ita dicendum I. quia cum Deus animam corpori conjunxerit, veriſimile valde eſt, illi dediſſe facultatem cognoſcendi via ſimpliciori, ac breviori. Atqui ſimplicior, & brevior eſt via cognoſcendi res ſine ideis a perceptionibus diſtinctis. Ergo.

277. II. Inutilis eſſet idea diſtincta a perceptionibus, niſi mens illam perciperet. Ergo ut circulum v. g. cognoſcerem, duplici opus eſſet perceptione, una qua circulum, altera qua ideam circuli perciperem: quod falſum eſt.

278. III. Idea a perceptione diſtincta nulli uſui eſſe poſſet, niſi mens ſciret, hanc eſſe ideam hujus objecti. Sed id ſcire mens numquam poſſet, idea enim etſi repræſentaret objectum, non tamen hanc ſuam repræſentationem repræſentaret. Ergo.

279. IV. Si res extra animam cognoſceremus per ideas diſtinctas a perceptionibus, revera non cognoſceremus res; ſicut qui videt picturam, non videt rem ipſam. Qnapropter S. Thomas (1) adverſus ideas a rebus ſeparatas agens ſcribit: *Deriſibile videtur, ut dum rerum notitiam quærimus, alia entia in medium adferamus, quæ non poſſunt eſſe eorum ſubſtantiæ, cum ab eis differant ſecundum eſſe, & ſic illis ſubſtantiis ſeparatis cognitis, non propter hoc de iſtis ſenſibilibus judicare poſſemus.* Quod idem verum habet, ſi admittantur ideæ tamquam entia diſtincta a perceptionibus.

280. V. Si nihil poſitum extra animam per ſeipſum cognoſcimus, ſed tantummodo per ejus ideam, jam non poſſumus

„ prit ſoit purement paſſif dans la reception de toutes ſes idées ſimples, il produit neanmoins de lui même pluſieurs actes par leſquels il forme d'autres idées, fondées ſur les idées ſimples „. Hoc eſt, *Quamquam ſpiritus ſit mere paſſivus in receptione omnium ſuarum idearum ſimplicium; nihilominus producit ex ſeipſo plures actus, quibus format alias ideas fundatas in ideis ſimplicibus.* Porro ſi ſpiritus producit plures actus, quibus format diverſas ideas fundatas in ideis ſimplicibus, intelligi nequit, quomodo ideæ ſaltem compoſitæ indiſtinctæ ſint a perceptionibus; effectus enim ſicut diſtinguitur a cauſſa, cujus eſt effectus, ita diſtinguitur ab actione, per quam a cauſſa producitur. Sane quod producitur, non efficit, ſed efficitur; actio autem non eſt id quod efficitur, ſed id quo cauſſa efficit; non poteſt autem idem ſimul efficere & effici. Ad rem Clemens Alex. Strom 8. pag. 786. *Cauſſa quidem certe agit, & efficit, quod a cauſſa factum eſt, patitur, & afficitur. Non poteſt autem idem a ſeipſo ſumtum operari ſimul & affici, neque eſſe filius & pater.*

(1) 1. p. q. 84. a. 1.

mus eſſe certi de exiſtentia cujuſquam rei extra animam. Id autem eſt inducere idealiſmum, ideſt, errorem eorum (1), qui rejecta, vel in dubium revocata reali exiſtentia corporum, idealem dumtaxat eorumdem corporum exiſtentiam in mente agnoſcunt.

Propoſitio. *Ideæ intellectuales a perceptionibus reipſa diſtinguuntur.*

281. I. Ratio. Ideæ intellectuales ſunt ipſa objecta perceptionum in eſſe intelligibili (2); ſubſtituuntur enim loco objectorum, ut dictum eſt (3). Atqui perceptiones diſtinguuntur realiter ab objectis, alioquin objecta perceptionum eſſent ipſæ perceptiones, nec aliud cognoſceremus præter perceptiones. Ergo (4).

282. II. Ratio. Perceptiones tunc ſolum in mente ſunt, cum illas mens actu elicit, ſi ab iis eliciendis mens ſuperſedeat, actu in mente non ſunt. Atqui ideæ actu in mente ſunt, etiam cum mens actu non percipit, ut dictum eſt (5). Geo-

(1) Inter quos Georgius Berckeleius, qui idealiſmum propugnavit in Dial. inter Hylam, & Philonoum.

(2) Id non negabit Lockius, qui in Prol. ſui Operis de intell. hum. §.8. ait: *nomen ideæ ſignificare omne id quod eſt objectum intellectus noſtri, dum cogitamus.*

(3) §.269.

(4) Vide S. Thom. quodl. 8. a. 4. Neque ſufficit diſtinctio objecti *interni*, & *externi* a Buffierio excogitata Log. 2. n. 358. itaut objectum internum ſit ipſa idea, hæc vero perceptio dicatur, ut relata ad objectum externum. Id enim quod mens percipiens immediate reſpicit, non eſt objectum externum, alioquin mens percipiendo, extra ſe exiret, quod eſſe non poteſt, ut dictum eſt §. 269. Itaque objectum internum, ſeu idea, eſt id quod mens percipiens immediate reſpicit. Si autem hoc objectum non differret realiter a perceptione; jam perceptio nihil aliud eſſet quam perceptio perceptionis; ſicque nihil aliud perciperemus præter perceptiones.

(5) §. 271. Conſule S. Auguſtinum l. 12. de Gen. ad litt. c. 16. num. 33. idipſum exemplo confirmantem: „ In auditu, niſi auribus perceptæ vo-„ cis imaginem continuo ſpiritus in ſeipſo formaret, ac memoria re-„ tineret, ignoraretur ſecunda ſyllaba, utrum ſecunda eſſet, cum iam „ prima utique nulla eſſet, quæ percuſſa aure tranſiiſſet: ac ſic omnis „ locutionis uſus, omnis cantandi ſuavitas, omnis poſtremo in actibus „ noſtris corporalis motus dilapſus occideret, neque ullum progreſſum „ naſciſceretur, ſi tranſactos corporis motus memoriter ſpiritus non „ te-

Geometra v. g. non idcirco amittit ſcientiam Geometriæ, omneſque ideas ad eam pertinentes, quia illas actu non percipit, Ideæ igitur non conſiſtunt in actuali perceptione, ſed ab ipſa realiter diſtinguuntur (1).

283. III. Ratio. Perceptio aliquando reflexa eſt, ut ſupra diximus (2): tunc autem objectum immediatum perceptionis reflexæ eſt perceptio directa; v. g. dum cognoſco me cognoſcere, objectum immediatum hujus cognitionis, qua cognoſco me cognoſcere, eſt ipſa cognitio quam habui de aliqua re. Ergo ſi idea reipſa non diſtingueretur a perceptione, jam perceptio reflexa, & directa eſſent unum, & idem. Sunt autem perceptio reflexa, & directa duæ operationes intellectus reipſa diſtinctæ; etenim perceptio directa deſinit eſſe ſtatim atque intelle-

---

„ teneret, quibus conſequentes in agendo connecteret. Quos utique non „ tenet, niſi imaginaliter a ſe factos in ſe „. Quæ ratio æque probat de perceptionibus, quæ cum ſint actus mentis, nequeunt plures eſſe ſimul, ſed una præcedit aliam; ideoque cum quælibet ſyllaba percipi debeat, ut integra percipiatur locutio, numquam integram locutionem perciperemus, quia jam tranſiiſſet perceptio primæ ſyllabæ, cum perciperemus ſecundam ſyllabam, neque prior perceptio quæ tunc nulla eſſet, conjungi poſſet cum poſteriori.

(1) Mirum eſt, quam hæc ratio torqueat Lockium. Ut ab ea ſe liberet, ait c. 10. §. 2. l. 2. de intell. hum. memoriam nihil aliud eſſe, quam poteſtatem animæ ad excitandas perceptiones, quas jam habuit. Verum ſi ita ſe res habet, inquirendum reſtat, undenam ſit in anima poteſtas ad has potius, quàm alias perceptiones excitandas; nam perceptiones illæ jam præcesserunt, nec amplius actu ſunt. Niſi ergo aliquid reliquerint in mente quod actu ſit, nulla erit hujuſmodi poteſtas; quemadmodum nec in ſigillo ulla eſt poteſtas ad exprimendam imaginem, ſi hæc in illo ſit prorſus obliterata. Præterea hæc poteſtas animæ ſæpe ita exilis eſt, & attenuata, ut vix recordari poſſimus eorum quæ cognovimus; aliquando etiam res cognitæ ita e memoria excidunt, ut nos earum oblivio omnino capiat. Si nihil aliud in anima relictum fuit ex perceptionibus quas habuit, præter ſolam poteſtatem excitandi eaſdem perceptiones, cur alias facillime, alias difficillime, alias nullo modo excitare anima poteſt? Audiat Lockius S. Auguſtinum ſcribentem l. 11. de Trin. c. 5. „ Acies animi (ideſt poteſtas), quæ formatur ex „ memoria, cum recordando aliquid cogitamus, non ex ea ſpecie pro„ cedit quam meminimus viſam; quandoquidem eorum meminiſſe non „ poſſemus, niſi vidiſſemus; acies autem animi quæ reminiſcendo for„ matur, erat etiam prius quam corpus quod meminimus, videremus, „ quanto magis prius quam id memoriæ mandaremus „?

(2) §. 218.

lectus rem cognovit (1). Idea igitur ſaltem perceptionis reflexæ reipſa diſtinguitur a perceptione reflexa (2).

284. Ad primum neg. min. Nam via qua incedunt Arnaldus, & Loekius non modo neque expeditior, neque ſimplicior eſt; ſed plane repugnans naturæ mentis humanæ; hæc enim ſi objecta externa perciperet abſque ideis diſtinctis, extra perciperet; ideoque perceptio non eſſet actio immanens; quod eſſe non poteſt, ut dictum eſt (3). Præterea cum mens ſit indifferens ad omnes perceptiones, requiritur, ut determinetur ad hanc potius perceptionem, quam aliam: determinatur autem per ideam impreſſam, quam propterea diximus (4) eſſe principium cognitionis (5). Quare perceptio conſequitur ſpeciem intelligibilem, ſicut effectus ſuam cauſſam (6). Proinde ſi idea non diſtingueretur a perceptione, eſſet cauſſa ſui ipſius.

285. Ad ſecundum diſt. ant. niſi mens illam percipiat eodem actu, quo percipit objectum, conc. diverſo actu, ſubdiſt. cum eam percipit reflexe, conc. cum eam percipit directe, nego. Ut obſervat S. Thomas (7), duplex eſt motus animæ in imaginem: unus in ipſam imaginem, ut eſt res quædam; alter in imaginem, ut eſt alterius repræſentatio. Prior eſt motus diverſus a motu in rem ipſam; poſterior eſt idem ac

---

(1) Quod & ipſe fatetur Lockius loc. cit. ubi de perceptionibus ſcribit: „ Les perceptions ceſſent d'être quelque choſe dés qu' elles ne „ ſont point actuellement apperçues „. *Perceptiones deſinunt eſſe aliquid, cum actu non ſunt perceptæ*.

(2) Vide S. Thom. 1. p. q. 87. a. 3. ad 2.

(3) §. 269.

(4) §. 264.

(5) Nec ſufficit recurrere ad legem commercii, ut mens determinetur ad hanc potius, quam ad illam perceptionem ex determinatis motionibus cerebri; primum quidem, quia hujuſmodi lex nulla ratione nititur, ut alibi oſtendemus. Deinde quia non explicat, quomodo mens determinari poſſit ad percipiendas res abſtractas, & univerſales ex motionibus cerebri, quæ ſunt circa res ſingulares. Poſtremo quia nulla reperitur proportio inter motiones cerebri quæ ſunt corporales, & perceptionem quæ eſt actio immaterialis.

(6) S. Thomas q. 8. de ver. a. 6. „ Intelligens, *ait*, & intellectum, „ prout ex eis eſt effectum unum quid, quod eſt intellectus in actu, „ ſunt unum principium hujus actus, qui eſt intelligere „.

(7) 3. p. q. 25. a. 3.

ac motus in rem repræſentatam (1). Hac ratione facris Imaginibus, ut ſunt res quædam, puta lignum, aurum &c. nullus exhiberi cultus poteſt; exhibetur vero illis, ut ſunt imagines, quia cultus refertur in Sanctos, quorum ſunt imagines. Sic ergo ideæ ut imagines objectorum percipiuntur eodem actu directo, quo percipiuntur objecta: ut autem ſunt res quædam, percipiuntur diverſo actu; ſed tunc perceptio eſt reflexa.

286. Ad tertium neg. min. Nam ſicut mens lumine quo eſt perfuſa, cognoſcit, unum objectum eſſe diſtinctum ab alio; ita eodem lumine cognoſcit, hanc ideam eſſe hujus potius, quam alterius objecti; cum idea ſit ipſum objectum in eſſe intelligibili, ut dictum eſt (2). Neque propterea oportet, ut idea ſeorſim repræſentet ſuam repræſentationem; nam eo ipſo quod natura ſua eſt imago, ſive repræſentatio objecti, ſtatim atque repræſentat objectum, repræſentat quoque ſeipſam, & ſuam repræſentationem; ſiquidem, ut eſt dictum (3), quatenus eſt imago, cognoſcitur eodem actu, quo cognoſcitur objectum. Itaque ut nemo viſum inſtruit ad percipiendos colores, ita nec mens inſtrui a quopiam debet ad diſtinguenda objecta in eorum ideis, ſive imaginibus. Ut enim S. Thomas advertit (4): *Anima per intellectum cognoſcit corpora cognitione immateriali, univerſali, & neceſſaria*. In iis autem quæ neceſſaria ſunt, docemur a Deo per lumen naturale menti perfuſum (5).

287. Ad quartum diſt. maj. revera non cognoſceremus res extra animam, eo modo quo ſunt extra animam, conc. diverſo modo, nego. Utique mens cognoſcit res corporeas, ſed non mo-

(1) S. Baſilius l. 2. adv. Eunom. n. 17. „ Ex affini affine ſolet cognoſci. Sic in ſigillo inſpicitur ejus qui ſe expreſſit effigies, & per imaginem exemplar cognoſcitur, ſi videlicet comparemus nos eam, quæ in utroque eſt identitatem „.

(2) § 281.

(3) §. 285.

(4) 1. p. q. 84. a. 1.

(5) Conſule S. Baſilium epiſt. 8. al. 141. n. 12. „ Naturalia judicia, *inquit*, documenti expertia a conditore noſtro Deo indita fuerunt. Viſum enim nemo edocet ut percipiat colores, aut figuras: neque auditum ut ſonos, & voces: neque olfactum, ut bene, & male olentium rerum vapores: neque guſtum, ut ſapores, ac ſuccos: neque tactum, ut mollia, & dura, aut calida, aut frigida. Neque ſane quiſquam mentem docebit intelligibilia adſequi „.

modo corporeo, bene vero modo incorporeo, & immateriali, cum ipſa ſit incorporea, & immaterialis (1); quemadmodum qui picturam intuetur, non videt quidem rem pictam eo modo quo eſt in ſeipſa, videt tamen eamdem rem, ut eſt repræſentata per picturam. Quod autem additur ex D. Thoma, ad rem non facit: nam ibi S. Doctor agit adverſus Platonem, qui, ut infra oſtendemus, excogitavit ideas quaſdam a rebus ſeparatas, quarum participatione mens intelligeret; idque affirmabat propterea quod *credidit quod forma cogniti ex neceſſitate ſit in cognoſcente, eo modo quo eſt in cognito*. Adverſus hanc poſitionem Angelicus inſurgit, oſtenditque id eſſe non poſſe, quia cum ideæ illæ ſeparatæ, non eſſent ſubſtantiæ rerum ſenſibilium, per illas nullo modo poſſemus judicare de ſenſibilibus, ſemel atque forma rei cognitæ deberet eſſe in cognoſcente eo modo quo eſt in cognito (2). Hoc autem in ſyſtemate S. Thomæ locum non habet, qui expreſſe ſtatuit (3), neceſſe non eſſe, ut *forma cogniti ſit in cognoſcente eo modo quo eſt in cognito*.

288. Ad quintum neg. maj. nam ideæ, per quas cognoſcimus res extra animam, ſunt acceptæ ab ipſis rebus miniſterio ſenſuum; ideoque nullum eſt periculum, ne idealiſmus inducatur.

AR-

(1) „ Intellectus (inquit S. Thomas 1.p. q.84 a.1.) ſpecies corporum, „ quæ ſunt materiales, & mobiles, recipit immaterialiter, & immobiliter, ſecundum modum ſuum: nam receptum eſt in recipiente ad modum recipientis „. Idipſum docet S Auguſtinus l 8. de Civ. cap 6. „ Nulla eſt, *inquit*, pulchritudo corporalis, ſive in ſtatu corporis, ſicut „ eſt figura, ſive in motu, ſicut eſt cantilena, de qua non animus judicet. Quod profecto non poſſet, niſi melior in ipſo eſſet hæc ſpecies, „ ſine tumore molis, ſine ſtrepitu vocis, ſine ſpatio, vel loci, vel temporis „. Et l. 12. de Gen. ad litt. c. 6 n. 3. „ Præſtantior eſt imago „ corporis in ſpiritu, quam ipſum corpus in ſubſtantia ſua „.

(2) Spagnius qui de Ideis p. 2. §. 109. præfatum argumentum objicit, hæc animadvertiſſet, ſi articulum S. Thomæ vel oſcitanter legiſſet: quod facere debuiſſet, antequam S. Doctorem traduceret, veluti pugnantia loquutum.

(3) Art. cit.

ARTICULUS III.

Utrum ideæ impreſſæ diſtinguuntur ab expreſſis ?

289. Videntur non diſtingui, I. quia idem eſt objectum in utraque repræſentatum. Ergo eadem eſt idea repræſentans.

290. II. Eadem eſt actio qua mens intelligit, & qua dicit, ſeu format verbum: nam ut ait S. Thomas (1), *intellectus intelligendo concipit, & format verbum*. Ergo eadem quoque erit ſpecies impreſſa, qua mens intelligit, & expreſſa, quæ eſt ipſum verbum productum.

Propoſitio. *Ideæ impreſſæ diſtinguuntur ab expreſſis.*

291. Prob. Ideæ impreſſæ, ſunt principium cognitionis, & repræſentant objectum per modum intelligibilis; ideæ expreſſæ ſunt terminus cognitionis, & repræſentant objectum per modum rei intellectæ, ut dictum eſt (2). Sed nequit idem eſſe principium, & ſimul terminus cognitionis: nequit idem repræſentare objectum ut intelligibile, & ut intellectum. Ideæ igitur impreſſæ diſtinguuntur ab expreſſis (3).

292. Ad primum diſt. ant. eſt idem objectum repræſentatum eodem modo, nego, diverſo modo, concedo. Reſponſio patet ex dictis (4).

293. Ad

---

(1) L.4. con. Gen. c.2.

(2) §.264. Conſule S. Auguſt. l.15. de Trin. c.10. n.19. „ Neceſſe eſt, „ *inquit*, cum verum loquimur, id eſt, quod ſcimus loquimur, ex ipſa „ ſcientia quam memoria tenemus, naſcatur verbum quod ejuſmodi ſit „ omnino, cujuſmodi eſt illa ſcientia de qua naſcitur „. Et l.9 de Trin. c.12. „ Liquido tenendum eſt, quod omnis res quamcumque cognoſcimus, „ congenerat in nobis notitiam ſui „. Hæc autem notitia eſt ipſa ſpecies expreſſa. Vide not. 2. pag. 179., & not. 3. pag. 180.

(3) Quapropter S. Thomas q.8. de pot. a. 1. ait: „ Intelligens in intelligendo ad quatuor poteſt habere ordinem, ſcilicet, ad rem quæ intelligitur, ad ſpeciem intelligibilem, ad ſuum intelligere, & ad conceptionem intellectus; quæ quidem conceptio a tribus prædictis differt „.

(4) § 291.

293. Ad ſecundum neg. conſeq. Nam dicere, & intelligere ſunt in eodem genere actionis. At ſpecies impreſſa eſt in genere principii; expreſſa in genere termini intellectionis, ut dictum eſt (1).

QUÆSTIO V.

De idearum origine.

294. CONſtituta idearum exiſtentia, & diſtinctione, progredimur ad earum originem, quam ad examen revocaturi (2), opiniones Philoſophorum referemus, & quæ ſint a veritate alienæ, quæ ad veritatem proprius accedat, oſtendemus. Itaque 1. quæremus, an ideæ ſint corporum effluxiones. 2. An ſint modificationes materiæ. 3. An ſint formæ ſeparatæ. 4. An Plato iſtas formas admiſerit. 5. An ideæ ſint menti inditæ. 6. An indita ſit idea Dei. 7. An omnia cognoſcamus in Deo. 8. An vero in idea totius Univerſi. 9. An mens ſibi ideas formet, 10. An ideæ fiant per ſenſationem. 11. An earum origo ſufficienter explicetur a S. Thoma.

AR-

(1) Addimus, etiam intelligere, & dicere aliquo modo differre: nam ut ait S. Thom. q 4. de ver. a. 2. ad 5. „ In nobis dicere non ſolum „ ſignificat intelligere, ſed intelligere cum hoc quod eſt ex ſe exprime„ re aliquam conceptionem „. Et 1. p. q. 34. a. 1. ad 3. „ Dicere, & in„ telligere differunt: nam intelligere importat ſolam habitudinem intel„ ligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur .... „ ſed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum; „ nihil enim eſt aliud dicere, quam proferre verbum; ſed mediante „ verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato „ manifeſtatur intelligenti „.

(2) Inveſtigatio originis idearum opus eſt magnæ difficultatis. Quare S. Auguſtinus epiſt. 162. al. 101. n. 4. „ Cum eas, *inquit*, coguntur intueri, ſi recte adverterint, atque compererint non eas eſſe corporeas, ſed „ corporum ſimillimas, rationem tamen de his non continuo valent red„ dere, quibus cauſſis, & quemadmodum fiant, qua denique natura ſua „ ſubſiſtant, vel in quo ſubjecto ſint: utrum ita in animo fiant ut in mem„ brana ex atramento litteræ, ubi utraque ſubſtantia eſt, membrana ſcili„ cet, & atramentum: an ſicut ſigillum in cera, vel figura quælibet, „ cui cera ſubjectum eſt, illa in ſubjecto: an utroque modo fiant iſta „ in ſpiritu noſtro aliquando ſic, aliquando autem ſic.

ARTICULUS I.

Utrum ideæ intellectuales ſint corporum effluxiones ;

295. ITA ſenſerunt Democritici, & Epicurei, ut ſupra dictum eſt (1), commenti, quaſdam in mundo exſtare tenuiſſimas concretiunculas, ſive contexturas atomorum, ideſt, corpuſculorum indiviſibilium, quas *idola*, *typos*, *imagines*, *ſimulacra*, *effigies* dixerunt, atque ex eis ſenſationem, & intellectionem fieri (2).

296. Videtur autem ita dicendum, I. quia omne ſimile ſimili cognoſcitur. Sed mens cognoſcit corpora. Ergo nonniſi per ſimilia corpora.

297. II. Diodorus Siculus refert (3), in quibuſdam Africæ Regionibus fuiſſe conſpecta per aerem volitantia quædam concrementa formas animalium omnis generis referentia. Atqui hæ formæ ſi ſubtiliores ſint, poſſunt penetrare uſque ad cerebrum. Ergo in eis objecta percipi poſſunt.

298. III. Negari nequit, varias ex corporibus emitti particulas, maxime ex animalibus ob jactationem multam, & calorem (4). Hæ autem particulæ referunt corporum figuras, & ſimulacra. Igitur ſi in animum incurrant, erunt cauſſæ perceptionum.

Pro-

(1) §. 211.

(2) Vide Plutarch. l. 4. de plac. c. 8., & Sympoſ. l. 8. q. 10., Tullium l. 1. de nat. deor. & l. 1. de fin., & S. Thom. 1. de ani. lect. 5.

(3) Apud Gaſſend. Animad. in Epic. Phyſiol. p. 236.

(4) Lucretius l. 4.

Dico igitur rerum effigias, tenueſque figuras
Mittier ab rebus ſummo de cortice earum,
Quæ quaſi membrana, vel cortex nominanda eſt,
Quod ſpeciem, ac formam ſimilem gerit ejus imago,
Quoiuſcumque cluet de corpore fuſa vagari.

Propoſitio. *Ideæ intellectuales nequeunt eſſe corporum effluxiones.*

299. I. Ratio. Si ideæ intellectuales eſſent effluxiones corporum, nulla corpora diutius durarent, tot imaginum emiſſione. Quod eſt contra experientiam.

300. II. Ratio. Si perciperemus per hujuſmodi imagines e corporibus emiſſas, non haberemus, niſi ideas illarum rerum, quas videmus. Multa autem percipimus, quæ numquam vidimus (1), nec videre potuimus (2).

301. III. Ratio eſt S. Auguſtini (3): *Quæro*, inquit, *utrum etiam ab ipſis atomis affluant imagines? Si affluunt, quomodo jam ſunt atomi, a quibus aliqua corpora ſeparantur? Si non affluunt, aut poteſt aliquid ſine imaginibus cogitari, quod vehementer nolunt* (*Epicurei*), *aut unde norunt atomos, quas nec cogitare potuerunt?*

302. Ad primum diſt. min. mens cognoſcit corpora modo immateriali, concedo, materiali, nego. Cum enim mens ſit immaterialis, cognoſcit quidem corpora, ſed immaterialiter, ut dictum eſt (4), quippe cognoſcit in corporibus communu-

(1) Cicero l. 1. de nat. deor. „ Quid eſt, *inquit*, quod minus probari „ poſſit, quam omnium in me incidere imagines? Homeri, Archilo- „ chi, Numæ .... Quid quod eiuſdem hominis in meum aliæ, aliæ in „ tuum? Quid quod earum rerum, quæ numquam omnino fuerunt, „ neque eſſe potuerunt, ut Scyllæ, ut Chimeræ? Quid quod hominum, „ locorum, urbium earum, quas numquam vidimus? Quid quod ſimul „ ac mihi collibitum eſt, præſto eſt imago „?

(2) Vidit hujus rationis vim vel ipſe Lucretius; nam l. 4. quæſtione propoſita, ſubjicit:

An ne voluntatem noſtram ſimulacra tuentur,
Et ſimul ac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, ſi terram cordi eſt, ſi denique cœlum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
Omnia ſub verbo ne creat natura, paratque?
Quam præſertim aliis eadem in regione, locoque
Longe diſſimiles animus res cogitet omnis,

(3) Epiſt. 118, al. 56, n. 31.
(4) §. 287.

munem rationem corporis, ut ſupra diximus (1), proindeque in ideis immaterialibus, in quibus ea communis ratio repræſentatur: ſic autem ſimile ſimili cognoſcitur.

303. Ad ſecundum, omiſſa maj. neg. min. Nam ut concederemus, formas illas exſtare, nec eſſe poſitas, quemadmodum iris, in refractione radiorum ſolarium; quì fieri poſſet, ut ejuſmodi concrementa, ita permanerent, & abſque ulla confuſione conſervarentur, ut inconfuſa penetrare poſſent uſque ad cerebrum, & animum cogitantis, ejuſque imperio ac voluntati præſto eſſe (2)?

304. Ad tertium neg. min. Quis enim perſuadere ſibi poterit, particulas e corporibus emiſſas referre eorumdem corporum imagines (3); multoque minus eaſdem particulas ferire animum poſſe (4)?

(1) §. 220.

(2) Euſtathius apud Macrobium l. 7. Saturn. c. 14. Epicurum interrogat: *An tunc imagines e rebus avolant, cum eſt, qui velit videre? an & cum nullus adſpicit, emicant undique ſimulacra? Nam ſi quod primum dixi, teneat; quæro, cujus imperio ſimulacra præſto ſint intuenti, & quotiens quis voluerit ora convertere, totiens ſe & illa convertant? Sin ſecundo inhæreat, ut dicat, perpetuo fluore rerum omnium manare ſimulacra; quæro, quandiu cohærentia permanent, nullo coagulo juncta ad permanendum? .... Quis poteſt in animum inducere, ſimul atque oculos verteris, incurrere imagines cæli, maris, littoris, prati, navium, pecudum, & innumerabilium præterea rerum, quas uno oculorum jactu videmus: cum ſit pupilla quæ viſu pollet, oppido parva? Et quonam modo totus exercitus viſitur? An de ſingulis militibus profecta ſimulacra ſe congerunt, atque ita collecta tot millia penetrant oculos intuentis?*

(3) Alexander in l. de ſenſu, & ſenſ. c. 3. „Quomodo, *inquit*, parie„tes læves, in quibus nihil eminet, ſimulacra reddere cum figuratio„ne apparente poſſunt? Quomodo ſpecula, & aquæ, cum in ipſis quo„que ſit lævor? Quomodo poſſunt ex ſimulacro exiſtente in ſpeculo „tot rurſus alia defluere? Quomodo illud adeo eſt craſſum, ut tanto „defluxui ſufficiat„?

(4) Hinc Cicero l. 15. Fam. epiſt. 16. *His autem ſpectris*, ait, *etiamſi oculi poſſent feriri; animus qui poſſit, ego non video. Doceas tu me oportebit, cum ſalvus veneris, in meane poteſtate ſit ſpectrum tuum, ut ſimul ac mihi collibitum ſit de re cogitare, illud occurrat: neque ſolum de te qui mihi hæres in medullis: ſed ſi inſulam Britanniam cœpero cogitare, ejus εἴδωλον mihi advolabit ad pectus.*

ARTICULUS II.

Utrum ideæ intellectuales ſint modificationes materiæ ?

305. RUrſus cum Hobbeſio, & Lockio manus conſerimus, qui cum perceptiones ab ideis minime diſtinguant, arbitrantur, Hobbeſius quidem, ideas reipſa eſſe modificationes materiæ (1); Lockius vero, quod tales non ſint, demonſtrari haud poſſe.

306. Videntur autem ideæ eſſe modificationes materiæ, I. quia qui in acutis meditationibus vehementius verſantur, experiuntur commoveri partes cerebri. Signum eſt igitur, ideas ad quas illi advertunt, in modificationibus materiæ cerebri eſſe poſitas.

307. II. Ideæ ſunt repræſentationes rerum, quæ in nobis, vel extra nos ſunt. Atqui partes materiæ diverſimode modificatæ poſſunt res in nobis, & extra nos repræſentare: ſicut ſpeculum planum repræſentat objecta in ſe, ſpeculum concavum extra ſe. Ergo.

308. III. Ex eo quod imago Cæſaris in auro ſculpta, poſſit percipi ſine auro, non ſequitur, eam imaginem non eſſe modificationem auri. Ergo ex eo quod ideæ abſtractæ a materia poſſint percipi ſine materia, non ſequitur, illas non eſſe modificationes materiæ.

Propoſitio. *Ideæ intellectuales eſſe non poſſunt modificationes materiæ.*

309. I. RAtio. Ideæ intellectuales ſunt principium cognitionis intellectivæ, ut dictum eſt (2). Sed ſi eſſent modificationes materiæ, non poſſent eſſe principium intel-

(1) Cum Hobbeſio idipſum ſentiunt impii Tolandus, Collinſius, Covvardus, Helvetius, Voltaire, aliique increduli, ac libertini, qui animi ſpiritualitatem, & immortalitatem impugnant. Nam ſi ideæ mentis nihil aliud ſunt quam configurationes materiæ, nihil præterea habemus, quod non cum beſtiis commune ſit. Vide lib. inſcriptum *Oracle des nouveaux philoſ. Converſ.* 5.

(2) §. 264.

tellectivæ cognitionis. Ergo. Prob. min. Principium cognitionis intellectivæ debet eſſe immateriale (1); quandoquidem, ut ſupra demonſtratum eſt (2), perceptio eſt operatio immaterialis, nec poteſt conſiſtere in motu, ſive in modificatione materiæ: ſi autem principium cognitionis intellectivæ eſſet materiale, jam effectus excederet ſuam cauſſam; quod eſſe non poteſt, cum perfectio effectus contineatur in ſua cauſſa. Ideæ autem intellectivæ eſſent materiales, ſi forent modificationes materiæ. Igitur eſſe non poſſent principium intellectivæ cognitionis.

310. II. Ratio. Modificatio materiæ nihil eſt aliud, quam diverſa diſpoſitio, & configuratio partium materiæ diverſimode motæ, ut adverſariis placet. Atqui materiæ partes quacumque ratione diſponantur, configurentur, ac moveantur, eſſe nequeunt principium cognitionis intellectivæ (3), Lockio ipſo fatente (4). Ergo cum ideæ ſint principium cognitionis intellecti-

N 2

---

(1) Vid. S. Thom. 1. p. q. 14. art. 1., & S. Auguſt. l. 12. de Gen. ad litt. c. 16. n. 33., ubi ſcribit: „Omni modo præſtantior eſt qui facit, ea re „de qua aliquid facit; neque ullo modo ſpiritu præſtantius eſt corpus; „immo perſpicuo modo ſpiritus corpore. Quamvis ergo prius videamus „aliquod corpus, quod antea non videramus, atque inde incipiat ima„go ejus eſſe in ſpiritu noſtro, quo illud cum abſens fuerit recordemur: „tamen eamdem ejus imaginem non corpus in ſpiritu, ſed ipſe ſpiritus „in ſeipſo facit „.

(2) § 215 ſeqq.

(3) Vide S. Thom. in 2. d. 3 q. 1. a. 1.

(4) Sic enim ſcribit Eſſai &c. l. 4. c. 10 § 10. „La matiére qui eſt „un etre *non-penſant*, & le mouvement, ne ſauroient jamais faire „naître la penſée, quelques changemens que le mouvement puiſſe pro„duire tant a l'égard de la figure qu'a l'égard de la groſſeur des „parties de la matiére. Il ſera toujours autant au-deſſus des forces du „mouvement & de la matiére de produire de la conoiſſance, qu'il „eſt au-deſſus des forces du Néant de produire la matiére ... Diviſez „la matiére en autant de petites parties qu'il vous plaira (ce que „nous ſommes portés à regarder comme un moyen de la *ſpirituali„ſer* & d'en faire une choſe *penſante*, donnez lui, dis-je, toutes les „figures & tous les différens mouvemens que vous vondrez; faites-en „un Globe, un Cube, un Cone, un Priſme, un Cylindre &c., dont „les diamétres ne ſoient que la 1000000. partie d'un *Gry*; cette „particule de matiére n'agira pas autrement ſur d'autres corps d'une „groſſeur qui lui ſoit proportionnée, que des corps qui ont un pouce, „ou un pied de diamétre, & vous pouvez eſpérer avec autant de „rai-

ctivæ, fieri nullatenus poteſt, ut ſint modificationes materiæ.

311. III. Ratio. Si ideæ conſiſterent in certo materiæ motu, jam ideæ oppoſitæ conſiſterent in motibus oppoſitis. Reperiuntur autem in nobis ſimul ideæ oppoſitæ, v. g. caloris, & frigoris, niſi enim in nobis reperirentur, ignoraremus, quid per illas ſignificaretur; nec poſſemus unam ab altera diſtinguere. Ergo reperirentur ſimul in nobis motus oppoſiti: quod eſſe non poteſt (1).

312. IV. Ra-

„ raiſon de produire du ſentiment, des penſées & de la conoiſſance, „ en joignant enſemble de groſſes parties de matiére qui ayent une cer- „ taine figure, & un certain mouvement, que par le moyen des plus „ petites parties de matiére, qu'il y ait au Monde. Ces dernieres ſe „ heurtent, ſe pouſſent, & réſiſtent l'une a l'autre, juſtement comme „ les plus groſſes parties; & c'eſt la tout ce, qu'elles peuvent faire „. *Materia quæ eſt ens minime cogitans, & motus, numquam poſſent producere cogitationem, quæcumque eſſet variatio, quam motus producere poſſet tam reſpectu figuræ, quam reſpectu craſſitiei partium materiæ. Tam erit ſemper ſupra vires motus, & materiæ productio cognitionis, quam eſt ſupra vires nihili productio materiæ .... Dividatur materia in quas libet minimas partes (qui quidem modus videtur eſſe materiam ſpiritualem efficiendi, exque ea formandi rem cogitantem) ipſi tribuantur omnes figuræ, omneſque diverſi motus, quos lubet; conformetur ut globus, ut cubus, ut conus, ut priſma, ut cylindrus &c., quorum diameter non excedat* 1000000. *partem* $\frac{1}{10}$ *lineæ* (hanc Lockius novo nomine vocat Gry) *hæc materiæ particula non aliter aget in alia corpora craſſitiei ipſi proportionatæ, quam in corpora quæ habent pollicem, aut pedem diametri; eodemque jure fas vobis erit ſperare, ut ſenſus, cogitatio, cognitio producatur ex conjunctione majorum materiæ partium habentium certam figuram, & certum motum, quam per minimas materiæ partes exſtantes in mundo. Hæ poſtremæ ſimiliter ſeſe impellunt, & urgent, atque invicem reſiſtunt, perinde atque majores partes: quod eſt id omne, quod poſſunt efficere.* Itaque ex Lockio materia, & motus cognitionem producere numquam poſſunt: tamque excedit ea productio vim motus, & materiæ, quantum productio materiæ excedit vim nihili; nam partes materiæ, quacumque demum ratione dividantur, ac moveantur, poſſunt quidem ſe invicem urgere, impellere, ſibique reſiſtere, ſed nihil præterea efficere queunt. Hæc autem cum Lockius ſcribit, manifeſte ſibi contradicit: nam ſi ideæ poſſent eſſe modificationes materiæ, materia aliquando poſſet ita moveri, ut ex diverſitate motuum cognitio gigneretur.

(1) Hanc rationem deſumſimus ex S. Thoma 7. Metaph. lect. 6. ſic ſcribente: „ Contrariorum formæ in materia ſunt diverſæ, & contra-

„ riæ;

312. IV. Ratio. Multa percipimus per ideas complexas, ut cum percipimus chiliogonum, ideſt, figuram conſtantem mille lateribus. Poſſumus etiam in chiliogono demonſtrare, omnes angulos eſſe æquales 1996. angulis rectis. Tunc vero ſi ideæ eſſent modificationes, ſive motiones materiæ, ut chiliogonum perciperem (1), ejuſque angulos, tot deberent eſſe motiones in mea anima, quot ſunt anguli, & latera chiliogoni, immo quot ſunt ejus partes, quæ omnes moveri deberent. Cum autem motus in inſtanti eſſe non poſſit, eſt enim tranſitus de loco ad locum, qui tranſitus in inſtanti fieri nequit; ſequeretur, chiliogonum percipi non poſſe niſi per partes, numquam vero totum ſimul poſſe percipi. Ideæ igitur in anima ſpirituales ſunt (2).

312. Ad primum neg. conſ. Nam quod partes cerebri commoveantur in iis qui acute, vehementiuſque meditantur, non id provenit ex eo quod ideæ ſint modificationes materiæ ce-

„ riæ; in anima autem eſt quodammodo una ſpecies contrariorum: „ & hoc ideo, quia formæ in materia ſunt propter eſſe rerum formatarum: formæ autem in anima ſunt ſecundum modum cognoſcibilem, & intelligibilem. Eſſe autem unius contrarii tollitur per eſſe alterius. Sed cognitio unius oppoſiti non tollitur per cognitionem alterius, ſed magis juvatur. Unde formæ oppoſitorum in anima non ſunt oppoſitæ „.

(1) Idem dic de quolibet numero, præſertim pari: nam, ut advertit Angelicus 1. Metaph. lect. 8. „ Numeri impares per ordinem ſibi additi, ſemper retinent figuram quadrati, pares autem figuram variant. „ Ternarius enim unitati, quæ eſt principium numerorum, additus, facit quaternarium, qui eſt primus quadratus: nam bis duo quatuor ſunt. Rurſus quaternario quinarius additus, qui eſt impar, novenarium conſtituit, qui eſt etiam quadratus, & ſic de aliis. Si vero binarius, qui eſt primus par, unitati addatur, triangularem numerum conſtituit, ſcilicet ternarium. Cui ſi addatur quaternarius, qui eſt ſecundus par, conſtituit heptangulum numerum, qui eſt ſeptenarius. „ Et ſic deinceps numeri pares ſibi invicem additi, figuram non eamdem ſervant „.

(2) De numerorum æqualitate agens S. Auguſtinus, ſecundum quam de inæqualibus numeris judicamus, ſcribit l. 6. de Muſica c. 2. *Æqualitatem illam, quam in ſenſibilibus numeris non reperiebamus certam, & manentem, ſed tamen adumbratam, & prætereuntem agnoſcebamus, nuſquam profecto appeteret animus, niſi alicubi nota eſſet: hoc autem alicubi non in ſpatiis locorum, & temporum; nam illa tument, & iſta prætereunt, &c.*

cerebri, ſed quia, ut dictum eſt (1), ad actum intellectus requiruntur actiones virium corporearum utentium organis corporeis. Nam ſi ideæ in motibus organorum conſiſterent, ſequeretur, intellectum, poſtquam vehementius meditatus fuit, eſſe minus aptum ad intelligendum: quod falſum eſt (2).

314. Ad ſecundum neg. min. ſi ſermo ſit de repræſentatione activa, quo modo ideæ intellectuales repræſentant; ſunt enim principium cognitionis, ut dictum eſt (3). Conceditur autem minor, ſi ſermo ſit de repræſentatione mere paſſiva, cujuſmodi eſt repræſentatio rerum in ſpeculis; nam ut docet S. Thomas (4), *formæ in ſpeculo videntur ex quadam reflexione viſualium radiorum, vel etiam formarum viſualium . . . reflexio autem fit ad loca determinata ſecundum proportionem corporum, ad quæ fit reflexio*. Et quia hæc proportio non eſt eadem in ſpeculis planis, & concavis, ideo non eſt eadem reflexio: quæcumque autem ſit, ſemper eſt paſſiva, quia formæ, ſive imagines non ſunt a ſpeculis, ſed reſultant in ſpeculis, ut idem S. Thomas animadvertit (5).

315. Ad tertium neg. ſuppoſitum antecedentis, in quo ſupponitur, imaginem Cæſaris, dum percipitur, eſſe illam eamdem, & eodem modo, quo reperitur in auro ſculpta: quod a veritate quam procul diſtat; qua enim via hæc imago ſculpta penetrare in animum poteſt? Eſt igitur in anima imago Cæſaris alia ratione ab ea qua eſt in auro ſculpta, ideoque nihil mirum, quod percipi poſſit ſine auro (6).

AR-

(1) §. 119.

(2) *Excellentia ſenſibilium*, inquit S. Thomas 1. p. q. 75. a. 3. ad 2. *corrumpit ſenſum, quod in intellectu non contingit. Nam intellectus intelligens maxima intelligibilium, magis poteſt poſtmodum intelligere minora. Si vero in intelligendo fatigetur corpus, hoc eſt per accidens, inquantum intellectus indiget operatione virium ſenſitivarum, per quas ei phantaſmata præparantur*.

(3) §. 264.

(4) 2. de Cælo lect. 12.

(5) Ibid.

(6) Accipere ſpecies ſine materia non uni tantum convenit intellectui, ſed etiam ſenſibus. *Senſus*, inquit S. Thomas 2. de ani. lect. 24., *eſt ſuſceptivus ſpecierum ſine materia, ſicut cera recipit ſignum annuli ſine ferro, & auro . . . . Non enim eadem diſpoſitio eſt ceræ ad imaginem, quæ erat in ferro, & auro. Aſſimilatur enim cera aureo ſigil-*

ARTICULUS III.

Utrum ideæ ſint formæ ſeparatæ.

316. PLato cum animadvertiſſet, univerſa corporalia mobilia, proindeque incerta eſſe, ſtatuit, præter corporalia quæ motu cientur, eſſe aliud genus entium, quæ ideas appellavit, quarum participatione & ſenſibilia conſtituerentur, & mens perciperet (1). An Plato hujuſmodi ideas poſuerit a Deo, & a rebus ſeparatas, quæremus in ſequenti articulo. Nunc autem quærimus, an reipſa ſint.

317. Videntur autem eſſe, I. Quia ſi nulla eſt idea ſeparata a rebus ſenſibilibus, hæ omnes erunt motui ſubjectæ. Nulla igitur de iiſdem erit ſcientia, quæ debet eſſe de rebus immobilibus, & neceſſariis.

318. II. Eſſentiæ rerum ſunt æternæ, & immutabiles. Sed tales non ſunt, ut exiſtunt in ſingularibus, in quibus ſicut cœperunt eſſe, ita deſinere poſſunt. Sunt igitur æternæ, & immutabiles in ſeipſis.

319. III. Omne quod eſt participatum, cauſſatur ab eo quod eſt per ſe tale. Sed anima intelligens participat intelligibilia. Ergo intellectio in anima cauſſatur ab iis quæ ſunt per ſe intellecta. Hæc autem ſunt ſeparata a materia. Exiſtunt igitur ideæ ſeparatæ.

* * *
* *
*

ſigillo, quantum ad imaginem, ſed non quantum ad diſpoſitionem auri. Et ſimiliter ſenſus patitur a ſenſibili habente colorem, aut humorem, ideſt, ſaporem, aut ſonum, ſed non inquantum unumquodque illorum dicitur, ideſt, non patitur a lapide colorato, inquantum lapis, neque a melle dulci, inquantum mel .... Aſſimilatur enim ſenſus ſenſibili ſecundum formam, ſed non ſecundum diſpoſitionem materiæ.

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 84. a. 1.

Propoſitio. *Nullæ poſſunt eſſe ideæ per ſe exiſtentes, a Deo, & a rebus ſeparatæ.*

320. PRob. ratione S. Thomæ (1). Si hujuſmodi exſtarent ideæ, forent ſubſtantiæ communes pluribus: ſubſtantiæ quidem, quia quod per ſe exiſtit, & non in alio, ſubſtantia eſt, ut infra dicemus; communes vero, quia a pluribus participatæ. Atqui ſubſtantia communis pluribus, ſeparata exiſtere non poteſt (2). Si enim exiſteret, vel eſſet ſubſtantia omnium quæ ſub ea continentur, vel unius dumtaxat. Fieri autem non poteſt, ut ſit ſubſtantia omnium, quia unum non poteſt eſſe ſubſtantia pluribus, quandoquidem plura ſunt ea, quorum ſubſtantiæ ſunt plures, & diverſæ. Si autem ſit ſubſtantia unius eorum, quæ ſub ipſa continentur, jam non erit ſubſtantia communis pluribus, ſed ſingularis. Nullæ ergo poſſunt eſſe ideæ per ſe exiſtentes, a Deo, & a rebus ſeparatæ.

321. Ad primum diſt. ant. erunt motui ſubjectæ, & tamen ſunt in eis habitudines immobiles, conc. ſecus, nego. *Rerum mutabilium*, inquit S. Thomas (3), *ſunt immobiles habitudines: ſicut Sortes, etſi non ſemper ſedeat, tamen immobiliter eſt verum, quod quando ſedet, in uno loco manet. Et propter hoc nihil prohibet, de rebus mobilibus immobilem ſcientiam habere.*

322. Ad ſecundum diſt. maj. ſunt æternæ in mente Divina, conc. extra mentem Divinam, ſubdiſt. ſunt æternæ negative, conc. poſitive, nego. Cum enim eſſentiæ rerum creatarum ſint quædam participata ſimilitudo Divinæ eſſentiæ: hæc autem ſimilitudo in Deo nihil aliud ſit, quam Dei eſſentia ut imi-

(1) 7. Metaph. lect. 13.

(2) Hac vel unica ratione evertitur totum impium ſyſtema Benedicti Spinozæ, ceterorumque Pantheiſtarum, qui nonniſi unam ſubſtantiam dari, aut concipi poſſe ajunt. Quare impudens eſt calumnia Antonii Genuenſis cum Metaph 1. p. c. 7. §. 58. edit. an. 1751. & prop. 94. edit. an. 1774. commentus, materiam primam ex Ariſtotele, nihil aliud eſſe, quam infinitam extenſionem incorpoream, cujus principium activum ſit ipſa actio Dei materiam pervadens; in doctrina Ariſtotelis, ejuſque veteris Scholæ purum Spinoziſmum agnoſcit. Sed hac de re alias.

(3) 1. p. q. 84. a. 1. ad 3.

imitabilis a creaturis, ſequitur, eſſentias rerum non eſſe poſitive æternas, niſi tantum in mente Divina (1). Quare ſicut nulla creata veritas eſt poſitive æterna, niſi relate ad intellectum Divinum, nec ulla veritas eſſet poſitive æterna, ſi nullus eſſet intellectus æternus (2); ita nulla eſſentia rerum creatarum eſt poſitive æterna, niſi relate ad eſſentiam Divinam, nec ulla eſſet earum eſſentia, ſi nulla eſſet eſſentia æterna. Sane eſſentiæ rerum creatarum nihil aliud ſunt, quam rationes, quibus res creatæ conſtituuntur (3). Hæ autem rationes in mente Divina continentur, earumque participatione eſt quælibet res, quoquo modo eſt. Dum ergo mens conſiderat eaſdem rationes, quibus unaquæque res eſt quidquid eſt, dicitur eſſentiam illius rei conſiderare. Quare neceſſe non eſt, ut eſſentiæ rerum creatarum per ſe ipſas exiſtant. Dicuntur autem eſſe in ſeipſis negative æternæ, quia abſtrahunt ab omni tempore.

323. Ad tertium dicimus, mentem, cum intelligit, participare intelligibilia per ſpecies intelligibiles, quæ ſunt intellectionis principium, ut dictum eſt. Species autem intelligibiles reducuntur in Deum, tamquam in primam cauſſam, a qua eſt omne quod eſt. Itaque non oportet intelligibilia reducere ad ideas ſeparatas (4).

AR-

(1) Vide S. Thomas 1.p. q. 15. a. 1. & 2.

(2) S Thomas 1.p q. 16. a 7.

(3) *Singula* (inquit S. Auguſtinus l. 83. quæſt. 46. n. 2.) *propriis ſunt creata rationibus. Has autem rationes ubi arbitrandum eſt eſſe, niſi in ipſa mente Creatoris? Non enim extra ſe quidquam poſitum intuebatur, ut ſecundum id conſtitueret quod conſtituebat: nam hoc opinari ſacrilegum eſt. Quod ſi hæ rerum omnium creandarum, creatarumve rationes in divina mente continentur, neque in divina mente quidquam niſi æternum, atque incommutabile poteſt eſſe . . . . non ſolum ſunt ideæ, ſed ipſæ veræ ſunt, quia æternæ ſunt, & ejuſmodi atque incommutabiles manent; quarum participatione ſit, ut ſit quidquid eſt, quoquo modo eſt.*

(4) Vide S. Thom. 1.p. q. 16. a. 1. ad 3., & q. 84. a. 4. ad 1.

ARTICULUS IV.

Utrum Plato admiſerit ideas per ſe exiſtentes, a Deo, & a rebus ſeparatas.

324. DE Platonis hac in re ſententia eruditi viri decertant; Ariſtoteles (1) ſeparatas illas ideas Platoni attribuit. Similiter S. Thomas (2), Scaligerus (3), aliique Critici juniores. Contra Atticus (4), Eugubinus (5), Ficinus (6) cum aliis, ideas Platonis accipiunt pro ipſis rerum archetypis in mente Divina exiſtentibus, ut dictum eſt (7).

325. Videtur autem Plato hoc ſenſu ideas accepiſſe; nam I. deſcribens mundi generationem, ait (8): *Si pulcher eſt hic mundus, & Opifex mundi bonus, ſempiternum certe exemplum maluit imitari*. Sed hoc exemplum eſt ipſa idea exemplaris mundi in Deo exiſtens, antequam mundus conderetur. Ergo ideæ Platonis ſunt exemplaria rerum in mente Divina exiſtentia.

326. II. S. Auguſtinus (9) poſtquam docuit, ideas rerum eſſe rationes quæ in mente Divina continentur, ſubdit: *Has rerum rationes principales appellat ideas Plato*. Igitur ex mente Platonis ideæ ſunt rationes in Deo exiſtentes.

327. III. Quod autem Ariſtoteles aliter illas ideas acceperit, id evenit, vel quia imminuere voluit gloriam Magiſtri ſui, vel quia ejus mentem non eſt aſſequutus, vel quia ita verba Platonis præſeferre videbantur (10).

Pro-

(1) 1. Metaph. & alibi.
(2) 1. p. q. 79. a. 3.
(3) Exer. 6. n. 4.
(4) Apud Euſeb. l. 15. Præp. c. 12.
(5) L. 1. peren. Phil. c. 12.
(6) Epiſt. 44.
(7) §. 322.
(8) In Timæo.
(9) L. 83. quæſt. 46. n. 2.
(10) Nam, ut advertit S. Thomas 1. de ani. lect. 8. „ Ariſtoteles plerumque, quando reprobat opiniones Platonis, non reprobat eas quantum ad intentionem Platonis, ſed quantum ad ſonum verborum ejus „. Siquidem Plato ſymbolico loquendi genere ſæpe utitur, ut poſt Laërtium l. 3. idem Angelicus obſervat loc. cit.

Propoſitio. *Plato ideas, ſive naturas quaſdam admiſit per ſe ſubſiſtentes, a Deo, & a rebus ſeparatas.*

328. ITA S. Thomas (1) veteres Eccleſiæ Patres ſequutus (2). Prob. ejuſdem Platonis verbis, qui in Phædone, ut oſtendat, animas hominum extitiſſe ante corpora, & ſeorſim a corporibus intellexiſſe, ſic ſcribit: *Si quidem ſunt ea quæ quotidie prædicamus* (3), *pulchrum, ſcilicet, quiddam, atque bonum, & omnis ejuſmodi eſſentia, ad quam omnia ſenſibus percepta referimus, neceſſe eſt, ita ut ipſa ſunt, noſtram quoque animam prius etiam quam naſceremur extitiſſe.* Ex Platone igitur eſſentiæ, ſeu ideæ rerum perinde exiſtunt, atque anima exiſtebat priuſquam naſceremur. Sed ipſo Platone docente, anima antequam naſceremur, exiſtebat a Deo, a corpore, & ab aliis rebus ſeparata, eratque per ſe ſubſiſtens; quod multis ille in eodem *Phædone* probare nititur. Igitur ex Platone ideæ ſunt per ſe ſubſiſtentes, a Deo, & a rebus ſeparatæ; alioquin ejus ratio nihil concluderet.

329. Ad primum dicimus, exemplar de quo Plato loquitur, eſſe a Deo diſtinctum. Nam ut S. Thomas (4) poſt S. Ambroſium (5), & Alcinoum (6) animadvertit, Plato tria rerum principia poſuit, materiam, Deum, & ideam. Quorum principiorum unum non erat alterius cauſſa, ſed per illa mundus, & ea quibus mundus conſtat, efficiebantur, ideoque materia ex

(1) 1. p. q. 79. a. 3. & alibi.

(2) Vide Tertull. l. de anima c. 8. ubi conqueritur, *in ideis Platonicis Gnoſticorum ſemina relucere.* Ex eodem capite S. Irenæus l. 2. adverſ. hær. c. 16. & 19. Gnoſticos arguit, quod Platonem ſequuti dixerint, æones ſuos imagines eſſe eorum quæ ſunt. Juſtinus quoque utroque ſuperior idipſum luculenter adſerit ſcribens in Cohortat. ad Græc. n. 6. *Exiſtimavit* (Plato) *formam ante id quod ſenſibus ſubjectum eſt, ſeparatim exiſtere.* Conferri etiam poſſunt Nazianzenus Orat. 2. de Theol., Ambroſius l. 1. Hexaëm. c. 1. n. 2., & l. 4. de Fide c. 4. n. 46., & S. Cyrillus Alex. l. 2. adv. Julian. ubi inſuper advertit, Platonem circa ideas non ſibi conſtitiſſe: nam *interdum ſubſtantias illas eſſe, ac per ſe ſubſiſtentes affirmat; aliàs Dei notiones eſſe definit.*

(3) Hæc verba indicant, totum ſyſtema Platonicum niti doctrina idearum ſeparatarum.

(4) In 2. d. 1. q. 1. a. 1.

(5) L. 1. Hexaëm. c. 1. n. 1.

(6) De doctrina Platonis cap. 9.

ex Platonis ſententia ingenita erat, & Deo coæterna (1). Quod ergo ait, Deum condendo mundum, fuiſſe imitatum ſempiternum exemplar, de exemplari intelligitur exiſtente extra Deum.

330. Ad ſecundum dicimus, Platonem ab S. Auguſtino fuiſſe emendatum (2), & loco idearum ſeparatarum ideas in mente Divina fuiſſe poſitas (3).

331. Ad tertium negamus, Ariſtotelem voluiſſe Platonis gloriam imminuere, ipſi affingendo abſurdam ſententiam (4): nam Ariſtoteles de Platone honorifice loquitur tunc præſertim cum de ideis agit (5). Negamus inſuper quod additur de Ariſtotele mentem Platonis non aſſequuto; quis enim credet, acutum Philoſophum, qui viginti annorum ſpatio (6) Platonem docentem audierat, quid is diceret, minime intellexiſſe? Quod vero ſubjicitur de reprobatis ab Ariſtotele Platonis verbis, non ſententiis, id verum habet in aliis pleriſque opinionibus: nam in ea quam verſamus, tantum abeſt, ut verum ſit, quin ſæpe S. Thomas oſtendit, totum Platonis ſyſtema illa contineri.

ARTICULUS V.

Utrum ideæ intellectuales menti ſint concreatæ, ſive, ut ajunt, innatæ.

332. JAM obſoleverat Platonis opinio, cum illam Renatus Carteſius aliqua ex parte reſtituere aggreſſus fuit. Rejectis igitur ideis ſeparatis, ideas poſuit alias *adventitias*, alias *fa-*

(1) Vide S. Iren. l. 2 adv. hær. c. 19., Juſtin. in Cohort. ad Græc., & Theoph. l. 2 ad Autolyc.

(2) Ex regula quam tradit idem Auguſtinus l. 2. de Doctrina Chriſt. c. 40. „ Habent doctrinæ omnes Gentilium ſimulata, & ſuperſtitioſa „ figmenta, graveſque ſarcinas ſupervacanei laboris, quæ unuſquiſque „ noſtrum, duce Chriſto, de ſocietate gentilium exiens debet abomina„ ri, atque devitare „.

(3) Ita S. Thomas 1. p. q. 84. a. 5.

(4) „ Quaſi vero (inquit Scaligerus Exerc. 6. n. 4.) iis ea tempori„ bus ſcripſerit (Ariſtoteles), quæ non ab omnibus recepta Platonici „ publice profiterentur „. Hi ſane magno tunc numero erant, mendaciumque reprehendere facile potuiſſent.

(5) 1. Ethic. c. 4. ubi de ideis *quæſtionem lubricam ſane, atque arduam* appellat, *propterea quod homines amici ideas introduxerunt*.

(6) Idem Ariſtoteles 1. Metaph. c. 6.

factitias, alias *innatas* (1). Adventitias appellavit, quæ a rebus procedunt extra nos poſitis, ut idea ſolis. Factitias, quæ a mente fiunt, conjungendo ideas adventitias, ut idea hippocentauri. Innatas, quæ habentur ab ipſa natura, ſuntque nobiſcum creatæ, ut idea veritatis (2).

333. Videntur autem dari hujuſmodi ideæ innatæ, I. quia in mente ſunt ideæ univerſalium. Sed hæ proficiſci a ſenſibus nequeunt, cum ſenſus ſint circa ſingularia. Quare S. Auguſtinus (3) de ideis rerum abſtractarum loquens, ait: *Unde ad me intraverint, dicant, ſi poſſunt. Nam percurro januas omnes carnis meæ, nec invenio, qua earum ingreſſæ ſint.* Exſtant igitur ideæ innatæ.

334. II. Cum veritatem, ſapientiam, juſtitiam cogitamus, nihil eſt earum quod per ſenſus tranſierit, ut S. Auguſtinus animadvertit (4). Idem dicendum de potentiis animæ, earumque operationibus, ac de ipſa anima. Ideæ igitur harum, & ſimilium rerum ſunt menti concreatæ.

335. III. Menti inſunt principia naturaliter nota, ut omne totum eſt majus ſua parte. Sunt igitur innatæ ideæ horum principiorum.

336. IV. Si ideæ mentis eſſent acceptæ a ſenſibus, mens a ſenſibus penderet, adeoque a corpore in ſua præcipua operatione, quæ eſt intelligere. Penderet igitur a corpore etiam in eſſe, ac proinde corporea foret.

Pro-

(1) Medit. 3.

(2) Hæc Carteſius non facile ſibi credidit: nam ibid. ait: „ Fortaſſe „ etiam omnes adventitias poſſum putare, vel omnes innatas, vel „ omnes factas, nondum enim veram illarum originem clare perſpexi „. Qua in re prudentius ſe geſſit, quam ii qui univerſas mentis ideas innatas dixerunt; nullamque a ſenſibus proficiſci, niſi per occaſionem, quia videlicet motus in cerebro excitati excitandis in mente ideis deſerviunt.

(3) L. 10. Confeſſ. c. 20.

(4) Enar. in Pſal. 41. n. 7. ubi ſcribit: „ Dicatur mihi, quem colo„ rem habet ſapientia? Cum cogitamus juſtitiam, ejuſque intus in ipſa „ cogitatione pulchritudine fruimur, quid ſonat ad aures? quid tam„ quam vaporeum ſurgit ad nares? quid ori infertur? quid manu tra„ ctatur, ac delectat „?

Propoſitio. *I. Nullæ in nobis exſtant ideæ intellectuales nobiſcum creatæ. II. Neque ullas in nobis Deus producit, cum illis indigemus.*

337. IN hac propoſitione habemus conſentientes Gaſſendum (1), & Lockium (2), ipſumque Malebrancium (3).

338. Prob. 1. p. Si quæ in nobis eſſent ideæ nobiſcum creatæ, non poſſet anima ob unionem cum corpore omnino impediri, ne illis ideis uteretur ſtatim atque incipit eſſe, ideoque ſtatim intelligeret. Sed oppoſitum experiendo deprehendimus (4). Nullæ ſunt igitur ideæ nobiſcum creatæ. Prob. maj. ratione S. Thomæ (5). Anima corpori naturaliter unitur; eſt enim forma corporis hominem conſtituens (6): intelligere au-

(1) Inſtit. Log. p. 1. can. 2.

(2) De intellect. hum. l. 2. c. 1.

(3) De inquiſ. ver. p. 2. c. 4.

(4) Nam ſi anima ſtatim a creatione ideis innatis fuiſſet uſa, intellexiſſetque; maxime ſe noviſſet, cum nihil animæ tam præſto eſſet, quam ipſa ſibi. Quis autem credet, mentem infantium ſe ipſam noſcere? „In alios corporis ſenſus (inquit S. Auguſtinus l. 15. de Trin. c. 5.) „quantum ſinit illa ætas, intentione ſe quaſi coarctant animæ parvulorum, ut quidquid per carnem offendit, aut allicit, hoc ſolum abhorreant vehementer, aut appetant: ſua vero interiora non cogitent, nec poſſint admoneri, ut hoc faciant; quia nondum admonentis ſigna noverunt, ubi præcipuum locum verba obtinent, quæ ſicut alia prorſus neſciunt „.

(5) 1. p. q. 84. a. 3.

(6) Ita definitum fuit in Concilio Viennenſi, & habetur in Clement. 1. de Sum. Trin. *Doctrinam omnem, ſeu poſitionem temere aſſerentem, aut vertentem in dubium, quod ſubſtantia animæ rationalis, ſeu intellectivæ, vere ac per ſe humani corporis non ſit forma, velut erroneam, ac veritati Catholicæ inimicam Fidei, prædicto Sacro approbante Concilio reprobamus. Definientes ... quod quiſquis deinceps aſſerere, defendere, ſeu tenere pertinaciter præſumpſerit; quod anima rationalis, ſeu intellectiva non ſit forma corporis humani per ſe, & eſſentialiter, tamquam hæreticus ſit cenſendus.* Idipſum jam ante adfirmatum habemus in epiſt. S. Cyrilli Alex. ad Monachos Ægypti, quæ refertur 1. p. Act. Concilii Epheſini tom. 3. Conc. edit. Pariſ. an. 1671. Sic enim in illa n. 12. *Hominis anima, licet natura a corpore quod informat, diverſa intelligatur & ſit ſua propria ratione, una tamen cum ſuo corpore oritur, & velut unum quippiam cum ipſo cenſetur.* An hæc congruant cum ſyſtemate cauſſarum occaſionalium, vel harmoniæ præſtabilitæ, dicemus alibi.

autem eſt operatio naturalis animæ intellectivæ (1). Atqui naturalis operatio alicujus rei nequit omnino impediri per id quod eſt illi ſecundum naturam. Anima igitur intellectiva ob unionem cum corpore non poſſet omnino impediri, ne ab initio ſtatim intelligeret, ſi quas ideas innatas haberet.

339. Præterea fieri non poteſt, ut res aliqua naturaliter inclinet in id, quo impeditur a ſua operatione, præſertim præcipua: operatio enim eſt perfectio operantis: unaquæque autem res naturaliter inclinat in ſuam perfectionem, refugit vero omne id, per quod ab aſſequenda ſui perfectione prohibetur. Poſitis autem ideis nobiſcum creatis, quibus anima uti non poſſet ob unionem cum corpore, jam anima ob eam unionem retardaretur ab intellectione, quæ eſt præcipua naturalis ejus operatio. Itaque naturaliter non inclinaret in unionem cum corpore, neque proinde talis unio eſſet illi ſecundum naturam.

340. Inſuper poteſtas animæ intellectivæ ad intelligendum eſt quodammodo infinita, ut dictum eſt (2); poſſumus enim cogitare ſpecies numerorum, figurarum, proportionum in infinitum (3). Atqui nihil poſſumus intelligere, niſi per ideas, ut ſupra diximus (4). Si igitur ideæ eſſent nobiſcum creatæ, haberemus nobiſcum infinitas ideas, ſcilicet, ideæ infinitæ eſſent in mente finita (5). Nec dici poteſt, infinitas ſpecies nume-ro-

(1) Eſt enim propria operatio hominis, quatenus eſt homo. Vide S. Thom. 1. Metaph. lect. 1.

(2) §. 231.

(3) Conſule S. Auguſt. l. 12. de Civ. c. 18. de numeris ſcribentem: *Eos infinitos eſſe, certiſſimum eſt: quoniam in quocumque numero finem faciendum putaveris, idem ipſe, non dico uno addito augeri, ſed quamlibet ſit magnus, & quamlibet ingentem multitudinem continens in ipſa ratione, atque ſcientia numerorum, non ſolum duplicari, ſed etiam multiplicari poteſt* &c.

(4) §. 269.

(5) Id magis urget, ſi per ideas innatas Carteſius intelligat facultatem cogitandi, ut intelligere videtur, cum ſcribit in not. ad art. 12. program. Belgici: „ Numquam ſcripſi, vel judicavi, mentem indigere „ ideis innatis, quæ ſint aliquid diverſum ab ejus facultate cogitandi. „ Quod iſtæ ideæ ſint actuales, vel quod ſint ſpecies, neſcio quæ, „ a cogitandi facultate diverſæ, nec umquam ſcripſi, nec cogitavi „. Cum enim facultas cogitandi non ſit ex Carteſio aliquid diſtinctum ab anima, oporteret, animam eſſe in ſeipſa infinitam, ut potens eſſet in-tel-

rorum a nobis cognoſci per unam ideam generalem. Cum enim mens noſtra ſit infima in ordine intellectivo, nequit per unam ideam generalem diſtincte cognoſcere ſpecies peculiares (1).

341. Accedit, quod illi qui aliquo ſenſu ſunt deſtituti, omni quoque deſtituuntur ſcientia illarum rerum, quæ per eum ſenſum percipiuntur (2): quod non contingeret, ſi ideæ re-

---

telligere ſpecies numerorum in infinitum. Sed vide, quam conſtans ſibi fuerit Carteſius, & quantus philoſophus; nam ſtatim ſubdit ibidem: „ Sed cum adverterem, quaſdam in me eſſe cogitationes, quæ non „ ab objectis externis, nec a voluntatis meæ determinatione procede- „ bant, ſed a ſola facultate cogitandi, quæ in me eſt, ut ideas, ſive „ notiones, quæ ſunt iſtarum cogitationum formæ, ab aliis adventitiis, „ aut factitiis diſtinguerem, illas innatas vocavi „. Carteſius igitur affirmat, ideas innatas *non eſſe quid diverſum a facultate cogitandi*, & nihilominus *procedere a facultate cogitandi*, & *eſſe cogitationum formas*. Hæc autem aperte invicem pugnant; nam ſi ideæ innatæ, procedunt a facultate cogitandi, quomodo non ſunt quid diverſum a facultate cogitandi? anne facultas cogitandi poterit a ſeipſa procedere? Si autem ideæ innatæ procedunt a facultate cogitandi, igitur innatæ non ſunt; quod enim eſt innatum cum facultate cogitandi, ab ipſa non procedit; nam quod procedit ut effectus, poſterius eſt eo a quo procedit, adeoque non eſt cum illo innatum. Præterea ſi ideæ innatæ ſunt formæ cogitationum, jam non ſunt ipſæ cogitationes, multoque minus facultas ipſa cogitandi: nam quod format, diſtinguitur ab eo quod formatur, ut anima quæ eſt forma corporis, diſtinguitur a corpore, cujus eſt forma. Inſuper quæri poteſt, an ideæ adventitiæ, & factitiæ ſint formæ cogitationum, quod videtur ab Carteſio negari non poſſe. Quæ eſt enim forma cogitationis meæ, dum Solem concipio, niſi idea Solis, quæ per Carteſium adventitia eſt? Igitur male diſtinguit Carteſius ideas innatas ab adventitiis, & factitiis, ex eo quod innatæ ſunt cogitationum formæ. Rurſus ſi idea innata, v. g. Dei, eſſet facultas cogitandi de Deo, etiam ideæ aliarum rerum eſſent facultas cogitandi de illis; facultas autem cogitandi una eſt, ad quaſcumque res adhibeatur. Igitur una tantum eſſet idea omnium rerum, & nugatoria eſſet diſtinctio idearum in innatas, adventitias, & factitias. Vide Huetium Cenſ. Phil. Carteſ. c. 3. §. 9.

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 85. a. 3. & 2. con. Gent. c. 49.

(2) Sic cæcus a nativitate nullam habere poteſt ideam coloris. Sic ſurdus a nativitate nullam habere poteſt ideam ſonorum, atque adeo vocum; quo fit ut ſurdi a nativitate ſint etiam muti. Hinc S. Thomas de ſenſu, & ſenſ. lect. 2. „ Omnis, *inquit*, ſurdus a nativitate ex neceſſitate „ mutus eſt. Non enim poteſt addiſcere formare ſermones ſignificativos, qui ſignificant ad placitum. Unde ſic ſe habet ad locutionem „ totius humani generis, ſicut ille qui numquam audivit aliquam lin- „ guam ad imaginandum illam „.

rerum eſſent nobiſcum creatæ (1).

342. Ad hæc, per adverſarios poteſt mens ſibi formare ideas adventitias (2) rerum ſenſibilium occaſione impreſſionum quæ fiunt in ſenſibus. Ergo multo magis poterit ſibi formare ideas rerum inſenſibilium occaſione idearum rerum ſenſibilium, quas jam formavit; major enim proportio eſt inter ideas rerum ſenſibilium ab anima formatas, & ipſam animam, quam inter animam, & impreſſiones ſenſuum; hæ ſiquidem ſunt corporeæ. illæ autem incorporeæ.

343. Prob. 2. p. ratione S. Thomæ (3), quæ priorem etiam partem confirmat. Si Deus in nobis produceret ideas, cum illis indigemus, aſſignari non poſſet ratio ſufficiens unionis animæ cum corpore: nam anima intellectiva non uni-

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 84. a. 3. Carteſius autem in reſponſ. ad quintas object. pag. 64. hujus rationis vi preſſus a Gaſſendo, nihil habens quod reſponderet, ait: „ Qui ſcis nullam eſſe ideam coloris in cæco „ nato? cum interdum in nobis, etſi claudamus oculos, nihilominus ſenſus lucis, & coloris excitentur „. Cui non hæc ſtomachum moveant? Satis eſt quempiam cæcum natum interrogare, qui ingenue fatebitur, nullam ſibi ineſſe coloris ideam. Quod autem in nobis clauſis oculis excitetur ſenſus lucis, & coloris, id ſi de ſenſu viſus intelligatur, contradictorium eſt; videremus enim ſimul, & non videremus. Si autem accipiatur de imaginatione lucis, & coloris, verum eſt; attamen præceſſit viſio, quæ in cæco nato præcedere numquam potuit.

(2) Carteſius ſibimet contradicit; nam poſtquam ideas adventitias admiſit, hauſtas ſcilicet ex ſenſibus, tandem negat illas dari, nec alias agnoſcit præter innatas. Sic enim ſcribit in Notis ad articul. 12. Program. Belgici p. 185. „ Nihil ab objectis externis ad mentem no- „ ſtram per organa ſenſuum accedit præter motus quoſdam corporeos (explicare debuiſſet, quomodo hi motus ad mentem accedant, quod tamen non fecit) „ ſed ne quidem ipſi motus, nec figuræ ex iis or- „ tæ, a nobis concipiuntur, quales in organis ſenſuum fiunt, ut fuſe „ in Dioptrica explicui; unde ſequitur, ipſas motuum, & figurarum „ ideas eſſe nobis innatas „. Si nihil præter motus quoſdam pervenit ad animam ab objectis externis; ideæ autem eorumdem motuum ſunt innatæ; nulla igitur eſt idea adventitia accepta ex ſenſibus, neque proinde ulla eſt idea factitia, quæ coaleſcit ex ideis adventitiis. Ludit ergo Carteſius, cum ideas dividit in adventitias, factitias, & innatas. Quid eſt autem, quod *ibidem* agens Carteſius de ideis rerum extra nos poſitarum, ait, mentem occaſione ſenſuum determinari ad illas *efformandas*? Nam ſi tales ideæ a mente efformantur, procul dubio non ſunt innatæ.

(3) 1. p. q. 84. a. 4.

tur corpori propter corpus (1), alioquin forma eſſet propter materiam, & motor propter mobile: quod eſſe non poteſt; numquam enim perfectius eſt propter imperfectum, ſed econtra, ut ordo in rebus conſiſtat. Unitur ergo anima intellectiva corpori, non propter corpus, ſed propter ſeipſam. Non autem ſic unitur, ut ſit; quandoquidem eſſe animæ intellectivæ non pendet a corpore, alioquin corporea foret. Unitur ergo corpori, ut operetur, nulla enim alia hujus unionis aſſignari ratio poteſt (2). Atqui operatio propria animæ intellectivæ eſt intellectio. Corpori ergo anima unitur, ut intelligat. Sed neceſſe non haberet uniri corpori ad intelligendum, ſi Deus in ipſa produceret ideas, cum illis indigeret, multoque minus ſi ab initio produxiſſet cum ea omnium rerum ideas. Ergo anima intellectiva fruſtra uniretur corpori (3).

344. Ad primum diſt. min. ideæ rerum univerſalium a ſenſibus proficiſci non poſſunt immediate, concedo, mediate, nego. Quì fieri poſſit, ut ideæ univerſalium a ſenſibus proficiſcantur, facile intelligitur (4). Etenim in rebus ſingularibus

---

(1) „ Infra te (inquit S. Auguſtinus ſerm. de utilit. jejunii) eſt caro „ tua, ſupra te eſt Deus tuus; cum vis ut ſerviat tibi caro tua, admoneris quomodo te oporteat ſervire Deo tuo „.

(2) Damnata eſt enim ab Eccleſia ſententia Origenis adfirmantis, animas intellectivas relegari in corpus tamquam in carcerem ob leviores culpas in cælo contractas. Qua de re conſule S. Thom. Opuſc. 15. c. 12. S. Epiphanium Epiſt. quæ eſt 60. inter Epiſt. Hieronymi, ipſumque S. Hieronymum Epiſt. 59. & S. Auguſtinum l. 11. de Civ. c. 23. & hæreſi 43. ubi ſententiam Origenis vaniſſimam impietatem appellat.

(3) Quod ſi dicatur, ſenſus eſſe cauſſas excitantes mentem ad ea conſideranda, quorum ideas Deus in mente producit, nec etiam aſſignatur ratio ſufficiens unionis. Excitatio enim illa eſſet ad tollendum impedimentum ob unionem animæ cum corpore, adeoque animam ſupponeret unitam corpori. Remaneret ergo aſſignanda ratio unionis animæ cum corpore. *Mortalis natura*, inquit Lactantius l. 3. Inſtit. c. 3., *non capit ſcientiam, niſi quæ veniat extrinſecus. Idcirco enim oculos, & aures, & ceteros ſenſus patefecit in corpore divina ſolertia, ut per eos aditus ſcientiæ permanaret ad mentem*.

(4) Carteſius ipſe 1. p. Princip. §. 59. explicans, quomodo fiant univerſalia. *Fiunt hæc univerſalia*, inquit, *ex eo tantum, quod una, & eadem idea utamur ad omnia individua, quæ inter ſe ſimilia ſunt, cogitanda ... Ita cum videmus duos lapides, nec ad ipſorum naturam, ſed ad hoc tantum quod duo ſunt attendimus, formamus ideam ejus numeri, quem vocamus binarium ... Eodemque modo cum ſpectamus*

bus, quæ ſub ſenſibus cadunt, quædam ſunt, in quibus ſingularia conveniunt, quædam in quibus differunt. Singuli homines in eo conveniunt, quod quiſque ſentit, & ratione pollet. Differunt, quia non idem corpus, non eamdem figuram, colorem &c. habent. Si hæc in quibus ſinguli differunt, ſecernantur, reliquum erit id, in quo ſinguli conveniunt, hoc eſt, eſſentia, ſive natura. Hæc autem eſt univerſalis, cum ſit una communis pluribus. Itaque & ideæ univerſalium a ſenſibus proficiſcuntur (1). Numquam enim mens ſecreviſſet id in quo ſinguli homines conveniunt, ab eo in quo ſinguli differunt, niſi ſingulares homines attigiſſet: illos autem per ſenſus attigit. Similiter explicanda ſunt verba S. Auguſtini, qui ſi rerum abſtractarum notitias, nullo modo proficiſci a ſenſibus exiſtimaſſet, nequaquam ſcripſiſſet (2), *mentem corporearum rerum notitias* (quæ utique abſtractæ ſunt) *per ſenſus corporis colligere*.

345. Ad ſecundum eodem modo diſt. ant. Cum enim veritas nihil ſit aliud, quam cònformitas rei cum ratione; *veritatem intelligimus*, inquit S. Thomas (3), *ex conſideratione rei, circa quam veritatem ſpeculamur*. Ideæ autem rerum etiam univerſalium a ſenſibus ſunt acceptæ, ut dictum eſt (4). Itaque & idea veritatis a ſenſibus quodammodo proficiſcitur (5). Idem dicen-

---

ctamus figuram tribus lineis comprehenſam, quandam ejus ideam formamus, quam vocamus ideam trianguli; & eodem poſtea ut univerſali utimur ad omnes alias figuras tribus lineis comprehenſas animo noſtro exhibendas. Hæc autem quiſque videt, quam ſint conſentanea iis quæ ipſe Carteſius docet, ſtatuens, ideas figurarum eſſe innatas. Vide not. 2. pag. 209.

(2) *Animus* (inquit Huetius Cenſ. Phil. Carteſ. c. 3. §. 9.) *in rebus multis idem quippiam animadvertens, excerpit illud e multis, in quibus fuerat diſperſum, & in unum colligit, atque inde ideam univerſalem conflat. Velut in Petro, & Joanne, aliiſque hominibus ſingulis deprehendens, eos eſſe animalia ratione prædita, jam neque Petrum, neque Joannem, neque ullum ſingularem hominem ſpectans, educit illud, & componit in unum, quod multiplex fuerat, ac generalem illam & univerſalem conflat, & confingit ideam, ſibique commendat, omnem hominem eſſe animal rationale*.

(2) L. 6. de Trin. c. 3.

(3) 1. p. q. 84. a. 7.

(4) §. 344.

(5) „ Non alia eſt idea veritatis (ait Gaſſendus Dubit. 2. in 3. Cart. Me-

dicendum de bonitate, quæ eſt conformitas rei cum voluntate.

346. Similiter cognoſcimus ſapientiam, juſtitiam, ceteraſque virtutes cum intellectuales, tum morales; habitus enim, ut alibi oſtendemus, accipiunt ſpeciem ab actibus, & objectis, & per ea cognoſcuntur: objecta autem a ſenſibus pendent (1). Verba autem S. Auguſtini intelligenda ſunt de ſapientia, & juſtitia in ſeipſis, quæ cum ſint ſpirituales habitus, per ſenſus immediate tranſire non poſſunt (2).

347. Idem eſto judicium de potentiis animæ ſpiritualibus, quæ cognoſcuntur per proprios actus, qui pendent ab objectis. Eodem modo cognoſcimus animæ operationes. Ut enim cognoſcam me cognoſcere, opus eſt actu reflexo: is autem ſupponit actum directum: actus autem directus eſt circa objectum: objectum vero per ſenſus tranſiit modo explicato; igi-

---

Medit.) „quam idea rei quatenus rei conformis eſt, ſeu quatenus ipſam re-„præſentat cujuſmodi eſt; adeo proinde, ut ſi idea rei non innata, ſed „adventitia ſit, idea quoque veritatis adventitia ſit, non innata.

(1) Non ideo tamen aſſentimur Joanni Clerico adſerenti Pneumatol. ſect. 1. c. 5. §. 23. *ideas virtutis, & vitii non eſſe innatas, quod exemplis, & inſtitutione eas a parentibus, magiſtris, iiſque quibuſcum vivimus, habeamus*. Etſi enim exempla, & inſtitutio plurimum ad virtutes morales cognoſcendas, comparandaſque conferunt; nihilominus non ex iis dumtaxat fontibus earum ideæ profluunt; alioquin ſi homo eſſet, qui nec aliorum exempla virtutis vidiſſet, neque inſtitutus umquam fuiſſet a quopiam; is nullam moralis virtutis, ac vitii ideam haberet, adeoque nec ullam ideam legis naturalis; quare nec facere poſſet ea quæ legis naturæ ſunt, neque contra illam peccare, neque Apoſtolus Rom. 2. v. 14. ſq. ſcripſiſſet: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis* &c. Dicimus ergo, ideas virtutum, & vitiorum acquiri per ſenſus, quatenus objecta eorum per ſenſus acquiruntur; v. g. objectum juſtitiæ eſt *juſtum* quod ponitur, cum unicuique redditur quod ſuum eſt: reddere autem unicuique quod ſuum eſt, actio exterior eſt, quæ in ſenſus cadit: lumine autem rationis ſignato ſuper nos cognoſcimus, hanc actionem eſſe conformem legi Dei æternæ; adeoque cognoſcimus etiam debere eſſe aliquam virtutem quæ ad hanc actionem peragendam inclinet, & ſic acquirimus ideam juſtitiæ. Sufficit ergo lumen naturale rationis ad acquirendas ideas virtutum moralium, etiamſi nulla ſint exempla, nullaque externa inſtitutio. Vide S. Thom. 1. 2. q. 94. a. 3. ſq.

(2) Quod ſapientia acquiri poſſit per ſenſus, idem S. Auguſtinus affirmat l. 2. de Gen. ad litt. c. 8. n. 17. ſcribens: *Neque ſicut nos ad percipiendam ſapientiam proficiebant Angeli, ut inviſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpicerent*.

igitur & operationes animæ ſin immediate, mediate tamen cognoſcuntur per ſenſus (1). Pari modo animam cognoſcimus per proprium actum (2): actus vero animæ ab objecto dependet.

348. Ad tertium diſt. ant. menti inſunt principia naturaliter nota, quoad ad lumen rationis, quo ſtatim cognoſcitur eorum veritas, conc. quoad determinationem ſpecierum, nego. Principia tam ſpeculativa, quam practica, partim cum anima creata ſunt, ſcilicet, quantum ad lumen rationis, quo ſtatim cognoſcimus veritates manifeſtas; partim a ſenſibus proficiſcuntur, nempe, quantum ad determinationem idearum. Cum enim principia exponantur per propoſitiones; hæ autem conſtent tribus ſaltem ideis, nimirum, ſubjecti, prædicati, & copulæ; evidens eſt, ut Lockius animadvertit (3), nulla eſſe principia innata, ſi nullæ ſunt ideæ innatæ, ut eſt probatum, nullas eſſe (4).

349. Ad quartum reſpondet S. Thomas (5): *Corpus requiritur ad actionem intellectus non ſicut organum, quo talis actio exerceatur, ſed ratione objecti; phantaſma enim comparatur ad intellectum, ſicut color ad viſum. Sic autem indigere corpore, non removet, intellectum eſſe ſubſiſtentem; alioquin animal*

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 87. a. 3.

(2) Ut S. Thomas advertit q. cit. a. 1. dupliciter anima poteſt ſe cognoſcere per actum ſuum, uno modo *particulariter*, cum ſcilicet quis *percipit ſe habere animam intellectivam ex hoc quod percipit ſe intelligere. Alio modo in univerſali, ſecundum quod naturam humanæ mentis ex actu intellectus conſideramus*. Addit porro, *judicium, & efficaciam hujus cognitionis, per quam naturam animæ cognoſcimus, competere nobis ſecundum derivationem luminis intellectus noſtri a veritate divina, in qua rationes omnium rerum continentur*. Differunt tamen prædicti modi cognoſcendi animam, quia ad priorem *ſufficit ipſa præſentia animæ, quæ eſt principium actus, ex quo mens percipit ſeipſam; & ideo dicitur ſe cognoſcere per ſuam præſentiam. Sed ad ſecundam cognitionem de mente habendam non ſufficit ejus præſentia, ſed requiritur diligens, & ſubtilis inquiſitio*.

(3) De intell. hum. l. 1. c. 3.

(4) Idipſum docet S. Thomas 1. 2. q. 51. a. 1. „ Ex ipſa natura animæ intellectualis convenit homini, quod ſtatim cognito, quid eſt totum, & quid eſt pars, cognoſcat, quod omne totum eſt majus ſua parte: & ſimile eſt in ceteris. Sed quid ſit totum, & quid ſit pars, cognoſcere non poteſt, niſi per ſpecies intelligibiles a phantaſmatibus acceptas „.

(5) 1. p. q. 75. a. 2. ad 3.

mal non eſſet aliquid ſubſiſtens , cum indigeat exterioribus ſenſibilibus ad ſentiendum .

ARTICULUS VI.

Utrum idea Dei ſit nobiſcum creata .

350. EX hactenus dictis conſtare jam ſatis poſſet , ideam Dei non eſſe nobis innatam . Verum quia Carteſius (1) arbitratur , tam ſplendide , tamque inſigniter ab unoquoque deprehendi in ſeipſo ideam cujuſdam rei infinitæ , ſummeque perfectæ , ut inde queat demonſtrari exiſtentia idearum innatarum ; abs re non erit , de illa ſpeciatim agere .

351. Videtur autem eſse innata idea Dei , I. quia idea entis ſumme perfecti , ut eſt Deus , oriri non poteſt a rebus imperfectis , cujuſmodi ſunt res extra Deum (2) . Ergo .

352. II. Ex ſola viſione colorum non poſsumus devenire in notitiam ſonorum . Ergo multo minus ex rebus finitis cognoſcere poſsumus Deum infinitum (3) .

353. III Realitas objectiva ideæ Dei requirit aliquam cauſsam , in qua contineatur non ſolum objective , ſed etiam formaliter , vel eminenter . Sed hæc realitas in nobis nullo modo continetur , alioquin eſset in nobis infinita perfectio , quæ in illa realitate relucet . Non poteſt ergo eſse a nobis , ſed requirit Deum pro cauſsa (4) .

354. IV. Idea Dei eſt omnibus communis , & perpetua . Sed talis non eſset , ſi ab hominibus fieret ; eſset enim diverſa pro hominum diverſitate . Eſt igitur innata (5) . Quare Tertullianus (6) notitiam Dei vocat *animæ a primordio dotem* , & S. Hieronymus (7) ait , illam *natura omnibus ineſſe* .

355. V. Tantum abeſt , ut ex rebus creatis Deum cognoſcamus , quin res creatas cognoſcere minime poſsemus , niſi præ-

(1) Medit. 3.
(2) Ibid.
(3) Carteſ. in reſponſ. ad ſecundas object.
(4) Carteſ. in reſponſ. ad 2. object. more geometr. diſpoſitis prop. 2.
(5) Idem in reſponſ. ad 2. object.
(6) L. 1. con. Marc. c. 10.
(7) In c. 1. epiſt. ad Galat.

præcederet in nobis idea Entis ſumme perfecti. Nam rês creatæ, ſunt aliæ magis, aliæ minus perfectæ: magis autem, & minus perfecta dicuntur ea quæ diverſimode appropinquant illi quod eſt maxime tale, ut docet S. Thomas (1). Quapropter S. Auguſtinus (2) ait: *Unde qualiſcumque in corporibus appeteretur æqualitas, aut unde convinceretur longe plurimum differre a perfecta, niſi ea quæ perfecta eſt, mente videretur* (3)?

Propoſitio. *Idea Dei, quam in hac vita habemus, non eſt nobiſcum creata, ſed a rebus ſenſibilibus accepta.*

356. PRob. 1. ex Sacris Litteris. Sap. 13. reprehenduntur impii homines, in quibus *non ſubeſt ſcientia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui eſt*. Illis autem non eſſe ignoſcendum dicitur, non quia ad ideam innatam Dei animum non adverterunt, ſed quia *ſi tantum potuerunt ſcire, ut poſſent æſtimare ſæculum: quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?* Igitur cognitio Dei non ex ſola ejus naturæ conſideratione (4), neque ex ſola ejus idea quæ in nobis ſit (5), neque ex noſtra tantum exiſtentia (6) haberi poteſt, ſed maxime ex rebus viſibilibus.

357. Prob. 2. ex Patribus, & Philoſophis. Immenſus forem, ſi ſingulos commemorare vellem. Ex Philoſophis videri poſ-

(1) 1. p. q. 2. a. 3.

(2) L. de vera Relig. c. 30.

(3) Carteſ. Medit. 3. & Malebr. de inquiſ. ver. p. 2. c. 6.

(4) Carteſ. in Reſponſ. ad 2. object. prop. 1. ſcribit: *Dei exiſtentiam ex SOLA ejus naturæ conſideratione cognoſci*.

(5) Idem Carteſius ibid. prop. 2. ſtatuit: *Dei exiſtentiam ex eo SOLO, quod ejus idea ſit in nobis, a poſteriori demonſtrari*. Quaſi exiſtentia Dei demonſtrari poſſit a priori ex ejus naturæ conſideratione: Quod tamen Patres communiter negant. Vide Nazianzenum Orat. 34. & 42. Baſilium l. 1. con. Eunom. Nyſſenum Orat. 32. con. Eunom. & Chryſoſtomum Hom. 2. de incomprehenſibili Dei natura.

(6) Sic Carteſius ib. prop. 3. probat Dei exiſtentiam *etiam ex eo quod nos ipſi habentes ejus ideam exiſtamus*.

poſsunt Sextus Empyricus (1), Epictetus (2), Aſclepius (3), Dio Chryſoſtomus (4), Plotinus (5), Plutarchus (6). Ex Patribus idipſum docent Athenagoras (7), Theophilus Antiochenus (8), Chryſoſtomus (9), Baſilius (10), Nazianzenus

---

(1) L. 8. adv. Mathemat. „ Qui primi, *inquit*, cælum intuiti ſunt, „ ac ſolem contemplati ab ortu in occaſum curſum ſuum velut in ſtadio „ conficientem: ſtellarum vero quaſdam velut ordine procedentes cho- „ reas, pulcherrimæ hujus ordinationis artificem inquiſierunt; cum eam „ minime fortuito evenire conjicerent, ſed a præſtantiſſima quadam, „ incorruptaque natura, quæ quidem Deus eſt „.

(2) Apud Arrianum l. 1. c. 6. „ Ex apparatu ipſo operum ſolerti, & ar- „ tificioſo pronunciare ſolemus, effectorem eſſe artificem aliquem, nec te- „ mere, & caſu eveniſſe iſta. Ergo horum quidvis ſuum nobis declarat ar- „ tificem; adſpectabilia vero illa in mundo corpora, inſpectiones etiam, „ & oculis undique lumen offuſum, Opificem ſuum non teſtabuntur „?

(3) In 1. Metaph. „ Cum in cælum oculos ſuſtuliſſent (homines) & or- „ dinem qui illic eſt, & inexplicabilem pulchritudinem contemplati „ eſſent, ad Conditoris intelligentiam pervenerunt „.

(4) Orat. 12. „ Quomodo ignorantes manere poterant, nullamque ha- „ bere opinionem de eo qui ipſos & ſeminaſſet, & plantaſſet, ſervaret- „ que, & enutriret, undique impleti Divina natura, perque viſum, „ perque auditum, perque univerſos plane ſenſus „?

(5) Ennead. 6. l. 7. c. 35. ubi cognitionem divinorum operum ordiniſque inferiorum ad ſuperiora, ſcalam eſſe dicit, per quam aſcendimus ad Deum.

(6) Qui l. de tranquillitate animi, mundum vocat templum quoddam, in quo divinæ laudes concinantur. Vide etiam Laërtium in vita Zenonis l. 7. & Tullium in lib. de nat. Deor. & l. 1. Tuſcul.

(7) Legat. pro Chriſt. ubi mundum appellat *muſicum Dei organum*.

(8) L. 1. ad Autolycum n. 5. „ Rex terrenus, *inquit*, exiſtere creditur, „ quamvis ab omnibus non videatur: ſed ex legibus ſuis, & edictis, „ & poteſtatibus, & copiis, & imaginibus cognoſcitur: Deum autem „ non vis intelligere ex ejus operibus, & poteſtatibus „?

(9) Hom. 3. in epiſt. ad Rom. „ Undenam liquet, quod ipſis (genti- „ libus) indidit Deus ſui cognitionem, o Paule? Propterea quod, inquit, „ quod de eo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in illis. Hoc ipſum vero „ ſententia eſt, non demonſtratio. Tu porro mihi adſtruito, probato, „ ac declarato, quod cognitio de Deo illis manifeſta fuerit „ (Intelligat Carteſius, demonſtrationem exiſtentiæ Dei hic ab Chryſoſtomo quæri, audiatque, quænam illa ſit) „ Undenam igitur manifeſta erat „? (Carteſius reſponderet, ex idea innata Entis ſumme perfecti. At non ita reſpondit Chryſoſtomus) „ Vocem, *inquit*, a ſupernis immiſit illis Deus? Ne- „ quaquam. Sed quod illos voce validius illicere poterat, id fecit, „ mundi creatione in medium propoſita, ut poſſit ſapiens, rudis, Scytha, „ barbarus, ex ipſo adſpectu eorum quæ oculis ſubjecta ſunt, pulchri- „ tudinem edoctus, ad Deum conſcendere „.

(10) Hom. 11. in Hexaëm.

nus (1) , Nyſsènus (2) , Auguſtinus (3) . Quid ad hæc Carteſius? Reſpondebitne , ſe plus illis vidiſse (4) ? Nam illorum nemo , ut probaret Dei exiſtentiam , ad innatam ejus ideam confugit .

358. Impugnatur modo opinio Carteſii ex ejus principiis . Idcirco Carteſius ſtatuit , ideam Dei eſse innatam , quia cum ſit idea Entis infiniti oriri non poteſt neque a nobis , qui finiti ſumus , neque a rebus exterioribus , quæ etiam ſunt finitæ (5) . Quæro autem , an idea innata Entis infiniti ſit finita , vel infinita ? Infinita eſse non poteſt ; nam Carteſius ponit illam menti *impreſſam* (6) : repugnat autem , rem infinitam eſse impreſsam menti finitæ . Itaque idea Dei innata , ſi daretur , eſset finita . Nulla eſt igitur ratio Carteſii , quare illa debeat eſse innata : nam idea finita proficiſci poteſt a rebus finitis (7) . Si au-

---

(1) Orat. 34.

(2) Dial. de Anima .

(3) In Pſal. 73. ita atheos perſtringit : „ Unde ſcio, quia vivis , cujus „ animam non video ? Unde ſcio ? Reſpondebis , quia loquor , quia ambu- „ lo , quia operor . Stulte ex operibus corporis agnoſco viventem , ex ope- „ ribus creaturæ non potes agnoſcere Creatorem „ ?

(4) Nam in epiſt. ad Facultatem Pariſ. præmiſſa Carteſii meditationibus , Carteſius ipſe aſſerere non dubitat , rationes quibus utitur ad probandam Dei exiſtentiam , *tales eſſe* , *ut non putet* , *ullam viam humano ingenio patere* , *per quam meliores inveniri umquam poſſint* . Et in Præfat. ad eaſdem Medit. ait : ſe *viam ſequi parum tritam* , *atque ab uſu communi remotam* .

(5) Medit. 3.

(6) Ait enim ibid. Deum *me creando ideam illam mihi indidiſſe* , *ut eſſet tamquam nota artificis operi ſuo impreſſa* .

(7) Nec valet Carteſii effugium , ideam nempe illam eſſe *ſubjective* finitam , *objective* infinitam . Nam I. negamus , ens *ſubjective* finitum poſſe poſitive repræſentare ens infinitum ; nulla eſt enim proportio inter finitum , & infinitum . (Vide S. Thom. 1. p. q. 12. a. 2.) II. Si idea innata *ſubjective* finita poſſet repræſentare Deum infinitum ; cur non item poſſent res creatæ ? III. *Realitas objectiva* , quam Carteſius comminiſcitur in idea innata Dei , vel eſſet realitas ipſius Dei , vel eſſet realitas intrinſeca ideæ innatæ Dei . Si eſſet realitas ipſius Dei , explicandum foret , quomodo hæc realitas infinita eſſet in idea finita ; ſi enim nullo modo in idea eſſet , nullo modo idea repræſentaret . Si autem eſſet intrinſeca ideæ Dei innatæ , ut Carteſius videtur fateri , cum ſcribit Medit. 3. de eadem idea : *plus profecto realitatis objectivæ IN SE habet* , *quam illæ* , *per quas finitæ ſubſtantiæ exhibentur* ; realitas ipſa *objectiva* finita eſſet ; nam quidquid eſt intrinſecum ſubjecto finito , finitum eſt . IV. Cum ideam dico , ſignifico formam quæ repræſentat ; igitur realitas *objectiva* , ſeu ipſa repræſentatio objecti , non eſt aliquid diſtinctum ab ipſa idea ; adeoque ſi idea finita eſt , & realitas

autem idea Dei innata finita eſt, explicandum remanet Carteſio, quomodo per eam cognoſcatur Ens infinitum. Sane plus diſtat finitum ab infinito, quam corpus a mente. Sed per ideam corporis cognoſci mens non poteſt, ut Carteſius docet. Ergo multo minus per ideam finitam etiam innatam Deus infini-

---

litas *objectiva* finita erit. V. Ipſe Carteſius explicans, quid ſit eſſe *objective* in intellectu, in reſponſione ad ſecundas object. ait, id ſignificare, *in intellectu eo modo eſſe, quo ſolent ejus objecta, adeo ut idea ſolis ſit ſol ipſe in intellectu exiſtens, non quidem formaliter, ut in cælo, ſed objective, hoc eſt eo modo quo objecta in intellectu eſſe ſolent, qui ſane eſſendi modus longe imperfectior eſt, quam ille quo res extra intellectum exiſtunt, ſed non idcirco plane nihil eſt*. Igitur ex Carteſio realitas *objectiva* ideæ Dei erit modus quidam eſſendi ipſius Dei in intellectu, ſed longe imperfectior, quam ille quo Deus eſt extra intellectum. Deus autem in ſeipſo extra intellectum eſt infinitus. Modus igitur quo Deus erit *objective* in intellectu per ideam, etiamſi hæc ſit innata, erit finitus; adeoque realitas objectiva ideæ Dei finita erit. Quod ſi hæc realitas finita eſt, jam nihil concludit argumentum Carteſii Medit. 3. „ Non eſſet idea ſubſtantiæ infinitæ, „ cum ſim finitus, niſi ab aliqua ſubſtantia quæ revera eſt infinita; „ procederet „. Quod enim eſt finitum, poteſt procedere a cauſa finita. Falſum quoque eſt, quod ibid. addit „ideam Dei eſſe maxime, „ claram, & diſtinctam, & totum in ea contineri quidquid perfectio- „ nem aliquam importat „. Nam quomodo ens infinitum poterit clare, & diſtincte cognoſci per ideam finitam? quomodo in ente finito contineri poterit quidquid perfectionem aliquam importat? VI. Carteſius in reſponſ. ad ſecund. object. defin. 3. ait: „Per realitatem objecti- „ vam intelligo entitatem rei repræſentatæ per ideam, quatenus eſt „ idea „. Igitur realitas objectiva ideæ Dei erit entitas ipſius Dei repræſentati per ideam Dei, quatenus eſt idea Dei. Jam vero ſi hæc realitas eſt ipſa entitas Dei, qua ratione dici poteſt, ideam Dei requirere Deum pro cauſa, ut Carteſius ſtatuit ibid. prop. 2.? Anne Deus erit cauſa ſuæmet entitatis? VII. Hæc idea repræſentans entitatem Dei, vel eſſet ipſe Deus, vel aliquid diſtinctum a Deo. Si eſſet ipſe Deus, jam cognoſceremus Deum in ipſo Deo, nec ulla eſſet idea innata Dei; nequit enim dici, Deum ſub ratione ideæ eſſe menti innatum. Si autem eſſet aliquid diſtinctum a Deo, jam eſſet finitum; nihil enim præter Deum eſt infinitum. Denique realitas illa *objectiva* ideæ innatæ vel eſſet ad repræſentandum, quod Deus ſit, vel quid Deus ſit. Inutilis autem foret ad repræſentandum, quod Deus ſit; nam ad cognoſcendam Dei exiſtentiam ſufficiunt res creatæ, quæ cum ſint effectus Dei, evidenter demonſtrant Deum eſſe. Fieri autem non poteſt, ut lumine naturali cognoſcamus quid ſit Deus, ut S. Thomas demonſtrat 1. p. q. 12. a. 2. & habetur in Clement. *Ad noſtrum*, de Hæreticis, ubi damnatur error Beguardorum, *quod anima non indiget lumine gloriæ, ipſam elevante ad Deum videndum*.

finitus. Itaque ex ipſis principiis Carteſii deſtruitur ejus opinio de idea innata Entis infiniti (1).

359. Si autem quæras, quomodo mens cum corpore conjuncta formet ſibi ideam Dei, reſpondemus cum S. Thoma (2), *nos cognoſcere Deum in via per ſimilitudinem ejus in Creaturis reſultantem, ſecundum illud Rom. 1. Invisibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: unde & dicimur Deum videre in ſpeculo* (3). Dei igitur ideam formamus nobis

(1) Quod S. Auguſtinus ſcribit l. de mor. Eccl. Cath. c. 7. n. 11, „ Ubi „ ad Divina perventum eſt, avertit ſeſe (ratio): intueri non poteſt ... „ reverberatur luce veritatis, & ad familiaritatem tenebrarum ſuarum, „ non electione, ſed fatigatione convertitur. Quam hìc formidandum „ eſt, quam tremendum, ne majorem inde concipiat anima imbecilli- „ tatem „: id plane contigit Carteſio, qui cum ad Divina propius accedere tentaverit, tam fuit defatigatus, tamque ad tenebrarum ſuarum familiaritatem converſus eſt, ut magna animi imbecillitate concepta, in manifeſtas contradictiones ſit prolapſus. Nam aliquando affirmat, ideam Dei eſſe innatam, quia fieri non poteſt, niſi a Deo. Sic Medit. 3. „ Supereſt, „ ut examinem, qua ratione ideam iſtam a Deo accepi; neque enim illam „ ſenſibus hauſi ... nec etiam a me efficta eſt; nam nihil ab ea detrahe- „ re, nihil illi ſuperaddere plane poſſum; ac proinde ſupereſt, ut mihi „ ſit innata „. Aliquando aperte docet, ideam Dei non aliunde eſſe, quam a mente noſtra, a qua formatur. Ita in reſponſ. ad ſecundas object. „ Cum dicitis, in nobis ipſis ſufficiens reperiri fundamentum ad ideam „ Dei formandam, nihil a mea opinione diverſum aſſertis: ipſe enim „ expreſſe dixi ad finem tertiæ Meditationis, hanc ideam mihi eſſe inna- „ tam, ſive NON ALIUNDE, QUAM A MEIPSO MIHI ADVENIRE „. Itaque per Carteſium idea Dei a *meipſo effingi non poteſt*, quia in ipſa continetur omnis perfectio; quapropter innata eſt, & ſolum Deum agnoſcit auctorem. Rurſus per eumdem Carteſium, ideam Dei eſſe innatam nihil eſt aliud quam illam *non aliunde quam a meipſo mihi advenire*. Si a meipſo advenit, quomodo a meipſo effingi non poteſt? quomodo Deum ſolummodo auctorem habet? quomodo eſt innata? Eritne mihi innatum, quod a meipſo fit, quod mihi ipſi advenit? Si mihi advenit; igitur ante non erat. Si autem ante non erat, ego vero ipſe eram, quomodo mihi erat innatum? Quid hæc ſunt aliud, quam ſimul affirmare, & negare, ideam Dei eſſe innatam?

(2) 1. p. q. 56. a. 3.

(3) Quare non aſſentimur Lockio, qui l. 1. Eſſai concer. l' Emend. hum. c. 3. n 8. ex eo probare aggreditur, nullam eſse Dei ideam innatam, quia noviſſimis hiſce ſeculis integræ repertæ ſunt Nationes, quibus nulla inerat Dei idea. Id autem falſum omnino eſse, alibi oſtendemus. Videri poteſt Valſechius *De' Fondamenti della Religione* l. 1. c. 9. ubi hac de re erudite diſserit. Interea ſufficiat laudaſse Plutarchum, qui l. adv. Colotem ita ſcribit: „ Si terras obeas, invenire poſſis urbes „ mu-

bis per effectus; qua quidem idea non cognoſcimus quid ſit Deus; id enim eſse nullo modo poteſt, ut dictum eſt (1); ſed cognoſcimus, ut ait S. Thomas (2), *quia Deus eſt, & quod cauſſa aliorum eſt, & ab omnibus remotus* (3). Hoc igitur modo devenimus in cognitionem Dei. Principio per res ſenſibiles cognoſcimus, Deum eſse, & earum eſse cauſsam; cum enim cœperint eſse, oportet, ut ab aliqua cauſsa ſint, quæ dat omnibus eſse (4). Poſtquam vero cognovimus, Deum eſse, & omnium eſse primam Cauſsam: cum omnis perfectio, quæ continetur in effectis, eminentiori modo contineri debeat in Cauſ-

---

„ muris, litteris, regibus, domibus, opibus, numiſmate carentes, gymnaſiorum, & theatrorum neſcias: urbem templis diiſque carentem, quæ precibus, jurejurando, oraculo non utatur, non bonorum cauſsa ſacrificet, non mala ſacris avertere nitatur, nemo umquam vidit. Sed facilius urbem condi ſine ſolo poſse puto, quam opinione de diis penitus ſublata, civitatem coire, aut conſtare „. Quod Cicero confirmat l. 1. de leg. cum ſcribit: *Nulla gens eſt neque tam immanſueta, neque tam fera, quæ non, etiamſi ignoret, qualem habere Deum debeat, tamen habendum ſciat*. Cujus rationem ibid. aſſignat Tullius addens: *Ex quo efficitur illud, ut is agnoſcat Deum, qui unde ortus ſit, quaſi recordetur, ac noſcat*. Quod ſane ignorare nemo poteſt.

(1) Not. 7. pag. 218. Vide Chryſoſtomum Hom 2. de incomprehenſibili Dei natura: „ Quis, *inquit*, poſtulet argumentum, quo amentiam intelligat, & furorem eorum, qui Deum quid ſit, ſe ſcire autumant? Cæli quod quotidie cernis, naturam reddere nequis, & inviſibilis Dei ſubſtantiam ſcire indubie profiteris „? Similiter docet Nazianzenus Orat. 34. „ Quid tandem Deus natura ſua, & eſſentia ſit, nec hominum quiſquam umquam invenit, nec invenire poteſt „.

(2) 3. con. Gentes c. 49.

(3) Egregie id explicat S. Auguſtinus Tract. 23. in Joan. n. 8. ſq. „ Dicis filio tuo, verbo dicis: verbum quod ſonat, nec tu es, nec filius tuus ... Nutu oſtende quod vis ... unde nutum facis? de corpore, ſcilicet, labiis, ſuperciliis, oculis, manibus. Hæc omnia non ſunt quod animus tuus ... ſed totum quod corpore agis, infra animum tuum eſt, & infra animum filii tui; nec poteſt cognoſcere animum tuum filius tuus, niſi dederis ei ſigna de corpore ... Nunc ſi non poteſtis comprehendere quid ſit Deus, vel hoc comprehendite, quid non ſit Deus ... Non eſt Deus corpus, non terra, non cælum, non luna, non ſol, non ſtellæ, non corporalia iſta, &c.

(4) Nam ut advertit Damaſcenus l. 2. de Fide c. 3. „ Et quis hoc nobis non aſſentiatur, omnia quæ ſunt, mutabilia eſſe? ... Cum ergo mutabilia ſint, ſane etiam creata eſse oportet. Si vero creata, haud dubie, quin ab aliquo opifice ſint condita. Atqui Creatorem increatum eſse neceſsum eſt. Nam ſi ipſe quoque creatus eſt, a quodam profecto creatus erit, ſicque donec ad id, quod increatum venerimus „. Hac igitur via ex rebus ſenſibilibus in cognitionem exiſtentiæ Dei devenimus.

Cauſsa prima ; conamur, ex perfectionibus, quas videmus in rebus creatis, multis imperfectionibus admixtas, removere imperfectiones illas (1). Sic ex eo quod ſunt ſubſtantiæ corporeæ, removemus a Deo rationem corporis. Ex eo quod ſubſtantiæ creatæ ſunt mutationi obnoxiæ, removemus a Deo mutabilitatem. Ex quo illæ ſunt tempori addictæ, removemus a Deo omnem temporis differentiam (2). Dicimus autem, Deum eſse ſubſtantiam incorpoream, immutabilem, æternam. Deinde perfectiones rerum creatarum extendentes, illas Deo attribuimus, non ut ſunt in rebus ipſis creatis, imperfectionibus admixtæ, ſed ut conveniunt primæ Cauſsæ (3). Sic cognita ſa-

---

(1) Damaſcenus l. 1. de Fide c. 4. „ De Deo, *inquit*, impoſſibile eſt, „ quidnam eſsentia ſua ac natura ſit enunciare: aptiuſque eſt ex omnium „ remotione, & negatione ſermonem de eo facere ... Quæcumque au- „ tem de Deo per affirmationem dicimus, non Dei naturam, ſed quæ „ circa naturam illius ſunt, oſtendunt „.

(2) S. Auguſtinus ſer 241. al. de temp. 143. explicans Apoſtoli verba: *Quia cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificaverunt*, c. 2. ſic ſcribit: *Unde cognoſcentes? Ex his quæ fecit. Interroga pulchritudinem terræ, interroga pulchritudinem maris, interroga pulchritudinem dilatati, & diffuſi aëris, interroga pulchritudinem cæli, interroga ordinem ſiderum ... interroga animalia quæ moventur in aquis, quæ morantur in terris, quæ volitant in aëre; latentes animas, perſpicua corpora: viſibilia regenda, inviſibiles regentes: interroga iſta. Reſpondent tibi omnia: Ecce vide, pulchra ſumus. Pulchritudo eorum confeſſio eorum. Iſta pulchra mutabilia quis fecit, niſi incommutabilis pulcher? In ipſo denique homine interrogaverunt hæc duo ... corpus quod videtur, animam, quæ non videtur: & invenerunt melius eſſe illud quod non videtur, quam illud quod videtur: meliorem animam latentem, deteriorem carnem apparentem. Viderunt iſta, intuiti ſunt, diſcuſſerunt utrumque, & invenerunt utrumque mutabile in ipſo homine. Mutabile corpus per ætates, per corruptiones, per alimenta, per refectiones, per defectiones, per vitam, per mortem. Tranſierunt ad animam ... invenerunt & ipſam mutabilem; modo velle, modo nolle; modo ſcire, modo neſcire ... tranſierunt & ipſam: quæſierunt enim aliquid immutabile. Sic ergo pervenerunt ad cognoſcendum Deum qui fecit, per iſta quæ fecit.*

(3) Præclare S. Auguſtinus l. 8. de Trin. c. 3. „ Bona eſt terra altitudine montium, & temperamento collium, & planitie camporum, „ & bonum prædium amœnum ac fertile; & bona domus paribus membris diſpoſita & ampla, & lucida; & bona animalia animata corpora; & bonus aër modeſtus & ſalubris; & bonus cibus ſuavis atque aptus „ valetudini; & bona valetudo ſine doloribus, & laſſitudine ... Quid plura & plura? Bonum hoc, & bonum illud: tolle hoc & illud, & vide ipſum bonum, ſi potes: ita Deum videbis, non alio bono bonum, „ ſed bonum omnis boni ... Si ergo potueris illis detractis, per ſeipſum „ perſpicere bonum, perſpexeris Deum „.

ſapientia, juſtitia, bonitate in creaturis eo quem diximus (1) modo, illas quam maxime poſſumus, extendimus, & Deum infinite ſapientem, juſtum, bonum dicimus; profitentes, has quidem perfectiones in Deo eſſe poſitive infinitas, quia prima cauſſa, cum ſit a ſeipſa, infinitæ perfectionis eſſe debet; verum neſciri a nobis, quid in ſeipſa ſit hæc infinitas (2), nec aliter explicari, aut concipi poſſe, quam per negationem; ideoque exiſtentiæ quidem Dei habere nos claram ideam a creaturis acceptam, ſed prorſus ignorare ejus eſſentiam in ſeipſa; ejuſdem vero eſſentiæ, ut ex creaturis colligi poteſt, habere ideam obſcuram, & per remotionem dumtaxat (3).

360. Ad primum diſt. ant. Idea Entis ſumme perfecti, ut eſt in ſeipſo, proficiſci non poteſt a rebus imperfectis, conc. ut a nobis cognoſcitur lumine rationis, nego. Reſponſio patet ex dictis (4).

361. Ad ſecundum neg. conſ. Senſus enim externi, ut ſupra dictum eſt (5), feruntur in res præſentes, adeoque attingunt res in ſeipſis. Deus autem a nobis per creaturas non cognoſcitur in ſeipſo. Addimus, nullam eſse relationem inter colores, & ſonos, qua poſſimus ex coloribus cognoſcere ſonos. At res creatæ referuntur ad Deum tamquam effectus ad cauſsam; quare poſsumus ex illis cognoſcere Deum earum cauſsam (6).

362. Ad tertium neg. ſuppoſitum majoris; repugnat enim realitas objectiva ideæ finitæ ad repræſentandum Deum infinitum in ſeipſo, ut dictum eſt (7).

363. Ad quartum diſting. min. non eſſet omnibus communis, & perpetua, ſi penderet ex voluntatis arbitrio, conc. ſi ex naturali lumine rationis, nego. Quæ pendent ex naturali-bus

---

(1) §. 346.

(2) „ Quodcumque de Deo dixeris (inquit Chryſoſtomus in Pſal. 8.) „ eſt longe illa ſubſtantia inferius, & ad dimiſſionem, ad auditorumque „ captum ſe accommodans. Quid vis enim dicere, Magnus Deus? Atqui hoc „ eſt parvum, ſi de Deo dicatur. Magnum enim, quantumvis ſit magnum eſt „ finitum; ſed Deus eſt infinitus. Et hoc etiam parvum eſt, ſi de Deo dicatur. Quod enim finem non habet, ſcio; ſed quid ſit, aut ubi ſit, neſcio „.

(3) Vide S. Thom. 1. p. q. 12. a. 12.

(4) §. 359.

(5) § 237.

(6) S. Thom. 1. p. q. 2. a. 2.

(7) Not. 7. pag. 217.

bus principiis, ſunt omnibus communia (1), & perpetua: hujuſmodi eſt autem cognitio exiſtentiæ Dei ex creaturis (2); nam adeo eſt perſpicuum exiſtere primam Cauſsam ex eo quod res creatæ exiſtunt, ut nemo ratione utens negare id poſſit (3). Hac ratione cognitio exiſtentiæ Dei dicitur omnibus hominibus indita, quippe omnibus inditum eſt rationis lumen, quo facillime poſſint ex creaturis Deum cognoſcere (4).

364. Ad quintum reſpon. 1. retorquendo argumentum. Nam Carteſius ſtatuit, cogitationum noſtrarum omnium primam, omniumque veriſſimam, etiamſi mens in ceteris deciperetur, eſse illam: *Ego cogito, ego ſum* (5). Poteſt igitur eſse

---

(1) Sane Carteſius Medit. 3. ponit, non innatas, ſed adventitias eſſe ideas ſolis, ignis, fragoris; inquit enim: *Quod nunc ſtrepitum audiam, ſolem videam, ignem ſentiam, a rebus quibuſdam extra me poſitis procedere hactenus judicavi*. Contenderetne, hujuſmodi ideas eſſe diverſas pro hominum diverſitate, quia innatæ non ſunt?

(2) Cicero l. 1. de nat. Deor. „ Quid, *inquit*, poteſt eſſe tam apertum, tamque perſpicuum, cum cælum ſuſpeximus, cæleſtiaque contemplati ſumus, quam eſſe aliquod numen præſtantiſſimæ mentis, quo hæc regantur?... Quod qui dubitat, haud ſane intelligo, cur non idem, ſol ſit, aut nullus ſit, dubitare poſſit: quid enim eſt hoc illo evidentius? Quod niſi cognitum, comprehenſumque animis haberemus, non tam ſtabilis opinio permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec una cum ſeculis, ætatibuſque hominum inveterare potuiſſet... opinionum enim commenta debet dies, naturæ judicia confirmat „.

(3) Ipſe Bælius Tom. 3. Opp. par. 1. Continuat. *des Penſées diver*, §. 20. ait: „ Quilibet vel omnino rudis, atque ſtupiditate plenus perſuaſionem habet, quod effectus ſine cauſſa eſſe non poſſit .... Datur una prima cauſſa, univerſalis, æterna, quæ neceſſario exiſtit, & Deus appellari debet. In hoc omnes conſentiunt „.

(4) Ita S. Thom. q. 10. de ver. a. 12. ad 1. „ Cognitio exiſtentiæ Dei dicitur omnibus naturaliter inſerta, quia omnibus naturaliter inſertum eſt aliquid (*ſcilicet lumen rationis*), unde poteſt pervenire ad cognoſcendum Deum „.

(5) Sic enim ſcribit Medit. 2. „ Quod ego ſim, qui dubitem, qui intelligam, qui velim, tam manifeſtum eſt, ut nihil occurrat, per quod evidentius explicetur „. Si nihil evidentius occurrit, igitur ut cognoſcam, me intelligere, non oportet, ut præcedat idea Entis ſumme perfecti. Verum Carteſius paſſus memoriæ lapſum, nihilque amplius cogitans de eo quod ſcripſerat *loc. cit.* ac ſibi plane repugnans, ait Medit. 3. „ Qua ratione intelligerem, me dubitare, me cupere, hoc eſt, aliquid mihi deeſse, & me non eſse omnino perfectum, ſi nulla idea entis perfectioris in me eſſet „? Si nihil occurrit per quod evidentius explicetur, quod ego ſim, qui dubitem, qui intelligam, qui velim; quomodo intelligere non poſsum, me dubitare, me

eſse in nobis aliqua cognitio omnino certa, quin eam præcedat cognitio Entis ſumme perfecti. 2. Reſpondemus, ſatis eſse ad diſcernendum inter magis, & minus perfectum, comparare unam rem cum alia: ſic comparando hominem cum bellua,

---

me cupere, ſi nulla in me ſit idea entis perfectioris? Si autem hæc idea in me eſſe debet, ut poſſim intelligere, me dubitare, me cupere; igitur aliquid occurrit evidentius, per quod explicetur, quod ego ſim qui dubitem, qui intelligam, qui velim. Non ergo cognitio omnium prima eſt illa, *ego cogito*, *ego ſum*, ſed prima omnium erit cognitio Entis ſumme perfecti. Corruit ergo totum Carteſii ſyſtema; ipſe enim, ut præjudicia dubitando exueret, ſibi conſtituit Medit. 2. hoc primum eſse pronunciatum neceſsario verum, *ego ſum*, *ego exiſto*. Et Medit. 3. antequam demonſtret Deum exiſtere, ſupponit, ſe *non adhuc quidem ſatis ſcire*, *utrum ſit aliquis Deus*.

Ut ab his nodis ſe liberet Carteſius, in reſponſ ad ſecundas object. ait: „ Ubi dixi, nihil nos certo poſse ſcire, niſi prius, Deum exiſtere „ cognoſcamus, expreſſis verbis teſtatus ſum, me non loqui niſi de ſcien„ tia earum concluſionum, quarum memoria poteſt recurrere, cum non „ amplius attendimus ad rationes, ex quibus ipſas deduximus. Princi„ piorum enim notitia non ſolet a Dialecticis ſcientia appellari. Cum „ autem advertimus, nos eſse res cogitantes, prima quædam notio eſt, „ quæ ex nullo ſyllogiſmo concluditur „. Ubi id expreſſis verbis teſtatus ſit Carteſius, neſcimus: nam Medit. 3. ubi de hoc argumento diſserit, indefinite ait, *priorem quodammodo in me eſſe perceptionem infiniti, quam finiti, hoc eſt Dei, quam mei ipſius*. Teſtatus id tamen ſit: ipſo fatente, ſaltem principiorum notitia haberi poteſt, quin præcedat cognitio Entis ſumme perfecti. Quotus autem quiſque erit, qui permittat Carteſio, notitiam principiorum non pendere ex cognitione Entis ſumme perfecti, pendere vero ſcientiam concluſionum? Negabitne Carteſius, concluſiones contineri in principiis & ſcientiam concluſionum neceſsario ſequi ex notitia principiorum? Sed inquit, loqui ſe de ſcientia earum concluſionum, quarum memoria recurrit, cum non attendimus ad rationes, ex quibus eas deduximus. Mirum! Ecquænam ſunt rationes illæ, niſi principia? ſi autem ad principia non attendimus, quomodo habebimus ſcientiam concluſionum? nam ſcientia concluſionum in demonſtratione, ſive in earum illatione ex principiis poſita eſt. Quid autem conferet cognitio Entis ſumme perfecti ad ſcientiam concluſionum, cum non attendimus ad earum rationes, ſive principia? Scilicet, ex eo quod cognoſco, Deum eſse, ſcientiam habebo, hoc eſt, demonſtrare ſciam, angulos trianguli eſse æquales duobus rectis, etiamſi non attendam ad propoſitiones, quas Euclides tamquam principia ponit ad id demonſtrandum. Ita Carteſius deſipuit. Nos autem cum S. Thoma q. 22. de ver. a. 2. ad 1. etſi negemus, notitiam Dei explicite requiri ad cetera cognoſcenda, affirmamus tamen, Deum implicite cognoſci in quolibet cognito. *Sicut enim nihil habet rationem appetibilis, niſi per ſimilitudinem primæ bonitatis; ita nihil eſt cognoſcibile, niſi per ſimilitudinem primæ veritatis*.

ſua, cognoſcimus, hominem eſſe bellua perfectiorem. Ex eo vero quod datur magis, & minus perfectum, colligimus dari debere Ens ſumme perfectum; quippe lumine rationis cognoſcimus magis & minus perfectum eſſe non poſſe, niſi detur maxime perfectum; id autem demonſtrando colligimus, & quidem ex effectis, in quibus majorem, vel minorem perfectionem deprehendimus.

365. Ad S. Auguſtini auctoritatem reſpondemus, S. D. ibi non loqui de idea Dei (1), ſed de idea abſtracta æqualitatis, ſecundum quam judicamus de ſimilitudine parium partium, & de gradatione diſparium. Et certe, ut ipſe ibid. animadvertit, cum corpora ſint mutabilia, non poſſemus de eorum æqualitate, vel inæqualitate certum judicium habere, niſi haberemus ideam abſtractam æqualitatis; quemadmodum artifex (eſtque ipſum S. D. exemplum) non poſſet certum de opere judicium ferre, niſi haberet ideam abſtractam artis in mente. At quomodo hæc idea abſtracta ſive artis, ſive æqualitatis formetur, ibi S. D. non explicat. Nos autem ex iis quæ diximus (2) affirmamus, fieri ex collatione rerum ſenſibilium eo modo quo ceteræ ideæ abſtractæ.

(1) Cum enim de ipſa ſcribit l. 8. de Civ. c. 6. ſic habet: „ Quod „ recipit magis, & minus, ſine dubitatione mutabile eſt. Unde inge- „ nioſi, & docti, & in his exercitati homines collegerunt, non eſſe in „ iis rebus primam ſpeciem „ (ſi inde *collegerunt*, utique non præceſſit in ipſis *prima ſpecies* Entis ſummæ perfecti) „ Viderunt eſſe aliquid, ubi „ prima eſſet incommutabilis ſpecies, & ideo non comparabilis: atque „ ibi eſſe rerum principium rectiſſime crediderunt, quod factum non „ eſſet, & ex quo facta cuncta eſſent. Ita *quod notum eſt Dei*, *ipſe ma-* „ *nifeſtavit eis*, cum ab eis inviſibilia ejus per ea quæ facta ſunt intel- „ lecta conſpecta ſunt „. Intelligat Carteſius, quæ ſit interpretatio verborum Apoſtoli, deſinatque ſibi arrogare poteſtatem illa interpretandi, quam ſibi adſumit in Epiſt. ad Facultatem Pariſien. ubi ait: *Per hæc verba*, quod notum eſt Dei manifeſtum eſt in illis, *videmur admoneri*, *ea omnia quæ de Deo ſciri poſſunt*, *rationibus non aliunde petitis*, *quam ab ipſamet noſtra mente poſſe oſtendi*.

(2) §. 344.

Propoſitio. *I. Nullæ in nobis exſtant ideæ intellectuales nobiſcum creatæ. II. Neque ullas in nobis Deus producit, cum illis indigemus.*

337. In hac propoſitione habemus conſentientes Gaſſendum (1), & Lockium (2), ipſumque Malebrancium (3).

338. Prob. 1. p. Si quæ in nobis eſſent ideæ nobiſcum creatæ, non poſſet anima ob unionem cum corpore omnino impediri, ne illis ideis uteretur ſtatim atque incipit eſſe, ideoque ſtatim intelligeret. Sed oppoſitum experiendo deprehendimus (4). Nullæ ſunt igitur ideæ nobiſcum creatæ. Prob. maj. ratione S. Thomæ (5). Anima corpori naturaliter unitur; eſt enim forma corporis hominem conſtituens (6): intelligere au-

(1) Inſtit. Log. p 1. can. 2.

(2) De intellect. hum. l. 2. c. 1.

(3) De inquiſ. ver. p. 2. c. 4.

(4) Nam ſi anima ſtatim a creatione ideis innatis fuiſſet uſa, intellexiſſetque; maxime ſe noviſſet, cum nihil animæ tam præſto eſſet, quam ipſa ſibi. Quis autem credet, mentem infantium ſe ipſam noſcere? „In alios corporis ſenſus (inquit S. Auguſtinus l. 15. de Trin. c. 5.) „quantum ſinit illa ætas, intentione ſe quaſi coarctant animæ parvulorum, ut quidquid per carnem offendit, aut allicit, hoc ſolum abhorreant vehementer, aut appetant: ſua vero interiora non cogitent, nec poſſint admoneri, ut hoc faciant; quia nondum admonentis ſigna noverunt, ubi præcipuum locum verba obtinent, quæ ſicut alia prorſus neſciunt„.

(5) 1. p. q. 84. a. 3.

(6) Ita definitum fuit in Concilio Viennenſi, & habetur in Clement. 1. de Sum. Trin. *Doctrinam omnem, ſeu poſitionem temere aſſerentem, aut vertentem in dubium, quod ſubſtantia animæ rationalis, ſeu intellectivæ, vere ac per ſe humani corporis non ſit forma, velut erroneam, ac veritati Catholicæ inimicam Fidei, prædicto Sacro approbante Concilio reprobamus. Definientes ... quod quiſquis deinceps aſſerere, defendere, ſeu tenere pertinaciter præſumpſerit; quod anima rationalis, ſeu intellectiva non ſit forma corporis humani per ſe, & eſſentialiter, tamquam hæreticus ſit cenſendus.* Idipſum jam ante adfirmatum habemus in epiſt. S. Cyrilli Alex. ad Monachos Ægypti, quæ refertur 1. p. Act. Concilii Epheſini tom. 3. Conc. edit. Pariſ. an. 1671. Sic enim in illa n. 12. *Hominis anima, licet natura a corpore quod informat, diverſa intelligatur & ſit ſua propria ratione, una tamen cum ſuo corpore oritur, & velut unum quippiam cum ipſo cenſetur.* An hæc congruant cum ſyſtemate cauſſarum occaſionalium, vel harmoniæ præſtabilitæ, dicemus alibi.

autem eſt operatio naturalis animæ intellectivæ (1). Atqui naturalis operatio alicujus rei nequit omnino impediri per id quod eſt illi ſecundum naturam. Anima igitur intellectiva ob unionem cum corpore non poſſet omnino impediri, ne ab initio ſtatim intelligeret, ſi quas ideas innatas haberet.

339. Præterea fieri non poteſt, ut res aliqua naturaliter inclinet in id, quo impeditur a ſua operatione, præſertim præcipua: operatio enim eſt perfectio operantis: unaquæque autem res naturaliter inclinat in ſuam perfectionem, refugit vero omne id, per quod ab aſſequenda ſui perfectione prohibetur. Poſitis autem ideis nobiſcum creatis, quibus anima uti non poſſet ob unionem cum corpore, jam anima ob eam unionem retardaretur ab intellectione, quæ eſt præcipua naturalis ejus operatio. Itaque naturaliter non inclinaret in unionem cum corpore, neque proinde talis unio eſſet illi ſecundum naturam.

340. Inſuper poteſtas animæ intellectivæ ad intelligendum eſt quodammodo infinita, ut dictum eſt (2); poſſumus enim cogitare ſpecies numerorum, figurarum, proportionum in infinitum (3). Atqui nihil poſſumus intelligere, niſi per ideas, ut ſupra diximus (4). Si igitur ideæ eſſent nobiſcum creatæ, haberemus nobiſcum infinitas ideas, ſcilicet, ideæ infinitæ eſſent in mente finita (5). Nec dici poteſt, infinitas ſpecies numero-

---

(1) Eſt enim propria operatio hominis, quatenus eſt homo. Vide S. Thom. 1. Metaph. lect. 1.

(2) §. 231.

(3) Conſule S. Auguſt. l. 12. de Civ. c. 18. de numeris ſcribentem: *Eos infinitos eſſe, certiſſimum eſt: quoniam in quocumque numero finem faciendum putaveris, idem ipſe, non dico uno addito augeri, ſed quamlibet ſit magnus, & quamlibet ingentem multitudinem continens in ipſa ratione, atque ſcientia numerorum, non ſolum duplicari, ſed etiam multiplicari poteſt* &c.

(4) §. 269.

(5) Id magis urget, ſi per ideas innatas Carteſius intelligat facultatem cogitandi, ut intelligere videtur, cum ſcribit in not. ad art. 12. program. Belgici: „ Numquam ſcripſi, vel judicavi, mentem indigere „ ideis innatis, quæ ſint aliquid diverſum ab ejus facultate cogitandi. „ Quod iſtæ ideæ ſint actuales, vel quod ſint ſpecies, neſcio quæ, „ a cogitandi facultate diverſæ, nec umquam ſcripſi, nec cogitavi „. Cum enim facultas cogitandi non ſit ex Carteſio aliquid diſtinctum ab anima, oporteret, animam eſſe in ſeipſa infinitam, ut potens eſſet intel-

rorum a nobis cognoſci per unam ideam generalem. Cum enim mens noſtra ſit infima in ordine intellectivo, nequit per unam ideam generalem diſtincte cognoſcere ſpecies peculiares (1).

341. Accedit, quod illi qui aliquo ſenſu ſunt deſtituti, omni quoque deſtituuntur ſcientia illarum rerum, quæ per eum ſenſum percipiuntur (2): quod non contingeret, ſi ideæ re-

---

telligere ſpecies numerorum in infinitum. Sed vide, quam conſtans ſibi fuerit Carteſius, & quantus philoſophus; nam ſtatim ſubdit ibidem: „ Sed cum adverterem, quaſdam in me eſſe cogitationes, quæ non „ ab objectis externis, nec a voluntatis meæ determinatione procede- „ bant, ſed a ſola facultate cogitandi, quæ in me eſt, ut ideas, ſive „ notiones, quæ ſunt iſtarum cogitationum formæ, ab aliis adventitiis, „ aut factitiis diſtinguerem, illas innatas vocavi „. Carteſius igitur affirmat, ideas innatas *non eſſe quid diverſum a facultate cogitandi*, & nihilominus *procedere a facultate cogitandi*, & *eſſe cogitationum formas*. Hæc autem aperte invicem pugnant; nam ſi ideæ innatæ, procedunt a facultate cogitandi, quomodo non ſunt quid diverſum a facultate cogitandi? anne facultas cogitandi poterit a ſeipſa procedere? Si autem ideæ innatæ procedunt a facultate cogitandi, igitur innatæ non ſunt; quod enim eſt innatum cum facultate cogitandi, ab ipſa non procedit; nam quod procedit ut effectus, poſterius eſt eo a quo procedit, adeoque non eſt cum illo innatum. Præterea ſi ideæ innatæ ſunt formæ cogitationum, jam non ſunt ipſæ cogitationes, multoque minus facultas ipſa cogitandi: nam quod format, diſtinguitur ab eo quod formatur, ut anima quæ eſt forma corporis, diſtinguitur a corpore, cujus eſt forma. Inſuper quæri poteſt, an ideæ adventitiæ, & factitiæ ſint formæ cogitationum, quod videtur ab Carteſio negari non poſſe. Quæ eſt enim forma cogitationis meæ, dum Solem concipio, niſi idea Solis, quæ per Carteſium adventitia eſt? Igitur male diſtinguit Carteſius ideas innatas ab adventitiis, & factitiis, ex eo quod innatæ ſunt cogitationum formæ. Rurſus ſi idea innata, v. g. Dei, eſſet facultas cogitandi de Deo, etiam ideæ aliarum rerum eſſent facultas cogitandi de illis; facultas autem cogitandi una eſt, ad quaſcumque res adhibeatur. Igitur una tantum eſſet idea omnium rerum, & nugatoria eſſet diſtinctio idearum in innatas, adventitias, & factitias. Vide Huetium Cenſ. Phil. Carteſ. c. 3. §. 9.

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 85. a. 3. & 2. con. Gent. c. 49.

(2) Sic cæcus a nativitate nullam habere poteſt ideam coloris. Sic ſurdus a nativitate nullam habere poteſt ideam ſonorum, atque adeo vocum; quo fit ut ſurdi a nativitate ſint etiam muti. Hinc S. Thomas de ſenſu, & ſenſ. lect. 2. „ Omnis, *inquit*, ſurdus a nativitate ex neceſſitate „ mutus eſt. Non enim poteſt addiſcere formare ſermones ſignificati- „ vos, qui ſignificant ad placitum. Unde ſic ſe habet ad locutionem „ totius humani generis, ſicut ille qui numquam audivit aliquam lin- „ guam ad imaginandum illam „.

rerum eſſent nobiſcum creatæ (1).

342. Ad hæc, per adverſarios poteſt mens ſibi formare ideas adventitias (2) rerum ſenſibilium occaſione impreſſionum quæ fiunt in ſenſibus. Ergo multo magis poterit ſibi formare ideas rerum inſenſibilium occaſione idearum rerum ſenſibilium, quas jam formavit; major enim proportio eſt inter ideas rerum ſenſibilium ab anima formatas, & ipſam animam, quam inter animam, & impreſſiones ſenſuum; hæ ſiquidem ſunt corporeæ, illæ autem incorporeæ.

343. Prob. 2. p. ratione S. Thomæ (3), quæ priorem etiam partem confirmat. Si Deus in nobis produceret ideas, cum illis indigemus, aſſignari non poſſet ratio ſufficiens unionis animæ cum corpore: nam anima intellectiva non uni-

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 84. a.3. Carteſius autem in reſponſ. ad quintas object. pag 64. hujus rationis vi preſſus a Gaſſendo, nihil habens quod reſponderet, ait: „ Qui ſcis nullam eſſe ideam coloris in cæco „ nato? cum interdum in nobis, etſi claudamus oculos, nihilominus ſen- „ ſus lucis, & coloris excitentur „. Cui non hæc ſtomachum moveant? Satis eſt quempiam cæcum natum interrogare, qui ingenue fatebitur, nullam ſibi ineſſe coloris ideam. Quod autem in nobis clauſis oculis excitetur ſenſus lucis, & coloris, id ſi de ſenſu viſus intelligatur, contradictorium eſt; videremus enim ſimul, & non videremus. Si autem accipiatur de imaginatione lucis, & coloris, verum eſt; attamen præceſſit viſio, quæ in cæco nato præcedere numquam potuit.

(2) Carteſius ſibimet contradicit; nam poſtquam ideas adventitias admiſit, hauſtas ſcilicet ex ſenſibus, tandem negat illas dari, nec alias agnoſcit præter innatas. Sic enim ſcribit in Notis ad articul. 12. Program. Belgici p-185. „ Nihil ab objectis externis ad mentem no- „ ſtram per organa ſenſuum accedit præter motus quoſdam corporeos (explicare debuiſſet, quomodo hi motus ad mentem accedant, quod tamen non fecit) „ ſed ne quidem ipſi motus, nec figuræ ex iis or- „ tæ, a nobis concipiuntur, quales in organis ſenſuum fiunt, ut fuſe „ in Dioptrica explicui; unde ſequitur, ipſas motuum, & figurarum „ ideas eſſe nobis innatas „. Si nihil præter motus quoſdam pervenit ad animam ab objectis externis; ideæ autem eorumdem motuum ſunt innatæ; nulla igitur eſt idea adventitia accepta ex ſenſibus, neque proinde ulla eſt idea factitia, quæ coaleſcit ex ideis adventitiis. Ludit ergo Carteſius, cum ideas dividit in adventitias, factitias, & innatas. Quid eſt autem, quod *ibidem* agens Carteſius de ideis rerum extra nos poſitarum, ait, mentem occaſione ſenſuum determinari ad illas *efformandas*? Nam ſi tales ideæ a mente efformantur, procul dubio non ſunt innatæ.

(3) 1. p. q. 84. a. 4.

tur corpori propter corpus (1), alioquin forma eſſet propter materiam, & motor propter mobile: quod eſſe non poteſt; numquam enim perfectius eſt propter imperfectum, ſed econtra, ut ordo in rebus conſiſtat. Unitur ergo anima intellectiva corpori, non propter corpus, ſed propter ſeipſam. Non autem ſic unitur, ut ſit; quandoquidem eſſe animæ intellectivæ non pendet a corpore, alioquin corporea foret. Unitur ergo corpori, ut operetur; nulla enim alia hujus unionis aſſignari ratio poteſt (2). Atqui operatio propria animæ intellectivæ eſt intellectio. Corpori ergo anima unitur, ut intelligat. Sed neceſſe non haberet uniri corpori ad intelligendum, ſi Deus in ipſa produceret ideas, cum illis indigeret, multoque minus ſi ab initio produxiſſet cum ea omnium rerum ideas. Ergo anima intellectiva fruſtra uniretur corpori (3).

344. Ad primum diſt. min. ideæ rerum univerſalium a ſenſibus proficiſci non poſſunt immediate, concedo, mediate, nego. Quì fieri poſſit, ut ideæ univerſalium a ſenſibus proficiſcantur, facile intelligitur (4). Etenim in rebus ſingularibus

(1) „ Infra te (inquit S. Auguſtinus ſerm. de utilit. jejunii) eſt caro „ tua, ſupra te eſt Deus tuus; cum vis ut ſerviat tibi caro tua, admo„ neris quomodo te oporteat ſervire Deo tuo „.

(2) Damnata eſt enim ab Eccleſia ſententia Origenis adfirmantis, animas intellectivas relegari in corpus tamquam in carcerem ob leviores culpas in cælo contractas. Qua de re conſule S. Thom. Opuſc. 15. c. 12. S. Epiphanium Epiſt. quæ eſt 60. inter Epiſt. Hieronymi, ipſumque S. Hieronymum Epiſt. 59. & S. Auguſtinum l. 11. de Civ. c. 23. & hæreſi 43. ubi ſententiam Origenis vaniſſimam impietatem appellat.

(3) Quod ſi dicatur, ſenſus eſſe cauſſas excitantes mentem ad ea conſideranda, quorum ideas Deus in mente producit, nec etiam aſſignatur ratio ſufficiens unionis. Excitatio enim illa eſſet ad tollendum impedimentum ob unionem animæ cum corpore, adeoque animam ſupponeret unitam corpori. Remaneret ergo aſſignanda ratio unionis animæ cum corpore. *Mortalis natura*, inquit Lactantius l. 3. Inſtit. c. 3., *non capit ſcientiam, niſi quæ veniat extrinſecus. Idcirco enim oculos, & aures, & ceteros ſenſus patefecit in corpore divina ſolertia, ut per eos aditus ſcientiæ permanaret ad mentem*.

(4) Carteſius ipſe 1. p. Princip. §. 59. explicans, quomodo fiant univerſalia. *Fiunt hæc univerſalia*, inquit, *ex eo tantum, quod una, & eadem idea utamur ad omnia individua, quæ inter ſe ſimilia ſunt, cogitanda ... Ita cum videmus duos lapides, nec ad ipſorum naturam, ſed ad hoc tantum quod duo ſunt attendimus, formamus ideam ejus numeri, quem vocamus binarium ... Eodemque modo cum ſpectamus*

bus, quæ ſub ſenſibus cadunt, quædam ſunt, in quibus ſingularia conveniunt, quædam in quibus differunt. Singuli homines in eo conveniunt, quod quiſque ſentit, & ratione pollet. Differunt, quia non idem corpus, non eamdem figuram, colorem &c. habent. Si hæc in quibus ſinguli differunt, ſecernantur, reliquum erit id, in quo ſinguli conveniunt, hoc eſt, eſſentia, ſive natura. Hæc autem eſt univerſalis, cum ſit una communis pluribus. Itaque & ideæ univerſalium a ſenſibus proficiſcuntur (1). Numquam enim mens ſecreviſſet id in quo ſinguli homines conveniunt, ab eo in quo ſinguli differunt, niſi ſingulares homines attigiſſet: illos autem per ſenſus attigit. Similiter explicanda ſunt verba S. Auguſtini, qui ſi rerum abſtractarum notitias, nullo modo proficiſci a ſenſibus exiſtimaſſet, nequaquam ſcripſiſſet (2), *mentem corporearum rerum notitias* (quæ utique abſtractæ ſunt) *per ſenſus corporis colligere*.

345. Ad ſecundum eodem modo diſt. ant. Cum enim veritas nihil ſit aliud, quam conformitas rei cum ratione; *veritatem intelligimus*, inquit S. Thomas (3), *ex conſideratione rei, circa quam veritatem ſpeculamur*. Ideæ autem rerum etiam univerſalium a ſenſibus ſunt acceptæ, ut dictum eſt (4). Itaque & idea veritatis a ſenſibus quodammodo proficiſcitur (5). Idem

O 2 dicen-

---

ctamus figuram tribus lineis comprehenſam, quandam ejus ideam formamus, quam vocamus ideam trianguli; & eodem poſtea ut univerſali utimur ad omnes alias figuras tribus lineis comprehenſas animo noſtro exhibendas. Hæc autem quiſque videt, quam ſint conſentanea iis quæ ipſe Carteſius docet, ſtatuens, ideas figurarum eſſe innatas. Vide not. 2. pag. 209.

(2) *Animus* (inquit Huetius Cenſ. Phil. Carteſ. c. 3. §. 9.) *in rebus multis idem quippiam animadvertens, excerpit illud e multis, in quibus fuerat diſperſum, & in unum colligit, atque inde ideam univerſalem conflat. Velut in Petro, & Joanne, aliiſque hominibus ſingulis deprehendens, eos eſſe animalia ratione prædita, jam neque Petrum, neque Joannem, neque ullum ſingularem hominem ſpectans, educit illud, & componit in unum, quod multiplex fuerat, ac generalem illam & univerſalem conflat, & confingit ideam, ſibique commendat, omnem hominem eſſe animal rationale*.

(2) L. 6. de Trin. c. 3.

(3) 1. p. q. 84. a. 7.

(4) §. 344.

(5) „ Non alia eſt idea veritatis (ait Gaſſendus Dubit. 2. in 3. Cart.

Me-

dicendum de bonitate, quæ eſt conformitas rei cum voluntate.

346. Similiter cognoſcimus ſapientiam, juſtitiam, ceteraſque virtutes cum intellectuales, tum morales; habitus enim, ut alibi oſtendemus, accipiunt ſpeciem ab actibus, & objectis, & per ea cognoſcuntur: objecta autem a ſenſibus pendent (1). Verba autem S. Auguſtini intelligenda ſunt de ſapientia, & juſtitia in ſeipſis, quæ cum ſint ſpirituales habitus, per ſenſus immediate tranſire non poſſunt (2).

347. Idem eſto judicium de potentiis animæ ſpiritualibus, quæ cognoſcuntur per proprios actus, qui pendent ab objectis. Eodem modo cognoſcimus animæ operationes. Ut enim cognoſcam me cognoſcere, opus eſt actu reflexo: is autem ſupponit actum directum: actus autem directus eſt circa objectum: objectum vero per ſenſus tranſiit modo explicato; igi-

---

Medit.) „quam idea rei quatenus rei conformis eſt, ſeu quatenus ipſam re„præſentat cujuſmodi eſt; adeo proinde, ut ſi idea rei non innata, ſed „adventitia ſit, idea quoque veritatis adventitia ſit, non innata.

(1) Non ideo tamen aſſentimur Joanni Clerico adſerenti Pneumatol. ſect. 1. c. 5. §. 23. *ideas virtutis, & vitii non eſſe innatas, quod exemplis, & inſtitutione eas a parentibus, magiſtris, iiſque quibuſcum vivimus, habeamus.* Etſi enim exempla, & inſtitutio plurimum ad virtutes morales cognoſcendas, comparandaſque conferunt; nihilominus non ex iis dumtaxat fontibus earum ideæ profluunt; alioquin ſi homo eſſet, qui nec aliorum exempla virtutis vidiſſet, neque inſtitutus umquam fuiſſet a quopiam; is nullam moralis virtutis, ac vitii ideam haberet, adeoque nec ullam ideam legis naturalis; quare nec facere poſſet ea quæ legis naturæ ſunt, neque contra illam peccare, neque Apoſtolus Rom. 2. v. 14. ſq. ſcripſiſſet: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis* &c. Dicimus ergo ideas virtutum, & vitiorum acquiri per ſenſus, quatenus objecta eorum per ſenſus acquiruntur; v. g. objectum juſtitiæ eſt *juſtum* quod ponitur, cum unicuique redditur quod ſuum eſt: reddere autem unicuique quod ſuum eſt, actio exterior eſt, quæ in ſenſus cadit: lumine autem rationis ſignato ſuper nos cognoſcimus, hanc actionem eſſe conformem legi Dei æternæ; adeoque cognoſcimus etiam debere eſſe aliquam virtutem quæ ad hanc actionem peragendam inclinet, & ſic acquirimus ideam juſtitiæ. Sufficit ergo lumen naturale rationis ad acquirendas ideas virtutum moralium, etiamſi nulla ſint exempla, nullaque externa inſtitutio. Vide S. Thom. 1. 2. q. 94. a. 3. ſq.

(2) Quod ſapientia acquiri poſſit per ſenſus, idem S. Auguſtinus affirmat l. 2. de Gen. ad litt. c. 8. n. 17. ſcribens: *Neque ſicut nos ad percipiendam ſapientiam proficiebant Angeli, ut inviſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpicerent.*

igitur & operationes animæ ſin immediate, mediate tamen cognoſcuntur per ſenſus (1). Pari modo animam cognoſcimus per proprium actum (2): actus vero animæ ab objecto dependet.

348. Ad tertium diſt. ant. menti inſunt principia naturaliter nota, quoad ad lumen rationis, quo ſtatim cognoſcitur eorum veritas, conc. quoad determinationem ſpecierum, nego. Principia tam ſpeculativa, quam practica, partim cum anima creata ſunt, ſcilicet, quantum ad lumen rationis, quo ſtatim cognoſcimus veritates manifeſtas; partim a ſenſibus proficiſcuntur, nempe, quantum ad determinationem idearum. Cum enim principia exponantur per propoſitiones; hæ autem conſtent tribus ſaltem ideis, nimirum, ſubjecti, prædicati, & copulæ; evidens eſt, ut Lockius animadvertit (3), nulla eſſe principia innata, ſi nullæ ſunt ideæ innatæ, ut eſt probatum, nullas eſſe (4).

349. Ad quartum reſpondet S. Thomas (5): *Corpus requiritur ad actionem intellectus non ſicut organum, quo talis actio exerceatur, ſed ratione objecti; phantaſma enim comparatur ad intellectum, ſicut color ad viſum. Sic autem indigere corpore, non removet, intellectum eſſe ſubſiſtentem; alioquin animal*

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 87. a. 3.

(2) Ut S. Thomas advertit q. cit. a. 1. dupliciter anima poteſt ſe cognoſcere per actum ſuum, uno modo *particulariter*, cum ſcilicet quis *percipit ſe habere animam intellectivam ex hoc quod percipit ſe intelligere. Alio modo in univerſali, ſecundum quod naturam humanæ mentis ex actu intellectus conſideramus.* Addit porro, *judicium, & efficaciam hujus cognitionis, per quam naturam animæ cognoſcimus, competere nobis ſecundum derivationem luminis intellectus noſtri a veritate divina, in qua rationes omnium rerum continentur.* Differunt tamen prædicti modi cognoſcendi animam, quia ad priorem *ſufficit ipſa præſentia animæ, quæ eſt principium actus, ex quo mens percipit ſeipſam; & ideo dicitur ſe cognoſcere per ſuam præſentiam. Sed ad ſecundam cognitionem de mente habendam non ſufficit ejus præſentia, ſed requiritur diligens, & ſubtilis inquiſitio.*

(3) De intell. hum. l. 1. c. 3.

(4) Idipſum docet S. Thomas 1. 2. q. 51. a. 1. „ Ex ipſa natura animæ intellectualis convenit homini, quod ſtatim cognito, quid eſt totum, & quid eſt pars, cognoſcat, quod omne totum eſt majus ſua parte: & ſimile eſt in ceteris. Sed quid ſit totum, & quid ſit pars, cognoſcere non poteſt, niſi per ſpecies intelligibiles a phantaſmatibus acceptas „.

(5) 1. p. q. 75. a. 2. ad 3.

mal non eſſet aliquid ſubſiſtens, cum indigeat exterioribus ſenſibilibus ad ſentiendum.

ARTICULUS VI.

Utrum idea Dei ſit nobiſcum creata.

350. EX hactenus dictis conſtare jam ſatis poſſet, ideam Dei non eſſe nobis innatam. Verum quia Carteſius (1) arbitratur, tam ſplendide, tamque inſigniter ab unoquoque deprehendi in ſeipſo ideam cujuſdam rei infinitæ, ſummeque perfectæ, ut inde queat demonſtrari exiſtentia idearum innatarum; abs re non erit, de illa ſpeciatim agere.

351. Videtur autem eſse innata idea Dei, I. quia idea entis ſumme perfecti, ut eſt Deus, oriri non poteſt a rebus imperfectis, cujuſmodi ſunt res extra Deum (2). Ergo.

352. II. Ex ſola viſione colorum non poſsumus devenire in notitiam ſonorum. Ergo multo minus ex rebus finitis cognoſcere poſsumus Deum infinitum (3).

353. III Realitas objectiva ideæ Dei requirit aliquam cauſsam, in qua contineatur non ſolum objective, ſed etiam formaliter, vel eminenter. Sed hæc realitas in nobis nullo modo continetur, alioquin eſset in nobis infinita perfectio, quæ in illa realitate relucet. Non poteſt ergo eſse a nobis, ſed requirit Deum pro cauſsa (4).

354. IV. Idea Dei eſt omnibus communis, & perpetua. Sed talis non eſset, ſi ab hominibus fieret; eſset enim diverſa pro hominum diverſitate. Eſt igitur innata (5). Quare Tertullianus (6) notitiam Dei vocat *animæ a primordio dotem*, & S. Hieronymus (7) ait, illam *natura omnibus ineſſe*.

355. V. Tantum abeſt, ut ex rebus creatis Deum cognoſcamus, quin res creatas cognoſcere minime poſsemus, niſi præ-

(1) Medit. 3.
(2) Ibid.
(3) Carteſ. in reſponſ. ad ſecundas object.
(4) Carteſ. in reſponſ. ad 2. object. more geometr. diſpoſitis prop. 2.
(5) Idem in reſponſ. ad 2. object.
(6) L. I. con. Marc. c. 10.
(7) In c. I. epiſt. ad Galat.

præcederet in nobis idea Entis ſumme perfecti. Nam rès creatæ, ſunt aliæ magis, aliæ minus perfectæ: magis autem, & minus perfecta dicuntur ea quæ diverſimode appropinquant illi quod eſt maxime tale, ut docet S. Thomas (1). Quapropter S. Auguſtinus (2) ait: *Unde qualiſcumque in corporibus appeteretur æqualitas, aut unde convinceretur longe plurimum differre a perfecta, niſi ea quæ perfecta eſt, mente videretur* (3)?

Propoſitio. *Idea Dei, quam in hac vita habemus, non eſt nobiſcum creata, ſed a rebus ſenſibilibus accepta.*

356. Prob. 1. ex Sacris Litteris. Sap. 13. reprehenduntur impii homines, in quibus *non ſubeſt ſcientia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui eſt*. Illis autem non eſſe ignoſcendum dicitur, non quia ad ideam innatam Dei animum non adverterunt, ſed quia *ſi tantum potuerunt ſcire, ut poſſent æſtimare ſæculum: quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?* Igitur cognitio Dei non ex ſola ejus naturæ conſideratione (4), neque ex ſola ejus idea quæ in nobis ſit (5), neque ex noſtra tantum exiſtentia (6) haberi poteſt, ſed maxime ex rebus viſibilibus.

357. Prob. 2. ex Patribus, & Philoſophis. Immenſus forem, ſi ſingulos commemorare vellem. Ex Philoſophis videri poſ-

---

(1) 1. p. q. 2. a. 3.

(2) L. de vera Relig. c. 30.

(3) Carteſ. Medit. 3. & Malebr. de inquiſ. ver. p. 2. c. 6.

(4) Carteſ. in Reſponſ. ad 2. object. prop. 1. ſcribit: *Dei exiſtentiam ex SOLA ejus naturæ conſideratione cognoſci.*

(5) Idem Carteſius ibid. prop. 2. ſtatuit: *Dei exiſtentiam ex eo SOLO, quod ejus idea ſit in nobis, a poſteriori demonſtrari.* Quaſi exiſtentia Dei demonſtrari poſſit a priori ex ejus naturæ conſideratione: Quod tamen Patres communiter negant. Vide Nazianzenum Orat. 34. & 42. Baſilium l. 1. con. Eunom. Nyſſenum Orat. 32. con. Eunom. & Chryſoſtomum Hom. 2. de incomprehenſibili Dei natura.

(6) Sic Carteſius ib. prop. 3. probat Dei exiſtentiam *etiam ex eo quod nos ipſi habentes ejus ideam exiſtamus.*

poſsunt Sextus Empyricus (1), Epictetus (2), Aſclepius (3), Dio Chryſoſtomus (4), Plotinus (5), Plutarchus (6). Ex Patribus idipſum docent Athenagoras (7), Theophilus Antiochenus (8), Chryſoſtomus (9), Baſilius (10), Nazianzenus

(1) L. 8. adv. Mathemat. „ Qui primi, *inquit*, cælum intuiti ſunt, „ ac ſolem contemplati ab ortu in occaſum curſum ſuum velut in ſtadio „ conficientem: ſtellarum vero quaſdam velut ordine procedentes cho- „ reas, pulcherrimæ hujus ordinationis artificem inquiſierunt; cum eam „ minime fortuito evenire conjicerent, ſed a præſtantiſſima quadam, „ incorruptaque natura, quæ quidem Deus eſt „.

(2) Apud Arrianum l. 1. c. 6. „ Ex apparatu ipſo operum ſolerti, & ar- „ tificioſo pronunciare ſolemus, effectorem eſſe artificem aliquem, nec te- „ mere, & caſu eveniſſe iſta. Ergo horum quidvis ſuum nobis declarat ar- „ tificem; adſpectabilia vero illa in mundo corpora, inſpectiones etiam, „ & oculis undique lumen offuſum, Opificem ſuum non teſtabuntur „?

(3) In 1 Metaph. „ Cum in cælum oculos ſuſtuliſſent (homines) & or- „ dinem qui illic eſt, & inexplicabilem pulchritudinem contemplati „ eſſent, ad Conditoris intelligentiam pervenerunt „.

(4) Orat. 12. „ Quomodo ignorantes manere poterant, nullamque ha- „ bere opinionem de eo qui ipſos & ſeminaſſet, & plantaſſet, ſervaret- „ que, & enutriret, undique impleti Divina natura, perque viſum, „ perque auditum, perque univerſos plane ſenſus „?

(5) Ennead. 6. l. 7. c. 35. ubi cognitionem divinorum operum ordiniſque inferiorum ad ſuperiora, ſcalam eſſe dicit, per quam aſcendimus ad Deum.

(6) Qui l. de tranquillitate animi, mundum vocat templum quoddam, in quo divinæ laudes concinantur. Vide etiam Laërtium in vita Zenonis l. 7. & Tullium in lib. de nat. Deor. & l. 1. Tuſcul.

(7) Legat. pro Chriſt. ubi mundum appellat *muſicum Dei organum*.

(8) L. 1. ad Autolycum n. 5. „ Rex terrenus, *inquit*, exiſtere creditur, „ quamvis ab omnibus non videatur: ſed ex legibus ſuis, & edictis, „ & poteſtatibus, & copiis, & imaginibus cognoſcitur: Deum autem „ non vis intelligere ex ejus operibus, & poteſtatibus „?

(9) Hom. 3. in epiſt. ad Rom. „ Undenam liquet, quod ipſis (genti- „ libus) indidit Deus ſui cognitionem, o Paule? Propterea quod, inquit, „ quod de eo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in illis. Hoc ipſum vero „ ſententia eſt, non demonſtratio. Tu porro mihi adſtruito, probato, „ ac declarato, quod cognitio de Deo illis manifeſta fuerit „ (Intelligat Carteſius, demonſtrationem exiſtentiæ Dei hic ab Chryſoſtomo quæri, audiatque, quænam illa ſit) „ Undenam igitur manifeſta erat „? (Carteſius reſponderet, ex idea innata Entis ſumme perfecti. At non ita reſpondit Chryſoſtomus) „ Vocem, *inquit*, a ſupernis immiſit illis Deus? Ne- „ quaquam. Sed quod illos voce validius illicere poterat, id fecit, „ mundi creatione in medium propoſita, ut poſſit ſapiens, rudis, Scytha, „ barbarus, ex ipſo adſpectu eorum quæ oculis ſubjecta ſunt, pulchri- „ tudinem edoctus, ad Deum conſcendere „.

(10) Hom. 11. in Hexaëm.

nus (1), Nyſsènus (2), Auguſtinus (3). Quid ad hæc Carteſius? Reſpondebitne, ſe plus illis vidiſse (4)? Nam illorum nemo, ut probaret Dei exiſtentiam, ad innatam ejus ideam confugit.

358. Impugnatur modo opinio Carteſii ex ejus principiis. Idcirco Carteſius ſtatuit, ideam Dei eſse innatam, quia cum ſit idea Entis infiniti oriri non poteſt neque a nobis, qui finiti ſumus, neque a rebus exterioribus, quæ etiam ſunt finitæ (5). Quæro autem, an idea innata Entis infiniti ſit finita, vel infinita? Infinita eſse non poteſt; nam Carteſius ponit illam menti *impreſſam* (6): repugnat autem, rem infinitam eſse impreſsam menti finitæ. Itaque idea Dei innata, ſi daretur, eſset finita. Nulla eſt igitur ratio Carteſii, quare illa debeat eſse innata: nam idea finita proficiſci poteſt a rebus finitis (7). Si au-

---

(1) Orat. 34.

(2) Dial. de Anima.

(3) In Pſal. 73. ita atheos perſtringit: „Unde ſcio, quia vivis, cujus „animam non video? Unde ſcio? Reſpondebis, quia loquor, quia ambu„lo, quia operor. Stulte ex operibus corporis agnoſco viventem, ex ope„ribus creaturæ non potes agnoſcere Creatorem„?

(4) Nam in epiſt. ad Facultatem Pariſ. præmiſſa Carteſii meditationibus, Carteſius ipſe aſſerere non dubitat, rationes quibus utitur ad probandam Dei exiſtentiam, *tales eſſe, ut non putet, ullam viam humano ingenio patere, per quam meliores inveniri umquam poſſint*. Et in Præfat. ad eaſdem Medit. ait: ſe *viam ſequi parum tritam, atque ab uſu communi remotam*.

(5) Medit. 3.

(6) Ait enim ibid. Deum *me creando ideam illam mihi indidiſſe, ut eſſet tamquam nota artificis operi ſuo impreſſa*.

(7) Nec valet Carteſii effugium, ideam nempe illam eſſe *ſubjective* finitam, *objective* infinitam. Nam I. negamus, ens *ſubjective* finitum poſſe poſitive repræſentare ens infinitum; nulla eſt enim proportio inter finitum, & infinitum. (Vide S. Thom. 1 p. q.12. a. 2.) II. Si idea innata *ſubjective* finita poſſet repræſentare Deum infinitum; cur non item poſſent res creatæ? III. *Realitas objectiva*, quam Carteſius comminiſcitur in idea innata Dei, vel eſſet realitas ipſius Dei, vel eſſet realitas intrinſeca ideæ innatæ Dei. Si eſſet realitas ipſius Dei, explicandum foret, quomodo hæc realitas infinita eſſet in idea finita; ſi enim nullo modo in idea eſſet, nullo modo idea repræſentaret. Si autem eſſet intrinſeca ideæ Dei innatæ, ut Carteſius videtur fateri, cum ſcribit Medit. 3. de eadem idea: *plus profecto realitatis objectivæ IN SE habet, quam illæ, per quas finitæ ſubſtantiæ exhibentur*; realitas ipſa *objectiva* finita eſſet; nam quidquid eſt intrinſecum ſubjecto finito, finitum eſt. IV. Cum ideam dico, ſignifico formam quæ repræſentat; igitur realitas *objectiva*, ſeu ipſa repræſentatio objecti, non eſt aliquid diſtinctum ab ipſa idea; adeoque ſi idea finita eſt, & realitas

autem idea Dei innata finita eſt, explicandum remanet Carteſio, quomodo per eam cognoſcatur Ens infinitum. Sane plus diſtat finitum ab infinito, quam corpus a mente. Sed per ideam corporis cognoſci mens non poteſt, ut Carteſius docet. Ergo multo minus per ideam finitam etiam innatam Deus infini-

---

litas *objectiva* finita erit. V. Ipſe Carteſius explicans, quid ſit eſſe *objective* in intellectu, in reſponſione ad ſecundas object. ait, id ſignificare, *in intellectu eo modo eſſe, quo ſolent ejus objecta, adeo ut idea ſolis ſit ſol ipſe in intellectu exiſtens, non quidem formaliter, ut in cælo, ſed objective, hoc eſt eo modo quo objecta in intellectu eſſe ſolent, qui ſane eſſendi modus longe imperfectior eſt, quam ille quo res extra intellectum exiſtunt, ſed non idcirco plane nihil eſt*. Igitur ex Carteſio realitas *objectiva* ideæ Dei erit modus quidam eſſendi ipſius Dei in intellectu, ſed longe imperfectior, quam ille quo Deus eſt extra intellectum. Deus autem in ſeipſo extra intellectum eſt infinitus. Modus igitur quo Deus erit *objective* in intellectu per ideam, etiamſi hæc ſit innata, erit finitus; adeoque realitas objectiva ideæ Dei finita erit. Quod ſi hæc realitas finita eſt, jam nihil concludit argumentum Carteſii Medit. 3. „ Non eſſet idea ſubſtantiæ infinitæ, „ cum ſim finitus, niſi ab aliqua ſubſtantia quæ revera eſt infinita; „ procederet „. Quod enim eſt finitum, poteſt procedere a cauſa finita. Falſum quoque eſt, quod ibid. addit „ideam Dei eſſe maxime, „ claram, & diſtinctam, & totum in ea contineri quidquid perfectio„ nem aliquam importat „. Nam quomodo ens infinitum poterit clare, & diſtincte cognoſci per ideam finitam? quomodo in ente finito contineri poterit quidquid perfectionem aliquam importat? VI. Carteſius in reſponſ. ad ſecund. object. defin. 3. ait: „Per realitatem objecti„ vam intelligo entitatem rei repræſentatæ per ideam, quatenus eſt „ idea „. Igitur realitas objectiva ideæ Dei erit entitas ipſius Dei repræſentati per ideam Dei, quatenus eſt idea Dei. Jam vero ſi hæc realitas eſt ipſa entitas Dei, qua ratione dici poteſt, ideam Dei requirere Deum pro cauſa, ut Carteſius ſtatuit ibid. prop. 2.? Anne Deus erit cauſa ſuæmet entitatis? VII. Hæc idea repræſentans entitatem Dei, vel eſſet ipſe Deus, vel aliquid diſtinctum a Deo. Si eſſet ipſe Deus, jam cognoſceremus Deum in ipſo Deo, nec ulla eſſet idea innata Dei; nequit enim dici, Deum ſub ratione ideæ eſſe menti innatum. Si autem eſſet aliquid diſtinctum a Deo, jam eſſet finitum; nihil enim præter Deum eſt infinitum. Denique realitas illa *objectiva* ideæ innatæ vel eſſet ad repræſentandum, quod Deus ſit, vel quid Deus ſit. Inutilis autem foret ad repræſentandum, quod Deus ſit; nam ad cognoſcendam Dei exiſtentiam ſufficiunt res creatæ, quæ cum ſint effectus Dei, evidenter demonſtrant Deum eſſe. Fieri autem non poteſt, ut lumine naturali cognoſcamus quid ſit Deus, ut S. Thomas demonſtrat 1.p. q. 12. a. 2. & habetur in Clement. *Ad noſtrum*, de Hæreticis, ubi damnatur error Beguardorum, *quod anima non indiget lumine gloriæ, ipſam elevante ad Deum videndum*.

finitus. Itaque ex ipſis principiis Carteſi deſtruitur ejus opinio de idea innata Entis infiniti (1).

359. Si autem quæras, quomodo mens cum corpore conjuncta formet ſibi ideam Dei, reſpondemus cum S. Thoma (2), *nos cognoſcere Deum in via per ſimilitudinem ejus in Creaturis reſultantem, ſecundum illud Rom. 1. Invíſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: unde & dicimur Deum videre in ſpeculo* (3). Dei igitur ideam formamus nobis

(1) Quod S. Auguſtinus ſcribit l. de mor. Eccl. Cath. c. 7. n. 11, „Ubi „ad Divina perventum eſt, avertit ſeſe (ratio): intueri non poteſt ... „reverberatur luce veritatis, & ad familiaritatem tenebrarum ſuarum, „non electione, ſed fatigatione convertitur. Quam hîc formidandum „eſt, quam tremendum, ne majorem inde concipiat anima imbecilli- „tatem „: id plane contigit Carteſio, qui cum ad Divina propius accedere tentaverit, tam fuit defatigatus, tamque ad tenebrarum ſuarum familiaritatem converſus eſt, ut magna animi imbecillitate concepta, in manifeſtas contradictiones ſit prolapſus. Nam aliquando affirmat, ideam Dei eſſe innatam, quia fieri non poteſt, niſi a Deo. Sic Medit. 3. „Supereſt, „ut examinem, qua ratione ideam iſtam a Deo accepi; neque enim illam „ſenſibus hauſi ... nec etiam a me effícta eſt; nam nihil ab ea detrahe- „re, nihil illi ſuperaddere plane poſſum; ac proinde ſupereſt, ut mihi „ſit innata „. Aliquando aperte docet, ideam Dei non aliunde eſſe, quam a mente noſtra, a qua formatur. Ita in reſponſ. ad ſecundas object. „Cum dicitis, in nobis ipſis ſufficiens reperiri fundamentum ad ideam „Dei formandam, nihil a mea opinione diverſum aſſertis: ipſe enim „expreſſe dixi ad finem tertiæ Meditationis, hanc ideam mihi eſſe inna- „tam, ſive NON ALIUNDE, QUAM A MEIPSO MIHI ADVENIRE „. Itaque per Carteſium idea Dei a *meipſo effingi non poteſt*, quia in ipſa continetur omnis perfectio; quapropter innata eſt, & ſolum Deum agnoſcit auctorem. Rurſus per eumdem Carteſium, ideam Dei eſſe innatam nihil eſt aliud quam illam *non aliunde quam a meipſo mihi advenire*. Si a meipſo advenit, quomodo a meipſo effingi non poteſt? quomodo Deum ſolummodo auctorem habet? quomodo eſt innata? Eritne mihi innatum, quod a meipſo fit, quod mihi ipſi advenit? Si mihi advenit; igitur ante non erat. Si autem ante non erat, ego vero ipſe eram, quomodo mihi erat innatum? Quid hæc ſunt aliud, quam ſimul affirmare, & negare, ideam Dei eſſe innatam?

(2) 1. p. q. 56. a. 3.

(3) Quare non aſſentimur Lockio, qui l. 1. Eſſai concer. l' Emend. hum. c. 3. n. 8. ex eo probare aggreditur, nullam eſse Dei ideam innatam, quia noviſſimis hiſce ſeculis integræ repertæ ſunt Nationes, quibus nulla inerat Dei idea. Id autem falſum omnino eſse, alibi oſtendemus. Videri poteſt Valſechius *De' Fondamenti della Religione* l. 1. c. 9. ubi hac de re erudite diſſerit. Interea ſufficiat laudaſse Plutarchum, qui l. adv. Colotem ita ſcribit: „Si terras obeas, invenire poſſis urbes „mu-

bis per effectus ; qua quidem idea non cognoſcimus quid ſit Deus ; id enim eſse nullo modo poteſt, ut dictum eſt (1) ; ſed cognoſcimus, ut ait S. Thomas (2), *quia Deus eſt , & quod cauſſa aliorum eſt , & ab omnibus remotus* (3). Hoc igitur modo devenimus in cognitionem Dei. Principio per res ſenſibiles cognoſcimus, Deum eſse, & earum eſse cauſsam ; cum enim cœperint eſse, oportet, ut ab aliqua cauſsa ſint, quæ dat omnibus eſse (4). Poſtquam vero cognovimus, Deum eſse, & omnium eſse primam Cauſsam : cum omnis perfectio, quæ continetur in effectis, eminentiori modo contineri debeat in Cauſ-

---

„ muris, litteris, regibus, domibus, opibus, numiſmate carentes, gymnaſiorum, & theatrorum neſcias : urbem templis diiſque carentem, quæ „ precibus, jurejurando, oraculo non utatur, non bonorum cauſsa ſacrificet, „ non mala ſacris avertere nitatur, nemo umquam vidit. Sed facilius urbem „ condi ſine ſolo poſse puto, quam opinione de diis penitus ſublata, civitatem coire, aut conſtare „. Quod Cicero confirmat l.1. de leg. cum ſcribit : *Nulla gens eſt neque tam immanſueta , neque tam fera , quæ non , etiamſi ignoret , qualem habere Deum debeat , tamen habendum ſciat*. Cujus rationem ibid. aſſignat Tullius addens : *Ex quo efficitur illud, ut is agnoſcat Deum , qui unde ortus ſit, quaſi recordetur , ac noſcat*. Quod ſane ignorare nemo poteſt

(1) Not. 7. pag. 218. Vide Chryſoſtomum Hom 2. de incomprehenſibili Dei natura : „ Quis, *inquit* , poſtulet argumentum, quo amentiam intelligat, & furorem eorum, qui Deum quid ſit, ſe ſcire autumant ? „ Cæli quod quotidie cernis, naturam reddere nequis, & inviſibilis Dei „ ſubſtantiam ſcire indubie profiteris „ ? Similiter docet Nazianzenus Orat. 34. „ Quid tandem Deus natura ſua, & eſſentia ſit, nec hominum „ quiſquam umquam invenit, nec invenire poteſt „.

(2) 3. con. Gentes c. 49.

(3) Egregie id explicat S. Auguſtinus Tract. 23. in Joan. n. 8. ſq. „ Dicis filio tuo, verbo dicis : verbum quod ſonat, nec tu es, nec „ filius tuus ... Nutu oſtende quod vis ... unde nutum facis ? de corpore, ſcilicet, labiis, ſuperciliis, oculis, manibus. Hæc omnia non „ ſunt quod animus tuus ... ſed totum quod corpore agis, infra animum tuum eſt, & infra animum filii tui ; nec poteſt cognoſcere animum tuum filius tuus, niſi dederis ei ſigna de corpore ... Nunc ſi „ non poteſtis comprehendere quid ſit Deus, vel hoc comprehendite, „ quid non ſit Deus ... Non eſt Deus corpus, non terra, non cælum, „ non luna, non ſol, non ſtellæ, non corporalia iſta, &c.

(4) Nam ut advertit Damaſcenus l. 2. de Fide c. 3. „ Et quis hoc nobis „ non aſſentiatur, omnia quæ ſunt, mutabilia eſſe ? ... Cum ergo mutabilia ſint, ſane etiam creata eſse oportet. Si vero creata, haud dubie, „ quin ab aliquo opifice ſint condita. Atqui Creatorem increatum eſse, „ neceſsum eſt. Nam ſi ipſe quoque creatus eſt, a quodam profecto creatus erit, ſicque donec ad id, quod increatum venerimus „. Hac igitur via ex rebus ſenſibilibus in cognitionem exiſtentiæ Dei devenimus.

Cauſsa prima ; conamur, ex perfectionibus, quas videmus in rebus creatis, multis imperfectionibus admixtas, removere imperfectiones illas (1). Sic ex eo quod ſunt ſubſtantiæ corporeæ, removemus a Deo rationem corporis. Ex eo quod ſubſtantiæ creatæ ſunt mutationi obnoxiæ, removemus a Deo mutabilitatem. Ex quo illæ ſunt tempori addictæ, removemus a Deo omnem temporis differentiam (2). Dicimus autem, Deum eſse ſubſtantiam incorpoream, immutabilem, æternam. Deinde perfectiones rerum creatarum extendentes, illas Deo attribuimus, non ut ſunt in rebus ipſis creatis, imperfectionibus admixtæ, ſed ut conveniunt primæ Cauſsæ (3). Sic cognita ſa-

---

(1) Damaſcenus l. 1. de Fide c. 4. „ De Deo, *inquit*, impoſſibile eſt, „ quidnam eſsentia ſua ac natura ſit enuntiare : aptiuſque eſt ex omnium „ remotione, & negatione ſermonem de eo facere ... Quæcumque au- „ tem de Deo per affirmationem dicimus, non Dei naturam, ſed quæ „ circa naturam illius ſunt, oſtendunt „.

(2) S. Auguſtinus ſer 241. al. de temp. 143. explicans Apoſtoli verba : *Quia cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificaverunt*, c. 2. ſic ſcribit : *Unde cognoſcentes? Ex his quæ fecit. Interroga pulchritudinem terræ, interroga pulchritudinem maris, interroga pulchritudinem dilatati, & diffuſi aëris, interroga pulchritudinem cæli, interroga ordinem ſiderum ... interroga animalia quæ moventur in aquis, quæ morantur in terris, quæ volitant in aëre; latentes animas, perſpicua corpora : viſibilia regenda, inviſibiles regentes : interroga iſta. Reſpondent tibi omnia : Ecce vide, pulchra ſumus. Pulchritudo eorum confeſſio eorum. Iſta pulchra mutabilia quis fecit, niſi incommutabilis pulcher? In ipſo denique homine interrogaverunt hæc duo ... corpus quod videtur, animam quæ non videtur : & invenerunt melius eſſe illud quod non videtur, quam illud quod videtur : meliorem animam latentem, deteriorem carnem apparentem. Viderunt iſta, intuiti ſunt, diſcuſſerunt utrumque, & invenerunt utrumque mutabile in ipſo homine. Mutabile corpus per ætates, per corruptiones, per alimenta, per refectiones, per defectiones, per vitam, per mortem. Tranſierunt ad animam ... invenerunt & ipſam mutabilem; modo velle, modo nolle; modo ſcire, modo neſcire ... tranſierunt & ipſam : quæſierunt enim aliquid immutabile. Sic ergo pervenerunt ad cognoſcendum Deum qui fecit, per iſta quæ fecit.*

(3) Præclare S. Auguſtinus l. 8. de Trin. c. 3. „ Bona eſt terra altitudine montium, & temperamento collium, & planitie camporum, „ & bonum prædium amœnum ac fertile; & bona domus paribus membris diſpoſita & ampla, & lucida; & bona animalia animata corpora; & bonus aër modeſtus & ſalubris; & bonus cibus ſuavis atque aptus „ valetudini; & bona valetudo ſine doloribus, & laſſitudine ... Quid plura & plura? Bonum hoc, & bonum illud : tolle hoc & illud, & vide ipſum bonum, ſi potes : ita Deum videbis, non alio bono bonum, „ ſed bonum omnis boni ... Si ergo potueris illis detractis, per ſeipſum „ perſpicere bonum, perſpexeris Deum „.

ſapientia, juſtitia, bonitate in creaturis eo quem diximus (1) modo, illas quam maxime poſſumus, extendimus, & Deum infinite ſapientem, juſtum, bonum dicimus; profitentes, has quidem perfectiones in Deo eſſe poſitive infinitas, quia prima cauſſa, cum ſit a ſeipſa, infinitæ perfectionis eſſe debet; verum neſciri a nobis, quid in ſeipſa ſit hæc infinitas (2), nec aliter explicari, aut concipi poſſe, quam per negationem; ideoque exiſtentiæ quidem Dei habere nos claram ideam a creaturis acceptam, ſed prorſus ignorare ejus eſſentiam in ſeipſa; ejuſdem vero eſſentiæ, ut ex creaturis colligi poteſt, habere ideam obſcuram, & per remotionem dumtaxat (3).

360. Ad primum diſt. ant. Idea Entis ſumme perfecti, ut eſt in ſeipſo, proficiſci non poteſt a rebus imperfectis, conc. ut a nobis cognoſcitur lumine rationis, nego. Reſponſio patet ex dictis (4).

361. Ad ſecundum neg. conſ. Senſus enim externi, ut ſupra dictum eſt (5), feruntur in res præſentes, adeoque attingunt res in ſeipſis. Deus autem a nobis per creaturas non cognoſcitur in ſeipſo. Addimus, nullam eſse relationem inter colores, & ſonos, qua poſſimus ex coloribus cognoſçere ſonos. At res creatæ referuntur ad Deum tamquam effectus ad cauſsam; quare poſsumus ex illis cognoſcere Deum earum cauſsam (6).

362. Ad tertium neg. ſuppoſitum majoris; repugnat enim realitas objectiva ideæ finitæ ad repræſentandum Deum infinitum in ſeipſo, ut dictum eſt (7).

363. Ad quartum diſting. min. non eſſet omnibus communis, & perpetua, ſi penderet ex voluntatis arbitrio, conc. ſi ex naturali lumine rationis, nego. Quæ pendent ex naturalibus

---

(1) §. 346.

(2) „ Quodcumque de Deo dixeris (inquit Chryſoſtomus in Pſal. 8.) „ eſt longe illa ſubſtantia inferius, & ad dimiſſionem, ad auditorumque „ captum ſe accommodans. Quid vis enim dicere, Magnus Deus? Atqui hoc „ eſt parvum, ſi de Deo dicatur. Magnum enim, quantumvis ſit magnum eſt „ finitum; ſed Deus eſt infinitus. Et hoc etiam parvum eſt, ſi de Deo dicatur. Quod enim finem non habet, ſcio; ſed quid ſit, aut ubi ſit, neſcio „.

(3) Vide S. Thom. 1. p. q. 12. a. 12.

(4) §. 359.

(5) § 237.

(6) S. Thom. 1. p. q. 2. a. 2.

(7) Not. 7. pag. 217.

bus principiis, ſunt omnibus communia (1), & perpetua: hujuſmodi eſt autem cognitio exiſtentiæ Dei ex creaturis (2); nam adeo eſt perſpicuum exiſtere primam Cauſsam ex eo quod res creatæ exiſtunt, ut nemo ratione utens negare id poſſit (3). Hac ratione cognitio exiſtentiæ Dei dicitur omnibus hominibus indita, quippe omnibus inditum eſt rationis lumen, quo facillime poſſint ex creaturis Deum cognoſcere (4).

364. Ad quintum reſpon. 1. retorquendo argumentum. Nam Carteſius ſtatuit, cogitationum noſtrarum omnium primam, omniumque veriſſimam, etiamſi mens in ceteris deciperetur, eſse illam: *Ego cogito, ego ſum* (5). Poteſt igitur eſse

---

(1) Sane Carteſius Medit. 3. ponit, non innatas, ſed adventitias eſſe ideas ſolis, ignis, fragoris; inquit enim: *Quod nunc ſtrepitum audiam, ſolem videam, ignem ſentiam, a rebus quibuſdam extra me poſitis procedere hactenus judicavi*. Contenderetne, hujuſmodi ideas eſſe diverſas pro hominum diverſitate, quia innatæ non ſunt?

(2) Cicero l. 1. de nat. Deor. „ Quid, *inquit*, poteſt eſſe tam apertum, tamque perſpicuum, cum cælum ſuſpeximus, cæleſtiaque contemplati ſumus, quam eſſe aliquod numen præſtantiſſimæ mentis, quo hæc regantur? ... Quod qui dubitat, haud ſane intelligo, cur non idem, ſol ſit, aut nullus ſit, dubitare poſſit: quid enim eſt hoc illo evidentius? Quod niſi cognitum, comprehenſumque animis haberemus, non tam ſtabilis opinio permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec una cum ſeculis, ætatibuſque hominum inveterare potuiſſet ... opinionum enim commenta debet dies, naturæ judicia confirmat „.

(3) Ipſe Bælius Tom. 3. Opp. par. 1. Continuat. *des Penſées diver*, §. 20. ait: „ Quilibet vel omnino rudis, atque ſtupiditate plenus perſuaſionem habet, quod effectus ſine cauſſa eſſe non poſſit .... Datur una prima cauſſa, univerſalis, æterna, quæ neceſſario exiſtit, & Deus appellari debet. In hoc omnes conſentiunt „.

(4) Ita S. Thom. q. 10. de ver. a. 12. ad 1. „ Cognitio exiſtentiæ Dei dicitur omnibus naturaliter inſerta, quia omnibus naturaliter inſertum eſt aliquid (*ſcilicet lumen rationis*), unde poteſt pervenire ad cognoſcendum Deum „.

(5) Sic enim ſcribit Medit. 2. „ Quod ego ſim, qui dubitem, qui intelligam, qui velim, tam maniſeſtum eſt, ut nihil occurrat, per quod evidentius explicetur „. Si nihil evidentius occurrit, igitur ut cognoſcam, me intelligere, non oportet, ut præcedat idea Entis ſumme perfecti. Verum Carteſius paſſus memoriæ lapſum, nihilque amplius cogitans de eo quod ſcripſerat *loc. cit.* ac ſibi plane repugnans, ait Medit. 3. „ Qua ratione intelligerem, me dubitare, me cupere, hoc eſt, aliquid mihi deeſse, & me non eſse omnino perfectum, ſi nulla idea entis perfectioris in me eſſet „? Si nihil occurrit per quod evidentius explicetur, quod ego ſim, qui dubitem, qui intelligam, qui velim; quomodo intelligere non poſsum, me dubitare, me

eſse in nobis aliqua cognitio omnino certa, quin eam præcedat cognitio Entis ſumme perfecti. 2. Reſpondemus, ſatis eſse ad diſcernendum inter magis, & minus perfectum, comparare unam rem cum alia: ſic comparando hominem cum bellua,

---

me cupere, ſi nulla in me ſit idea entis perfectioris? Si autem hæc idea in me eſſe debet, ut poſſim intelligere, me dubitare, me cupere; igitur aliquid occurrit evidentius, per quod explicetur, quod ego ſim qui dubitem, qui intelligam, qui velim. Non ergo cognitio omnium prima eſt illa, *ego cogito, ego ſum*, ſed prima omnium erit cognitio Entis ſumme perfecti. Corruit ergo totum Carteſii ſyſtema; ipſe enim, ut præjudicia dubitando exueret, ſibi conſtituit Medit. 2. hoc primum eſſe pronunciatum neceſsario verum, *ego ſum, ego exiſto*. Et Medit. 3. antequam demonſtret Deum exiſtere, ſupponit, ſe *non adhuc quidem ſatis ſcire, utrum ſit aliquis Deus*.

Ut ab his nodis ſe liberet Carteſius, in reſponſ ad ſecundas object. ait: „ Ubi dixi, nihil nos certo poſse ſcire, niſi prius, Deum exiſtere „ cognoſcamus, expreſſis verbis teſtatus ſum, me non loqui niſi de ſcien- „ tia earum concluſionum, quarum memoria poteſt recurrere, cum non „ amplius attendimus ad rationes, ex quibus ipſas deduximus. Princi- „ piorum enim notitia non ſolet a Dialecticis ſcientia appellari. Cum „ autem advertimus, nos eſse res cogitantes, prima quædam notio eſt, „ quæ ex nullo ſyllogiſmo concluditur „. Ubi id expreſſis verbis teſtatus ſit Carteſius, neſcimus: nam Medit. 3. ubi de hoc argumento diſserit, indefinite ait, *priorem quodammodo in me eſſe perceptionem infiniti, quam finiti, hoc eſt Dei, quam mei ipſius*. Teſtatus id tamen ſit: ipſo fatente, ſaltem principiorum notitia haberi poteſt, quin præcedat cognitio Entis ſumme perfecti. Quotus autem quiſque erit, qui permittat Carteſio, notitiam principiorum non pendere ex cognitione Entis ſumme perfecti, pendere vero ſcientiam concluſionum? Negabitne Carteſius, concluſiones contineri in principiis, & ſcientiam concluſionum neceſsario ſequi ex notitia principiorum? Sed inquit, loqui ſe de ſcientia earum concluſionum, quarum memoria recurrit, cum non attendimus ad rationes, ex quibus eas deduximus. Mirum! Ecquænam ſunt rationes illæ, niſi principia? ſi autem ad principia non attendimus, quomodo habebimus ſcientiam concluſionum? nam ſcientia concluſionum in demonſtratione, ſive in earum illatione ex principiis poſita eſt. Quid autem conferet cognitio Entis ſumme perfecti ad ſcientiam concluſionum, cum non attendimus ad earum rationes, ſive principia? Scilicet, ex eo quod cognoſco, Deum eſse, ſcientiam habebo, hoc eſt, demonſtrare ſciam, angulos trianguli eſse æquales duobus rectis, etiamſi non attendam ad propoſitiones, quas Euclides tamquam principia ponit ad id demonſtrandum. Ita Carteſius deſipuit. Nos autem cum S. Thoma q. 22. de ver. a. 2. ad 1. etſi negemus, notitiam Dei explicite requiri ad cetera cognoſcenda, affirmamus tamen, Deum implicite cognoſci in quolibet cognito. *Sicut enim nihil habet rationem appetibilis, niſi per ſimilitudinem primæ bonitatis; ita nihil eſt cognoſcibile, niſi per ſimilitudinem primæ veritatis*.

ſua, cognoſcimus, hominem eſſe bellua perfectiorem. Ex eo vero quod datur magis, & minus perfectum, colligimus dari debere Ens ſumme perfectum; quippe lumine rationis cognoſcimus magis & minus perfectum eſſe non poſſe, niſi detur maxime perfectum; id autem demonſtrando colligimus, & quidem ex effectis, in quibus majorem, vel minorem perfectionem deprehendimus.

365. Ad S. Auguſtini auctoritatem reſpondemus, S. D. ibi non loqui de idea Dei (1), ſed de idea abſtracta æqualitatis, ſecundum quam judicamus de ſimilitudine parium partium, & de gradatione diſparium. Et certe, ut ipſe ibid. animadvertit, cum corpora ſint mutabilia, non poſſemus de eorum æqualitate, vel inæqualitate certum judicium habere, niſi haberemus ideam abſtractam æqualitatis; quemadmodum artifex (eſtque ipſum S. D. exemplum) non poſſet certum de opere judicium ferre, niſi haberet ideam abſtractam artis in mente. At quomodo hæc idea abſtracta ſive artis, ſive æqualitatis formetur, ibi S. D. non explicat. Nos autem ex iis quæ diximus (2) affirmamus, fieri ex collatione rerum ſenſibilium eo modo quo ceteræ ideæ abſtractæ,

(1) Cum enim de ipſa ſcribit l. 8. de Civ. c. 6. ſic habet: „ Quod „ recipit magis, & minus, ſine dubitatione mutabile eſt. Unde inge- „ nioſi, & docti, & in his exercitati homines collegerunt, non eſſe in „ iis rebus primam ſpeciem „ (ſi inde *collegerunt*, utique non præceſſit in ipſis *prima ſpecies* Entis ſummæ perfecti) „ Viderunt eſſe aliquid, ubi „ prima eſſet incommutabilis ſpecies, & ideo non comparabilis: atque „ ibi eſſe rerum principium rectiſſime crediderunt, quod factum non „ eſſet, & ex quo facta cuncta eſſent. Ita *quod notum eſt Dei*, *ipſe ma-* „ *nifeſtavit eis*, cum ab eis inviſibilia ejus per ea quæ facta ſunt intel- „ lecta conſpecta ſunt „. Intelligat Carteſius, quæ ſit interpretatio verborum Apoſtoli, deſinatque ſibi arrogare poteſtatem illa interpretandi, quam ſibi adſumit in Epiſt. ad Facultatem Pariſien. ubi ait: *Per hæc verba*, quod notnm eſt Dei manifeſtum eſt in illis, *videmur admoneri, ea omnia quæ de Deo ſciri poſſunt, rationibus non aliunde petitis, quam ab ipſamet noſtra mente poſſe oſtendi.*

(2) §. 344.

ARTICULUS VII.

Expenditur Malebrancii ſyſtema de idearum origine.

366. NIcolaus Malebrancius cum animadvertiſſet, fieri non poſſe, ut Deus in ſeipſo repræſentetur per ideam a ſe diſtinctam, aliam viam ingreſſus eſt ad explicandam originem idearum. Statuit porro 1. nos omnia in Deo videre (1). 2. ponit quatuor diverſas rationes videndi res (2), ſcilicet, per ſeipſas, per ipſarum ideas, per conſcientiam, ſive ſenſum intimum, & per conjecturam. 3. docet, Deum per ſe ipſum a nobis videri viſu immediato, & directo (3). 4. res corporeas cognoſci a nobis in Deo per ideas earum, quæ in Deo reperiuntur (4). 5. mentem noſtram a nobis cognoſci non per ideam ſuam, nec in Deo (5), ſed per conſcientiam (6). Denique aliorum hominum mentes, & puras intelligentias, ſive Angelos nec etiam in Deo cognoſci, ſed per conjecturam (7).

367. Videtur autem ita dicendum, I. quia Deus numquam facit per vias difficiles, quod fieri poteſt per ſimpliciſſimas, & facillimas. Atqui ſimpliciſſima, & facillima via eſt, ut Deum per ſe ipſum, alia vero in ipſo cognoſcamus. Ergo.

368. II. Deus arctiſſimo vinculo conjunctus eſt cum mente noſtra, eamque illuminat immediate; quapropter S. Auguſtinus (8) ait: *Inter mentem noſtram, qua illum intelligimus Patrem, & veritatem, ideſt, lucem interiorem, per quam illum intelligimus, nulla interpoſita creatura eſt.* Deum ergo immediate per ſeipſum, cetera in Deo cognoſcimus.

369. III. Ideæ

(1) De inquiſ. verit. p. 2. l. 3. cap. 6.

(2) Ibidem c. 7.

(3) Ibidem.

(4) Ibidem.

(5) Vide quam conſequenter: nam ſi omnia in Deo videmus, cur non mentem noſtram? Quod ſi non hanc, quomodo omnia videmus in Deo?

(6) Loc. cit.

(7) Ibidem.

(8) L. de vera Relig. c. 55. n. 113.

369. III. Ideæ in mentem agunt . Sed nonniſi Deus in mentem agere poteſt . Ergo .

370. IV. Dum de aliqua re cogitamus , primum ſeſe offert idea generalis omnium entium . Sed omnia entia menti adeſſe nequeunt , niſi quia præſens eſt Deus qui omnia complectitur . Ergo .

371. V. Mens noſtra concipit infinitum . Sed nulla res creata infinitum repræſentare poteſt , ut dictum eſt (1) . Ergo infinitum repræſentatur per aliquod infinitum , quod eſt Deus .

372. VI. S. Auguſtinus (2) : *Si ambo* , inquit , *videmus, verum eſſe quod dico , ubi quæſo id videmus ? Non ego utique in te , nec tu in me , ſed ambo in ipſa , quæ ſupra mentes noſtras eſt , incommutabili veritate .*

373. VII. De mente noſtra nihil aliud ſcimus , quam quod ſentimus agi in nobis , minime autem cognoſcimus omnes ejus proprietates . Alios homines , & Angelos non aliter cognoſcere poſſumus , quam exiſtimando , ipſos ſimilibus ac nos proprietatibus affici . Ergo mentem noſtram per ſenſum intimum ; alios homines , & Angelos cognoſcimus per conjecturam .

Propoſitio . *I. Repugnat , mentem humanam naturaliter Deum cognoſcere immediate per ſeipſum ;*
II. alia vero in Deo videre .

374. PRob. 1. p. Nequit Deus immediate cognoſci per ſeipſum, niſi videatur per ſuam eſſentiam ; eſſentia enim Dei eſt ipſe Deus (3) . Atqui repugnat , eſſentiam Dei naturaliter cognoſci (4) . Repugnat igitur , Deum naturaliter cognoſci per ſe-

(1) §. 358.
(2) Lib. 12. Confeſſ c. 25.
(3) Hinc S. Auguſtinus l. 7. de Trin. c. 5. docet : *fortaſſe ſolum Deum dici oportere eſſentiam . Eſt enim vere ſolus , quia incommutabilis eſt .*
(4) Quod Malebrancius ipſe non negat , cum loc. cit. cap. 6. animadverti vult , *non inde inferendum eſſe , mentes videre eſſentiam Dei ex eo quod omnia in Deo videant .* Mira eſt autem Malebrancii inconſtantia , cum id negat , & ſimul affirmat ib. cap. 7. Deum a nobis videri *viſu immediato , & directo* , menteraque illuminare *per propriam ſubſtan-*

ſeipſum (1) immediate.

375. Nec dici poteſt, Deum in hac vita per ſeipſum imperfecte videri: nam hoc eſt quod plane repugnat, videre, ſcilicet, Deum immediate per ſeipſum, & imperfecte videre. Non enim Deus ita perfecte videri poteſt, ut adæquate cognoſcatur, ideſt, comprehendatur (2). Igitur videre Deum perfecte, eo modo quo a mente creata videri poteſt, eſt videre ipſum per eſſentiam ſuam. Proinde idem eſt dicere, Deum in hac vita imperfecte videri, ac dicere, non videri per ſuam ſubſtantiam, ſed per ſpeculum in ænigmate, ſive per creaturas (3).

376. Prob. idipſum ratione S. Thomæ (4). Quo mens noſtra magis elevatur ad incorporalia contemplanda, eo magis abſtrahitur a ſenſibilibus; quare divinæ revelationes magis perci-

---

ſtantiam. Nam quid eſt aliud *propria Dei ſubſtantia*, quam ejus eſſentia? niſi forte Malebrancius velit, ſubſtantiam Dei ad ejus eſſentiam non pertinere. Suſpicari autem quis poſſet, illum noviſſe id quidem, ſed ne videretur impugnaſſe Eccleſiæ definitionem, qua error Beguardorum damnatus fuit de homine non indigente lumine gloriæ ad Deum videndum, ut ſupra diximus not. 7. pag. 218. negaſſe quidem, Dei eſſentiam naturaliter videri, ſed tamen affirmaſſe, Deum immediate videri per ſeipſum, & mentes illuminare per propriam ſubſtantiam. Scimus, Malebrancium, cum hoc argumento premeretur, dixiſſe, non ſemel a ſe negatum, Deum a nobis videri in hac vita. Sed cum non ſemel id quoque affirmaverit, ut oſtendit Arnaldus lib. de veris & falſis ideis cap. 7. & apertis verbis ipſe Malebrancius ſcribit loc. cit. de inquiſ. ver. cap. 7. cum ait §. 2. *Deus ſolus per ſeipſum cognoſcitur ... ipſe ſolus in mentem agere, ac ſeſe ipſi aperire poteſt. Deum ſolum videmus viſu immediato, & directo. Ipſe ſolus poteſt illuminare mentem per propriam ſubſtantiam*; conſequitur, illum, ut non infrequens eſt juniorum Philoſophorum mos, contradictoria fuiſſe loquutum.

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 12. a. 4.

(2) Nam ut S. Auguſtinus advertit lib. 12. de Civit. cap. 18. *Quidquid ſcientia comprehenditur, ſcientis comprehenſione finitur*. Vide S. Thom. quæſt. cit. art. 7.

(3) „ Cum legis (inquit S. Auguſtinus Epiſt. 92. al 6. num. 4.) *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*: „ intellige inde nos tunc viſuros facie ad faciem, unde videmus nunc „ per ſpeculum in ænigmate. Hoc autem utrumque interioris hominis „ munus eſt, ſive cum in iſta peregrinatione adhuc per fidem ambulatur, in qua utimur ſpeculo, & ænigmate, ſive in illa patria, cum „ per ſpeciem contemplabimur; pro qua viſione poſitum eſt; *facie ad* „ *faciem* „.

(4) 3. con. Gen. c. 48.

cipiuntur, cum alienata mens eſt a corporis ſenſibus (1). Atqui Deus, ut eſt in ſeipſo, eſt ultimus terminus, quò contemplatio pertingere poteſt (2). Mens igitur, ut Deum immediate per ſeipſum cognoſcat, debet eſſe omnino abſtracta a corporis ſenſibus. Sed ita abſtracta eſſe non poteſt, niſi aut per mortem, aut per aliquem raptum, qui quidem non eſt animæ naturalis (3). Igitur fieri non poteſt, ut anima in hac vita naturaliter Deum cognoſcat immediate per ſeipſum.

377. Prob. 2. p. Si omnia videremus in Deo, potiſſimum detegeret nobis Deus in ſeipſo ea, quæ ad revelationem pertinent; ab his enim noſtra pendet æterna ſalus; nec ratio adferri poſſet, quare Deus noluiſſet res adeo neceſſarias in ſeipſo oſtendere, abjectiſſimas vero, ideſt, corporales, quarum cognitio nihili refert, in ſeipſo patefeciſſet. Si autem illas in ſeipſo detegeret, jam externa revelatio eſſet inutilis, & locus daretur ſpiritui privato. Quod ſi Malebrancius fateatur, ut fateri quidem debet, rerum quæ ad revelationem pertinent, cognitionem nos habere per ſenſus; *Fides* enim *ex auditu*, ut ait Apoſtolus (4); cur univerſim ſtatuit (5), *nos omnia in Deo*

---

(1) S. Auguſtinus l. 12. de Gen. ad litt. c. 26. „ Cum rapitur anima, „ *ait*, in ea viſa quæ ſpiritu cernuntur ſimilia corporalibus, ita ut „ omnino a ſenſibus corporis avertatur amplius quam in ſomno ſolet, „ ſed minus quam in morte, jam divinæ admonitionis eſt, & adjutorii, ut ſe non corpora, ſed viſa corporum ſimilia ſpiritualiter noverit „ cernere . . . Ibi ſi etiam videntur futura, ita ut omnino futura „ noſcantur, quorum imagines præſentes videntur . . . . magna revelatio eſt „.

(2) Idem S. Auguſtinus lib. 1. de Trinit. cap. 8. num. 17. „ Quod „ dixit famulo ſuo Moyſi, *Ego ſum qui ſum: hæc dices filiis Iſraël, Qui eſt miſit me ad vos*, hoc contemplabimur, cum vivemus in æternum „.

(3) Vide S. Auguſt. not. 1. huj. pag. Et rurſus lib. 12. de Gen. ad litt. cap. 27. „ Eum, *inquit*, nemo videns vivet vita iſta, qua mortaliter vivitur in iſtis ſenſibus corporis: ſed niſi ab hac vita quiſque „ quodammodo moriatur, ſive omnino exiens de corpore, ſive ita averſus, & alienatus a carnalibus ſenſibus, ut merito neſciat, ſicut Apoſtolus ait, utrum in corpore, an extra corpus ſit, cum in illam rapitur, & ſubvehitur viſionem „. Conſule etiam eumdem Epiſt. 147. al 112. c. 13. n 31.

(4) Rom. 10. v. 17.

(5) De inqu. ver. l. 3. c. 6.

videre (1)? Cur id confirmat (2) verbis Joannis (3) *lux vera eſt quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (4)? Cur id rurſus probare conatur (5) ex eo, quod *mentes noſtræ in omnibus ſuis actionibus a Deo pendeant*? Nonne hæc indicant, nos omnia omnino, maximeque dogmata revelata in Deo cognoſcere? nam ſi in aliis quibuſcumque actionibus mentes noſtræ pendent a Deo, potiſſimum in cognitione rerum revelatarum.

378. Specialiter modo probatur, corpora a nobis in Deo non cognoſci. Ex Malebrancio (6) mentem noſtram non cognoſcimus in Deo. Ergo multo minus corpora; magis enim corpora quam mens diſtant a Deo (7). Similiter ex eodem Ma-

---

(1) Egregius plane dialecticus, qui cum univerſalem propoſitionem ſtatuerit, poſtea negat quod univerſaliter ſtatuit.

(2) Loc. cit.

(3) Cap. 1. v. 9.

(4) Quid ex Joannis verbis colligi poſſit pro Malebrancii enthuſiaſmo certe non video: nam S. Auguſtinus illa explicans Tract. 2. in Joan. n. 7. ſcribit: „ Qui ſaucios habent oculos, idonei non ſunt videre parietem illuminarum, & illuſtratum a ſole, vel montem, vel arborem, aut aliquid hujuſcemodi idonei ſunt videre: & in alio illuſtrato demonſtratur illis ortus ille, cui videndo adhuc minus idoneam aciem gerunt. „ Sic ergo illi omnes, ad quos Chriſtus venerat, minus idonei erant „ eum videre: radiavit Joannem; & per illum confitentem ſe radiatum, „ ac ſe illuminatum eſſe, non qui radiaret, & illuminaret, cognitus „ eſt ille qui illuminat „. Si per Joannem Chriſtus omnem hominem illuminavit, quid ait Malebrancius, Deum per ſeipſum a nobis videri, & per ſeipſum immediate mentes noſtras illuminare?

(5) Loc. cit.

(6) Ibid. cap. 7. §. 4. „ Mentem, *inquit*, in Deo non videmus, illam „ tantum *per conſcientiam* cognoſcimus; & ob hanc cauſſam cognitio „ quam de illa habemus, eſt imperfecta „. Mirum! Deus arctiſſimo vinculo conjunctus eſt menti noſtræ, ipſamque illuminat, ut poſſit corpora cognoſcere in ſeipſo; & nihilominus, ne unum quidem radium lucis menti impertitur, ut poſſit ſe ipſam in illo cognoſcere!

(7) Neque urget quod Malebrancius ait loc. cit. §. 3. „ Cum corpora „ non ſint intelligibilia per ſe, ea non poſſumus videre, niſi in eo „ qui ea includit modo intelligibili „. Nam ſit in Deo poſſumus videre ea quæ non ſunt intelligibilia per ſe; quare non illa, quæ ſunt per ſe intelligibilia? Eritne Deus minus ſollicitus de patefaciendo in ſeipſo res per ſe intelligibiles, quam res per ſe minime intelligibiles? Unde, quæſo, hanc philoſophandi rationem Malebrancius didicit? Quis vero ipſi dixit, nullum alium eſſe modum quo corpora per ſe minime intelligibilia, fieri intelligibilia poſſint, ac a mente cognoſcantur?

Malebrancio (1) ſi in Deo videremus mentem noſtram, cognoſceremus omnes ejus proprietates. Igitur ſi corpora in Deo videremus, cognoſceremus omnes corporum proprietates (2): quas nemo ſanæ mentis affirmabit ſe cognoſcere.

379. Ad primum neg. min. nam via, per quam Malebrancius incedit, non ſolum non eſt facilis, & ſimplex, ſed omnino impervia, ut eſt demonſtratum (3).

(1) Loc. cit. §. 4. ita ajente: „ Si in Deo videremus ideam, quæ „ menti noſtræ reſponderet, eodem tempore cognoſceremus, aut poſſe„ mus cognoſcere omnes proprietates, quas habere poſſet „.

(2) Id Malebrancius ib. §. 3. libenter concedit; inquit enim: „ In Deo, „ & per ideas ſuas a nobis conſpiciuntur corpora cum ſuis proprietati„ bus; atque hinc eſt, quod cognitio, quam de illis habemus, ſit „ perfectiſſima „. Ceteri Philoſophi hanc perfectiſſimam corporum, eorumque proprietatum cognitionem ſe haud habere, non inficiabuntur. Quorſum enim ſpectant tot in Phyſicis diſciplinis diſcrepantes opiniones, ſi in ſingulis Philoſophis perfectiſſima eſt cognitio corporum, eorumque proprietatum? nam Phyſica nonniſi de corporibus, & eorum proprietatibus diſſerit. Experiamur, an forte Malebrancius palmam tulerit. Loc. cit. cap. 8. § 2. loquens de eſſentia materiæ, etſi concludat, *extenſionem eſſe eſſentiam materiæ*; ſubdit: *Sed in eo ſita eſt difficultas, ut nempe ſciamus, an materia adhuc non habeat alia attributa ab extenſione, & iis quæ ab ea dependent, diverſa*. Quo abiit perfectiſſima illa corporum, eorumque proprietatum cognitio, quam Malebrancius ſe habere jactabat, ſi adhuc ignorat, an *materia habeat alia attributa ab extenſione, & iis quæ ab ea dependent diverſa*? Sed immemor Malebrancius eorum quæ paullo ante ſcripſerat, ſic paullo poſt pergit. „ Quemadmodum homines „ nulla certa demonſtratione convincuntur, non dari aliquam intelligen„ tiam, aut aliquam entitatem recens creatam in rotis horologii „ (oppido acutiſſime: petere quis poſſet, num Malebrancius, cum hæc ſcribebat, deliraret; quis enim neſcit, rotas horologii moveri vi elaſtica chalybis, idque poſſe certa demonſtratione convinci?) „ Ita nemo poteſt ſine „ ſpeciali revelatione aſſerere tamquam demonſtrationem Geometricam, „ nihil eſſe in lapide præter extenſionem diverſimode configuratam: „ fieri omnino poteſt, ut extenſio conjuncta ſit cum aliqua alia re quam „ non concipimus, quia nullam illius habemus ideam „. Si hæc *aliqua alia res* eſſet attributum materiæ, quomodo illius nullam haberemus ideam in Deo, in quo Malebrancius ſtatuit nos habere perfectiſſimam cognitionem corporum, eorumque proprietatum? Quod ſi quis quærat, an illa *aliqua alia res* ſit fortaſſe cognitio? Nonne Malebrancius cum Lockio conveniret in aſſerendo, neminem ſine ſpeciali revelatione evincere poſſe, materiam cogitationis eſſe incapacem, neque id eſse hactenus demonſtratum?

(3) §. 374. ſeqq.

380. Ad ſecundum diſt ant. Deus arctiſſimo vinculo conjunctus eſt menti, ut cauſſa effectui, conc. ut objectum immediatum potentiæ, nego. Jam ſupra diximus (1), non quamcumque intimam rei præſentiam ſufficere, ut res per ſeipſam cognoſci poſſit, ſed requiri, ut res ſit præſens in ratione objecti immediati: quo modo Deus cum mente hominis naturaliter non conjungitur (2). Negamus porro, Deum immediate illuminare omnes homines; nam de rebus naturalibus mens humana illuſtratur per lumen rationis, quod eſt a Deo diverſum, cum ſit participata ſimilitudo luminis increati (3); de rebus autem ſupernaturalibus mens illuſtratur per lumen Fidei, quod etiam eſt quædam participatio luminis increati. Auguſtinus autem loquitur de veritate, ſeu de luce interiori, quæ eſt nobis primum principium intelligendi, ut paullo poſt explicabimus, inter quam, & ipſum Deum certe nulla eſt interpoſita creatura (4).

381. Ad tertium neg. maj. non enim ideæ in mentem agunt, ſed ſimul cum mente ſunt principium cognitionis, ut dictum eſt (5), Si autem Malebrancius ita velit, Deum tantummodo in mentem agere, ut nec mens ipſa in ſeſe aliquid agat; videat, ne mentem faciat mere paſſivam.

382. Ad quartum ſciſcitari liceat ex Malebrancio, utrum menti, cum de ſeipſa cogitare vult, primum ſeſe offerat idea generalis omnium entium; nam ſi ſeſe offerre dixerit, jam ſequitur, mentem a nobis in Deo cognoſci: quod Malebrancius negat; ſi autem dixerit, ideam illam generalem non ſeſe offerre, jam falſa erit propoſitio adſumpta, illam ſcilicet ſeſe offerre, cum de aliqua re cogitamus. Si ſcire cupiat, quare idea entis in univerſum prima ſit quæ menti ſe offert, cum co-

(1) §. 274.

(2) Vide S. Thom. 1. p. q. 12. art. 4.

(3) Idem ibid. q. 84. art. 5. Certe dicitur Pſal. 4. v. 7. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Si *ſignatum*, igitur participatio eſt luminis increati.

(4) Idem S. Auguſtinus lib. 22. con. Fauſtum cap. 8. aperte diſtinguit *inter lucem quæ eſt ipſe Deus, & lucem, quam fecit Deus . . . Candor eſt*, inquit, *lucis æternæ, dictum eſt de ſapientia Dei, quæ utique facta non eſt ... & de luce quadam, quæ nonniſi per illam fieri poteſt, hoc modo ibi dicitur, Tu illuminans lucernam meam*.

(5) §. 264.

cogitamus, S. Thomam audiat docentem (1), intellectum in cognoſcendo procedere de potentia ad actum, ideoque prius pervenire ad actum imperfectum, quam ad perfectum: & cum cognitio entis in communi ſit omnium imperfectiſſima, quia eſt omnium maxime confuſa; idcirco mens ab illa incipit. Ut autem ab illa incipiat, neceſſe non eſt, ut habeat ideam generalem omnium entium, ſed ſufficit, ut habeat ideam univerſalem entis, quæ ab entibus particularibus abſtracta eſt.

383. Ad quintum jam dictum eſt (2), infinitum a mente cum corpore conjuncta non cognoſci niſi per negationem.

384. Ad ſextum explicatur mens Sancti Auguſtini: verum videmus in incommutabili veritate tamquam in objecto cognito, nego, tamquam in primo principio cognitionis (3), conce-

---

(1) 1. p. q. 85. a. 3. (2) §. 359.

(3) S. Th. 1. p. q. 84. a 5. „ Aliquid in alio dicitur cognoſci dupliciter: uno modo ſicut in objecto cognito, ſicut aliquis videt in ſpeculo ea quorum imagines in ſpeculo reſultant: & hoc modo anima in ſtatu præſentis vitæ non poteſt videre omnia in rationibus æternis; ſed ſic in rationibus æternis cognoſcunt omnia Beati, qui Deum vident, & omnia in ipſo. Alio modo dicitur aliquid cognoſci in aliquo, ſicut in principio cognitionis: ſicut ſi dicamus, quod in ſole videntur ea, quæ videntur per ſolem: & ſic neceſſe eſt dicere, quod anima humana omnia cognoſcat in rationibus æternis, per quarum participationem omnia cognoſcimus. Ipſum enim lumen intellectuale, quod eſt in nobis, nihil eſt aliud, quam quædam participata ſimilitudo luminis increati, in quo continentur rationes æternæ.... Quod autem Auguſtinus non ſic intellexerit, omnia cognoſci in rationibus æternis, vel in incommutabili veritate, quaſi ipſæ rationes æternæ videantur, patet per hoc quod ipſe dicit in l. 83. qq. (46.) quod *rationalis anima non omnis, & quæcumque, ſed quæ ſancta, & pura fuerit, aſſeritur illi viſioni*, ſcilicet rationum æternarum, *eſſe idonea*, ſicut ſunt animæ Beatorum „. Antonius Genuenſis hanc S. Thomæ doctrinam probat quidem, ſed primum contendit Elem. Metaph. part. 3 prop. 32. edit. an. 1774. Auguſtini ſententiam fuiſſe, *ideas menti a Deo participari*. Verum interpretatio S. Thomæ non eſt ad arbitrium conficta, ſed perſpicuis ejuſdem S. Auguſtini nititur teſtimoniis, quæ Thomas profert. Et licet Auguſtinus loco idearum ſeparatarum Platonis poſuerit ideas in mente divina exiſtentes, ut diximus §. 330. quarum participatione mens perciperet; non inde infertur, mentem percipere in rationibus æternis, niſi quatenus participatæ ſunt: hæc autem participatio eſt ipſum lumen intellectuale. Deinde Genuenſis Angelicum Doctorem non veretur reprehendere ib. quod *ſyſtemati ſuo non fuit conſenta-*

cedo. Ita S. Thomas (1) qui ex eodem Auguſtino id confirmat ſcribente lib. 4. de Trin. cap. 16. *Numquid quia Philoſophi docu-*

---

taneus, dum deinde docuit, & cogitationem intellectivam haberi a rebus ſenſibilibus ope intellectus agentis, & impoſſibile eſſe, intellectum ſecundum præſentis vitæ ſtatum, quo paſſibili corpori conjugitur, aliquid intelligere in actu, niſi convertendo ſe ad phantaſmata. Sed quamobrem Thomas ſyſtemati ſuo non fuit conſentaneus? quia videlicet docuit, omnia videri in rationibus æternis tamquam *in principio*, non tamquam *in objecto*; & deinde docuit, cognitionem haberi a rebus ſenſibilibus ope intellectus agentis, nec poſſe haberi in hac vita, niſi per converſionem ad phantaſmata. In his autem ecquænam repugnantia eſt? Contendetne Genuenſis, rationis lumen quod eſt participata ſimilitudo luminis increati, in quo continentur rationes æternæ, ſufficere ad habendam cognitionem intellectivam, quæcumque illa ſit? Si ita eſſet, ſufficeret quoque lux ſolis ad quæcumque corpora videnda, ſive præſentia, ſive abſentia forent. Itaque præter lumen rationis requiruntur etiam objecta, quæ ab eo lumine irradientur, ut deprehendi in ipſis veritas poſſit. Quid ergo docuit S. Thomas ſibi minime conſentaneus, cum ſtatuit, omnia videri in rationibus æternis tamquam in principio cognitionis, quia rationis lumen eſt participatio luminis increati; & nihilominus requiri, ut objecta fiant menti conformia, & præſentia ope intellectus agentis, nec poſſe aliquod objectum a mente in hac vita cognoſci, niſi per converſionem ad phantaſmata? Vide autem ſive fidem, ſive diligentiam Antonii Genuenſis: nam S. Thomas in eo ipſo artic. 5. quæſt. 84. 1. part. quem ille profert, poſtquam explicavit, quomodo poſſit dici, nos omnia videre in rationibus æternis, ſibi maxime conſentaneus ſubdit: „ Quia tamen præter lumen intellectuale in „ nobis exiguntur ſpecies intelligibiles a rebus acceptæ ad ſcientiam de „ rebus materialibus habendam; ideo non per ſolam participationem „ rationum æternarum de rebus materialibus notitiam habemus, ſicut „ Platonici poſuerunt „. Quod autem Genuenſis addit ibid. Angelicum Doctorem, quem *virum magnum*, & *divinum* vocat in not. c. peripateticum ſyſtema de idearum origine tenuiſſe, quia *conſuetudinem verebatur*, ne ſcilicet ſuſceptis publice Ariſtotelis opinionibus adverſari videretur; id ſane eſt indignum *viro magno*, & *divino*, qui ut veritatem tueatur, conſuetudinem minime veretur, nec procul dubio magnus & pius fuiſſet Thomas, ſi falſis opinionibus ſubſcripſiſſet ob metum contradicendi illis, quia publice ſuſceptæ erant.

(1) Nazianzenus Orat. 21. num. 1. S. Thomæ præceſſit ſcribens: *Quod rebus in ſenſum cadentibus eſt Sol, hoc iis quæ animo, & ratione intelliguntur, eſt Deus. . . ut ille cum & iis quæ oculorum ſenſu prædita ſunt, & iis quæ aſpectu ſentiuntur, hanc vim tribuat, ut & illa videre, & hæc viſu percipi poſſunt, interim tamen ipſe omnia quæ oculis ſubjecta ſunt, pulchritudine antecellit: eodem modo Deus, cum tam iis quæ intelligentia utuntur, quam quæ mente, & intellectu comprehenduntur, hoc afferat, ut & illa intelligant, & hæc intelligentia percipiantur; ipſe tamen intelligibilium omnium ſummus eſt vertex.*

eumentis certiſſimis perſuadent æternis rationibus temporalia fieri, propterea potuerunt in ipſis rationibus perſpicere, vel ex ipſis colligere, quot ſint animalium genera, quæ ſemina ſingulorum? Nonne iſta omnia per locorum, & temporum hiſtoriam quæſierunt? Conſtat igitur, quo ſenſu S. Auguſtinus dixerit, omnia videri in veritate incommutabili.

385. Ad ſeptimum jam dictum eſt (1), quomodo mens ſeipſam cognoſcat. Natura autem aliorum hominum non per conjecturam, ſed per omnimodam certitudinem ſcimus, quænam ſit, ſcilicet, una eademque ſpecifice cum noſtra, eo quod videmus illos perinde ac nos ratione uti. Concedimus autem, Angelos per conjecturam aliquo modo cognoſci a nobis poſſe ex cognitione mentis noſtræ, ut S. Thomas (2) animadvertit.

ARTICULUS VIII.

Utrum omnia cognoſcamus in idea totius Univerſi.

386. Accedimus ad ſyſtema Leibnitianum de origine idearum. Leibnitius ergo (3), quem ſequitur Wolfius Pſy-

---

(1) §. 347.

(2) 1. part. quæſt. 88. a. 1. ad 1. „ Scientia de anima eſt principium quod„ dam ad cognoſcendum ſubſtantias ſeparatas. Per hoc enim quod ani„ ma noſtra cognoſcit ſeipſam, pertingit ad cognitionem aliquam ha„ bendam de ſubſtantiis incorporeis, qualem eam contingit habere, „ non quod ſimpliciter, & perfecte eas cognoſcat, cognoſcendo ſeip„ ſam „.

(3) Ne Leibnitius conqueratur, ut conqueritur Theodicææ p. 1. § 33. fuiſſe ei adſcriptas opiniones, a quibus longiſſime abeſt, ipſa ejus verba referimus. Sic autem ſcribit Theodicææ part. 3. § 403. „ Quemad„ modum fœtus in animali formatur, quemadmodum alia naturæ mira„ cula ſexcenta producuntur per inſtinctum quemdam a Deo rebus in„ ditum „. (Bene habet. Jam deſinant juniores Philoſophi Scholaſticis exprobare, aut objicere, quod vocibus utantur obſcuris, & ad qualitates occultas ſeſe recipiant) „ hoc eſt, virtute *præformationis divinæ*, „ quæ admiranda illa automata tam egregios effectus mechanice produ„ cere nata effinxit: ita facile judicatur „ (Leibnitius nimirum pro re demonſtrata habet, animalia eſſe automata effectus mechanice producentia. Si autem ita eſt, cur ipſe in *ſpecimine* dynamico in Actis Lipſien. ad an. 1695. admittit *in corporibus principium activum materialibus*

Pſychol. rat. ſect. 1. arbitratur, animam noſtram eſſe automatum quoddam ſpirituale valens producere in ſe omnium rerum ideas, quin pendeat a voluntate in earum productione. Sic autem præformatam eſſe, ut totius Univerſi idea in ipſa contineatur tamquam in mundo quodam ideali, & naturam univerſam omnem ſemper exprimat; perceptiones autem ſint confuſæ, & paullatim evolvantur, & diſtinctæ fiant; prout evolvuntur motus qui in corporibus fiunt; ſeu prout objecta mutationes producunt in corpore, quod eſt animæ conjunctum (1). Ideas autem, & perceptiones ita inter ſe connexas ponit, ut quælibet perceptio præſens ad aliam tendat, ſicut omnis motus quem perceptio repræſentat ad alium tendit; atque ita, ut ratio ſufficiens poſterioris ſit in priori (2); quin tamen umquam anima poſſit videre omnium perceptionum ſuarum

---

bus motionibus ſuperius, & ut ſic dicam vitale? Anne purus erit mechaniſmus, ubi eſt intrinſecum principium activum, & vitale?) „ animam „ eſſe automatum ſpirituale adhuc mirabilius, & virtute divinæ præ„ formationis elegantes illas ideas producere . . . ad quas ars noſtra „ non valet pertingere. Automatorum ſpiritualium, ſive animarum, „ operatio non eſt mechanica, ſed quidquid in mechanica pulchrum „ eſt, eminenter continet: nempe motus qui in corporibus evolvuntur, „ per repræſentationem concentrantur in anima, velut in mundo quo„ dam ideali, mundi actualis leges, earumque effectus exhibente; cum „ hoc tamen diſcrimine a mundo ideali perfecto qui in Deo eſt, quod „ pleræque perceptiones in nobis ſunt tantum confuſæ. Sciendum enim „ eſt, quod omnis ſubſtantia ſimplex Univerſum per ſuas perceptiones „ confuſas, vel ſenſationes involvat, quodque perceptionum harum ſe„ ries in qualibet ſubſtantia naturæ ipſius ſpeciali adtemperetur, ita ta„ men ut naturam univerſam omnem ſemper exprimat: & perceptio „ quælibet præſens ad perceptionem novam tendat, uti omnis motus, „ quem perceptio repræſentat, ad alium motum tendit. Sed impoſſibile „ eſt, ut anima totam ſuam naturam diſtincte cognoſcat, videatque quo„ modo innumerabilis ille perceptionum minutiſſimarum numerus, qua„ rum aliæ aliis coacervatæ, vel potius concentratæ ſunt, in ſe effor„ metur: ad hoc enim opus eſſet, ut Univerſum omne perceptionibus „ illis involutum perfecte cognoſceret, hoc eſt, foret Deus „.

(1) Leibnitius Obſerv. ad recenſionem lib. de Fidei, & rationis conſenſu Tom. 2. Opp. edit. Genev. an. 1768. pag. 257. *Deus animæ in creatione dedit ideas confuſas, & involutas omnium objectorum Univerſi, quæ evolvantur, & diſtinctæ fiant, prout objecta mutationes producunt in eo corpore quod animæ eſt conjunctum.*

(2) Ex Leibnitio nihil eſt ſine ratione ſufficiente; & præcipue ratio ſufficiens eſſe debet inter perceptiones invicem, & motiones, ut ſint harmonicæ.

rum numerum, & quin vel anima dependeat a corpore in ſuis perceptionibus (1), vel corpus ab anima in ſuis motionibus (2).

387. Videtur autem ita dicendum I. quia ut Leibnitius ait (3) hoc ſyſtema & miracula ſuperflua removet, & Deus illud elegit, quod ſit maxime harmonicum. Ergo.

388. II. Anima eſt ſubſtantia omnino ſimplex, in quam nulla res creata agere poteſt. Ergo percipere non poteſt ea quæ fiunt in mundo naturali, niſi in ipſa tamquam in mundo ideali contineantur omnes perceptiones.

389. III. Cum anima ſit ſuperior creaturis corporalibus, ejus perceptio eminenter continet quidquid perfectionis eſt in mechanica. Ergo motus qui in corporibus evolvuntur, continentur in anima tamquam in mundo ideali (4).

Pro-

---

(1) Ideo enim Leibnitius harmoniam præſtabilitam poſuit, ut excluderet influxum phyſicum animæ in corpus, & corporis in animam.

(2) Videbitur fortaſſe cuiquam Leibnitius ſyſtema hoc ſuum per jocum excogitaſſe. Ac revera ipſe im Epiſt. ad Pfaffium: „ Ita prorſus „ eſt, *inquit*, uti ſcribis de Theodicæa mea. Rem acu tetigiſti, & mi- „ ror, neminem hactenus fuiſſe, qui luſum hunc meum ſenſerit; ne- „ que enim Philoſophorum eſt rem ſerio ſemper agere, qui in fingen- „ dis hypotheſibus, ut bene mones, ingenii ſui vires experiuntur „. Putaſne, Leibnitium legiſſe quod Cicero monet l. 3. de nat. deor. *Poëtarum iſta ſunt: philoſophi rerum auctores, non fabularum*? Si autem fabulas fingere, & jocari placebat Leibnitio, cur non feſtivum aliquod poëma fecit? Cur fabulæ auctor fuit in Theodicææ par. 3. in qua adverſus Bælium agit *de bonitate Dei, libertate hominis, & origine mali*? Erantne res adeo graves miſcendæ fabulis? Huic tamen Leibnitii declarationi Wolfius non plene aſſentitur: nam in Actis Lipſien. ann. 1728. *Sint*, ait, *Leibnitio luſus ingenii verba, quæ ab eodem adopto: aut igitur alium eiſdem tribuit, quem ego ſenſum, aut ſi eumdem tribuit, ludendo dicit verum*. Sed quod ſerio loquutus fuerit Leibnitius, conſtat ex ejus verbis Theod. p. 1. §. 62. *Non potui non in hoc ſyſtema delabi*. Et §. 208. p. 2. *Quamvis ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ non aliunde neceſſarium foret, uti certe eſt... Deus illud elegiſſet &c.*

(3) Theod. p. 2. §. 208.

(4) Ne putet Leibnitius, ſe primum hac fuiſſe ratione uſum, eique novum aliquod ſuperexſtruxiſſe ſyſtema, adeat S. Thomam, 1. p. q. 84. a. 2. ubi hoc argumentum majori vi ſibi objicit tertio loco.

Propoſitio. *Fictitium, & abſurdum eſt ſyſtema Leibnitianum de anima res cognoſcente in idea Univerſi.*

390. PRob. Leibnitius in hoc ſyſtemate ponit 1. animam eſſe automatum ſpirituale (1), in quo totius Univerſi idea continetur tamquam in mundo ideali, 2. naturam uni-

(1) Bilfingerus Tract. Harmon. præſtab. ſect. 6. §. 124. n. y. contendit, animam humanam propriiſſime dici automatum. Id non negamus, ſi derivationem græcam attendimus; eſt enim ἀυτόματον ab ἀυτὸς *ipſe*, & μάω, vel ματέω inquiro, deſidero, appeto: anima autem ſeipſa inquirit, deſiderat, appetit. Verum quia vocibus eſt utendum, ut communiter homines utuntur: Philoſophi autem, ſi Leibnitianos excipias, communiter voce automaton machinas appellant, quarum motus principium eſt externum, cum tamen videantur ſeipſis moveri, abſtinere Leibnitius debuerat ab appellatione automati, cum de anima loquebatur, ne quis putaret, hominem *puram machinam* ab ipſo factum; maxime cum adjunctum *ſpiritualis* ſoleat quandoque attribui partibus ſubtilioribus corporis: unde illud Lucretii.

Spiritus unguenti ſuavis diffugit in auras.

Præſertim vero Leibnitius ab ea appellatione abſtinere debuerat, poſtquam propoſito dubio, an Deus poſſit facere automatum capax faciendi ſine ratione id quod homo ratione facit, Tom. 2. Opp. pag. 99. Edit. Genev. an. 1768. reſpondet: „ Je m'étonne, qu'on prétende de donner „ des bornes a la puiſſance, & a la ſageſſe de Dieu „ *Obſtupeſco, quempiam eſſe, qui ſibi arroget limitibus coarctare Divinam potentiam, ac ſapientiam*. En Leibnitius cum Lockio convenit. Deſinant vero Philoſophi juniores Scholaſticis exprobrare, quod quæſtiones inſtituant de poſſibilibus, niſi forte quis putet, licere ejuſmodi quæſtiones inſtituere, cum in eis nutat animi noſtri immaterialitas, & immortalitas. Quid igitur Leibnitius reponeret, ſi quis contenderet, animam eſſe hujuſmodi automatum quod ſine ratione faceret, quod ratione fieri debet? Eſſetne limitibus circumſcripta Divina potentia, & ſapientia, ne id poſſet efficere? Wolfius vero tantam in mechaniſmo humani corporis vim ponit, ut dicat Pſycol. ration. §. 637. quod *Archimedes tam ſublimia inventa, quibus Geometriam ditavit in libris ſuis, expoſuiſſet, libroſque ſingulos eodem quo conſcripti ſunt modo ſcripſiſſet, etiamſi ipſi nulla fuiſſet anima*. Unde concudit, *mechaniſmo corporis perfici poſſe, quæ rationis opus ſunt, & facultatibus animæ immaterialibus originem debent*. Quæ quomodo componi poſſint cum animi immaterialitate, alii viderint. Nam ſi mechaniſmo corporis perfici poſſunt exterius opera rationis, cur anima in mechaniſmo corporis non conſiſtet?

univerſam omnem ab anima ſemper exprimi, licet non omnes ideæ & perceptiones ſint diſtinctæ. 3. ideas, & perceptiones paullatim evolvi, & diſtinctas fieri, prout evolvuntur motus qui in corporibus fiunt. 4. perceptiones, & ideas ita eſſe inter ſe connexas, ut quælibet præſens ad aliam tendat, quemadmodum unus motus repræſentatus ad alium tendit; rationemque ſufficientem poſterioris eſſe in priori. 5. numquam poſſe animam videre, quomodo immenſus ille numerus ſuarum perceptionum in ſeſe efformetur. 6. animam cum percipit, nullo modo pendere a corpore, nec corpus cum movetur, pendere ab anima. Sed hæc omnia fictitia ſunt, & abſurda. Ergo.

391. Prob. 1. minoris pars ratione S. Thomæ (1). Si idea totius univerſi contineretur in anima tamquam in mundo ideali, vel eſſet diſtincta ab eſſentia animæ, vel non eſſet diſtincta. Si eſſet diſtincta, jam foret innata; non enim eſſet ex ſenſibus hauſta, alioquin non eſſet *ex virtute divinæ præformationis*, ut docet Leibnitius. Oſtenſum eſt autem ſupra (2), nullam eſſe ideam animæ innatam (3). Si autem idea illa non eſſet diſtincta ab eſſentia animæ (4), jam ipſa eſſentia animæ eſſet idea totius Univerſi, & mundus idealis; adeoque omnia per propriam eſſentiam anima cognoſceret. Id autem omnino repugnat; eſſentia enim animæ eſt determinata ad

---

(1) 1. p. q. 84. a. 2. & q. 55. a. 1.

(2) §. 338. ſeqq.

(3) Ideas innatas Leibnitius videtur admittere; nam in Adnot. ad opus Kingii de orig. mali §. 4. ſcribit: *Merito tuetur, ideas noſtras ſimplices minimum nobis eſſe innatas*. Et Tom. 2. Opp. cit. edit. p. 257. *Deus animæ in creatione dedit ideas confuſas*. Nihilominus Theod. p. 3. §. 403. ait: „ Ideas noſtras non ideo quia volumus, efformamus „. (ſcilicet Leibnitius non quia voluit, ſibi efformavit ideam Harmoniæ præſtabilitæ, ſed aliunde habuit acceptam) „ In nobis, & a nobis efformantur, non ex vi, & „ imperio noſtræ voluntatis „. Si a nobis efformantur, quomodo illas accepimus in creatione? quomodo erunt innatæ?

(4) Hæc videtur eſſe Leibnitii ſententia, cum docet, animam eſſe mundum idealem, & continere eminenter in ſeſe omnes motus, qui in corporibus evolvuntur. Si autem ideæ non ſunt diſtinctæ ab eſſentia animæ, rogamus Leibnitium, ut nobis explicet, quî fieri poſſit, ut anima *elegantes illas ideas producat, ad quas ars noſtra non valet pertingere*? niſi forte Leibnitius velit, animam poſſe producere ſeipſam.

ad certum genus, & ad certam ſpeciem; cum ſit enim hominis forma, pertinet ad idem genus, & ad eamdem ſpeciem, ad quam pertinet homo. Nulla autem res determinata ad certum genus, & ſpeciem, poteſt in ſeſe ita comprehendere omnia quæ ſunt in Univerſo, ut poſſit per ſuam eſſentiam illa repræſentare, hoc enim eſt proprium Divinæ eſſentiæ, quæ eſt infinita, ut omnia in ſeſe comprehendat, & per ſeipſam omnia cognoſcat (1). Fieri ergo non poteſt, ut idea totius Univerſi contineatur in anima tamquam in mundo ideali.

392. Altera minoris pars probatur. Anima non continet in ſeipſa naturam totius Univerſi, ut dictum eſt (2). Ergo non poteſt naturam univerſam ſemper exprimere; quod enim exprimitur, debet ſaltem aliquo modo contineri in eo, a quo exprimitur (3).

393. Prob.

---

(1) Nam ut advertit S. Thomas 1. p. q. 14. a. 6. *Cum eſſentia Dei habeat in ſe quidquid perfectionis habet eſſentia cujuſcumque rei alterius, & adhuc amplius, Deus in ſeipſo poteſt omnia propria cognitione cognoſcere. Propria enim natura uniuſcujuſque conſiſtit, ſecundum quod per aliquem modum divinam perfectionem participat.*

(2) §. 391.

(3) Nec ſufficit reponere ideas repræſentantes naturam univerſam, eſſe in anima confuſas & involutas. Quod enim confuſe, & involute repræſentatur, aliquo modo cognoſcitur; ſi namque nullo modo cognoſceretur, nec confuſe cognoſceretur. Itaque ideas illas confuſas, antequam diſtinctæ fierent, aliquatenus cognoſceremus, adeoque & earum aliquando recordaremur; nam ut advertit S. Thomas 1. p. q. 84. a. 3. *nullus homo obliviſcitur ea quæ naturaliter cognoſcit*. Quis autem, ſi bona fide agat, affirmare poterit, ſe aliquo modo cognoviſſe aliquando tam multas res, quarum cognitionem ſucceſſu temporis comparamus? niſi velit Platonis, & Pythagoræ reminiſcentiam renovare, de qua confer S. Auguſtinum lib. 12. de Trin. cap. 15. Quam quidem reminiſcentiam Leibnitius renovaſſe viſus eſt, cum perſuadere conatus fuit, animas ab initio fuiſſe creatas, & incluſas in corpuſculis organicis. Sed hac de re alias. Interea audiamus ipſum Leibnitium ita ſcribentem *Refllex. ſur l'eſſai de l'entendement humain de M. Locke*: „ Il y a quelque choſe de ſolide „ dans ce que Platon appelloit la *réminiſcence* ... Il y a même quelque „ choſe de plus, car nous n'avons pas ſeulement une *réminiſcence* de tou„ tes nos penſées, mais encore un *preſſentiment* de toutes nos penſées „. *In eo quod Plato reminiſcentiam appellavit, quidpiam ſolidi ineſt... Exſtat inſuper aliquid amplius, non enim reminiſcentiam tantum, ſed etiam præſenſionem habemus omnium noſtrarum cogitationum.* Non fuit ſatis Leibnitio, Platonis *reminiſcentiam* probaſſe, niſi adderet etiam *præſenſionem*, quaſi quilibet homo

non

393. Prob. tertia min. pars. Si ideæ, & perceptiones paullatim evolverentur, & diſtinctæ fierent, prout evolvuntur motus qui in corporibus fiunt, hæc evolutio neceſſaria foret; non enim penderet ex voluntatis arbitrio (1). Nulla igitur eſſet in anima idea, & perceptio diſtincta, niſi ex neceſſitate. Ergo nulla perceptio libera. Fruſtra igitur præciperetur Deuteronomii 15. v. 9. *Cave, ne forte ſubrepat tibi impia cogitatio* (2). Fruſtra diceretur Matth. 15. v. 19. *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes*, &c. Nec quiſquam poſſet umquam cogitatione peccare (3); cogitatio enim *non ſubjaceret imperio noſtræ voluntatis*, ſed *in nobis*, *& a nobis efformaretur ſecundum noſtram, & rerum ipſarum naturam*, diſtinctaque fieret, prout evolverentur motus in corporibus.

394. Præterea, ſi omnes noſtræ ideæ, & perceptiones diſtinctæ, neceſſariæ forent, non eſſet in poteſtate animæ, dum una fit evolutio in motibus corporis, aliam ideam, & perceptionem diſtinctam habere diverſam ab illa quæ tali evolutioni reſponderet; quomodo enim poſſet, ſi evulutio ideæ, & perceptionis, ut diſtinctæ fierent, unice penderent a reciproca evolutione motus in corpore? Dum igitur perciperem diſtincte

non modo omnium præteritarum ſuarum cogitationum, ſed & omnium futurarum ſibi ſit conſcius. Jam de Leibnitio uſurpabimus illud Stat. l. 6. Theb.

Interius ductus Phœbejus augur habenis.

(1) Vide not. 3. pag. 239.

(2) S. Baſilius Hom. in illud, Attende tibi ipſi: *Sumus*, inquit, *nos homines ad peccata cogitationum proclives .... Corporeæ actiones tempore indigent, opportunitate, labore, adjutoribus, denique reliquo commeatu. E diverſo animi motus citra temporis moram fiunt, perficiuntur citra laſſitudinem, citra negotium ullum conſiſtunt, idoneum ipſis eſt tempus omne.... Ubi igitur lapſus eſt repentinus, ibi repentina cavendi facultas fuit nobis tradita.*

(3) Immo nec opere: nam ſi, ut Leibnitius ait, *ideas noſtras non ideo quia volumus efformamus*; multo minus motus qui evolvuntur in corporibus, ideo evolvuntur, quia volumus, ipſos evolvi. Itaque ejuſmodi evolutiones in corporibus neceſſariæ erunt, nec proinde erit in poteſtate noſtra illas impedire. Nam, ut recte Cicero l. de Fato c. 17. „ Si cauſſa appetitus non eſt ſita in nobis, ne ipſe quidem appetitus eſt „ in noſtra poteſtate „.

v. g. Solem, quia in corpore evolveretur motus reſpondens ideæ Solis, non eſſet in mea poteſtate percipere diſtincte Lunam, Martem, Jovem &c. niſi evolverentur in corpore motus reſpondentes ideis Lunæ, Martis, Jovis &c. nec poſſem imperare evolutiones ejuſmodi motuum, quippe quæ non ſubjacerent meæ voluntatis imperio (1). Hæc autem intimo ſenſui contraria ſunt: nam qua poſſum facilitate mihi diſtincte exhibere ideam Solis, eadem & aliorum Planetarum (2). Non ergo ideæ, & perceptiones diſtinctæ fiunt ex reciproca evolutione motuum in corporibus.

395. Probatur 4. min. pars. Si ideæ & perceptiones ita inter ſeſe connexæ forent, ut quælibet præſens ad aliam tenderet, & ratio ſufficiens poſterioris eſſet in priori, numquam poſſemus res diſparatas ſucceſſive cognoſcere. Quis autem id ſerio adfirmabit (3)? Poſſum conſiderare Leibnitianam evolutionem, deinde me convertere ad contemplandum Solem, poſt co-

(1) Quin etiam nullo modo ab anima penderent. Tantus eſt enim humani corporis mechaniſmus ex Wolfii ſententia, qui acerrimus propugnator eſt ſyſtematis Leibnitiani, ut motus corporis, ipſo fatente, Pſychol ration. §. 616. *eodem quo nunc modo conſequerentur, etiamſi anima non exiſteret.*

(2) Ne autem quis objiciat, non eſſe in poteſtate animæ ſuarum cogitationum objecta, adeundus eſt S. Thomas 1. 2. q. 17. a. 6. ubi egregie rem totam explicans ſcribit: *Actus rationis poteſt conſiderari dupliciter. Uno modo quantum ad exercitium actus; & ſic actus rationis ſemper imperari poteſt. Alio modo quantum ad objectum, reſpectu cujus duo actus rationis attenduntur. Primo quidem, ut veritatem circa aliquid apprehendat; & hoc non eſt in poteſtate noſtra: hoc enim contingit per virtutem alicujus luminis vel naturalis, vel ſupernaturalis ... Alius autem actus rationis eſt, dum his quæ apprehendit, aſſentit. Si igitur fuerint talia apprehenſa, quibus naturaliter intellectus aſſentiat, ſicut prima principia; aſſenſus talium vel diſſenſus non eſt in poteſtate noſtra, ſed in ordine naturæ .... Sunt autem quædam apprehenſa, quæ non adeo convincunt intellectum, quin poſſit aſſentire, vel diſſentire, vel ſaltem aſſenſum, vel diſſenſum ſuſpendere propter aliquam cauſſam: & in talibus aſſenſus ipſe, vel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt.*

(3) Graveſandus Introduct. ad Phil. §. 300. *Dicere poſſumus*, inquit, *hominem qui diſtinctam trianguli ideam habet, obſcuras habere ideas omnium proprietatum hujus figuræ; quia inter has ultimas, & primas neceſſarius datur nexus. Non autem ſimile inter ideas quæ in mente ſeſe mutuo ſequuntur, detegitur vinculum. Ubi ſubito ex ſpiſſis tenebris in lucem tranſeo, & objectorum numquam antea viſorum acquiro ideas; obſcuritatis perceptio non ad has deducere videtur.*

cogitare de intermundiis Epicuri, poſt de chimæra Cerberi, inde triangulum conſiderare, Deum ſtatim, & Divina contemplari. Quænam, quæſo, inter hujuſmodi rerum ideas, & perceptiones connexio, & conjunctio, ut una ad aliam tendat, & ratio ſufficiens poſterioris ſit in priori (1)? Præterea hac idearum conſociatione admiſſa, nemo certe poſſet errare, niſi forte Leibnitiani velint, errare illos, qui ideas, & perceptiones tam bene, tamque apte ordinatas habent, ut una ad aliam tendat, ſitque prior poſteriori ratio ſufficiens (2).

396. Quinta min. pars prob. Intelligi nequit, quî poſſit eſſe in anima coacervatus, ſive concentratus innumerabilis ille perceptionum minutiſſimarum numerus, quem fingit Leibnitius:

(1) Nec etiam in omnibus motibus corporis, cui anima conjuncta eſt, talem connexionem agnoſcit Wolfius, cum ſcribit Pſychol. empir. §. 925. „ Motus corporis quos anima vult, & qui ad nutum ejus in „ corpore conſequuntur, ita comparati ſunt, ut corpus ad eos, atque „ ad oppoſitos iiſdem æque diſpoſitum deprehendatur „. Si æque eſt diſpoſitum corpus ad motus oppoſitos; non igitur datur inter motus corporum neceſſaria connexio, niſi forte Wolfius contendat, motus oppoſitos qui ſe invicem deſtruunt, neceſſario connecti. Sed vide quam ſibi ille conſentiat; nam ibid. §. 633. ſtatuerat, motus corporis tam eſſe neceſſarios, ut *naturaliter diverſi eſſe non poſſint ab iis qui actu conſequuntur*. Quod ſi ita neceſſarii ſunt, quomodo corpus erit *æque diſpoſitum ad motus oppoſitos*.

(2) Wolfius Pſychol. rat. §. 618. duo ſtatuit, quæ ſe invicem deſtruere videntur. Nam 1. ait „ animam producere ſuas perceptiones, & ap- „ petitiones citra ullam realem a corpore dependentiam; & in corpo- „ re dari ſeriem motuum vi ſolius mechaniſmi, citra ullam dependen- „ tiam ipſius corporis ab anima „ 2. ponit „ ex modificationibus animæ „ rationem reddi motuum in corpore, & ex motibus corporis modifi- „ cationum animæ, ſive in anima, & corpore contineri rationem ſuffi- „ cientem continuitatis temporis, quo perceptiones, & appetitiones „ in anima, & utriuſque conſentientes motus in corpore contingant „. Hæc autem inter ſe pugnant: nam ſi nulla eſt dependentia animæ a corpore in ſuis perceptionibus, neque corporis ab anima in ſuis motibus; quæ erit ratio ſufficiens in corpore, cur anima ita operetur; aut quæ ſufficiens ratio in anima, cur corpus ita moveatur? Nam unum non poteſt eſſe alteri ratio ſufficiens, niſi aliquo ſaltem modo unum ab altero dependeat. Videant Leibnitiani, ne dum omnia referre ſtudent ad principium rationis ſufficientis, omni prorſus ratione deſtituantur: ut enim advertit S. Thomas 1.p. q. 84. a. 4. *ſecundum hanc poſitionem ſufficiens ratio aſſignari non poſſet, quare anima noſtra corpori uniretur. Si enim non indigeret corpore ad intelligendum, fruſtra corpori uniretur*.

ctus: perceptiones enim actiones ſunt, ut ſupra oſtendimus (1); actiones autem non permanent, ſed tranſeunt. Præterea cum anima ſit immortalis, ſemperque vivere debeat, atque adeo percipere; numerus perceptionum erit ſucceſſive infinitus. Si ergo perceptionum numerus eſſet coacervatus in anima, jam ſubſtantia animæ contineret infinitas perceptiones: eſt autem quælibet perceptio quædam perfectio animæ; actus enim vitæ eſt perfectio viventis. Eſſent igitur in anima infinitæ perfectiones: quod eſſe non poteſt.

397. Denique prob. poſtrema min. pars. Conſtitutum a Leibnitio principium de anima percipiente omnino independenter a corpore, favet *idealiſmo*: nam ſi anima in ſuis perceptionibus nullo modo penderet a corpore, jam non poſſet probari realis exiſtentia corporum, cujus probatio unice nititur ſenſuum teſtimonio, a quibus anima in percipiendo minime penderet. Favet etiam omni vitiorum licentiæ: ſi enim anima nullo modo in ſuis perceptionibus, & appetitionibus penderet a corpore, neque corpus in ſuis motibus penderet ab anima, nihil certe mali contingere animæ poſſet, quamquam ſenſibus corporis laxarentur fræna, nec quidquam boni contingeret animæ, etiamſi diligentiſſime cohibere niteretur illorum motus; neque enim anima poſſet illos cohibere, propterea quod, ut loquitur Wolfius (2), *eodem quo nunc modo in corpore conſequerentur, etiamſi anima non exiſteret* (3). Patet igitur, quam ſit abſurdum Leibnitianum ſyſtema de origine idearum.

398. Ad primum neg. ant. cum enim anima ſit forma corporis, ut dictum eſt (4), nullum eſt miraculum, quod percipiat dependenter a corpore. Negamus pariter, ſyſtema Le-

(1) §. 258.

(2) Pſychol. rat. §. 616.

(3) Hinc vehementer decipitur, ac decipit Wolfius, cum Pſychol. rat. not. ad §. 538. ſcribit, *nullum adeo errorem minori periculo ſubjacere, quam qui de commercio inter animam, & corpus committitur, ut adeo vana ſint illorum molimina, qui tanta acerbitate contra iſtiuſmodi ſyſtema pugnant*. Quod enim gravius nedum eſſe, ſed excogitari periculum poteſt, quam, aperta vitiis via, æternam animi ſalutem in certum diſcrimen, exitiumque vocare? ſed de his latius, cum de hujuſmodi commercio agemus.

(4) §. 338.

Leibnitianum eſſe maxime harmonicum ; eſt enim abſurdiſſimum : quod autem ad abſurda deducit, harmonicum eſſe non poteſt (1).

399. Ad ſecundum neg. conſ. Cum enim corpus humanum per ſeipſum non poſſit agere, niſi moveatur ab anima ; cum influit in animam, non influit ſe ſolo, ſed influit ut motum ab anima ; ideoque actio non eſt ſolius corporis, ſed *conjuncti*, ut loquitur S. Thomas (2). Quare etiam cum corpus agit in animam, anima agit in ſeipſam, licet medio corpore ; vis enim agendi in corpore non eſt niſi ab anima (3).

400. Ad tertium reſp. cum S. Thoma (4), quod *eſſentia ſuperioris creaturæ, etſi habeat aliquam ſimilitudinem inferioris creaturæ, prout communicant in aliquo genere, non tamen complete habet ſimilitudinem illius, quia determinatur ad aliquam ſpeciem, præter quam eſt ſpecies inferioris creaturæ*. Itaque anima non poteſt ita eminenter continere perfectiones creaturarum corporalium, ut poſſit illas repræſentare in ſeipſa tamquam in mundo ideali.

ARTICULUS IX.

Utrum mens ſibi ideas formet, ut Recentioribus placet.

401. EXtitere olim quidam Philoſophi, qui arbitrati ſunt, animam ad ſenſibilium præſentiam formare in ſeſe ſimilitudines ſenſibilium (5). Huic ſententiæ ſubſcripſerunt

 Au-

---

(1) Chriſtianus Kortholtus Diſp. de Phil. Leibn. §. 11. & Reinbeckius apud ipſum, cenſent, *hypotheſim Leibnitii non minoribus, quam reliquæ hypotheſes ad explicandam inter animam, & corpus unionem, premi difficultatibus*.

(2) De ſenſu, & ſenſ. lect. 1.

(3) Vide quæ diximus § 248.

(4) 1 p q 84. a. 2. ad 3.

(5) Conſ. S. Thomas q. 10. de ver. a. 6. ubi ait : „ Alii dixerunt, quod „ anima ſibi ipſi eſt ſcientiæ cauſſa ; non enim a ſenſibilibus ſcientiam „ accipit, quaſi actione ſenſibilium aliquo modo ſimilitudines rerum „ ad animam perveniant ; ſed ipſa anima ad præſentiam ſenſibilium in „ ſe ſimilitudines ſenſibilium format „.

Auctor Operis *de Arte cogitandi* (1), Leibnitius (2), & Wolſius qui docet, mentem ſuas creare ideas.

402. Videtur autem ita dicendum, I. quia entis, & cogitationis ideæ per nullum ſenſum intrare in animum potuerunt. Ergo mens illarum efficiendarum vim in ſe habet.

403. II. Præter ideas ſimplices, multæ ſunt ideæ compoſitæ. Sed hæc compoſitio nonniſi a mente fit. Ergo exſtat in mente vis formativa idearum.

404. III. Mens vi ſibi congenita appetitiones producit. Ergo etiam rerum ideas; nulla enim apparet ratio, quare illas poſſit, has non poſſit producere.

† Propoſitio. *Ideæ non formantur a mente ad præſentiam rerum ſenſibilium.*

405. Prob. ratione S. Thomæ (3). Nullum agens agit, niſi prout eſt in actu (4), Ergo ſi anima ad præſentiam rerum ſenſibilium formaret in ſe rerum ideas, deberet actu habere in ſeipſa ideas rerum earumdem; non poſſet enim eſſe in actu ad ideas formandas, niſi per ideas. Sed ſi illas actu

(1) Part. 1. c. 1.

(2) Theod. p. 3. §. 403. ubi docet, animam *elegantes ideas producere, in quibus voluntas noſtra nullam habet partem*. Quomodo autem poſſit illas producere, non video; nam ſi, ut art. ſuperiore obſervavimus, ideæ confuſæ omnes ſunt involutæ, & coacervatæ in anima; diſtinctæ autem fiunt, prout evolvuntur motus in corporibus; quid remanet quod anima poſſit producere? non ideas confuſas, quia omnes continentur in anima, quæ illas, ut Leibnitius ait, accepit a Deo in creatione: non ideas diſtinctas, ſive ſtatum diſtinctionis idearum, quippe is pendet ab evolutione motuum in corporibus. Quid ergo?

(3) *Loc. cit.* ubi poſt relata verba, ſubdit: „ Sed hæc poſitio non „ videtur totaliter rationabilis. Nullum enim agens, niſi ſecundum „ quod eſt actu, agit: unde ſi anima format in ſe omnium rerum ſimi„ litudines, oportet, quod ipſa in ſe actu habeat illas ſimilitudines re„ rum: & ſic redibit in prædictam opinionem, quæ ponit omnium re„ rum ſcientiam animæ naturaliter inſitam eſſe „.

(4) „ In iis (inquit Nyſſenus l. 12. con. Eunom.) quibus ineſt a natu„ ra efficiendi vis, & facultas, alterum potentia conſideratur, alterum „ ſecundum actus expletionem. Quemadmodum, exempli gratia, na„ vium fabricatorem ſemper eſſe potentia dicimus eum, qui ædificandæ „ navis arte præditus eſt; operari vero, cum in operibus ipſis ſuam „ oſtendit ſcientiam „.

aſtu haberet, jam illas non formaret, ſed formatas ſupponeret. Ideæ igitur non formantur a mente ad præſentiam rerum ſenſibilium (1).

406. Ad primum jam dictum eſt (2), quomodo mens rerum abſtractarum, & ſuæmet cogitationis notitiam acquirat.

407. Ad ſecundum dicimus cum S. Thoma (3) eſſe *quamdam operationem animæ in homine, quæ dividendo, & componendo*

(1) Plures alias rationes ad idem probandum proponit Malebrancius l.3. de inquiſ. ver. par.2. c. 3. quæ tamen infirmæ ſunt, nulliuſque roboris. Nam quod ait, vim producendi ideas eſſe hujuſmodi, ut mentem a Deo independentem conſtituat, falſo principio nititur, nimirum, nullam rem creatam præditam eſſe vi quidpiam producendi, ne ſit independens a Deo: quod quidem principium denegat creaturis omnem agendi facultatem. Tantum vero abeſt, ut hæc facultas creaturas conſtituat a Deo independentes, ut facultas ipſa ſit a Deo, requiratque præviam Dei motionem, ut ad actum perducatur. Deinde quod ait, ideas eſſe entia realia perfectiora mundo materiali; proindeque non poſſe a mente produci, quæ nequit entia materialia producere; nec quidquam probat: nam licet ideæ, quatenus incorporeæ, perfectiores ſint mundo corporeo, ſunt tamen accidentia, ſive, ut junioribus Philoſophis placet, modi mentis humanæ. Falſum eſt quoque, hominem nihil poſſe producere eorum quæ ſunt in mundo corporeo; nam revera homines generant alios homines, qui quidem ſubſtantiæ ſunt. Præterea quod Malebrancius ex denegata hominibus potentia creandi, infert ipſos non poſſe ideas producere, falſo nititur ſuppoſito, ſcilicet, productionem idearum eſſe veram creationem: non enim omnis productio creatio eſt, ſed illa tantum, quæ & nihil ſupponit rei quæ producitur, & nullum ſubjectum ſupponit, a quo dependenter producatur: ideæ autem cum ſint accidentia, dependent a mente tamquam a ſubjecto, cui inhærent. Quærimus autem ex Malebrancio, utrum vis producendi appetitiones ſit revera in anima. Si neget, anima erit mere paſſiva, ejuſque libertas corruet. Si affirmet, rurſus quærimus, an hæc vis conſtituat animam independentem a Deo, an ſecus. Si ſecus, cur independentem conſtituet vis producendi ideas? Si autem vis producendi appetitiones conſtitueret animam independentem a Deo, jam nulla eſſet in anima vis hujuſmodi. Similiter quærimus, an appetitio ſit ens reale? & nemo ſane id negabit. Quod ſi anima appetitiones producit, licet entia realia ſint, & perfectiores mundo materiali, quia ſpirituales, cur non etiam ideas? Pari modo rogamus, an productio appetitionis ſit creatio. Si affirmetur, deneganda erit animæ vis appetendi. Si negetur, quare ideæ produci nequeunt per actionem, quæ creatio minime ſit? De poſtrema Malebrancii ratione dicemus infra. Reſtat igitur, ut non alia, quam S. Thomæ ratione probari efficaciter poſſit, ideas non formari a mente ad præſentiam rerum ſenſibilium.

(2) §. 344. ſqq.

(3) 1. p. q. 84. a. 6. ad 2.

nendo format diverſas rerum imagines, etiam quæ non ſunt a ſenſibus acceptæ. Cum enim anima per ideas ſimplices jam ſit in actu, & per eaſdem ideas jam actu cognoſcat, nihil prohibet, quin illas poſſit componere, & compoſitas dividere.

408. Ad tertium neg. conſ. Nam cum anima appetitiones producit, jam eſt poſita in actu per cognitionem; nihil enim appetimus quod prius non cognoverimus. At non ita eſt de productione idearum; per ipſas enim mens ponitur in actu.

ARTICULUS X.

Utrum Gaſſendus, & Lockius recte explicarint originem idearum?

409. GAſſendus (1) nullam eſſe arbitratur ideam intellectualem rerum quæ per ſenſus tranſeunt, diverſam ab imagine quæ eſt in phantaſia; ſed ait, intellectum ob cohæſionem cum phantaſia rem contueri in ea imagine repræſentatam. Similiter loquitur Lockius (2); ut enim explicet, quo-

(1) Phyſ. ſect. 3. Mem. poſter. l. 9. c. 3. *Quo momento*, inquit, *phantaſia perculſa ſpeciem expreſſam elicit, imaginemve, ſeu ſimilitudinem rei quæ in ſenſum incurrerit, ſua vi exprimit, ac format, hoc eſt, ipſam rem quaſi inſpicit, aut qualis per ſenſum percipitur, concipit; eodem momento intellectus ob intimam ſui præſentiam, cohæſionemque cum phantaſia rem eamdem contuetur*.

(2) Eſſai concern. l'entend. hum. l. 2. c. 8. §. 12. „ Si les Objets extérieurs ne s'uniſſent pas immédiatement a l'Ame, lorſq'ils y excitent des idées, & que cependant nous appercevions ces *qualités originales* dans ceux de ces objets qui viennent à tomber ſous nous ſens, il eſt viſible, qu'il doit y avoir, dans les objets extérieurs, un certain mouvement, qui agiſsant ſur certaines parties de notre corps, ſoit continué par le moyen des nerfs, ou des eſprits animaux, juſqu'au cerveau, ou au ſiége de nos ſenſations, pour exciter là dans notre eſprit les idées particuliéres que nous avons de ces *premiéres qualités*. Ainſi, puiſque l'étendue, la figure, le nombre, & le mouvement des corps qui ſont d'une groſseur propre a frapper nous yeux, peuvent être apperçus par la vue à une certaine diſtance, il eſt évident que certains petits corps imperceptibles doivent venir de l'objet que nous regardons, juſq'aux yeux, & par-là communiquer au cerveau certains mouvemens qui produiſent en nous les idées que nous avons de ces differences qualités „. *Si objecta exteriora non unirentur animæ immediate, cum in ipſa excitant ideas, & intereæ nos*

quomodo primariæ qualitates in nobis ideas producant, ſtatuit, animam, cum ſit præſens cerebro, ad quod omnes nervi, ſpi-

---

nos perciperemus has qualitates originarias in illis hujuſmodi objectorum, quæ in noſtros incidunt ſenſus, plane conſtat, debere eſſe in objectis exterioribus certum aliquem motum, qui agens ſuper certas corporis noſtri partes, continuetur per nervos, aut ſpiritus animales uſque ad cerebrum, aut ad ſedem noſtrarum ſenſationum, ut in ſpiritu excitet ideas particulares, quas habemus harum primarum qualitatum. Atque ita, cum extenſio, figura, numerus, & motus corporum molis quæ in noſtros poſſit oculos incurrere, valeant viſu percipi ad certam diſtantiam, evidens eſt, debere proſiciſci ex objectis quæ adſpicimus, parva quædam corpora imperceptibilia, ad oculos uſque, indeque cerebro communicare certos motus, quæ in nobis producunt ideas diverſarum qualitatum. Vide, quam acute Lockius ratiocinetur. Nam 1. quæri poteſt, unde conſtet, debere eſse in objectis exterioribus motum quempiam, quo agant in certas partes corporis noſtri, quique continuetur per nervos, & ſpiritus animales cum cerebro, aut cum ea parte corporis, in qua eſt ſenſationis ſedes? Id Lockius probat, quia objecta exteriora non uniuntur immediate cum anima. At vero ex hoc principio non ſequitur debere eſſe motum illum in objectis exterioribus. Lockius idem lib. cit. c. 1. §. 12. adverſus Carteſianos probans, animam non ſemper cogitare, inquit: „Ces „ gens-là, dis-je, ne peuvent trouver aucune impoſſibilité ou contra- „ diction à dire que le corps puiſſe vivre ſans ame, ou que l'ame „ puiſse ſubſiſter, penſer, ou avoir des perceptions, même celles de „ plaiſir ou de douleur, ſans être jointe à un corps „. *Nequeunt hi homines quidquam repugnans invenire, ſi dicatur corpus vivere poſſe ſine anima, aut animam poſſe ſubſiſtere, cogitare, aut perceptiones habere, etiam voluptatis, vel doloris, quin ſit conjuncta corpori.* Unde ergo evidenter probatur motus ille in objectis exterioribus, ut *qualitates originariæ* percipi poſſint ab anima, ſi anima ipſa per Carteſianos poteſt percipere & ipſam voluptatem, & dolorem, quin ſit corpori unita? 2. Cum Lockius neceſſitatem illius motus propagati uſque ad cerebrum agnoſcat, *ut excitentur in anima ideæ particulares quas habemus primarum qualitatum*, jam admittit eſse in anima hujuſmodi ideas; qui enim excitari aliquid poteſt, ſi nondum ſit? 3. Si ideæ primarum qualitatum excitantur per motus propagatos uſque ad cerebrum, quid eſt quod Lockius ait, *eaſdem ideas per certos motus produci?* Anne prius aliquid excitabitur, quam producatur? 4. Quænam conſequutio ea eſt, quam Lockius infert: *Extenſio, figura, numerus, & motus corporum molis quæ in oculos incurrit percipi poſſunt per viſum ad certam diſtantiam, ergo evidens eſt, quædam parva corpora imperceptibilia proficiſci debere ab objectis, quæ aſpicimus, & per oculos motum communicare cerebro?* Si hæc conſequentia valeret, valeret etiam hæc alia: poſſum videre corpora molis in oculos incurrentis: ergo videre poſsum corpora ita parva, ut oculos omnino fugiant. Nam ſi corpora illa, utut parva, poſsunt motum communicare cerebro, ut percipiantur, cur non oculis, ut videantur? Denique cum Lockius hæc ſcribit, Democriti, & Epicuri recoquit crambem.

ſpirituſque animales deferuntur, in eodem cerebro tamquam in ſenſorio percipere primarum qualitatum ideas. Fatentur autem Gaſſendus (1), & Lockius (2) plures ideas a mente formari (3) per reflexionem, meditationem, & compoſitionem.

410. Videtur autem ita dicendum I. quia ut objicit Gaſsendus (4), anima licet incorporea, jungi poteſt immediate cum corpore, & corporeis membris ad movendum uti. Ergo uti etiam poterit immediate ſpecie corporea.

411. II. Po-

---

(1) Inſt. Log. p. 1. can. 3.

(2) Eſſai &c. l. 2. c. 1. §. 4.

(3) Idem Lockius lib. cit. c. 8. §. 4. loquens de cauſſis naturalibus perceptionis, ſcribit: „ Si c'étoit ici le lieu de rechercher les cauſes „ naturelles de la perception, je prouverois par-là, qu' *une cauſe pri-* „ *vative peut*, du moins en certaines rencontres, *produire une idée poſi-* „ *tive* „. *Si hìc locus eſſet inquirendi cauſſas naturales perceptionis, probarem utique cauſſam aliquam privativam, ſaltem in aliquibus certis caſibus, poſſe producere ideam aliquam poſitivam*. Audiamus, quomodo id probet: „ Je „ veux dire, que, comme toute ſenſation eſt produite en nous, ſeule- „ ment par différens degrés & par différentes déterminations de mouve- „ ment dans nos eſprits animaux diverſement agités par les objets exté- „ rieurs „ (id Lockius adſumit, nec tamen probat) „ la diminution „ d'un mouvement qui vient d'y être excité, doit produire auſſi ne- „ ceſſariement une nouvelle ſenſation, que la variation, ou l'augmen- „ tation de ce mouvement-là, & introduire par conſéquent dans notre „ eſprit une nouvelle idée, qui dépend uniquement d'un mouvement „ différent des eſprits animaux dans l'organe deſtiné à produire cette „ ſenſation „. *Videlicet, quia cum omnis ſenſatio producatur in nobis tantummodo per diverſos gradus, & per diverſas determinationes motus in ſpiritibus animalibus diverſimode agitatis per objecta exteriora; diminutio motus, qui excitatur, debet neceſſario producere ita novam ſenſationem, ut variationem, aut augmentum hujus motus, & conſequenter inducere in ſpiritum noſtrum novam ideam unice dependentem a diverſo motu ſpirituum animalium in organo deſtinato ad producendam hanc ſenſationem*. Equidem argute nimis, & ad Epicureorum palatum. Itaque per Lockium motus qui *minor* eſt, differt a *majori* motu tamquam *privativum* a *poſitivo*, hoc eſt, ut tenebræ a luce. Atqui motus, licet diminutus, aliquid poſitivum eſt. Igitur nihil probat Lockius, cum probare aggreditur, *poſſe ideam poſitivam produci a cauſſa privativa*. Mittimus, quam hæc aſſumptio ſit abſurda: qua enim ratione cauſſa privativa, quæ nihil revera eſt, poteſt producere ideam poſitivam? An non ens valebit producere ens? Nonne cauſſa quæ producit, debet virtute continere effectum? Nonne ſi ſit univoca, debet eſſe ejuſdem ordinis cum effectu? Id erit reliquum, ut Lockius probandum ſuſcipiat, poſitivum virtute contineri in negativo, & utrumque ad eumdem ordinem pertinere.

(4) Phyſ. ſect. 3. mem. poſter. l. 9. c. 3.

411. II. Poteſt Angelus, ut idem Gaſsendus opponit (1), citra perculſionem a ſpecie corporea, ſed ſolo intuitu in ſpeciem percipere corpora. Ergo multo magis anima idipſum poterit.

Propoſitio. *Mens nullo modo poteſt res immediate percipere in imagine corporea phantaſiæ, neque in cerebro tamquam in ſenſorio.*

412. Probatur ratione S. Thomæ (2). Res prout ſunt in imagine corporea phantaſiæ, ſive in cerebri ſenſorio, non ſunt intelligibiles actu. Sed quod actu non eſt intelligibile, immediate percipi a mente non poteſt. Ergo. Minor probatione non eget, cum per ſe conſtet, perceptionem non eſse, niſi de re, quæ actu percipi, ſive intelligi poteſt. Prob. maj. Ut aliquid ſit actu intelligibile, oportet, ut actu ſit in intellectu ſaltem per ſui imaginem, per quam uniatur cum intellectu; perceptio enim eſt actio immanens, ut ſupra diximus (3). Sed fieri non poteſt, ut res, prout ſunt in imagine corporea phantaſiæ, ſive in cerebri ſenſorio, actu ſint in intellectu per eam corpoream imaginem, ſive per motus in cerebro excitatos; quandoquidem intellectus immaterialis eſt, imago vero illa, & motus ſunt corporea; in re autem immateriali nihil corporeum eſse poteſt. Igitur quamdiu res ſunt in phantaſia, ſive in cerebri ſenſorio, non ſunt actu intelligibiles, nec proinde percipi poſsunt (4).

413. Ad primum neg. conſ. ſiquidem anima conjungitur cum corpore, non ut ab ipſo perficiatur, ſed ut ipſum perficiat;

(1) Ibid.
(2) 1. p. q. 14. a. 1. & q. 79. a. 3.
(3) §. 269.
(4) Hinc merito S. Auguſtinus l. 8. de Civ. c. 6. *Senſibilia*, inquit, *dicimus, quæ viſu tactuque corporis ſentiri queunt: intelligibilia, quæ conſpectu mentis intelligi poſſunt. Nulla eſt enim pulchritudo corporalis, ſive in ſtatu corporis, ſicut eſt figura, ſive in motu, ſicut eſt cantilena, de qua non animus judicet. Quod profecto non poſſet, niſi melior in illo eſſet hæc ſpecies, ſine tumore molis, ſine ſtrepitu vocis, ſine ſpatio vel loci, vel temporis.*

ficiat ; eſt enim forma corporis : forma autem perficit id cujus eſt forma . Nihil ergo prohibet, quominus anima ſe ipſa incorporea uniatur corpori ad illud perficiendum . At vero mens cum percipit , perficitur ; tranſit enim a potentia ad actum : repugnat autem , ut mens incorporea perficiatur per ſpeciem corpoream , alioquin mens eſſet propter corpus , non corpus propter mentem . Prӕterea ex quo anima unitur corpori , non corpus recipitur in anima , ſed anima recipitur in corpore ad ipſum perficiendum . At contra ſi mens perciperet per ideam corpoream , hæc deberet recipi in ipſa mente , quod eſſe non poteſt , ut dictum eſt (1) .

414. Ad ſecundum , retorquetur arg. nam ſicut Angeli nequeunt corpora intelligere , niſi per ſpecies intelligibiles , quas penes ſe habent , ut oſtendit S. Thomas (2) ; ita mens nequit corpora intelligere , niſi penes ſe habeat ſpecies intelligibiles : hujuſmodi autem eſſe non poſſunt ſpecies quæ ſunt in phantaſia , cum ſint corporeæ .

ARTICULUS XI.

Utrum origo idearum recte explicetur a S. Thoma .

415. CUm Angelicus Doctor opiniones expendiſſet de idearum origine , eaſque , quemadmodum & nos , a veritate alienas , planeque abſurdas oſtendiſſet , rationi , & experientiæ conſentaneam eſſe exiſtimavit ſententiam Ariſtotelis , quæ licet magnis a pleriſque ſit offuſa difficultatum tenebris , ſi tamen bene intelligatur , planiorem præſefert explicandi modum . Iraque ex D. Thomæ ſententia (3) ſcientia mentis noſtræ partim eſt ab intrinſeco , partim ab extrinſeco , ideſt , a rebus ſenſibilibus , quæ ſunt extra animam . Talis igitur eſt progreſſus cognitionis noſtræ . Principio res corporalis extra animam exiſtens exhibetur ſenſibus exterioribus . Deinde ejus ſimi-

(1) §. 412.
(2) 1. p. q. 57. a. 1.
(3) 1. p. q. 84. a. 6. & q. 10. de ver. a. 6.

ſimilitudo tranſit ad ſenſus interiores, præſertim ad phantaſiam. Eadem imago cum ſit corporea, conjungi non poteſt cum intellectu qui eſt incorporeus. Ut conjungi poſſit abſtrahi, ſive ſeparari debet a circumſtantiis univerſis materialibus ſingularibus quæ ſunt in imagine corporea, ſeu in phantaſmate (1). Hæc ſeparatio fit ab animæ facultate, quæ appellatur *intellectus agens* (2). Forma, ſive imago ſic ſeparata recipitur in alia animæ facultate, quæ dicitur *intellectus poſſibilis* (3). Is autem intellectus in ea imagine rem per ipſam repræſentatam cognoſcit. Et cum res ſeparatæ a circumſtantiis materialibus ſingularibus, univerſales ſint; ſequitur, quod jam ante diximus (4), intellectum univerſalia directe, ſingularia vero indirecte cognoſcere.

416. Adverſus hanc ſententiam objicitur I. quia ſi intellectus agens ideas abſtraheret, jam mens ſibi formaret ideas: quod eſſe non poteſt, ut diximus (5).

417. II. Ex-

(1) Vide quæ diximus §. 344.

(2) Vernejus de re Log. l. 2 c. 3. hanc referens ſententiam: „ Alter, *inquit*, „ dicitur intellectus agens, ſive cognoſcens „. Et ibid. not. 3. Scholaſticos reprehendit, quod mentem Ariſtotelis non ſint aſſequuti. Graviſſimus Ariſtarchus qui notat quod non intelligit. Ubinam gentium Scholaſtici docuerunt, intellectum agentem eſſe cognoſcentem? cum contra, ejus ponant neceſſitatem, ut ea *quæ ſunt intelligibilia in potentia*, *faciat intelligibilia in actu*, ut cognoſci poſſint ab intellectu poſſibili? Vide S. Thom. 3. de ani. lect. 10. Et tamen vir iſte, qui numquam Scholaſticorum libros legiſſe videtur, Scholaſticos reprehendit, quod Ariſtotelem non intellexerint.

(3) Δυνατὸν ipſum appellat Ariſtoteles l. 3. de ani. c. 4 ideſt, *poſſibilem* (ſive *potentem* a δύναμαι poſſum; unde & Dynaſtæ potentes dicuntur) non quod actu revera non ſit aliquid, ſed quia *nihil eſt actu prorſus eorum quæ ſunt, antequam intelligat*, hoc eſt, quia nullam in ſeipſo determinatam ſpeciem habet, ſed ad omnes eſt in potentia. Hic autem animadverte rurſus quam perſpectæ fuerint Vernejo, & Antonio Genuenſi Scholaſticorum opiniones. Ille enim loc. cit. intellectum *poſſibilem* vocat intellectum *patientem*. Is vero Art. Log. Crit l. 2. c. 1. §. 6. appellat intellectum *paſſivum*; minime intelligentes differentiam intercedentem inter *poſſibile*, & *patiens*, ſive *paſſivum*: nam *patiens*, & *paſſivum* dici poteſt quidquid recipit aliquid, licet non omnino ſit in potentia; *poſſibile* vero dicitur quod ad ea quæ recipit, omnino eſt in potentia. Vide S. Auguſtinum l 1. de grat. Chriſti c. 18 ſqq. ubi adverſus Pelagium de poſſibilitate naturæ diſſerit ad faciendum bonum, vel malum; atque inde intelliges, quam merito intellectus qui eſt in potentia ad omnes ideas recipiendas, nullamque ex ſeipſo in ſe actu habet, appelletur intellectus *poſſibilis*.

(4) §. 220. (5) §. 405.

417. II. Explicari nequit, quomodo intellectus agens ideas abſtraheret; vel enim ageret immediate in phantaſmata, & ſic nulla eſſet ratio, quare mens non poſſet immediate res percipere in phantaſmatibus; vel non ageret, & ſic nihil poſſet abſtrahere.

418. III. Intellectus agens abſtrahendo, vel ſciret id quod faceret, vel neſciret: ſi neſciret, utique nihil faceret, ideoque non eſſet agens; ſi ſciret, deberet cognoſcere id quod faceret; ſed cognitio ſine idea eſſe non poteſt. Ergo intellectus agens jam ideam præſupponeret, proindeque nihil ageret abſtrahendo.

Propoſitio. *Expoſita ſententia S. Thomæ recte explicat originem idearum.*

419. PRob. In hac ſententia ſtatuitur 1. intellectionem eſſe non poſſe, niſi res ſenſibiles extra animam exiſtentes, exhibeantur ſenſibus exterioribus. 2. Oportere, ut imagines earumdem rerum ad phantaſiam deducantur; adeoque intellectionem eſſe non poſſe, niſi intellectus ad phantaſmata ſe convertat. 3. Neceſſe eſſe, ut res iis imaginibus repræſentatæ, abſtrahantur a conditionibus materialibus ſingularibus, cum quibus conjunctæ ſunt in phantaſmatibus. 4. Duplicem in anima eſſe facultatem, alteram, qua illa abſtractio fiat, ſiantque res actu intelligibiles; alteram, in qua ideæ intellectuales recipiantur, quæque in illis objecta cognoſcat. 5. Intellectum poſſibilem directe univerſalia, indirecte ſingularia cognoſcere. Atqui his conſtitutis, facile eſt explicare originem idearum. Ergo.

420. Singulæ min. partes probantur. Et quidem prima conſtare videtur cum ex dictis (1), tum ratione S. Thomæ (2): nam

(1) §. 338. ſqq.

(2) 1. Poſter. lect. 30. *Duplex eſt*, inquit, *modus acquirendi ſcientiam. Unus quidem per demonſtrationem, alius autem per inductionem. Differunt autem hi duo modi, quia demonſtratio procedit ex univerſalibus; inductio autem procedit ex particularibus. Si ergo univerſalia, ex quibus procedit demonſtratio, cognoſci poſſent abſque inductione, ſequeretur, quod homo poſſet accipere ſcien-*

nam ſcientia duplici via acquiri a nobis poteſt, ſcilicet, vel per inductionem, vel per demonſtrationem. Sed inductio procedit ex particularibus, ideoque ex rebus ſenſibilibus extra animam, quæ particulares ſunt; demonſtratio vero abſque inductione eſſe non poteſt: nam demonſtratio procedit ex univerſalibus: univerſalia autem fiunt ex inductione particularium, ut dictum eſt (1). Intellectio ergo eſſe non poteſt, niſi res ſenſibiles exhibeantur ſenſibus exterioribus.

421. Altera min. pars oſtenditur ratione ejuſdem S. Doctoris (2). Si intellectio eſſe poſset, quin rerum imagines ad phantaſiam deducerentur, & quin intellectus ad phantaſmata ſe converteret (3), aſſignari non poſset cauſsa, cur impedito actu

---

ſcientiam eorum, quorum non habet ſenſum. Sed impoſſibile eſt univerſalia ſpeculari abſque inductione. Et hoc quidem in rebus ſenſibilibus eſt magis manifeſtum, quia in eis per experientiam quam habemus circa ſingularia ſenſibilia, accipimus notitiam univerſalem. Quare neſcivit quid loqueretur Verulamius, cum in Diſtrib. Novi Organi pag. 5. ſcripſit: „ Quamvis relinquamus ſyllogiſmo, & hujuſmodi demonſtrationibus famoſis, juriſdictionem in artes populares, & opinabiles „ (quaſi vel artes ſutoria, piſtoria, coquinaria, lecticaria, quas Cicero vulgares appellat pro Sexto Roſcio n. 134. ſyllogiſmis, famoſiſque demonſtrationibus utantur; vel mathematicæ artes, quæ ſyllogiſmis utuntur, neceſsariiſque demonſtrationibus, inter populares, & opinabiles recenſeri debeant) „ tamen ad naturam rerum, inductione per omnia, & tam ad minores propoſitiones, quam ad majores utimur „. Nam ſi propoſitiones iſtæ univerſales ſunt, inductione nituntur; ſi autem ſunt neceſsariæ, demonſtrationem efficiunt.

(1) §. 344.

(2) 1. p. q. 84. a. 7.

(3) Auctor Operis de Arte cogit. par. 1. c. 1. arbitratur, homines poſt peccatum aſſueviſse rebus tantum corporeis conſiderandis, indeque eſse, ut plerique judicent, ſe nihil poſse concipere quod nequeant imaginari; atque ita a S. Auguſtino ſæpius obſervatum notat. Id cum gratis aſſerat, omnino negamus; quod enim homo nihil poſſit concipere quod nequeat imaginari, eſt ex conditione intellectus humani conjuncti cum corpore, ut oſtendit S. Thomas a. cit. Quæ autem ſunt ex conditione naturæ, fuerunt etiam in ſtatu innocentiæ ante peccatum. Quod autem obſervatum ſæpius ab Auguſtino dicit, ejus eſt credendum fidei, cum nullum Auguſtini locum citet. Certe S. Auguſtinus l. 8. de Trin. c. 4. n. 7. oſtendit, imaginationem ad ipſam Fidem utilem eſse. Quod ſi aliquando docet, ut l. de ver. Relig. c. 49. n. 95. phantaſmata impedimento eſse ad inveſtigandam veritatem, intelligendus eſt, ut ipſe ſe explicat

actu virtutis imaginativæ per læſionem organi, ut in phreneticis, impediretur homo ab intelligendo. Requiruntur ergo phantaſmata, ut mens poſſit intelligere (1); idque, ut idem S. Thomas (2) advertit, *quilibet in ſeipſo experiri poteſt; nam quando aliquis conatur aliquid intelligere, format ſibi aliqua phantaſmata per modum exemplorum, in quibus quaſi inſpiciat, quod intelligere ſtudet. Et inde eſt etiam, quod quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus ſibi phantaſmata formare poſſit ad intelligendum*. Intellectio igitur noſtra ſine phantaſmatibus eſse non poteſt.

422. Tertia minoris pars ſatis conſtat ex dictis (3). Nam ſi neceſſe non eſset, ut res, quarum ſimilitudines phantaſmata exhibent, abſtraherentur a conditionibus materialibus ſingularibus, cum quibus ſunt in iiſdem phantaſmatibus; jam mens illas immediate perciperet in imaginibus corporeis: quod fieri non poteſt, ut dictum eſt (4). Oportet igitur, ut ea abſtractio fiat (5).

423. Hinc

---

cat l. 11. de Trin. c. 3. de phantaſmatibus conſictis pro arbitrio de rebus neque ſenſis, neque expertis. „ In quo genere, *inquit*, cavendum „ eſt, ne aut mentiatur, ut decipiat, aut opinetur, ut decipiatur. Quibus duobus malis evitatis, nihil ei obſunt imaginata phantaſmata: ſicut „ nihil obſunt experta ſenſibilia, & retenta memoriter, ſi neque cupide appetantur ſi juvant, neque turpiter fugiantur ſi offendunt „. Et quoniam ex peccato multoties evenit, ut hæc duo mala non evitentur, idcirco dici poteſt; phantaſmata aliquando obeſſe.

(1) Præclare Nazianzenus Orat 34. „ Quemadmodum, *ait*, nulla ratione „ fieri poteſt, ut quiſpiam quamlibet greſsum urgeat, umbram ſuam prætereat (quantum enim eam aſsequeris, tantum etiam illa ſemper antevertit)... ita etiam impoſſibile eſt iis qui corporibus incluſi ſunt, ſine „ corporearum, ac ſenſibilium rerum adminiculo, rebus iis quæ animo, ac „ ratione intelliguntur, omnino conjungi; ſemper enim obiter ſenſile aliquid incidit, quantumvis maxime noſtra mens ab iis rebus quæ in aſpectum „ cadunt, abſtracta, atque in ſeipſam collecta, cum rebus cognatis, atque „ oculorum aciem fugientibus commercium habere conetur „. Cujus rei varia ibidem adducit exempla. Similia ſcribit Alcinous c. 10. „ Homines, „ *inquit*, tanquam affectionibus oppleti ſenſuum, ita ut cum intelligibile „ quippiam mente percipere ſtudent, ſemper aliquid ſenſile in phantaſia ſua „ admixtum habeant; ac magnitudinem una ſæpius cogitent, & figuram, „ & colorem; neutiquam ſincere intelligibilia percipiunt „.

(2) A. cit.

(3) §. 412. ſqq. (4) §. 412.

(5) Atque id quidem Gaſsendus ipſe fateri cogitur: nam in Animadv. de Phyſiol. Epicuri pag. 561. ut probet humanæ animæ immateria-

423. Hinc autem prob. 4. min. pars : nam ſi abſtractio illa ſit ; cum nullus effectus poſſit eſse ſine cauſsa , ponenda eſt in anima facultas aliqua , a qua fiat . Hæc autem facultas non poteſt eſse extra animam ; quippe *nulla actio convenit alicui rei , niſi per aliquod principium formaliter ei inhærens* (1) . Ineſt igitur animæ facultas abſtrahens ſpecies intelligibiles a phantaſmatibus . Hæc autem facultas debet eſse diverſa a facultate in qua ſpecies intelligibiles recipiuntur , ſive ab intellectu poſſibili (2) ; is enim intellectus cum nullam in ſeſe ſpeciem intelligibilem habeat, ut ſupra oſtendimus (3), eſt in potentia ad omnes ſpecies . Omne autem quod eſt in potentia, non reducitur in actum , niſi per aliquod ens actu (4) , alioquin

---

rialitatem : ,, Tertium , *inquit* , (argumentum) eſt earum quibus non modo ,, univerſalia , univerſaleiſve notiones formamus , ſed percipimus quoque ,, ipſam rationem univerſalitatis . Siquidem cum univerſalia ejuſmodi ſint, ,, ut præcidantur ab omnibus conditionibus materialibus , diſcriminibuſque ,, ſingularitatis , ut magnitudine , figura , colore , & ſimilibus ; oportet , ,, intellectum , qui ſane hanc præciſionem a materia facit , & conſiderat , ,, abſolutum eſſe a materia , conditioniſque eſſe omni circumſtantia mate- ,, riali eminentioris ,, . Habemus igitur a Gaſſendo adſertam abſtractionem a conditionibus materialibus , & ſingularibus . Habemus intellectum eam abſtractionem efficientem . Habemus intellectum eam abſtractionem conſiderantem . Vide autem quam ſibi Gaſſendus conſtet ; nam ſi hæc intellectus facit ; quid erit opus , ut ob intimam ejus præſentiam cum phantaſia , rem in ipſa phantaſiæ imagine contueatur ?

(1) S. Thom. 1. p. q. 79. a. 1. & 4.

(2) Ne juniores Philoſophi nos reprehendant , quod entia multiplicemus ſine neceſſitate , illos rogamus , ut adeant Wolfium Pſychol. rat. ſect. 1. §. 54. ubi ſcribit : ,, Vis & facultas animæ a ſe invicem differunt . Vis enim ,, conſiſtit in continuo agendi conatu , facultates tantummodo ſunt poten- ,, tiæ activæ animæ , adeoque nudæ agendi poſſibilitates ,, . Si vis , & facultas a ſe invicem differunt , cur non item intellectus agens , & poſſibilis ? Si vis conſiſtit in *continuo agendi conatu* , cur non poterit intellectus agens conſiſtere in conatu animæ ad ideas efformandas per abſtractionem ? Si denique facultates poſſunt eſſe potentiæ activæ animæ , & *nudæ* agendi *poſſibilitates* ; quid vetat , quominus detur intellectus *poſſibilis* , qui ſit *nuda* potentia , & nihilominus ſit vera potentia activa animæ ? Sed illæ loquendi formulæ Wolfio quidem permittuntur, interdicuntur Scholaſticis . In Wolfio quid magnum ſignificant , in Scholaſticis voces ſunt ſenſu deſtitutæ , riſuque excipiendæ .

(3) §. 338.

(4) Plotinus Ennead. 2. l. 5. c. 3. ,, Quod in potentia eſt , *inquit* , exi- ,, git alterum , quo accedente perducatur ad actum , ut aliquid tandem ,, fiat in actu ,, .

ſi ſeipſo reduceretur in actum, eſset, & non eſset in potentia. Igitur neceſse eſt, ut intellectus qui eſt in potentia ad omnes ſpecies intelligibiles, perducatur ad actum per aliquod principium intrinſecum, quod ſit in actu. Tale autem principium non poſsunt eſse phantaſmata, ut dictum eſt (1), cum ſint corporea: Erit igitur alia virtus animæ, per quam fiant intelligibilia actu: & hanc virtutem S. Thomas (2) vocat intellectum agentem (3). Eſt igitur in anima duplex facultas, ſcilicet, intellectus agens, & poſſibilis (4).

424. Ex his autem probata remanet poſtrema pars minoris: nam, ut advertit S. Thomas (5), cum in rebus materialibus principium ſingularitatis ſit materia individua: ſi intellectus directe ſingularia cognoſceret, jam non intelligeret abſtrahendo ſpeciem intelligibilem ab hujuſmodi materia. Oſtenſum eſt vero, nihil poſse intelligi, quod non ſit abſtractum a materia. Quod autem abſtrahitur, univerſale eſt, ut diximus (6). Igitur intellectus poſſibilis univerſalia tantum directe cognoſcit. Quia vero ex dictis (7), intellectus ut intelligat, debet

---

(1) §. 412.

(2) 1. p. q. 79. a. 3.

(3) Si hæc appellatio cuiquam diſpliceat, non diſputamus de verbis: nam uti S. Auguſtinus l. 2. con. Acad. c. 11. ſcribit: „Turpe eſt diſputantibus in verborum quæſtione immorari„. Etenim, ut ipſe Auguſtinus ait l. de Magiſt. c. 11. „Verba admonent tantum, ut quæramus res, non exhibent, ut noverimus„. Junioribus Philoſophis licet in medium adducere vires centripetas, centrifugas, centrales, vires vivas, mortuas, & ſi quæ ſunt aliæ. Soli peccabunt Scholaſtici, quod duplicem intellectum agentem, & poſſibilem in anima conſtituant.

(4) S. Thomas q. unic. de ani. a. 4. idipſum probat altiori ratione ſic: *Cum intellectus poſſibilis ſit in potentia ad intelligibilia, neceſſe eſt, quod intelligibilia moveant intellectum poſſibilem: quod autem non eſt, non poteſt aliquid movere. Intelligibile autem per intellectum poſſibilem non eſt aliquid in rerum natura exiſtens, ut intelligibile eſt. Intelligit enim intellectus poſſibilis noſter aliquid quaſi unum in multis, & de multis. Tale autem non invenitur in rerum natura ſubſiſtens. Oportet igitur, ſi intellectus poſſibilis debet moveri ab intelligibili, quod hujuſmodi intelligibile ſiat. Et cum non poſſit eſſe id quod eſt in potentia, ut aliquid factum ipſius, oportet ponere præter intellectum poſſibilem, intellectum agentem, qui faciat intelligibilia actu, quæ moveant intellectum poſſibilem.*

(5) 1. p. q. 86. a. 1.

(6) §. 344.

(7) §. 421.

bet ſe convertere ad phantaſmata, in quibus intelligit ſpecies intelligibiles ab illis abſtractas; indirecte cognoſcit ſingularia, quorum ſunt phantaſmata (1).

425. Ad primum reſpondemus, aliud eſſe, mentem ſibi formare ideas rerum ſenſibilium ad earum præſentiam in phantaſia, ſive in cerebro; aliud, virtute intellectus agentis abſtrahere ſpecies intelligibiles a conditionibus materialibus. Primum fieri non poteſt, quia cum ſenſibiles imagines rerum in phantaſia, vel cerebro ſint corporales, neque proinde poſſint mentem reducere in actum, ſequeretur, mentem reduci debere in actum per aliquid aliud quod eſſet in actu, hoc eſt, per ideas quas præhaberet. Alterum vero non requirit, ut intellectus agens reducatur in actum, ſed potius res ſenſibiles, quæ ſunt potentia intelligibiles, facit intelligibiles actu (2). Quare ſpe-

(1) Ipſi juniores Philoſophi inter imaginationem, & intellectionem puram diſtinguunt. Vide Opus de Arte cogit. par. 1. c. 1. Vide etiam Malebrancium de inquiſ. ver. l. 3. p. 1. c. 1. & p. 2. c. 1. ſqq. Cum igitur imaginatio ſit circa corporalia ſingularia; ſi conſequenter loqui velint, intellectio pura erit circa univerſalia directe.

(2) Rem acute conficit S. Thomas q. 10. de ver. a. 6. „ Cum, *inquit*, „ mens noſtra comparatur ad res ſenſibiles, quæ ſunt extra animam, invenitur ſe habere ad eas in duplici habitudine. Uno modo ut actus ad potentiam, in quantum ſcilicet res quæ ſunt extra animam, ſunt intelligibiles in potentia, ipſa vero mens eſt intelligibilis in actu: & ſecundum hoc ponitur in ea intellectus agens, qui facit intelligibilia actu. Alio modo ut potentia ad actum, prout ſcilicet in mente noſtra formæ rerum determinatæ ſunt in potentia tantum, quæ in rebus extra animam ſunt in actu: & ſecundum hoc ponitur in anima noſtra intellectus poſſibilis, cujus eſt recipere formas a rebus ſenſibilibus abſtractas, factas intelligibiles actu per lumen intellectus agentis. Quod quidem lumen intellectus agentis procedit ſicut a prima origine a ſubſtantiis ſeparatis, præcipue a Deo. Et ſecundum hoc verum eſt, quod ſcientiam a ſenſibilibus mens noſtra accipit: nihilominus tamen ipſa anima in ſe ſimilitudines rerum format, in quantum per lumen intellectus agentis efficiuntur formæ a ſenſibilibus abſtractæ intelligibiles actu, ut in intellectu poſſibili recipi poſſint „.

Eduardus Corſinus Log. 1. p. c. 2. §. 7 pulcherrimas has eſſe voces & elegantiæ plenas arbitratur, niſi monſtretur, ſpirituales hujuſmodi radios ab intellectu prodire poſſe, quibus imago corporea perfundatur. Meritam Viro huic gratiam perſolvimus de urbano jocandi lepore, cum in Peripateticis laudat pulcherrimas voces, & elegantiæ plenas. *Peripateticorum* autem *ratio*, ut Cicero ait Brut. 119. *in Philoſophia, & ra-*

cies intelligibiles non alia ratione dici poſſunt formatæ ab intellectu agente, niſi quia ſunt abſtractæ a conditionibus materialibus.

426. Ad

& ratione dicendi, non in vocibus pulcherrimis, & elegantibus poſita eſt. Quia vero ille poſtulat, ut oſtendamus, qua ratione ab intellectu ſpirituales radii prodire, & corpoream imaginem perfundere poſſint; rogamus primum, ut nobis explicet, quomodo ideæ factitiæ, quas ibidem admittit, fiant ab intellectu; an ſcilicet luce aliqua ſpirituali perfundantur ideæ adventitiæ, ut factitiæ evadant; an vero nulla ſint luce perfuſæ? Si hoc poſterius dixerit, ſequitur, intellectum cæco modo factitias ideas formare, quod Corſinus ibi negat. Si illud prius, jam ejus ſententia ideæ adventitiæ, quæ corporeæ ſunt, ſpiritualibus radiis ab intellectu prodeuntibus, perfundentur. Negamus deinde, umquam fuiſſe adſertum ſive ab Angelico Præceptore, ſive ab ejus Diſcipulis, corporeas imagines, ſeu phantaſmata perfundi radiis ſpiritualibus ab intellectu prodeuntibus, & in illis receptis. Vid Cajetanus ad a. 1. q. 85. 1. p. Et Banneſius ad a. 3. q. 79. ejuſdem 1. p. ubi hanc primam concluſionem ſtatuit: *Impoſſibile eſt, quod phantaſmata illuſtrentur per aliquam qualitatem, aut entitatem ſpiritualem receptam in illis per actionem intellectus agentis*. Quid ergo Corſinus Peripateticis univerſis imponit, quod illi, ſaltem omnes, non docuerunt? Quod ſi phantaſmata dicuntur illuſtrari per actionem intellectus agentis, id non alia ratione idem Banneſius ibid. Concl. ult. fieri docet, niſi *quatenus intellectus agens ex eis educit ſpeciem intelligibilem, qua repræſentatur ut intelligibilis actu quidditas rei materialis, quæ ſub phantaſmatibus erat intelligibilis tantum in potentia*. Quod S. Thomas ante docuerat 1. p. q. 85. a. 1. ad 4. inquiens: „ Phantaſmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per „ virtutem intellectus agentis ſpecies intelligibiles abſtrahuntur. Illuminantur quidem, (Vide in quo hæc illuminatio poſita ſit), quia ſicut pars „ ſenſitiva ex conjunctione ad intellectum efficitur virtuoſior; ita phantaſmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, ut ab eis intentiones „ intelligibiles abſtrahantur. Abſtrahit autem intellectus agens ſpecies intelligibiles a phantaſmatibus, in quantum per virtutem intellectus agentis „ accipere poſſumus in noſtra conſideratione naturas ſpecierum ſine individualibus conditionibus, ſecundum quarum (*naturarum ſpecificarum*) „ ſimilitudines intellectus poſſibilis informatur „. Itaque illuſtratio phantaſmatum non eſt per aliquod lumen in ipſis phantaſmatibus receptum, ſed in hoc tantum conſiſtit, ut intellectus agens ex illis abſtrahat ſpecies intelligibiles naturarum ſpecificarum, quæ naturæ ſub phantaſmatibus erant tantum potentia intelligibiles. Hoc autem facit utendo phantaſmatibus tamquam materia, ex qua ſpecies illæ abſtrahuntur. Quare S. Thomas 1. p. q. 84. a. 6. docet, dici non poſse, *quod ſenſibilis cognitio ſit totalis, & perfecta cauſſa intellectualis cognitionis, ſed magis quodammodo eſt materia cauſſæ*. Itemque utendo phantaſmatibus tamquam inſtrumentis ad producendas ſpecies intelligibiles, ita ut productio harum ſpecierum intel-

426. Ad ſecundum dicimus, intellectum agentem, cum abſtrahit ſpecies a phantaſmatibus, agere quidem immediate

R 3 in

---

tellectui agenti tamquam principali cauſſæ tribuatur. Hinc S. Thomas q. 10. de ver. a. 6. ad 7. ait: „ In receptione qua intellectus poſſibilis ſpecies re„ rum accipit a phantaſmatibus, phantaſmata ſe habent, ut agens inſtru„ mentale, & ſecundarium, intellectus vero agens, ut agens principale, „ & primum „. Id ne cuiquam incredibile videatur, accipiamus phantaſma hujus vel alterius hominis, puta Petri, vel Pauli. In hoc phantaſmate repræſentatur homo ille ſingularis ut habens tale corpus, talem dimenſionem, talem figuram: non repræſentatur vero natura ſpeciei humanæ abſtractæ ab his conditionibus ſingularibus; ſic enim abſtracta actu non eſt in phantaſmate; ſed tamen natura ipſa revera eſt in homine illo ſingulari, qui in phantaſmate repræſentatur; ideoque natura illa abſtracta continetur poteſtate in phantaſmate; ſi enim nullo modo contineretur, abſtrahi non poſſet a conditionibus ſingularibus, cum quibus eſt in phantaſmate. Natura igitur humana quæ abſtracta, eſt actu intelligibilis, eſt in phantaſmate Petri potentia intelligibilis. Ut abſtrahatur, requiritur phantaſma Petri tamquam materia, ex qua abſtrahitur; non enim abſtrahitur, niſi quia ſeparatur a conditionibus ſingularibus: cum his autem conditionibus eſt in phantaſmate Petri. Igitur oportet, ut ab iiſdem conditionibus ſeparetur, ut fiat abſtracta. Hæc abſtraſtio fit ab intellectu agente, ſed nonniſi medio phantaſmate; non enim ille determinatus eſt ad abſtrahendam naturam humanam a Petro, niſi quia determinatur a phantaſmate Petri. Quia vero unio animæ ad corpus eſt propter perfectionem intellectus, ut dictum eſt § 243. ſequitur, ipſum phantaſma concurrere tamquam inſtrumentum intellectus agentis ad productionem ſpeciei intelligibilis, quatenus, ut diximus cum S. Thoma, ex virtute intellectus agentis redditur habile, ut ab eo abſtrahatur ſpecies intelligibilis: & quemadmodum virtus artificis determinatur a ſecuri ad producendam inciſionem, & rurſus ſecuris dirigitur ab artifice, ut inciſio fiat recte; ita virtus intellectus agentis determinatur a phantaſmate, ut talem ſpeciem intelligibilem abſtrahat; & rurſus phantaſma ex virtute intellectus agentis redditur habile, ut ab eo abſtrahi poſſit ſpecies intelligibilis: proinde ſicuti recta inciſio tribuitur artifici tamquam cauſſæ principali, & ſecuri tamquam inſtrumento; ita ſpecies intelligibilis tribuenda eſt intellectui agenti tamquam cauſſæ principali, phantaſmati tamquam inſtrumento. Sic fieri ſpecies intelligibiles, & probatum jam eſt §. 422. & experiendo etiam conſtat; quandoquidem ideam naturæ ſive humanæ, ſive cujuſcumque alterius rei aliter habere non poſſumus, quam abſtrahendo a ſingularibus individuis id in quo conveniunt, ideſt, ipſam naturam, & id in quo differunt, hoc eſt, circumſtantias individuas. *Et hoc* (inquit S. Thomas 1. p. q. 79. a. 4) *experimento cognoſcimus, dum percipimus, nos abſtrahere formas univerſales a conditionibus particularibus, quod eſt facere intelligibilia*. Ex quibus intelliges, quam fideliter Antonius Genuenſis Art. Log. Crit. l. 2. c. 1. §. 6. referat, ab

Scho-

in ipſa phantaſmata non tamquam in objectum, a quo perficiatur, ſed tamquam in materiam, ſive inſtrumentum, quo utitur ad perficiendum intellectum poſſibilem per ſpecies intelligibiles ab ipſis phantaſmatibus abſtractas. Nihil autem obſtat, quominus res immaterialis agere poſſit immediate in rem corpoream tamquam in materiam, ſive inſtrumentum; alioquin nec Deus agere poſſet in corpora. Repugnat vero, rem incorpoream perfici a re corporea; quod enim perficit, eſt perfectius eo quod perficitur, nam aliter perficere non poſſet. Mens autem ſi immediate perciperet in phantaſmatibus, perficeretur ab ipſis, ut dictum eſt (1). Minime vero perficitur ab ipſis, cum iis utitur tamquam materia, & inſtrumentis ad abſtrahendas (2) ſpecies intelligibiles: non enim agens a materia, vel inſtrumento, ſed contra materia, & inſtrumentum ab agente perficiuntur.

427. Ad

Scholaſticis doceri, *ideas materiales, ſeu ſpecies expreſſas ab objectis in cerebro imprimi, hinc ab intellectu agente ſpiritualizari, & illuminari, atque intellectui paſſivo præſentari, fierique ſpecies expreſſas.*

(1) §. 413.

(2) Corſinus loc. cit. putat temere dici, corporeas imagines abſtrahi a circumſtantiis materialibus, propterea quod imagines iſtæ nihil ſint aliud, quam motus, & vibrationes ſpirituum animalium, nec ulla ſpiritualis, & univerſalis imago in illis concreta, permixta, & confuſa delitеſcat. Verum quod ait, imagines illas eſſe tantum ſpirituum animalium motus, & vibrationes, omnino falſum eſt; motus enim tranſeunt, imagines vero illæ permanent, alioquin percipi numquam poſſent. Vide not. 5. pag. 184. Quod autem addit, nullam in iiſdem imaginibus deliteſcere ſpiritualem, & univerſalem imaginem, conſequutio eſt non intellectæ Scholaſticorum opinionis; nemo enim umquam Scholaſticorum docuit, ſpiritualem imaginem abſtrahi a phantaſmatibus idem eſſe, ac illam veluti extrahi e ſinu phantaſmatum in quibus actu continebatur; ſiquidem & illi noverunt, nihil ſpirituale actu deliteſcere poſſe in re corporea, ut inde extrahatur. Si ſcire Corſinus velit, quæ ſit hac in re Scholaſticorum explicandi ratio, adeat S. Thomam 1. p. q. 85. a. 1. ubi ſcribit: „ Virtute intellectus agentis reſultat quædam ſimilitudo in intellectu „ poſſibili ex converſione intellectus agentis ſupra phantaſmata: quæ „ quidem eſt repræſentativa eorum quorum ſunt phantaſmata, ſolum „ quantum ad naturam ſpeciei. Et per hunc modum (*intelligat Corſinus*) „ dicitur abſtrahi ſpecies intelligibilis a phantaſmatibus, non quod ali„ qua eadem numero forma (*ut Corſinus putat*) quæ prius fuit in phan„ taſmatibus, poſtmodum fiat in intellectu poſſibili, ad modum quo cor„ pus accipitur ab uno loco, & transfertur ad alterum „.

427. Ad tertium reſpondemus, intellectum agentem dum abſtrahit, neque ſcire, neque neſcire id quod facit abſtrahendo (1): eſt enim virtus animæ a Deo conſtituta ad hunc effectum. Quæro, dum oculus videt, an ſciat ſe videre? At quomodo ſcire poteſt, ſi ſcientia ad mentem, viſio ad oculum pertinet? Quæro item, an corpora, dum moventur, cognoſcant ſe moveri? Quid ergo neceſſe erit, intellectum agentem ſcire, quomodo abſtractio facienda ſit, ut poſſit abſtrahendo formare ideas intelligibiles (2)? Fatemur tamen, præcedere in nobis cognitionem ſenſitivam, ut poſſit intellectus agens intelligibilia abſtrahere.

(1) Leibnitius Theod. par. 3. §. 401. proponit ſibi ſimile Bælii argumentum: „ Quis eſt qui neſciat: nec actu quidem pingere quemquam „ poſſe, qui quomodo acus ducenda ſit, neſciat? An ergo acum duce- „ re opus difficilius erit, quam pingere in mente roſam, ſimul atque „ in oculos illa incurrit, quamvis hanc pingendi artem didicerit ante „ numquam „? Idem argumentum opponit Malebrancius l. 3. de inquiſ. ver. c. 3. Reſpondet vero Leibnitius: „ Hem tibi ratiocinium prorſus mi- „ rabile! Quid, obſecro, neceſſe eſt ſcire ſemper, quomodo fiat id quod „ facimus? An ſalia, metalla, plantæ, animalia, ſexcentaque alia ſive „ animata, ſive inanimata, ea quæ faciunt, faciendi modum norunt, „ aut notitia ulla indigent? An ergo olei, vel adipis guttam, ut in „ aquæ ſuperficie rotundetur, Geometriæ peritam eſſe oportebit „? Non eſt igitur, ut quidam ajunt, immane paradoxum ponere intellectum agentem non cognoſcentem, ideſt, non intelligentem: nam ſicut voluntas facultas animæ eſt, qua volumus, non qua cognoſcimus, & mens facultas animæ eſt, qua cognoſcimus, non qua volumus; ita intellectus agens facultas eſt animæ, non qua cognoſcimus, ſed qua formamus ideas, ut cognoſcamus. Quod ſi auctore S. Auguſtino epiſt. 147. al 112. c. 2. *Viſus proprie oculis attributus eſt, verumtamen hoc verbo utimur & in ceteris ſenſibus. Non enim tantum dicimus, Vide quid luceat, ſed etiam Vide quid ſonet, Vide quid oleat, Vide quid ſapiat, Vide quid caleat*, quid erit mirum, ſi virtutem animæ qua objecta intelligibilia fiunt, vocetur intellectus agens?

(2) „ Duorum intellectum (inquit S. Thomas q. un. de ani. a. 4 ad 8.) „ ſcilicet poſſibilis, & agentis duæ ſunt actiones. Nam intellectus poſſi- „ bilis eſt recipere intelligibilia: actio autem intellectus agentis eſt „ abſtrahere intelligibilia. Nec tamen ſequitur, quod ſit duplex intel- „ ligere in homine; quia ad unum intelligere, oportet, quod utraque „ iſtarum actionum concurrat „.

QUÆSTIO VI.

De univerſalitate idearum generatim.

428. POſtquam de exiſtentia, natura, & origine idearum differuimus, progredimur ad idearum diviſionem: nam de unaquaque re prius eſt quærendum, an ſit, & quid ſit, deinde quotuplex ſit. Ideæ autem cum ſint ſimilitudines, ſive repræſentationes objectorum, dividendæ ſunt & ex objectis, quæ repræſentant, & ex modis illa repræſentandi (1). Objecta autem in ideis intellectualibus repræſentata, ſunt univerſalia; ſunt enim præciſa a circumſtantiis materialibus, ut dictum eſt (2): univerſalia autem vel ſunt ſimplicia, vel compoſita; vel abſtracta, vel concreta, vel adæquata, vel inadæquata. Rurſus univerſalia ad certas ſeries, ſive Categorias revo-

(1) Recentiores Philoſophi ideas dividunt 1. ex earum natura, 2. ex earum origine, 3. ex relatione ad objecta, 4. ex relatione ad mentem. Ex natura illas dividunt in phantaſticas, & intelligibiles; in ſimplices, & compoſitas. Ex origine, in adventitias, factitias, & innatas. Ex relatione ad objecta, in ſingulares, & univerſales; in abſolutas, & relativas; abſtractas, & concretas; adæquatas, & inadæquatas. Ex relatione ad mentem in claras, & obſcuras, diſtinctas, & confuſas. Nos autem non probamus hujuſmodi diviſionem. Nam quod ad idearum naturam pertinet, loquimur hic de ideis intelligibilibus, ideoque phantaſticæ non pertinent ad diviſionem idearum, de quibus agimus. Ideæ autem ſimplices, & compoſitæ dicuntur, prout ſimplices, aut compoſitas res repræſentant; quare hæc diviſio pertinet ad ideas relatas ad objecta. Sane cum natura idearum poſita ſit unice in repræſentatione objectorum, non video quæ poſſit ex earum natura diviſio accipi, non deſumta ex objectis. Similiter cum ſupra oſtenderimus §. 420. ſqq. omnium noſtrarum idearum originem eſſe ex ſenſibus ope intellectus agentis illas formantis abſtrahendo a circumſtantiis materialibus ſingularibus; nulla proinde eſt diviſio idearum noſtrarum in adventitias, factitias, & innatas. Ac miramur vehementer, Antonium Genuenſem Art. Log. Crit. poſtquam l. 2. c. 1. §. 6. ſtatuit, eos qui omnes ideas a ſenſu, ac meditatione naſci putant, *Jove*, ut ipſe inquit, *judicare æquo*, ſtatim ib c. 3. §. 1. ideas noſtras dividere in adventitias, factitias, & innatas. Relinquitur ergo, ut idearum diviſio accipi debeat ex objectis, & modis repræſentandi: nam & objecta repræſentata, & modi quibus repræſentantur, referuntur ad mentem, cui ſit repræſentatio.

(2) §. 422. ſqq.

vocari poſſunt . De his ergo agentes, quæremus primum de univerſalitate idearum, ſive de univerſalibus. Hæc autem conſiderabimus cum generatim, tum ſpeciatim. De illis porro generatim, quæremus 1. an dentur naturæ univerſales repræſentatæ per ideas. 2. An dentur ante omnem mentis operationem. 3. Qua intellectus operatione univerſalia fiant. 4. An univerſalia ſint perpetua. 5. An ſint notiora ſingularibus (1).

ARTICULUS I.

Utrum præter voces, & conceptus dentur etiam naturæ univerſales illis reſpondentes.

429. FUit olim Stoicorum opinio (2), ſolas voces, & animi conceptiones, quæ dici poſſunt voces internæ, univerſales eſse, eiſque in re nihil reſpondere. In eandem abiere ſententiam Heraclitus, & Cratylus, omneſque ii qui ſcientiarum exiſtentiam denegarunt. Acceſſerunt Nominales, & Idealiſtæ. Item qui Senſiſtæ, & materialiſtæ dicuntur; hi ſiquidem cum perceptiones, & ideas in motionibus cerebri conſtituant, ut ſupra diximus (3), nullum univerſale, niſi forte per ſingularium aggregationem agnoſcunt.

430. Videtur autem ita dicendum, I. quia quidquid exiſtit, ſingulare eſt. Naturæ autem rerum exiſtunt. Ergo ſingulares ſunt, non univerſales.

431. II. Univerſale abſque inductione fieri non poteſt, ut

---

(1) Carteſiani cum aliis has quæſtiones inutiles habent. Verum Antonius Genuenſis Metaph. p.1. c.7. edit. an. 1751. & prop.94. edit. an. 1774. „ Poſtquam, *inquit*, invaluit apud quoſdam Pantheiſmus, tum tandem „ cognitum eſt, quanti referret hæc adcurate perpendere „. Sed attende Viri ingenium. Eodem loco, ubi ſic loquitur, ſubdit: *Nos ne in dumeta hæc* (de univerſalibus) *ingrediamur*, *paucis ſaltem hiſtoriam comprehendemus*. Si ad Pantheiſmum refellendum tam magni refert univerſalia adcurate perpendere, cur Genuenſis illa accurate non perpendit? Anne adcurate perpendiſſe dici poteſt, qui ſimplicem hiſtoriam contentus eſt paucis comprehendere?

(2) Vide Stanlej. Hiſt. Phil. p. 1. c. 8.

(3) §. 211. ſqq.

ut dictum eſt (1). Sed ut inductio fiat, requiritur enumeratio ſingulorum. Si ergo daretur aliquod univerſale, ſingula enumerari deberent. Quis autem ſingula vel unius ſpeciei individua numerare valet?

Propoſitio. *Præter voces, & conceptus dantur etiam naturæ univerſales illis reſpondentes.*

432. PRob. I. Univerſale eſt unum in multis, ſeu reſpiciens multa (2). Atqui non ſolum voces, & conceptus, ſed etiam naturæ per ideas repræſentatæ, ſunt unum in multis; quis enim dixerit, omnes homines non eſſe unius naturæ? Dantur ergo naturæ univerſales (3). II. Nomine naturæ hic intelligimus eſſentiam rei. Sed rerum eſſentiæ ſunt com-

---

(1) §. 420.

(2) Cum unum pluribus modis poſſit reſpicere multa, multiplex eſt univerſale, 1. in *cauſſando*, ut Deus O. M. qui univerſalis eſt omnium creatarum rerum cauſſa. 2. In *repræſentando*, ut idea hominis. 3. In *cognoſcendo*, ut intellectus, qui omnia poteſt cognoſcere. 4. In *ſignificando*, ut voces communes, quæ multa ſignificant. 5. In *eſſendo*, ſcilicet naturæ rerum, quæ in multis exiſtunt, ut humanitas in Petro, & Paulo. 6. In *prædicando*, ſeu eædem naturæ prædicabiles de multis, ut cum dico: Petrus eſt homo. Hoc vocatur *univerſale* logicum. *Natura* autem, ut ait S. Auguſtinus l. 2. de moribus Manich. c. 2. *nihil eſt aliud, quam id quod intelligitur in ſuo genere aliquid eſſe. Itaque ut nos jam novo nomine ab eo quod eſt eſſe, vocamus eſſentiam, quam plerumque ſubſtantiam etiam nominamus: ita veteres qui hæc nomina non habebant, pro eſſentia & ſubſtantia naturam vocabant.*

(3) Quanti hæc propoſitio referat ad explicandum Incarnationis Dominicæ Myſterium, oſtendit S. Anſelmus *de Fide Trinitatis* c. 2. ſic ſcribens: „ Qui non poteſt intelligere, aliquid eſſe hominem, niſi individuum; „ nullatenus intelliget hominem, niſi humanam perſonam. Omnis enim „ individuus homo perſona eſt. Quomodo ergo iſte intelliget, hominem „ adſumtum eſſe a Verbo, non perſonam, ideſt, aliam naturam, non „ aliam perſonam eſſe adſumtam „? Merito proinde idem Anſelmus ibid. vocat *Dialecticæ hæreticos* illos, *qui nonniſi flatum vocis putant eſſe univerſales ſubſtantias*. Et ſimiliter S. Baſilius l. 1 con Eunom. n 6. ipſum Eunomium reprehendit, propterea quod dixerit, *non ſignificari quidpiam per animi perceptionem: ſed nomen eſſe ſine ulla ſignificatione, atque in ſola pronunciatione ſubſiſtere*. Addit porro: „ Tantum abeſt, ut hoc perceptionis nomen „ de ſolis vanis, & non exiſtentibus viſis prædicetur, ut poſt primam „ in nobis a ſenſu impreſſam ideam, ſubtiliorem, accuratioremque rei „ conſiderationem perceptionem nominemus „.

communes omnibus, qui in eadem eſſentia conveniunt: ſic eſſentia circuli, ſeu eſſe figuram planam una linea contentam, cujus omnes lineæ rectæ ductæ a circumferentia ad centrum, ſunt æquales, communis eſt omnibus circulis. Ergo. III. Scientiæ ſunt de neceſſariis, adeoque de univerſalibus, nam ſingularia ſunt mutationi obnoxia. Sed ſcientiæ non ſunt de ſolis nominibus, & conceptibus, ſed de rebus per nomina, & conceptus ſignificatis; Geometra enim non agit de nomine, vel conceptu trianguli, ſed de re ſignificata. Ergo. IV. Voces ſignificativæ ſignificant immediate intellectus conceptiones, & eis mediantibus res (1). Si ergo dantur voces, & conceptus communes pluribus, dari etiam debent res pluribus communes.

433. Ad primum diſt. conſ. ſingulares ſunt, non univerſales *formaliter*, conc. *fundamentaliter* (2), nego. Utique naturæ in ſingulis individuis exiſtentes, ſingulares ſunt; cum enim reipſa non diſtinguantur ab individuis, ſunt ſingulares ut ipſa individua. Verum quia individua exiſtentia, conveniunt in eadem natura, hæc convenientia fundamentum præbet intellectui, ut naturam concipiat univerſalem. V. g. Natura humana in Petro, & Paulo non eſt eadem numero, quia Petrus, & Paulus ſunt duo homines numero. Attamen quia Petrus, & Paulus conveniunt in eadem ſpecie humana, fit inde, ut intellectus fundamentum accipiat abſtrahendi naturam ipſis communem, eamque ut univerſalem conſiderandi. Cum er-

(1) Clemens Alex l.8. Strom. „ In voce, *inquit*, tria verſantur: nempe „ nomina, quæ ſunt ſigna eorum quæ animo cogitantur principaliter; per „ conſequentiam autem etiam ſubjectorum. Secundo autem cogitata quæ „ res ſubjectas referunt, & exprimunt ... Tertium autem ſunt res ſubjectæ, „ ex quibus nobis imprimuntur cogitata „. His cohærenter S. Thomas 1. Periherm. lect. 2. ſcribit: „ Non poteſt eſſe, quod (voces) ſignificent „ immediate res ipſas, ut ex modo ſignificandi apparet; ſignificat enim „ hoc nomen homo naturam humanam in abſtractione a ſingularibus. „ Unde non poteſt eſſe, quod ſignificet hominem immediate ſingula- „ rem.. & ideo voces ſignificant intellectus conceptiones immediate, „ & eis mediantibus res „.

(2) Ne delicatæ juniorum Philoſophorum aures his vocibus offendantur, legant, ſi placet, Lockium Eſſai.&c. l. 3. c. 3 §. 13. ubi ſcribit: „ Les eſpéces ſont l'ouvrage de l'Entendement, mais elles ſont fondées „ ſur la reſſemblance des choſes „: *Species ſunt opus intellectus, ſed ipſæ fundatæ ſunt in ſimilitudine rerum.*

ergo dico naturam humanam, dico aliquid quod in ſingulis individuis diviſum eſt; ſed dico tamen aliquid, in quo ſingula individua conveniunt. Non negamus tamen, naturas, ſeu rationes rerum omnium eſſe in Deo immutabiles, & æternas, earumque participatione omnia formari; ſed prout in Deo ſunt, non diſtinguuntur ab ipſa divina eſſentia, ut eſt diverſimode participabilis (1).

434. Ad ſecundum diſt. min. requiritur ſufficiens enumeratio ſingulorum, conc. requiritur enumeratio omnium omnino ſingulorum, nego. Ut inductio recte fiat, non oportet, ſingula individua recenſere; alioquin numquam per inductionem concludi poſſet; nam individua in unaquaque ſpecie ſunt infinita poteſtate: infinitum autem pertranſiri non poteſt. Sat ergo eſt ſufficiens enumeratio. Sic pluribus inſtitutis experimentis recte concluditur, ita rem ſe habere, ut experimenta demonſtrant. Et eodem modo ex ſufficienti enumeratione individuorum convenientium in eadem natura, formamus naturam univerſalem.

ARTICULUS II.

Utrum naturæ ſint univerſales ante omnem intellectus operationem.

435. Poſt Platonicos qui naturas communes admiſerunt a Deo, & a rebus ſeparatas, ut ſupra dictum eſt (2), Scotus, & qui ſunt ipſum ſequuti, naturas quidem illas ſeparatas rejecerunt; ſed nihilominus arbitrati ſunt, naturas eſse *formaliter* univerſales ante omnem intellectus operationem (3). Nam

---

(1) Quare S. Auguſtinus l. 83. qq. 46. n. 2. „Sunt, *inquit*, ideæ, principales formæ quædam, vel rationes rerum ſtabiles, atque incommutabiles, quæ ipſæ formatæ non ſunt, ac per hoc æternæ, ac ſemper eodem modo ſeſe habentes, quæ divina intelligentia continentur. Et cum „ipſæ neque oriantur, neque intereant; ſecundum eas tamen formari „dicitur omne quod oriri, & interire poteſt, & omne quod oritur, „& interit,.

(2) §. 324. ſqq.

(3) Franciſcus Buddeus hanc opinionem verſans Traité de l' Athéiſ. & de la ſuperſtit. §. 24. Not. n. 1. ait: „Cette Hypothéſe, dis-je, conduit

Nam Scotus, ejuſque diſcipuli præter diſtinctionem realem, & eam quæ fit ab intellectu, & appellatur diſtinctio rationis, admittunt aliam quamdam mediam, quam vocant *formalem* ex *natura rei*; quia ſcilicet illa inter quæ reperitur, *realiter* ſunt unum & idem; attamen ex propria eorum natura, & eſsentia hoc eſt, *formaliter*, unum non eſt aliud ante omnem operationem intellectus. Sic in homine rationes animalis, & rationalis nolunt eſse realiter diſtinctas, nolunt etiam eſse diſtinctas tantum ab intellectu; ſed ajunt, illas diſtingui *formaliter* ex natura rei, quia videlicet ante omnem intellectus noſtri operationem animal ex natura ſua non eſt rationale, nec rationale ex natura ſua eſt animal.

436. Videtur autem ita dicendum I. quia ante omnem intellectus operationem natura v. g. humana in Petro, & Paulo eſt una; nam Petrus, & Paulus ſunt ejuſdem ſpeciei, etiam nullo intellectu cogitante. Ergo eſt univerſalis.

437. II. Natura ſecundum ſe non eſt determinata ad unum, neque eſt incommunicabilis pluribus. Ergo ſecundum ſe eſt pluribus communis, hoc eſt univerſalis.

438. III. Natura in pluribus exiſtens definitur unica definitione. Sed definitio exprimit ſpeciem rei. Ergo ſpecies rei in pluribus exiſtens, una eſt.

Pro-

„ duit directement au Spinoziſme. Je ne crois pas neanmoins que les Sco- „ tiſtes conviennent que ce dogme impie ſuive néceſſairement de leur Hy- „ potheſe, ou qu'ils l'euſſent approuvée s'ils en avoient apperçu les con- „ ſéquences „. *Hæc hypotheſis recta ducit ad Spinoziſmum. Nihilominus non puto, Scotiſtas convenire, quod impium hoc dogma ex eorum hypotheſi neceſſario ſequatur, aut quod illud probaſſent, ſi conſequentias pervidiſſent*. Nos autem negamus, opinionem Scotiſtarum recta ducere ad Spinoziſmum. Nam Scotiſtæ non admittunt in natura unitatem poſitivam exiſtentiæ, ut Spinoziſtæ faciunt: ſed unitatem formalem, quam dicunt compati poſſe cum diviſione materiali ejuſdem naturæ in individuis. Inſuper admittunt diverſitatem ſpecificam in naturis, quam Spinoziſtæ negant, ſtatuentes, unicam tantummodo eſſe naturam, ſive ſubſtantiam. Ut autem Buddei error ex male intellecta Scotiſtarum opinione, quorum ſcripta fortaſſe numquam vidit, profectus eſt; ita putamus cum Jarrigo in actis Acad. Berolin. ad ann. 1745. impium Spinozæ dogma proceſſiſſe ex abuſu univerſalis formalis Scoti, quaſi eſſet ens unum reale, ad quod referrentur tamquam modificationes, omnes ſpecies ſubſtantiarum, & accidentium; quemadmodum Carteſius in reſp. ad primas object. p. 61. ſq. fuerat uſus diſtinctione formali Scoti ad explicandam diſtinctionem inter res, & modos.

Propoſitio. *Nulla natura eſt formaliter univerſalis ante intellectus operationem.*

439. PRob. Natura quælibet in triplici ſtatu conſiderari poteſt (1). 1. ſecundum ſe, hoc eſt, quatenus dicit attributa eſſentialia, quibus conſtituitur. 2. Ut exiſtit in individuis. 3. Ut eſt per intellectum abſtracta ab iiſdem individuis. V. g. conſiderare poſsum triangulum, ut eſt figura tribus lineis comprehenſa; ut hæc figura reperitur in hoc, vel illo triangulo; & ut concipitur abſtracta ab omni ſingulari triangulo. Atqui unitas formalis non competit naturæ in primo ſtatu; ſi enim competeret; jam unitas formalis eſſet attributum eſsentiale naturæ: quod autem eſt attributum eſsentiale alicujus rei convenit omnibus, quibus res illa convenit; quia enim conſtare tribus lineis eſt attributum eſsentiale triangulo; cuicumque convenit ratio trianguli, convenit etiam conſtare tribus lineis. Igitur ſi natura ſecundum ſe eſset univerſalis, univerſalitas reperiretur in omnibus, in quibus reperitur natura; proindequè natura in ſingulis individuis eſset formaliter univerſalis; adeoque omnia individua eſsent eſsentialiter unum. In omnibus autem ſubſtantiis ſingularibus reperitur ratio ſubſtantiæ. Si ergo ratio ſubſtantiæ ſecundum ſe eſset univerſalis, omnes ſubſtantiæ eſſent eſsentialiter unum: quod eſse non poteſt. Natura igitur ſecundum ſe non eſt formaliter univerſalis.

440. Similiter univerſalitas formalis non poteſt competere naturæ, ut exiſtit in individuis (2): nam natura eſt unum, & idem

(1) Vide S. Thom. de Ente, & Eſſent. c. 4.

(2) Eadem ſcribit Lockius Eſſai &c. l. 3. c. 3. §. 11. „ Ce qu'on appelle *géneral*, & *univerſal*, n'appartienent pas à l'exiſtence réelle des choſes, mais *que c'eſt un ouvrage de l'Entendement*, qu'il fait „ pour ſon propre uſage ... L'univerſité n'appartienent pas aux choſes „ mêmes qui ſont toutes particuliéres dans leur exiſtence, ſans en excepter les mots & les idées dont la ſignification eſt générale. Lors „ donc que nous laiſſons à part les particuliers, les généraux qui reſtent, ne ſont que de ſimples productions de notre eſprit, dont la „ nature générale n'eſt autre choſe que la capacité que l'entendement „ leur

& idem cum unoquoque individuo. Igitur ſi individua ſunt diviſa, natura quoque in individuis diviſa erit; non enim fieri poteſt, ut eorum quæ ſunt unum, & idem, unum dividatur, aliis indiviſis.

441. Relinquitur ergo, univerſalitatem formalem, ſive unitatem poſitivam convenire naturæ per abſtractionem intellectus (1); ita tamen, ut materia, ſeu fundamentum univerſa-

---

„ leur comunique, de ſignifier, ou de repréſenter pluſieurs particuliers „. *Quod appellatur generale, & univerſale, non pertinet ad realem rerum exiſtentiam, ſed eſt opus intellectus, qui id efficit, ut eo utatur .... Univerſalitas non pertinet ad eaſdem res, quæ omnes particulares ſunt in ſua exiſtentia, ne exceptis quidem verbis, & ideis, quorum eſt ſignificatio generalis. Cum ergo particularia ſeparamus, generalia quæ ſuperſunt, aliud non ſunt, quam ſimplices noſtri ſpiritus productiones*, (vide in hiſce verbis entia rationis a quibuſdam Recentioribus riſu excepta) *in quibus natura univerſalis nihil eſt aliud, quam capacitas, quam intellectus illis communicat, ſignificandi, aut repræſentandi plura particularia*.

(1) Ita S. Thomas loc. cit. „ Natura, *inquit*, in ſingularibus habet „ multiplex eſſe ſecundum diverſitatem ſingularium; & tamen ipſi na„ turæ ſecundum propriam conſiderationem, ſcilicet, abſolutam, nul„ lum iſtorum eſſe debet. Falſum enim eſt dicere, quod natura hominis, „ inquantum hujuſmodi, habeat eſſe in hoc ſingulari. Si enim eſſe in hoc „ ſingulari conveniret homini, inquantum eſt homo, non eſſet umquam „ extra hoc ſingulare. Similiter ſi conveniret homini, inquantum eſt „ homo, non eſſe in ſingulari, numquam eſſet in eo. Sed verum eſt di„ cere, quod homo, inquantum eſt homo, non habet quod ſit in hoc ſingu„ lari, vel in illo. Patet ergo, quod natura hominis abſolute conſidera„ ta abſtrahit a quolibet eſſe, ita quod non fiat præciſio alicujus eorum: „ & hæc natura ſic conſiderata, eſt quæ prædicatur de omnibus indivi„ duis. Non tamen poteſt dici, quod ratio univerſalis conveniat naturæ „ ſic acceptæ, quia de ratione univerſalis eſt unitas, & communitas. „ Naturæ autem humanæ neutrum eorum convenit ſecundum ſuam abſolu„ tam conſiderationem. Si enim communitas eſſet de intellectu hominis, „ tunc in quocumque inveniretur humanitas, inveniretur communitas: „ & hoc eſt falſum: quia in Sorte non invenitur communitas aliqua, „ ſed quidquid eſt in eo individuatum eſt .... Relinquitur ergo quod ratio „ ſpeciei accidat naturæ humanæ ſecundum illud eſſe, quod habet in in„ tellectu „.

Hæc S. Thomas ex Patribus hauſit, qui eadem docuerunt, cum præcipue adverſus Eunomianos, & Arianos decertarent. Nam Nazianzenus Orat. 37. *Apud nos*, inquit, *una eſt humanitas. Sed ibi naturæ communitas cogitatione ſolum habet unitatem*. S. Baſilius epiſt. 8. al. 241. n. 2. *Quidquid*, ait, *unum numero dicitur, id vere unum non eſt*. Et

ſalitatis ſit in re, quatenus indivi dua reipſa in natura conveniunt, ut ſupra dictum eſt (1), forma autem univerſalitatis, ſeu vera unitas, ab intellectu dependeat.

442. Ad primum diſt. ant. eſt una negative, conc. poſitive, nego. Cum ſinguli homines ſimilitudinem habeant in natura, dicuntur eſſe inter ſe ejuſdem ſpeciei materialis, quatenus ex tali ſimilitudine intellectus accipit fundamentum concipiendi naturam ipſis communem; proindeque natura in illis dicitur una negative, quia non eſt diviſa ex attributis eſſentialibus, quæ ipſam naturam conſtituunt. Attamen natura ipſa in ſingulis hominibus eſt diviſa ex principiis materialibus, cum non ſit eadem numero in ſingulis; natura ſiquidem Petri non eſt eadem numero, ac natura Pauli (2). Jam vero unitas negativa, & ſimilitudinis non ſufficit ad univerſalitatem formalem, ſed requiritur omnimoda unitas, quæ naturæ non competit, niſi per intellectum.

443. Ad ſecundum negatur conſeq. non enim valet argumentari ab unitate negativa, quæ convenit naturæ ſecundum ſe, ad unitatem poſitivam. Natura igitur ex ſeipſa neque eſt una, neque plures; ſed eſt indifferens ad unitatem in intellectu, & ad pluralitatem in individuis (3).

444. Ad

Et Damaſcenus l. 1. de Fide c. 8. ſcribit: „ In omnibus creaturis diſcretio quidem perſonarum quoad rem conſideratur. Re quippe ipſa Petrum a Paulo ſeparatum conſideramus; communitas autem, & conjunctio, atque unitas ratione, atque cogitatione perſpicitur. Per mentem enim concipimus, Petrum, & Paulum ejuſdem eſſe naturæ, naturamque unam communem habere „.

(1) §. 433.

(2) Vide Nyſſenum lib. *Quod non ſint tres dii*. „ Homo eſt, *inquit*, vel Lucas, vel Stephanus, non tamen ſi quis homo eſt, prorſus Lucas, vel Stephanus eſt. Sed hypoſtaſeωn quidem ratio per eas quæ in unoquoque conſiderantur proprietates, diſperſionem admittit, & juxta compoſitionem in numero conſideratur; natura vero una eſt, ipſa ſecum unita „.

(3) S. Thomas loc. cit. „ Si quæratur, *inquit*, utrum iſta natura poſſit dici una, vel plures, neutrum concedendum eſt, quia utrumque eſt extra intellectum humanitatis, & utrumque poteſt ſibi accidere. Si enim pluralitas eſſet de ratione ejus, numquam poſſet eſſe una, cum tamen una ſit ſecundum quod eſt in Socrate. Similiter ſi unitas eſſet de intellectu, & ratione ejus, tunc eſſet una & eadem natura Socratis, & Platonis, nec poſſet in pluribus plurificari „.

444. Ad tertium diſt. maj. Definitur unica definitione, prout exiſtit in individuis, nego, prout ab intellectu concipitur, conc. Cum enim definitio ſit opus intellectus, convenit naturæ, prout concipitur ab intellectu.

ARTICULUS III.

Utrum univerſalia abſtractione fiant.

445. JAM dictum eſt (1), abſtractione fieri actu intelligibilia, quæ nonniſi potentia intelligibilia erant in phantaſmatibus. Ex quibus conſtare ſatis poſſet, naturas rerum fieri univerſales abſtractione. At quoniam intellectus non modo illas abſtrahit a circumſtantiis materialibus, ut ſupra diximus (2); verum etiam in iiſdem naturis abſtractis plura rurſus abſtrahit; v. g. cum in circulo, quem abſtractum ab hoc, vel illo circulo cognovit, ſecernit rationem figuræ, in qua circulus cum quadrato, triangulo &c. convenit, a ratione quæ eſt propria circuli; oportet rem accuratius inveſtigare.

446. Itaque duplicem abſtractionem cum S. Thoma diſtinguimus, alteram, qua naturam rei abſtrahimus a conditionibus materialibus, eſtque actio intellectus agentis (3); alteram, qua intellectus poſſibilis jam poſitus in actu per ſpeciem intelligibilem, plura in eadem re concepta diſtinguit, ac ſecernit, quæ reipſa diſtincta, & ſecreta non ſunt; illorumque unum conſiderat, ceteris minime conſideratis (4). Poſterior hæc abſtractio in Scholis appellari ſolet *præciſio objectiva*, quia in objecto cognito illa plura invicem diſtinguuntur ab intellectu; prior autem illa ſimplicis abſtractionis nomen retinet (5).

(1) §. 415.
(2) §. 422.
(3) 1. p. q. 85. art. 1.
(4) Exemplo ſit illud quo utitur S. Baſilius l. 1. adv. Eunom. num. 6. „ Corpus ſimplex eſſe prima apprehenſio dicit: ſed ubi ratio ſupervenit, „ illud multiplex eſſe oſtendit, ipſum per cogitationem in ea ex qui- „ bus compoſitum eſt, diſſolvens „.
(5) Magni uſus, atque utilitatis abſtractio eſt: tum quod res in varias

447. Jamvero univerſale ſive abſtractione, ſive præciſione fiat, ſi ad inferiora, a quibus fuit abſtractum, non conſideretur ut referibile, v. g. ſi humanitatem abſtracte conſiderem, vocari conſuevit univerſale *in eſſendo*, & *metaphyſicum*; quippe ad Metaphyſicam pertinet conſiderare Ens, ejuſque proprietates, quarum præcipua eſt unitas, qua conſtituitur univerſale. Si autem conſideretur ut referibile ad inferiora, ut ſi humanitatem ad ſingulares homines referam, dicitur univerſale *formale*, & *logicum*; *formale* quidem quia natura abſtracta, eſt forma ſuorum inferiorum, *logicum* vero, quia ad Logicam pertinet, ut ſupra diximus (1), conſiderare ordinem, quo ſuperiora ad inferiora referri, deque inferioribus enunciari poſſunt (2). Quæ ratio eſt, quare univerſale *logicum* appelletur univerſale *in prædicando*, & *prædicabile*: & propterea definitur: *unum aptum ineſſe multis, & prædicari de illis*.

448. Com-

rias veluti partes dividentes, accuratius, atque facilius perſcrutamur: tum quod in conſiderando ordine rerum inter ſe, & ſuperiorum ad inferiora, omnis ſcientiæ ratio verſatur, ut diximus §. 13. Quare qui neſcit abſtrahere, reſque apte ordinare, nullum facere in ſcientiis progreſſum poteſt.

(1) § 162.

(2) Ne quis ſupervacaneas hujuſmodi diſtinctiones putet, & ab Scholaſticis confictas ad illudendum, adeat S. Johannem Damaſcenum l. 3. de Fide c. 11. ubi ſcribit: „ Natura, vel ſola cognitione conſideratur „ (neque enim per ſe ſubſiſtit), vel communiter in omnibus ejuſdem „ ſpeciei ... aut in totum eadem ipſa cum aſſumtis accidentibus, in „ una perſona; diciturque in individuo conſiderata natura „. Natura autem quæ ſola cogitatione conſideratur, eſt natura abſtracta, quin ſit ordinata ad inferiora, hoc eſt, *univerſale in eſſendo*. Natura vero in omnibus ejuſdem ſpeciei, eſt natura relata ad inferiora, ideſt, *univerſale logicum*. Vide autem quæ Damaſcenus ex tradita doctrina inferat: „ Itaque, *ait*, Deus Verbum carnem aſſumens, nec naturam, quæ ſola cognitione conſpicitur, accepit (neque enim hoc incarnatio fuerit, ſed „ impoſtura, & incarnationis larva) neque eam quæ in ſpecie conſpicitur (non enim perſonas omnes aſſumpſit); verum illam demum quæ „ in individuo eſt, eamdemque ac ea quæ eſt in ſpecie (primitias enim „ noſtræ carnis aſſumſit), non quæ ſeorſim in ſe, & individuum prius „ fuerit, poſteaque ab eo aſſumta ſit, ſed quæ in ipſius perſona extiterit. Hac porro ratione, *Verbum caro factum eſt* „. En quo demum tendant Scholaſticorum diſtinctiones, notioneſque de naturis univerſalibus, quas quidem juniores Philoſophi monſtrorum loco habent, cum tamen ipſi quandoque balbi ſint in tractandis Fidei dogmatibus.

448. Comparatio autem duobus modis fieri poteſt, 1. ſimpliciter concipiendo naturam ut ordinabilem ad inferiora, v. g. humanitatem ad Petrum & Paulum. 2. ipſam naturam enunciando de inferioribus, ut cum dico, Petrus eſt homo. Prior dicitur comparatio *ſimplex*, poſterior comparatio *compoſita* (1).

449. Arbitratur Gaſſendus (2), univerſalia non modo abſtractione, ſed etiam aggregatione fieri, cum ſcilicet mens plures habens ſimiles ideas, illas in unam veluti cogit aggeriem. quæ omnes continens, univerſarum fit idea. Wolfius autem negans perceptiones, ſeu ideas univerſales, ſtatuit, eas quæ tamquam univerſales habentur, eſſe plures perceptiones celerrimas, quibus ideæ ſimiles repræſentantur.

450. Videtur autem ita dicendum, I. quia repugnat imago entis, quæ ſit univerſalis: nam quodlibet ens eſt unum, ideoque imago ejus rem unam repræſentat. Atqui repugnat, imaginem repræſentantem rem unam, ſimul plura repræſentare. Ergo ſi dantur univerſalia, non alia ratione eſſe poſſunt, quam per aggregationem.

451. II. Cum legimus aliquod ſcriptum, videmur ſingula vocabula una cognitione intelligere, & nihilominus ſingulis litteris ſingulæ perceptiones reſpondent. Ergo ſimiliter cum concipimus v. g. hominem in communi, videmur unum aliquid concipere, revera tamen plures ſunt celerrimæ perceptiones, quibus plures homines individuos cognoſcimus.

452. III. Cum dico *Pater*, vel *Rex*, videor unam rem dicere, reipſa tamen intelligo plura, quia patrem ſine filio, & Regem ſine ſubditis intelligere nequeo. Ergo idipſum accidit, cum dico *homo*.

S 2 Pro-

(1) Vide S. Thomas 1. p. q. 85. a. 1. ad 3.
(2) Inſt. Log. p. 1. can. 4.

Propoſitio *I. Univerſalia non aggregatione, ſed abſtractione fiunt. II. Ita tamen, ut univerſalia in eſſendo abſtractione tantum. III. Univerſalia in prædicando ſimplici comparatione fiant.*

453. PRob. 1. p. ratione S. Thomæ (1). Si univerſalia aggregatione fierent, hæc aggregatio vel eſſet plurium perceptionum, vel plurium idearum. Plurium perceptionum aggregatio eſſe non poteſt; perceptiones enim ſunt actiones; actiones vero tranſeunt, ut ſupra animadvertimus (2): quæ autem tranſeunt, aggregari ſimul non poſſunt, deberent enim permanere, ut aggregatio fieri poſſet (3). Similiter eſſe non poteſt aggregatio plurium diſtinctarum idearum; nam licet intellectus poſſit ſimul plura concipere ad modum unius, cum illa plura cognoſcuntur per unam ſpeciem (4); fieri tamen non poteſt, ut plura ſimul intelligat per plures ſpecies: ut enim animadvertit Sanctus Thomas (5), idem ſubjectum nequit ſimul perfici pluribus formis unius generis, & diverſarum ſpecierum, quemadmodum idem corpus non poteſt ſimul affici diverſis figuris. Omnes autem ideæ intelligibiles, ſunt unius generis, cum omnes ſint perfectiones intellectus, differunt autem ſpecie pro diverſitate objectorum quæ repræſentant. Fieri ergo non poteſt, ut idem intellectus ſimul perficiatur pluribus ideis diſtinctis ad diverſa actu intelligenda. Si autem univerſalia aggregatione idearum fierent, intellectus ſimul perficeretur diſtinctis ideis ad intelligendum diverſa in actu; nam ideæ illæ

(1) 1. p. q. 85. a. 4.

(2) Not. 5. pag. 184. & §. 396.

(3) Idem ſequeretur, quantacumque foret celeritas perceptionum; nam perceptiones quamlibet celeres, numquam poſſent coire. Itaque intellectus poſſet quidem ſucceſſive cognoſcere plures res ſingulares, v. g. Petrum, Paulum, Thomam &c. numquam tamen perciperet naturam humanam ipſis communem.

(4) Sic Deus omnia ſimul videt per unum, quod eſt ſua eſſentia. Sic Architector omnes partes domus conſtruendæ videt in una idea totius domus, quam ſibi efformavit.

(5) 1. p. q. 85. a. 4.

illæ aggregatæ eſſent diſtinctæ. Univerſalia ergò aggregatione fieri non poſſunt.

454. Prob. 2. p. Univerſalia in *eſſendo*, ſunt naturæ rerum quæ in multis exiſtunt, ut dictum eſt (1). Atqui hæ naturæ univerſales non ſunt, prout exiſtunt in multis; ſic enim ſunt diviſæ, ut ſupra diximus (2). Igitur ut poſſint eſſe univerſales, neceſſe eſt, ut abſtrahantur ab illis multis. Univerſalia ergo in *eſſendo* abſtractione fiunt (3).

455. Prob. 3. p. Univerſalia in *prædicando* ſunt naturæ ut prædicabiles de multis. Sed unum prædicari de multis non poteſt, niſi cum illis ſimplex comparatio fiat. Igitur univerſalia in prædicando ſimplici comparatione fiunt (4).

456. Ad primum diſt. maj. repugnat imago entis, quæ ſit univerſalis in eſſendo, conc. in repræſentando, nego. Et diſt. min. repugnat, imaginem repræſentantem rem unam, ſimul plura repræſentare confuſe, nego, diſtincte, concedo, ſi ſermo ſit de ideis mentis noſtræ (5). Nihil obſtat, quominus idea alicujus entis ſit ſingularis in eſſendo, & univerſalis

 in

(1) Not. 2. pag. 266. (2) §. 440.

(3) Vide S. Thomam 1. p. q. 86. a. 1.

(4) Confer. S. Thom. q. 7. de pot. a. 11.

(5) Antonius Genuenſis Metaph. p. 1. prop. 58. ſeq. edit. 1751. & prop. 95. edit. 1774. in propoſito argumento demonſtrationis vim agnoſcit. Sed primum quærimus, utrum actio qua mens ſimul plura confuſe cognoſcit, ſit una, vel multiplex. Si multiplex, repugnabit perceptio univerſalis: ipſe autem Genuenſis ib. prop. 97. ſtatuit, non repugnare univerſales perceptiones. Si autem actio illa una eſt, & nihilominus mens poteſt per illam cognoſcere plura confuſe; quid cauſſæ eſt, cur negetur poſſe ideam unam in eſſendo, plura confuſe repræſentare? Deinde petimus, utrum imago, qua Deus cognoſcit alia a ſe, ſit una vel multiplex in eſſendo? Equidem una eſt, cum ſit eadem divina eſſentia; Deus enim omnia in ſeipſo cognoſcit. Non igitur repugnat imago quæ una ſit, & ſingularis in eſſendo, & plura repræſentet. In poſtrema cit. edit. ut ab hoc argumento ſe expediat Genuenſis, ſcholium addit, ac reſpondet, *longe diverſam eſſe rationem divinæ intelligentiæ, atque rerum creatarum intellectus: illa non ab iis, quæ extra ſe ſunt, rerum haurit ideas, ſed cum ſe ac eſſentiam ſuam contemplatur Deus, in ſe ac natura ſua poſſibilium omnium eſſentias intelligibiles procreat*. Mitto quam adcurate dicatur Deus *procreare* poſſibilium eſſentias intelligibiles; procreatur enim illud cui communicatur exiſtentia extra Deum: poſſibilia autem extra Deum nihil ſunt; nam ſi aliquid extra Deum

in repræſentando, quemadmodum voces ſignificativæ ſingulares quidem ſunt, quatenus ore proferuntur, & nihilominus pleræque ſunt univerſales in ſignificando. Non negamus tamen, ideas mentis noſtræ ſic eſſe comparatas, ut per ideam diſtincte repræſentantem unam rem, non poſſint plures res ſimul diſtincte repræſentari; hæc enim idearum noſtrarum imperfectio eſt, cum mens noſtra infima ſit in gradu intellectivo. Poteſt nihilominus idea nobis diſtincte repræſentans unam rem, ſimul plures res confuſe repræſentare. Nam ſicut partes cognoſci diſtincte non poſſunt, niſi quælibet cognoſcatur per ſuam ideam ſucceſſive; ſi autem cognoſcantur in toto, cognoſcuntur per ideam totius, & ſimul cognoſcuntur; ita plures res ut diſtincte cognoſcantur, requirunt tot ideas, quot ſunt res ipſæ, tunc vero cognoſcuntur ſucceſſive: at ſi cognoſcan-

---

Deum eſſent, jam non poſſibilia, ſed exiſtentia forent. Sane quod Divinus intellectus non hauriat ideas ab iis quæ ſunt extra, non efficit, Deum non eſſe unum ens ſingulare in eſſendo. Si ergo ratio Genuenſis quidquam concluderet, probaret etiam, Divinam eſſentiam ex quo una eſt in eſſendo, non poſſe plura repræſentare; ille enim ſtatuit, *repugnare imaginem entis, quæ ſit univerſalis in repræſentando: nam quodlibet ens eſt unum ſingulare*. Cum ergo & Divina eſſentia ſit unum ens ſingulare, non poſſet plura repræſentare. At inquit: eſſentia Divina infinita eſt, mentes creatæ ſunt finitæ. Quid hæc ad rem? Ex quo mentes creatæ finitæ ſunt, ſequitur, ipſas non poſſe per ſuam eſſentiam ſibi ræpræſentare quæ extra ſunt, nec per ſuam eſſentiam illa cognoſcere, uti Deus, cujus eſſentia eſt infinita; quemadmodum probat S. Thomas 1. p. q. 84. a. 2. idque libenter concedimus; ſed non inde ſequitur, mentes creatas ex quo finitæ ſunt, non poſſe cognoſcere per ideas quæ ſint univerſales in repræſentando: nam ut advertit S. Thomas loc. cit. *ſi aliquis intellectus eſt qui per eſſentiam ſuam cognoſcit omnia, oportet, quod eſſentia ejus habeat in ſe immaterialiter omnia* .. *hoc autem eſt proprium Dei*. Ut autem ideæ ſint univerſales in repræſentando, ſufficit, quod mens abſtrahat ab ideis ſingularibus conditiones materiales eo modo quo dictum eſt; cui quidem abſtractioni nihil officit mentis finitas; non enim ad abſtrahendum requiritur virtus infinita. Negabitne Genuenſis menti vim abſtrahendi? Si illam neget, actum erit de omnibus ſcientiis, quæ nonniſi de rebus abſtractis agunt. Si autem illam vim in mente agnoſcit, quid eſt quod negat imagines univerſales in repræſentando? nam abſtrahere a ſingularibus idem eſt, atque non conſiderare hoc vel illud ſingulare, ſed aliquid quod ſingularibus illis commune eſt. Tantum igitur abeſt, ut Genuenſis argumentum habeat vim demonſtrationis, quin potius eſt manifeſtus paralogiſmus; in ipſo enim ſit tranſitus a ſtatu reali ad ſtatum idealem; proindeque nihil concluditur.

ſcantur confuſe, prout ſunt unum in ratione univerſali, tunc ſufficit una idea rationis univerſalis, in qua ſimul confuſe cognoſcuntur. Sic idea qua repræſentatur homo, unam rem diſtincte repræſentat, ſcilicet, ſpeciem humanam; confuſe vero repræſentat ſingulares homines, qui ſub ſpecie humana continentur (1).

457. Ad ſecundum diſt. ant. ſingulis litteris, ut ſunt materia vocabulorum, ſingulæ perceptiones reſpondent, conc. ut ſunt ordinatæ ad aliquid ſignificandum, nego. In vocabulis duo ſunt, & materia, ideſt, litteræ, ex quibus componuntur, & forma, ideſt, ſignificatio eorumdem vocabulorum. Si ſolæ litteræ conſiderentur, ſingulis ſingulæ perceptiones reſpondent, & unaquæque littera proprium habet conceptum. At vero ſi litteræ conſiderentur, prout omnes ad unum aliquid ſignificandum referuntur, quo modo vocabulum ſignificativum conſtituunt, iis nonniſi unicus conceptus, & unica perceptio reſpondet. Quapropter, ut S. Thomas (2) ait, *ex diverſa ordinatione earumdem litterarum accipiuntur diverſi intellectus*. Cum enim lego, vel audio hoc vocabulum *Homo*, ejuſque ſignificationem attendo, non conſidero equidem quatuor litteras quibus componitur, ſed menti obverſatur unicus conceptus hominis, qui unica perceptione concipitur. Similiter eſt dicendum de univerſalibus (3); ſiquidem & in illis

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 85. a. 4. ad 3.

(2) 1. Perih. lect. 2.

(3) Jam vides, argumentum paritatis, cui fidit Vernejus Log. lib. 2. p. 1. c. 12. in ipſum recidere. Nota autem hujus viri ingenium, cum ſcribit ib. omnem ideam habere objectum ſingulare, ſed nos *per imprudentiam* nobis perſuadere eſſe unam rem, adeoque univerſalem; quaſi imprudenter egerint ſive Geometræ, qui de magnitudinibus univerſim; ſive Phyſici, qui de corporibus generatim; ſive quod magis eſt, Eccleſiæ Patres, & Theologi, cum de virtutibus, & vitiis in genere, de natura humana per peccatum Adami ſauciata, deque aliis ſexcentis univerſalibus rebus ſermonem inſtituerunt. Nota etiam, quam ſibi homo iſte ſit conſentaneus: nam poſtquam omnem ideam habere objectum ſingulare ſcripſit, pergit ſcribere ib. p. 2 c 5 de vocibus abſtractis: *Hæc vocabula excogitata fuere hoc nomine, ut facilius explicaremus modum, quo rem eſſe concipimus, ſeu ideas abſtractas noſtras commodius aperiremus*. Ecquænam vero erunt hujuſmodi ideæ, ſi omnis idea habet objectum ſingulare? Itane ſapit ille, cui Scholaſtici ſunt pene plumbei?

conſiderari poſſunt individua (quæ ſunt veluti materia), a quibus naturæ abſtrahuntur, ut ſupra dictum eſt (1); & forma, ſeu conceptus ipſe univerſalis. Cum autem individua plura ſint, ſequitur, univerſale ex materia cognoſci non poſſe unica perceptione. Quia vero conceptus univerſalis unicus eſt: forma enim univerſalitatis eſt unitas, ut ſupra diximus (2), unica quoque perceptione cognoſcitur.

458. Ad tertium neg. ant. nam cum dico Patrem, aut Regem intelligo unam perſonam, relatam tamen ad filium, & ad populum. Et eodem modo cum dico hominem ut prædicabilem de ſingularibus hominibus, intelligo unam naturam humanam ut relatam ad ſingulares homines.

ARTICULUS IV.

Utrum univerſalia ſint perpetua.

459. VIdentur non eſſe perpetua; I. quia ut dictum eſt (3), univerſalia fiunt ab intellectu humano. Sed quod fit ab humano intellectu, perpetuum eſſe non poteſt, cum nec ipſe intellectus fuerit perpetuus. Ergo.

460. II. Nihil præter Deum eſt æternum. Sed univerſalia ſi eſſent perpetua, forent æterna. Ergo.

Propoſitio. *Eſſentiæ, ſive naturæ univerſales ſunt perpetuæ negative.*

461. PRob. ratione S. Thomæ (4). Naturæ univerſales conſiderari poſſunt, ut dictum eſt (5), in triplici ſtatu, 1. ſecundum ſe, 2. ut exiſtunt in ſingularibus, 3. prout ſunt in intellectu. Atqui ſecundum quemlibet iſtorum modorum

(1) §. 426.
(2) §. 441.
(3) Ibid.
(4) Q. 5. de pot. a. 9. ad 16.
(5) §. 439.

rum ſunt perpetuæ negative. Secundum ſe quidem, quia de ratione naturæ non eſt, ut ſit magis hoc tempore, quam illo; abſtrahit enim ab omni tempore, ut ſupra diximus (1). Prout vero exiſtunt in ſingularibus, etiam ſunt ſemper, quandocumque ſunt ſua ſingularia. Denique ſecundum eſſe quod habent in intellectu, ſic etiam verum eſt, ipſas ſemper eſſe, cum concipiuntur; præſertim vero in intellectu Divino, ut ſupra dictum eſt (2). Naturæ igitur univerſales ſunt perpetuæ negative (3).

462. Ad primum diſt. maj. univerſalia fiunt ab intellectu, ſi conſideretur ipſa intentio univerſalitatis, conc. ſi conſiderentur naturæ, quæ ſubſunt tali intentioni, nego. In univer-

(1) §. 217. (2) §. 322. Vide S. Thom. q. 3. de pot. a. 5.

(3) Quemadmodum, ut S. Auguſtinus ait lib. 2. de lib. arb c. 8. n. 21. *nullo modo aliquando ſeptem & tria non fuerunt decem, aut aliquando ſeptem & tria non erunt decem*; ita nullo modo homo aliquando non fuit animal rationale; ſed ſive homo accipiatur ſecundum ſe, ſive ut eſt in individuis, ſive ut conſideratur ab intellectu, ſemper eſt animal rationale: & idem dicendum de qualibet alia natura. Si enim homo aliquando non eſset animal rationale, jam non eſset homo, ſed aliquid aliud. Nec obſtat, quod naturæ in individuis ſint mutationi ſubjectæ; mutantur enim quoad exiſtentiam, ſed earum eſsentiæ non mutantur, quia ut diximus §. 321. habitudines earum ſunt immobiles. Quare falſum eſt quod ſcribit Lockius Eſsai &c. l. 3. c. 3. §. 19. eſsentias ſcilicet *reales* rerum deſtrui, ac perire, cum deſtruuntur proprietates a quibus illarum conſtitutio dependet; eſsentias vero, quas ipſe *nominales* vocat, permanere eaſdem, ſi accipiantur pro ideis in animo extantibus cum certis nominibus quibus ſunt appellatæ: unde infert, eſsentias rerum nihil aliud eſse quam ideas abſtractas. Certe ſi eſsentiæ *reales* deſtruerentur, ac perirent omnino: deſtructo uno homine deſtrueretur eſsentia hominis, neque amplius eſset humanitas, quæ eſt hominis natura. Itaque deſtructo uno homine, deſtruitur quidem hæc numero humanitas, quæ in ipſo exiſtit, ſed non deſtruitur humanitas, qua conſtituebatur ille homo; hæc enim poſita eſt in habitudine neceſsaria humanitatis ad conſtituendum hominem, ita ut homo eſse non poſſit, cui non conveniat natura humana. Hinc autem conſtat, falſum quoque eſse quod ſcribit idem Lockius: „ Cette doctrine de l'immutabilité des eſsences eſt fondée ſur la rélation, qui eſt „ établie entre ces idées abſtraites, & certains fonds conſidérés comme ſignes de ces idées, & qu'elle ſera toujours véritable, pendant „ que le même nom peut avoir la même ſignification „. „ Hæc doctrina immutabilitatis eſſentiarum fundata eſt in relatione conſtituta inter haſce ideas abſtractas, & nonnulla quædam capita conſiderata tamquam ſigna harum idearum: atque illa vera ſemper erit, quouſque „ idem nomen habere poteſt eamdem ſignificationem „. Nam ut advertit „ S. Ba-

verſalibus duo poſſunt conſiderari (1), ſcilicet, intentio univerſalitatis, ſeu quod natura ſit una, & habeat habitudinem ad multa; & natura ipſa quæ ſubeſt tali univerſalitati. Si primo modo conſiderentur, cum univerſalitas conveniat naturæ per actionem intellectus, ut dictum eſt (2), univerſalia non ſunt perpetua. Si autem in ipſis univerſalibus ſpectetur natura, cum naturæ rerum ab intellectu creato non pendeant, ſed tantummodo ab intellectu Divino, a quo ſunt exemplatæ ad inſtar idearum in Deo exiſtentium, ſic univerſalia ſunt perpetua; conſiſtunt enim in connexione neceſſaria attributorum eſſentialium, prout conveniunt ad conſtituendam naturam, quæ connexio reperitur etiam, cum natura eſt in ſingularibus; verum quippe eſt, homines ſingulares eſſe animalia rationalia, quia neceſſaria eſt connexio inter hominem, & animal rationale, nec fieri poteſt, ut aliquis ſit homo, quin ſit animal rationale (3).

463. Ad ſecundum diſt. maj. nihil præter Deum eſt æternum poſitive, conc. negative, nego. Univerſalia autem non ſunt poſitive perpetua, ſed negative, ut dictum eſt (4).

ARTI-

S. Baſilius *l.* 2. *con. Eunom. n.* 4. „ Mendax eſt, qui ex nominum diverſitate diverſitatem eſſentiæ ſequi fingit. Nec enim rerum natura nomina ſequitur; ſed poſterius rebus nomina inventa ſunt. Etenim ſi id verum eſset: quorum eædem eſſent appellationes, eorum etiam oporteret unam, & eamdem eſſentiam eſse. Proinde cum Dei appellatione dignati ſint qui in virtute ſunt perfecti, eſsent utique homines Deo univerſorum coeſsentiales „.

(1) Vide S. Thom. 1. p. p. 85. a. 3.

(2) §. 440.

(3) Hinc ſequitur, ſimplices conceptus rerum eſse eoſdem apud omnes; ſimplices enim conceptus ſunt de rerum eſsentiis; eſsentiæ autem ſunt immutabiles & neceſsariæ. *Sunt omnibus*, inquit Clemens Alex. Strom. 8. *eadem cogitata, propterea quod ex rebus ſubjectis eadem forma, & typus ingeneratur omnibus*. Et quamvis voces diverſæ ſint pro diverſitate idiomatum; conceptus tamen ſunt iidem apud omnes; nam ut advertit S. Thomas 1. Periherm. lect. 2. *Si quis vere intelligit, quid eſt homo, quodcumque aliud aliquid, quam hominem apprehendat, non intelligit hominem*.

(4) §. 322. Conf. S. Thom. Quodlib. 11. a. 1. ubi ſcribit: „ Univerſale dicitur eſse ubique, & ſemper, magis per remotionem, quam per poſitionem. Non enim dicitur ubique eſse, & ſemper, eo quod ſit in omni loco, & in omni tempore, ſed quia abſtrahit ab his, quæ determinant locum, & tempus determinatum „.

ARTICULUS V.

Utrum univerſalia ſint notiora ſingularibus.

464. VIderunt ſingularia eſſe notiora univerſalibus, I. quia in idea univerſalis plura cognoſcuntur confuſe, ut dictum eſt (1), ideæ vero ſingularium res repræſentant diſtincte, cum ſint rerum exiſtentium. Sed quæ cognoſcuntur diſtincte, notoria ſunt iis quæ cognoſcuntur confuſe. Ergo.

465. II. Notiora ſunt quæ facilius cognoſcuntur, minus nota, quæ difficilius. Sed ſingularia facilius cognoſcuntur, difficilius univerſalia, & eo difficilius, quo univerſaliora. Ergo.

466. III. Cognitio rei in univerſali imperfectior eſt cognitione rei in ſpeciali. Sed illa non eſſet imperfectior, ſi eſſet notior. Ergo.

Propoſitio. *I. Singularia quoad nos ſunt notiora univerſalibus cognitione ſenſitiva. II. Univerſalia vero quoad nos ſunt notiora ſingularibus cognitione intellectiva*

467. PRob. 1. p. ratione S. Thomæ (2). Cognitio ſenſitiva in nobis prior eſt cognitione intellectiva; hæc enim ex ſenſibilibus procedit, ut dictum eſt (3). Sed cognitio ſenſitiva eſt ſingularium, ut ſupra diximus (4). Singularia igitur quoad nos ſunt priora univerſalibus cognitione ſenſitiva. Sed quod eſt prius cognitione, debet eſſe notius eo quod eſt cognitione poſterius, alioquin non deduceret in cognitionem poſterioris. Singularia igitur quoad nos ſunt notiora univerſalibus cognitione ſenſitiva.

468. Prob. 2. p. Singularia ſenſibilia directe non cognoſcun-

(1) §. 456.
(2) 1. Poſter. lect. 4.
(3) §. 419. ſeqq.
(4) §. 237.

ſcuntur a nobis cognitione intellectiva, ut ſupra dictum eſt (1). Ergo quoad nos non poſſunt eſſe notiora univerſalibus cognitione intellectiva (2); quod enim indirecte cognoſcitur ex cognitione alterius prius cogniti, nequit eſſe notius eo, ex cujus cognitione cognoſcitur (3).

469. Ad primum dicimus, inde confici, ſingularia eſſe nobis notiora cognitione ſenſitiva; ſic enim diſtincte cognoſcuntur ut exiſtentia.

470. Ad ſecundum diſt. min. univerſalia difficilius cognoſcuntur, ſi ſermo ſit de cognitione diſtincta, conc. ſi de cognitione confuſa, nego. Equidem ut ea omnia, quæ ſub univerſalibus continentur, cognoſci poſſint (quod eſt univerſalia cognoſcere diſtincte) magna eſt difficultas; quis enim facile poterit ex cognitione animalis generatim omnes ſpecies animalium cognoſcere? At ſi loquamur de cognitione confuſa, non ita eſt. Cum enim intellectus noſter, ut advertit S. Thomas (4), in intelligendo procedat de potentia ad actum, hoc eſt, de poteſtate intelligendi ad ipſum intelligere: omne autem quod ita procedit, perveniat prius ad actum imperfectum, quam ad perfectum; quemadmodum videmus in pueris, qui gradatim perveniunt ad actus humanos perfectos; intellectus proinde, cum intelligit, procedit de actu imperfecto ad perfectum. Actus autem perfectus intelligendi eſt cognitio diſtincta; imperfectus vero eſt cognitio confuſa. Quare intellectus prius confuſe, poſterius diſtincte cognoſcit. Univerſalia vero licet ut habent conceptum unum, ſint aliquo modo diſtincta; nihilominus

(1) §. 424.
(2) Vide S. Thom. loc. cit.
(3) Qua ex ratione conſequitur, magis univerſalia eſse nobis notiora minus univerſalibus, nam ut advertit S. Thom. loc. cit. & nos infra oſtendemus, in omni demonſtratione oportet procedere ex his quæ ſunt nobis notiora; demonſtrando ſiquidem inquirimus quod adhuc neſcimus; ideoque procedimus ex notis ad ignota, ut hæc nota fiant. Non enim aliquid fieri poteſt notum, niſi per aliquod nobis notum. In omni autem demonſtratione quæ eſt per cauſsam, hoc eſt, a priori, procedimus ex magis univerſalibus ad minus univerſalia. Igitur oportet, ut magis univerſalia ſint nobis notiora minus univerſalibus. Hinc Clemens Alex. Strom. 2. pag. 362. demonſtrationem vocat, *rei quæ ignoratur, manifeſtam aſſenſionem.*
(4) 1. p. q. 85. a. 3.

nus ut ſunt communia pluribus, habent conceptum confuſum; Itaque univerſalia debent eſſe notior intellectui noſtro, ut ordinate procedat de actu imperfecto ad perfectum. Sic prius a nobis cognoſcitur animal confuſe, quam animal diſtincte; quemadmodum cum aliquid a longe videtur, prius deprehenditur eſſe corpus, quam animal, & prius animal, quam homo.

471. Ad tertium neg. min. Siquidem perfectio cognitionis non ex majori claritate, ſi cognitio eſt confuſa, ſed ex eo quod res diſtinctius cognoſcitur, deſumenda eſt. Poteſt autem aliquid eſſe notius confuſe, quamvis diſtincte nondum innoteſcat; quemadmodum ei qui videt a longe hominem ambulantem, prius & notius eſt, illum eſse corpus, quam animal, & prius animal, quam hominem.

QUÆSTIO VII.

De univerſalibus ſpeciatim.

472. POſtquam diſseruimus de univerſalibus generatim, aggredimur ad ipſa ſpeciatim conſideranda. Quinque autem vulgo recenſentur, *Genus*, *Species*, *Differentia*, *Proprium*, *&* *Accidens* (1). De iis autem quæremus 1. an recta ſit eorum diviſio. 2. an genus & differentia oriantur ex diverſis principiis. 3. an componi ex genere, & differentia ſit proprium rerum creatarum. 4. an genus contineat differentias. 5. an genus & differentia comparentur ad ſpeciem ut partes. 6. an genus, differentia, & ſpecies reciprocentur. 7. an poſſit dari genus, ſi unica detur ſpecies. 8. an detur ratio ſpeciei, ſi unicum ſit individuum (2).

ARTI-

(1) De his tractatum edidit Porphyrius ſecta Platonicus, Plotini diſcipulus, Religionis Chriſtianæ, quam ex Judæo fuerat amplexus, infenſiſſimus hoſtis. (Vide Socrat. Hiſt. l. 3. c. 19.) Quem quidem tractatum Εισαγωγη, ideſt, *Introductio* inſcripſit, quod viam aperiret ad facilius intelligendas Categorias, imo ad ſcientias omnes rite comparandas.

(2) Juniores Philoſophi hæc pene omnia tamquam inutilia rejiciunt, ſed quam immerito, ex infra dicendis plane conſtabit.

ARTICULUS I.

Utrum univerſale recte dividatur in quinque Prædicabilia.

473. QUintuplex, ut diximus (1), diſtinguitur univerſale. Ac genus (2) quidem definitur a Porphyrio (3): *Eſt quod pluribus, & differentibus ſpecie attribuitur in quæſtione quid eſt* (4). Sic animal eſt genus, quia de homine, equo, avibus, piſcibus, aliiſque belluis dicitur. Quia vero genus ſignificat eſsentiam rei, ſed non ſignificat totam ipſam eſsentiam; homo enim eſsentia ſua eſt animal, ſed animal non ſignificat totam eſsentiam hominis (5); idcirco dicitur attribui *in quid incomplete*: & in Scholis definitur: *Unum aptum ineſſe multis ſpecie differentibus, & prædicari de illis in quid incomplete*.

474. Diffe-

(1) §. 472.

(2) Multiplex eſt acceptio generis. I. ſumitur pro ſtirpe, quo ſenſu Cicero de clar. 212. inquit: *Scipionis genus eſt ex ipſius ſapientiæ ſtirpe generatum*. 2. Sumitur pro natione, populo, & patria. Idem Cicero 4. A. 13. *Virtus*, ait, *quæ eſt propria Romani generis, & ſeminis*. 3. pro ſexu, quare ipſe Tullius 1. de Inv. 35 ſcribit: *Hominum genus in ſexu conſideratur, virile an muliebre ſit*. 4. pro ratione, modo, diſcrimine unius rei ab alia: unde dicitur genus mortis, genus pœnæ, genus orationis, genus neutrum. 5. pro ipſa rei ſpecie, ut cum Cicero ait 5. Tuſc. 37. *Natura quidquid genuit, in ſuo genere perfectum eſſe voluit*. Denique ſumitur magis ſtricte pro notione communi pluribus differentibus ſpecie.

(3) Iſag. c. 2.

(4) A Cicerone Top. 31. definitur: *Notio ad plures differentias pertinens*. Et 1. de Orat. 189. *Genus id eſt, quod ſui ſimiles communione quadam, ſpecie autem differentes, duas aut plures complectitur partes*.

(5) Vide Clementem Alex. Strom. 8. pag. 780. „ Genus quidem ineſt „ in ſpeciebus: animal enim ineſt in homine, & bove. Totum autem „ non eſt in partibus... Quocirca ſpecies eſt parte magis principalis „.

474. Differentiam (1) Porphyrius (2) definit: *Eſt quod pluribus attribuitur in quæſtione quale quid eſt*. Sive prout Scholæ habent: *Unum aptum ineſſe multis, & prædicari de illis in quale quid*. Nam differentiæ dividunt genus, & conſtituunt ſpecies (3); ideoque attribuuntur ſpeciebus eſsentialiter. Quia tamen prædicantur de ſpeciebus non *ſubſtantive* ut genus, ſed *adjective*; dicimus enim, homo eſt animal; non dicimus, homo eſt rationalitas, ſed, eſt rationalis; proinde attribui dicuntur *in quale quid*.

475. Species eſt id quod conſtituitur ex genere, & differentia, exprimitque totam rei eſsentiam. Sic homo eſt ſpecies, quia conſtituitur ex animali genere, & rationali differentia. Quapropter ſpecies definitur a Porphyrio (4): *Eſt quod pluribus attribuitur in quid complete*. Et ab Scholaſticis: *Unum aptum ineſſe multis, & prædicari de illis in quid complete*.

476. Pro-

---

(1) Differentia dividi ſolet in *communem*, *propriam*, & *maxime propriam*. Verum differentia *communis* eſt accidens, ſicut homo ſanus differt ab ægroto. Differentia *propria* idem eſt ac proprietas, ſicuti ridere, eſt proprium hominis. Sola differentia *maxime propria*, ſive eſſentialis, quæ conſtituit ſpeciem, eſt illa de qua nunc loquimur.

(2) Loc. cit.

(3) Nam ut S. Thomas 10. Metaph. lect. 10. confirmat ex intima rerum conſideratione: „ In omni diverſitate ſecundum ſpeciem, oportet duo accipere, ſcilicet, ut hoc ſit diverſum ab alio, & ut ſit aliquid diverſificatum per hæc duo: & quod eſt diverſificatum per hæc duo oportet ineſse ambobus. Sicut animal eſt, quod eſt diverſificatum in duas ſpecies ſcilicet, hominem, & equum, & oportet quod ambo, ſcilicet homo & equus ſint animalia. Unde patet, quod neceſse eſt, ea quæ ſunt diverſa ſpecie ad invicem, in eodem genere eſse. Id enim vocamus genus quod eſt unum, & idem ambobus, nec ſecundum accidens de utroque prædicatum, neque ſecundum accidens diverſificatum in utroque. Unde oportet, quod habeat differentiam non ſecudum accidens „. Idipſum docet Clemens Alex. Strom. 8. p. 779. cum ſcribit: *Sola probatur diviſio generis in ſpecies, a qua formam characteremque accipit quæ eſt in genere identitas, & diverſitas, quæ eſt in differentiis ſpecialibus*.

(4) Multiplex eſt etiam acceptio ſpeciei: nam 1. ſumitur pro idea, ut ſupra diximus §. 263. 2. pro quacumque ſimilitudine; unde Cicero 1 de Divin. 79. *Speciem Jovis Praxiteles cælavit argento*. 3. pro venuſtate, & pulchritudine quo ſenſu idem Cicero 2. Offic. 32. *Honeſtum*, inquit, *per ſe nobis placet, animoſque omnium natura, & ſpecie ſua commovet*. 4. pro natura completa, conſtituta ex genere, & differentia; de qua idem Cicero Or. 33. *Virtutes*, ait, *ſpecie diſpares prudentia conjunguntur*.

476. Proprium (1) definiri ſolet: *Eſt quod attribuitur multis in quale neceſſario*, hoc eſt, neceſsario conſequitur eſsentiam jam conſtitutam; ſicut habere tres angulos æquales duobus rectis dicitur eſse proprietas trianguli.

477. Accidens (2) denique eſt id quod poteſt adeſse, & abeſse, quin aliquid eſsentiale, aut aliqua neceſsaria proprietas accedat rei, aut ab ipſa auferatur; proindeque definitur: *Eſt quod attribuitur multis in quale contingenter*. Sic triangulo accidit moveri, vel quieſcere.

478. Jam vero genus dividitur in ſupremum, medium, & infimum. Supremum eſt, quod ſupra ſe non habet aliud genus, ut ſubſtantia. Medium, ſive, ut vocant, *ſubalternum*, eſt, quod tam ſupra, quam infra ſe habet aliud genus, ut corpus. Infimum eſt, quod ſupra ſe quidem habet aliud genus, infra ſe vero nullum aliud genus habet, ut animal. Quare genus ſupremum numquam eſt ſpecies: genus medium, & infimum ſunt ſimul genus, & ſpecies; genus relative ad ſpecies inferiores; ſpecies relative ad genus ſuperius (3). 479. Si-

(1) Proprium quatuor modis dici poteſt, 1. quod convenit *ſoli, ſed non omni*, ut eſſe Philoſophum convenit ſoli, ſed non omni homini. 2. quod convenit *omni, ſed non ſoli*, ut eſſe bipedem convenit omni, ſed non ſoli homini. 3. quod convenit *omni, ſoli, ſed non ſemper*, ut ratiocinari convenit omni, & ſoli homini, ſed cum eſt ſui compos. 4. quod convenit *omni, ſoli, & ſemper*, ut hominem eſſe riſibilem. Hic quartus modus pertinet ad proprium de quo agimus, reliqui ad accidens.

(2) Accidentia, ut & proprietates, vel ſunt *phyſica*, vel *logica*. Ac proprietates quidem *phyſicæ* dicuntur illæ, quæ re ipſa diſtinguuntur ab eſſentia, a qua *naturaliter* dimanant, ſicut ſenſus conſequitur animal. Proprietates *logicæ* dicuntur illæ notiones, quæ ratione tantum diſtinguuntur ab eſſentia, a qua dimanant *virtualiter*, hoc eſt concipiuntur perinde ac ſi revera dimanarent ab eſſentia, ut mortalitas reſpectu viventis. Vide S. Thom. 1. p. q. 77. a. 6. ad 3. Similiter accidens *phyſicum* eſt quod alteri inhæret, & reipſa poteſt ab illo ſeparari, ut virtus ab anima. Accidens *logicum* eſt omne id quod neque eſt eſsentia, neque proprietas rei, tametſi realiter ab ipſa re non diſtinguatur. Sic rationale comparatum cum animali, eſt accidens logicum, quia rationale neque eſt eſsentia, neque proprietas neceſsaria animalis, alioquin omne animal eſset rationale. Sic etiam proprietas comparata ad eſsentiam, eſt accidens *logicum*, quia eſsentia intelligi poteſt ſine proprietatibus. Vide S. Thom. 1. con. Gent. c. 32.

(3) Hinc genus aliud eſt *proximum*, aliud *remotum*. Proximum, cum inter ipſum, & ſpeciem non intercedit aliud genus, ut inter animal,

479. Similiter differentiæ aliæ ſunt ſupremæ, aliæ mediæ, aliæ infimæ (1). Supremæ ſunt quæ dividunt genus ſupremum, & conſtituunt ſpecies ſupremas, ut corporeum, & incorporeum. Mediæ ſunt quæ dividunt genus medium, & conſtituunt ſpecies medias, ut animatum, & inanime. Infimæ ſunt quæ dividunt genus infimum, & conſtituunt ſpecies infimas, ut rationale, & irrationale.

480. Pari modo ſpecies ſuprema eſt, quæ ſupra ſe aliam ſpeciem non habet, ut corpus. Media eſt, quæ tam ſupra, quam infra ſe habet aliam ſpeciem, ut animal. Infima (2) eſt, quæ ſub ſe non habet aliam ſpeciem, ſed tantummodo individua, ut homo (3).

481. Individuum autem definitur a S. Thoma (4): *eſt a ſe indiſtinctum, ab aliis vero diſtinctum*. Cum ſit enim ſingulare, debet eſſe unum; unum autem in ſe ipſo eſt indiſtinctum, alioqui non eſſet unum; & eadem ratione debet eſſe diſtinctum ab aliis. Porphyrius autem individua ſic *logice* definit (5): *Individua ex eo dicuntur, quod ex proprietatibus conſiſtit unumquodque eorum, quarum collectio numquam in alio eadem erit*. Hæ proprietates ſunt ſeptem

---

mal, & hominem ſpeciem. Remotum, cum inter ipſum, & ſpeciem intercedit aliud genus, ut eſt vivens genus ad hominem ſpeciem; intercedit enim animal genus.

(1) Dicuntur etiam *atomæ*, hoc eſt, indiviſibiles in alias differentias eſſentiales.

(2) *Atoma* quoque dicitur, quia non dividitur in alias ſpecies.

(3) Quæ diximus de diviſione generis, differentiæ, & ſpeciei, complectitur Clemens Alex. Strom. 8. pag. 778. ſq. his verbis: *Primum ſumendum eſt genus, in quo ſunt ea quæ ſunt proxima iis quæ ſunt ſuprema: poſtea propinqua differentia. Differentiarum autem continuatio quæ ſcinditur, & dividitur, implet quid ſit eſſe, ſeu rei eſſentiam, & definitionem ... Atque genus quidem rei quæ quæritur, dividimus in eas quæ ei inſunt ſpecies .... Et ſic ſemper genera quæ videntur eſſe compoſita, ſecantes in ſpecies ſimpliciores, accedimus ad id quod quæritur, & non amplius ſuſcipit diviſionem*. Quibus verbis Clemens præterea docet, quomodo devenire facile poſſumus ad id quod quærimus, ſi nempe genera diviſerimus in ſuas ſpecies, donec perveniamus ad ſpeciem ſimpliciſſimam, qua id ſolum continetur quod quærebamus. Vide etiam Damaſcenum Dialect. c. 9. ſqq.

(4) 1. p. q. 29. a. 4.

(5) Iſag. cap. 5.

Forma , figura , locus , tempus , ſtirps , patria , nomen . Quæ quidem proprietates licet diviſim convenire pluribus poſſint , numquam tamen tota earum collectio in pluribus reperitur (1) .

482 His conſtitutis , videtur univerſale non recte dividi , I. quia univerſale , ut dictum eſt (2) , eſt unum in multis . Atqui unum poteſt multis attribui vel eſſentialiter , vel accidentaliter . Eſt igitur duplex dumtaxat univerſale .

483 II Plura ſunt quæ ſub quinque recenſitis univerſalibus non continentur , ut puta analoga , æquivoca , individuum in communi , exiſtentia univerſim accepta . Ergo .

Pro-

---

(1) Egregie S. Baſilius l. 2. con. Eunom. n. 4. „ Cum audimus *Petrum* , „ proprietates , quæ circa eum conſiderantur , cogitatione depingimus . „ Illico enim per hanc vocem intelligimus Jonæ filium , qui fuit ex „ Bethſaida , Andreæ fratrem , qui ex piſcatore ad apoſtolatus mini- „ ſterium vocatus eſt . Qui quoniam fide præſtabat , Eccleſiæ ædifica- „ tionem in ſeipſum recepit : quorum nihil quidquam eſſentia eſt .... „ Rurſus cum *Paulum* audimus , aliarum proprietatum intelligimus con- „ curſum , Tarſenſem , Hebræum , ſecundum legem Phariſæum , Ga- „ malielis diſcipulum , æmulationis ergo Eccleſiarum Dei perſequuto- „ rem , ex tremendo viſo ad agnitionem perductum , Apoſtolum gen- „ tium . Hæc enim omnia una Pauli voce circumſcribuntur &c. „ Hinc Damaſcenus ſtatuit Dialect. c. 17. *Ea quæ natura differunt , aliud dici , & aliud . Dicimus enim , aliud eſt homo , & aliud equus ... Quæ autem numero differunt , hoc eſt , hypoſtaſes , alius & alius dicuntur . Dicimus enim : alius eſt Petrus , & alius Paulus . At dicere non poſſumus : aliud eſt Petrus , & aliud Paulus .... Natura enim unum ſunt : non tamen ſunt unus numero .* Idipſum Patres ſtatuunt adverſus Arianos , cum docent , tres divinas Perſonas non eſſe *aliud , & aliud , & aliud , ſed alium , & alium , & alium* . Conf Nazianzenus epiſt. 1. ad Cledonium , ſive Orat. 41. ubi ſcribit : „ Aliud atque aliud ſunt ea , ex quibus Salvator .... non tamen alius „ atque alius .... Contra quam in Trinitate res habet . Illic enim alius , „ atque alius , ne Perſonas confundamus : non tamen aliud atque aliud , „ quoniam tria quoad divinitatem unum , & idem ſunt „ . Idem ſcribit S Thomas 1. p. q. 31. a. 2.

(2) §. 432.

Propoſitio. *Univerſale logicum recte dividitur in quinque prædicabilia.*

484. Prob. Univerſale *logicum* eſt unum prædicabile de multis, ut dictum eſt (1). Totidem ergo debent eſſe univerſalia, quot modis unum poteſt prædicari de multis. Atqui unum de multis poteſt prædicari, vel ut pertinens ad conſtitutionem eſſentiæ, vel ut conſequens eſſentiam jam conſtitutam. Si priori modo, vel exprimit totam eſſentiam, & dicitur *ſpecies*; vel exprimit partem eſſentiæ: tunc vero ſi exprimat id in quo una eſſentia cum aliis convenit, dicitur *genus*; ſi exprimat id in quo una eſſentia ab aliis diſcriminatur, dicitur *differentia*. Si autem conſequitur eſſentiam conſtitutam; vel conſequitur neceſſario, & dicitur *proprium*; vel conſequitur contingenter, & dicitur *accidens*. Recte igitur univerſale *logicum* dividitur in quinque prædicabilia (2). Et per hæc patet reſponſio ad primum.

485. Ad ſecundum dicimus, analoga, & æquivoca ſub univerſali *logico* non contineri, quia hoc eſt unum *ſimpliciter*, ut infra dicemus, illa vero non ſunt *ſimpliciter* unum. Individuum autem in communi reducitur ad ſpeciem, ſub qua continetur (3). Et ſimiliter exiſtentia in rebus creatis re-

(1) §. 455.

(2) Id Carteſius exemplo explicat 1. p. Princ. §. 50. „ Cum ſpectamus „ figuram tribus lineis comprehenſam, quamdam ejus ideam formamus, „ quam vocamus ideam trianguli; & eadem poſtea ut univerſali utimur „ ad omnes alias figuras tribus lineis comprehenſas animo noſtro exhibendas. Cumque advertimus, ex triangulis alios eſſe habentes unum „ angulum rectum, alios non habentes, formamus ideam univerſalem „ trianguli rectanguli... & illa rectitudo eſt differentia univerſalis, qua „ omnia triangula rectangula ab aliis diſtinguuntur: & quod in iis baſis „ potentia æqualis ſit potentiis laterum eſt proprietas iis omnibus, „ & ſolis conveniens: ac denique ſi ſupponamus, aliquos ejuſmodi triangulos moveri, alios non moveri, hoc erit in iis accidens univerſale. „ Atque hoc pacto quinque univerſalia vulgo numerantur, genus, ſpecies, „ differentia, proprium, & accidens „.

(3) Nam ut advertit S. Thomas 1. p. q. 30. a. 4. „ Individuum vagum, „ ut aliquis homo, ſignificat naturam communem cum determinato modo „ eſſendi, qui competit ſingularibus, ut ſcilicet ſit per ſe ſubſiſtens „ diſtinctum ab aliis „.

reducitur ad accidens, non quidem phyſicum, ſed logicum; quia poteſt intelligi eſſentia, non intellecta exiſtentia.

ARTICULUS II.

Utrum genus, & differentia oriantur ex diverſis principiis,

486. VIdetur id negandum, I. quia genus & differentia non ſunt duæ res, ſed duæ rationes ejuſdem rei. Ergo oriri debent ex eodem principio.

487. II. Si genus & differentia orirentur ex diverſis principiis, jam ea quæ ſunt ſimplicia, ut Angeli, non conſtarent ex genere, & differentia: quod falſum eſt.

Propoſitio. I. *In ſubſtantiis creatis genus, & differentia proxime accipiuntur ex tota rei entitate. II. In ſubſtantiis corporeis genus remote ſumitur a materia, differentia a forma. III. In accidentibus genus ſumitur ex modo eſſendi, differentia ex diverſitate principiorum.*

488. PRob. 1. p. Genus, & differentia non diſtinguuntur, niſi per intellectum; univerſalia enim per intellectum diſtinguuntur, ut dictum eſt (1). Non ſunt igitur duæ res, ſed duæ rationes ejuſdem rei. Igitur proxime accipi debent a tota rei entitate, ita ut ipſa entitas conſiderata ut ratio communis pluribus, & perfectibilis, ſit genus; conſiderata vero ut ratio perficiens, & determinans rationem illam communem, ſit differentia (2).

489. Prob.

(1) §. 439. ſqq.

(2) Hinc habetur, & in ſubſtantiis creatis immaterialibus completis, cujuſmodi ſunt Angeli, locum eſſe compoſitioni ex genere, & differentia; quælibet enim natura certis concluſa limitibus, ſic habet perfectionem alicujus generis, ut non habeat perfectiones omnes aliarum ſpecierum quæ ſub eo genere poſſunt eſſe. Quare S. Auguſtinus l. 2. de mor. Manich. c. 2. *Ipſa natura*, inquit, *nihil eſt aliud*, *quam id quod* intel-

489. Prob. 2. p. Genus eſt ratio perfectibilis, differentia eſt ratio perficiens (1). Sed quod perfici poteſt, eſt in potentia ad id a quo perficitur; hoc autem debet eſſe in actu, ut ſupra diximus (2). Genus igitur habet rationem potentiæ, differentia rationem actus. Proinde utraque ratio petenda eſt ab eo quod eſt prima radix cujuſcumque potentiæ, & actus; primum enim in quolibet genere eſt cauſſa ceterorum illius generis. Atqui materia in ſubſtantiis corporalibus eſt prima potentia, forma eſt primus actus (3). Itaque in ſubſtantiis corporeis genus a materia, differentia a forma remote accipiuntur (4).

490. Prob. 3. p. ratione S. Thomæ (5). Accidentia, cum ipſa ſint quædam formæ, non componuntur ex materia, & forma. In eis ergo nequit ſumi genus a materia, differentia a forma. Jam vero accidentia afficiunt ſubſtantiam (6). Inde igitur ſumi debet in accidentibus primum genus; nam genus eſt ratio communis, ut dictum eſt (7). Non poſſunt autem accidentia differre in ſubſtantia quam afficiunt, quia id illis omnibus eſt commune. Igitur differunt penes diverſum modum afficiendi ſubſtantiam, qui non a ſubſtantia, ſed a propriis uniuſcujuſque accidentis principiis pendet; v. g. quantitas differt a relatione, quia quantitas extendit ſubſtantiam, relatio unam ſubſtantiam ad aliam refert. Genus ergo in acci-

intelligitur in ſuo genere aliquid eſſe. Natura autem uniuſcujuſque Angeli ita eſt perfecta, ut non habeat omnes perfectiones aliarum ſpecierum Angelicarum; quandoquidem cum hæ ſpecies poſſint eſſe infinitæ; poteſt enim Deus creare alios Angelos perfectiores in infinitum; ſi omnes illæ perfectiones in quolibet Angelo continerentur, in eo continerentur infinitæ perfectiones: quod eſſe non poteſt.

(1) §. 488.

(2) §. 423.

(3) Vide S. Auguſt. l. 12. Confeſ. c. 6.

(4) Conf. S. Thom. 7. Metaph. lect. 9. Vide etiam S. Cyrillum Alex. 31. Theſauri: *Videmus*, inquit, *id omne quod differentiam recipit, compoſitum eſſe*. Expreſſius Damaſcenus Dialect. c. 19. *Genus*, inquit, *materiæ, differentia autem formæ reſpondet*.

(5) L. de Ente & Eſſen. c. 7.

(6) Quare Tertullianus l. 5. con. Marcion. c. 11. *Accidens*, ait, *eſt quod adſcribitur: accidentia autem antecedit ipſius rei oſtenſio, cui accidunt*.

(7) §. 488.

cidentibus deſumitur ex modo eſſendi in ſubſtantia, differentia ex diverſitate principiorum.

491. Ad primum dicimus, rationem illam probare priorem propoſitionis partem.

492. Ad ſecundum reſpondemus cum S. Thoma (1), in Angelis genus, & differentiam accipi ex tota eorum eſſentia, diverſo tamen modo, *Una enim ſubſtantia ſeparata convenit cum alia in immaterialitate* (2); *differunt autem ab invicem in gradu perfectionis ſecundum receſſum a potentialitate, & acceſſum ad actum purum* (3). *Et ideo ab eo quod ſequitur illas, in quantum ſunt immateriales, ſumitur in eis genus, ſicut intellectualitas, vel aliquid hujuſmodi. Ab eo autem quod ſequitur in eis gradum perfectionis, ſumitur in eis differentia, nobis tamen ignota* (4).

ARTICULUS III.

Utrum componi ex genere, & differentia ſit proprium rerum creatarum.

493. VIdetur Deus etiam componi ex genere, & differentia, I. quia Deus definitur: omne autem quod definitur, conſtare debet ex genere, & differentia.

494. II. Deus differt ab aliis rebus. Atqui omne quod ab aliis differt, aliqua differentia differt. Eſt igitur in Deo ali-

(1) L. de Ente, & Eſſen. c 6.

(2) Ita intelligendus eſt S. Baſilius, cum l. 3. con. Eunom. n. 1. ſcribit: *Angeli omnes ut appellationem unam, ita etiam eamdem omnino inter ſe naturam habent*.

(3) Jamblichus l. de Myſteriis §. 2. licet videatur aſſerere, ſubſtantias ſeparatas *non differre inter ſe per differentias ſpeciales*, eo ſcilicet modo quo differunt ſubſtantiæ compoſitæ; nihilominus addit, illas differre, *quatenus vel eadem, vel diverſa ratione referuntur ad primum, & aliæ in prioribus, aliæ in ſequentibus perfectionis gradibus diſpoſitæ ſunt*.

(4) S. Auguſtinus l. ad Oroſium con. Priſcil. & Origen. c. 11. „ Et eſſe, „ *inquit*, Sedes, Dominationes, Principatus, Poteſtates in cæleſtibus „ apparatibus, firmiſſime credo, & differre inter ſe aliquid, indubitata „ fide teneo. Sed ..... quænam iſta ſint, & quid inter ſe differant, „ neſcio „.

aliqua differentia. Sed differentia eſt diviſiva generis, ut dictum eſt (1). Eſt igitur in Deo ratio generis, & differentiæ.

495. III. Deus eſt ſubſtantia. Sed ſubſtantia eſt genus, ut ſupra diximus (2). Eſt igitur Deus in genere aliquo.

496. IV. Chriſtus revera conſtat ex genere, & differentia; eſt enim verus homo. Sed eſt etiam verus Deus. Ergo.

Propoſitio. *Componi ex genere, & differentia ita eſt proprium rerum creatarum, ut nullo modo attribui poſſit Enti increato.*

497. PRob I. (3) Quod componitur ex genere, & differentia, conſtat ex potentia, & actu, ut dictum eſt (4). Sed res creatæ conſtant ex potentia, & actu (5); Deus autem nullo modo (6), cum ſit actus puriſſimus. Ergo (7).

T 4 498. II. Si

---

(1) §. 474.
(2) §. 478.
(3) Vide S. Thom. q. 7. de pot. a. 3.
(4) §. 489.
(5) S. Auguſtinus l. 6. de Trin. c. 4. „Humano, *inquit*, animo non eſt „hoc eſſe, quod eſt fortem eſſe, aut prudentem, aut juſtum, aut temperantem: poteſt enim eſſe animus, & nullam iſtarum habere virtutem. Deo autem hoc eſt eſſe quod eſt fortem eſſe, aut juſtum eſſe, „aut ſapientem eſſe, & ſi quid de illa ſimplici multiplicitate, & multiplici ſimplicitate dixeris„. Et l. 5. de Gen. ad lit. c. 16. „Illa „æterna incommutabiliſque natura, quod Deus eſt, habens in ſe ut ſit, „ſicut Moyſi dictum eſt: Ego ſum qui ſum; longe ſcilicet aliter quam „ſunt iſta, quæ facta ſunt: quoniam illud vere, ac primitus eſt, quod „eodem modo ſemper eſt, nec ſolum non commutatur, ſed commutari omnino non poteſt.
(6) Auctor Theol. Ægypt. l. 3. c. 3. „Ne cogitatione quidem, *inquit*, „fingi poteſt, Deum in aliqua poteſtate exiſtere: alioqui altero indigeret, cujus vi in actum excitaretur.
(7) Gaſſendus l. 2. Exerc. 3. adv. Ariſtoteleos § 7. agens de ſententia, quæ infinitæ naturæ negat includi in Categoria poſſe: „Scilicet, *inquit*, „tu categoriam imaginaris, quaſi carcerem, in quem nihil poſſit ingredi ſine jactura libertatis; nonne vides categoriam nihil eſſe aliud, „quam negotiationem intellectus noſtri ad eamdem claſſem referentis „omnia, quæ aliquo eodem conceptu generali apprehenduntur? Anne intellectus propterea injicit quaſi compedes infinitæ Dei naturæ, ut in

„ca-

498. II. Si Ens increatum conſtaret ex genere, & differentia, aut eſſet in genere accidentis, aut in genere ſubſtantiæ; ens enim divi-

---

„ categoria quaſi reluctantem detineat? aut putas forte, categoriam eſſe „ velut claſſes, quibus mens noſtra, ut alter Vulcanus tantum Martem „ irretire, ludibrioque dare contendat „? Nos autem vehementer miramur primum Gaſſendi audaciam prope incredibilem appellandi profano, impioque Martis nomine Deum Optimum Maximum, uti poëticis fabulis ludere, atque Ariſtoteleos hujuſmodi ſalibus poſſet aſpergere. Deinde rogamus Gaſſendum, ut ne multum laboret in ſuadendo, Categoriam eſſe negotiationem intellectus; id enim probe ſcimus. Ediſſerat nobis potius, ecquænam cauſſa ſit, quamobrem ex iis quæ in Categoria ponuntur, ſuperiora quidem in inferioribus, inferiora vero in ſuperioribus minime includantur? Id ſi neget, rogabimus rurſus, utrum ſubſtantia includat in ſuo conceptu omnes inferiores differentias ſubſtantiarum: ſi reſpondebit illas includere, ſequetur, ſubſtantiam non poſſe concipi, niſi ſimul concipiantur omnes differentiæ ſubſtantiarum. Itaque dici poſſet: eſt ſubſtantia, ergo eſt corpus, eſt animal, eſt homo; nam corpus, animal, homo ſubſtantiæ ſunt. Quæ cum dici nequeant, plane eſt evidens, in iis quæ ſub genere ponuntur, ſuperiora quidem in inferioribus includi, minime vero inferiora in ſuperioribus. Atque hæc ſane nihil ſunt aliud quam *intellectus negotiatio*: quæ tamen *negotiatio* aliter fieri non poteſt. Nunc vero petimus, an quæ de Deo enunciantur, poſſint ita concipi, ut unum alterum a ſuo conceptu excludat? Si ita conciperentur, jam non conciperentur ut infinita; nam quod concipitur ut infinitum, nullam perfectionem a ſuo conceptu excludere debet; ſi enim aliquam excluderet, jam ei deficeret aliqua perfectio, adeoque conciperetur ut finitum, non ut infinitum. Animadvertat Gaſſendus, nos ne latum quidem unguem a *negotiatione intellectus* receſſiſſe, inveniſſeque, intellectum non poſſe Deum in Categoriam quampiam, ſive in aliquam generum claſſem referre, niſi omnem conceptum exuat naturæ infinitæ. Non eſt igitur intellectus, qui compedes injicit naturæ infinitæ (uti inſipienter Gaſſendus ait) ſed eſt ipſa infinitæ naturæ dignitas, quæ prohibet, ne intellectus illam poſſit concipere ut compoſitam ex genere, & differentia. Fatemur, nos in Deo diſtinguere ſubſtantiam, ſapientiam, bonitatem, juſtitiam, cetera attributa; ſed non ita illa diſtinguimus, ut unum concipiatur excludere aliud: tantummodo ob intellectus noſtri tenuitatem non valentis naturali vi infinitum cognoſcere ut eſt in ſeipſo; concipimus unum attributum, alio non concepto, ſive diſtinguimus attributa, ut Scholæ loquuntur, *penes implicitum*, & *explicitum*, minime vero *penes excludens*, & *excluſum*; hoc eſt, concipimus attributa diſtincta, qua ratione unum non explicat aliud, v. g. juſtitia miſericordiam, non vero ita ut unum excludat aliud; nam ſcimus in Deo miſericordiam juſtitiam eſſe, & juſtitiam miſericordiam. Adde iſtuc: Gaſsendus ipſe loc. cit. Exerc. 2. §. 4. ſq totus eſt, ut probet, quod & nos ante §. 433. animadvertimus, univerſalia ab intellectu efformari, accepto a rebus ſingularibus funda-

men-

dividitur in ſubſtantiam, & accidens. In genere accidentis eſſe non poteſt; accidens enim non poteſt eſſe primum Ens, & prima Cauſſa, cum ſit ens in alio. Sed neque poteſt Ens increatum eſſe in genere ſubſtantiæ; nam ſubſtantia quæ eſt genus, non eſt ipſum eſſe, alioquin omnis ſubſtantia eſſet ſuum eſſe, nec proinde eſſet ab alio: ſiquidem genus convenit omnibus quæ ſub ipſo continentur. Sequeretur ergo, omnem ſubſtantiam eſſe a ſe; adeoque una tantum eſſet ſubſtantia, ſcilicet, increata: quod eſt error Spinozæ (1). Ens igitur increatum ſub nullo eſt ge-ne-

---

mento. ob varios inter ipſas ſimilitudinis, ac diſſimilitudinis gradus. Non ita ergo intellectus negotiatur, cum ad eamdem claſſem plura refert, ut ad arbitrium fingere videatur: ſunt enim in rebus ipſis jacta referendi fundamenta. Quod ſi res quæpiam ſit, cui plane repugnat in aliarum rerum claſses referri, nulla ſane intellectus negotiatione poterit res illa in Categoriis includi. Quis autem non videt, Deum infinitum non poſse in rerum creatarum claſses referri? multo minus quam chimæra cerberi in animalium claſse includi; nam & chimæra illa finitum aliquid eſt, ut animalia: Deus autem eſt infinitus. Quamquam vero quæ dicta ſunt, ex intima rerum conſideratione proficiſcantur, juvabit tamen Eccleſiæ Patrum teſtimoniis illa confirmare, ne qui ſint qui hujuſmodi quæſtionem velut inutile Scholaſticorum inventum habeant. Itaque Clemens Alex. Strom. 5. p. 587 expendens, quam ſit longe difficillimum invenire quid ſit Deus: „Quemadmodum, *inquit*, dici poterit, quod neque eſt genus, neque differentia, neque ſpecies, neque individuum, neque numerus, neque accidens aliquod, neque cui aliquid accidit„? Auguſtinus autem l. 4. Confeſs. c. 16. n. 29. dolens, quod aliquando Deum prædicamentis incluſerit, ait: „Quid hoc mihi proderat, quando & oberat; „cum te, Deus meus, mirabiliter ſimplicem atque incommutabilem, illis „decem prædicamentis putans quidquid eſset omnino comprehenſum, ſic „intelligere conarer„ (audiat Gaſsendus, hic Auguſtinum agere de *negotiatione intellectus*) „quaſi & tu ſubjectus eſses magnitudini tuæ, aut pul„chritudini, ut illa eſsent in te quaſi in ſubjecto, ſicut in corpore; cum „tua magnitudo, & tua pulchritudo tu ipſe ſis„. Videri etiam poſsunt Cyrillus Alex. Dial. 2. de Trin. ubi ait: *Genus in Deo ullum nominare, alienum eſſe a recta ratione*. Idem docent S. Anſelmus Monol. c. 26. & S. Bernardus ſerm. 80. in Cant. n. 6. ſqq. Intelligat modo Gaſsendus, ſitne timendum, ne Deus in Categoria incluſus, *immenſitatem ſuam amittat, & Briareo quodam ſit opus, ut quibus ibi detineatur, perrumpere poſſit vincula*.

(1) Ad hanc certe rationem non animadvertit Gaſsendus, cum loc. cit. §. 6. *Ecquis*, inquit, *jure non miretur, illud* (nempe Deum) *quod primum ac præcipuum locum habere debebat in categoria ſubſtantiæ, entiumve per ſe exiſtentium, ab illorum ſerie rejici*? Sed ne tantopere miretur. Nam ut ſcribit S. Cyrillus Alexandrinus l. 3. Theſaur. „Si „omne illud quod eſt ſub genere, ac ſpecie, exceptis accidentibus, eſt „ſub-

nere ; neque proinde conſtat ex genere , & differentia (1) .

499. III. Quod

„ ſubſtantia proprie dicta , Deus autem ſub nullo eſt illorum , ſubſtantia „ non proprie dicitur „ . Non acquieſcet Gaſsendus , iterumque vehementius mirabitur , qua ratione Cyrillus Deum appellet ſubſtantiam minus proprie . Auſcultet Auguſtino adverſus Arianos ſcribenti l. 7. de Trin. c. 5. „ Res mutabiles , *inquit* , neque ſimplices , proprie dicuntur ſubſtantiæ „ . Ó mi Gaſsende , audiſtin' ; ſed Auguſtinus pergit , quodque dixerat , ratione confirmat : „ Deus autem ſi ſubſiſtit , ut ſubſtantia proprie dici poſſit , ineſt „ in eo aliquid tamquam in ſubjecto , & non eſt ſimplex , cui hoc ſit eſse „ quod illi eſt quidquid aliud de illo ad illum dicitur , ſicut magnus , omni- „ potens , bonus , & ſi quid hujuſmodi de Deo non incongrue dicitur : nefas „ eſt autem dicere , ut ſubſiſtat , & ſubſit Deus bonitati ſuæ , atque illa bo- „ nitas non ſubſtantia ſit , vel potius eſsentia , neque ipſe Deus ſit bonitas „ ſua , ſed in illo ſit tamquam in ſubjecto : unde manifeſtum eſt , Deum „ abuſive ſubſtantiam vocari , ut nomine uſitatiore intelligatur eſsentia , „ quod vere , & proprie dicitur „ . Quid , hoc intellextin ? an nondum etiam ne hoc quidem ? Videatur Boëtius in lib. de Trin. ubi id ipſum egregie explicat.

Sed urget Gaſsendus loc. cit. *Nomine ſubſtantiæ audito , nihil ſubit aliud cogitare , quam ens ſubſiſtens , vel exiſtens per ſe Deus porro ter maximus nonne vere , ac proprie ſubſiſtit ? nonne revera exiſtit per ſe ? quid dico ? nonne ſolus Deus eſt qui vere ſubſiſtit per ſe ?* Belliſſima ſane ratio tantoque Philoſopho digna : nam ſi ſolus Deus ſubſtantia vere eſt , quia ipſe ſolus vere ſubſiſtit per ſe , quî ſubſtantia genus erit , ut in ejus Categoria poni Deus poſſit ? Contendetne Gaſsendus , genus eſse illud poſse , quod uni ſoli vere convenit ? Angelicus autem q. 7. de pot. a 3. ad 4. multo jam ante id argumentum ſolvit : „ Ens per ſe , *inquit* , non eſt definitio ſubſtantiæ . Ens enim non po- „ teſt eſse alicujus genus , cum nihil poſſit addi ad ens , quod non partici- „ pet ipſum : differentia vero non debet participare genus . Sed ſi ſubſtan- „ tia poſſit habere definitionem , non obſtante quod eſt genus generaliſſi- „ mum , erit ejus definitio , quod ſubſtantia eſt res , cujus quidditati debe- „ tur eſse non in aliquo . Et ſic non conveniet definitio ſubſtantiæ Deo , quî „ non habet quidditatem ſuam præter ſuum eſse : unde Deus non eſt in ge- „ nere ſubſtantiæ , ſed eſt ſupra omnem ſubſtantiam „ . Vide S Anſelmum Monol. c. 26. ubi ait : „ Illa ſubſtantia (*Dei*) nullo communi Tractatu ſub- „ ſtantiarum includitur . Nam cum omnis ſubſtantia tractetur , aut eſse uni- „ verſalis , quæ pluribus ſubſtantiis eſsentialiter communis eſt , ut hominem „ eſse , commune eſt ſingulis hominibus ; aut eſse individua , quæ univer- „ ſalem eſsentiam communem habet cum aliis ; quemadmodum ſinguli ho- „ mines commune habent cum ſingulis , ut homines ſint : quomodo aliquis „ ſummam naturam in aliarum ſubſtantiarum tractatu contineri intelligit , „ quæ nec in plures ſubſtantias ſe dividit , nec cum aliqua alia per eſsentia- „ lem communionem ſe colligit „ ? Subdit autem Anſelmus ib. „ Quoniam „ tamen ipſa non ſolum certiſſime exiſtit , ſed etiam ſumma omnium exiſtit : „ & cujuslibet rei eſsentia dici ſolet ſubſtantia : profecto itaque , ſi quid „ dici poteſt digne , non prohibetur dici ſubſtantia .

(1) Vide S. Thom. 1. con. Gent. c. 25.

499. III. Quod concipitur conſtare ex genere, & differentia, concipitur determinatum ad ea quæ ſunt illius generis. Si igitur Ens increatum conciperetur conſtare ex genere, & differentia, conciperetur determinatum ad aliquod genus, & ad ea quæ ſunt illius generis. Non ergo conciperetur infinite perfectum; nam quod determinatur ad aliquod, infinitum eſſe non poteſt. Concipitur autem Deus infinite perfectus, alioqui nullo modo conciperetur Deus, ſed aliquid aliud creatum. Conſtare igitur non poteſt ex genere, & differentia (1).

500. Ad primum negamus, Deum definiri poſſe (2); quod

---

(1) Conf. S. Thom. q. 7. de pot. a. 3. Eamdem rationem tradit Plotinus lib. 4. Enn. 4. c. 2. „ Eſſentia, *ait*, hoc aliquid eſt. Id autem determinatum eſt. Illud vero (Deum ſcilicet) non licet tamquam hoc aliquid cogitare; alioqui jam non eſſet principium, ſed dumtaxat, quod hoc aliquid appellabas „. Non patitur Gaſſendus; inquit enim loc. cit. *Non video, cur ſi Deus locum in hac categoria* (ſubſtantiæ) *non habeat, collocari poſſit in loco cauſſarum apud Topicos, in claſſe accidentium apud Grammaticos, in ſerie moventium apud Phyſicos*. Vidiſſet utique, ſi laborem ſuſcepiſſet legendi a. 12. q. 13. 1 p. S. Thomæ, & c. 36. l. 1 cont. Gent. Nam quod ad Topicos, & Grammaticos attinet, hi nonniſi nomina, & verba, ac propoſitiones conſiderant; quare ſi qua eſt compoſitio, unice ad intellectum refertur, cujus conceptiones voces exprimunt, cujuſque opus ſunt propoſitiones. At vero compoſitio ex genere, & differentia refertur ad ipſas res, quæ intellectui fundamentum præbent concipiendi illas tali modo compoſitas. Intellectus autem noſter ſimplicia quidem compoſite cognoſcit, non vero cognoſcit illa eſſe compoſita; ita enim deciperetur. Quod autem ad Phyſicos pertinet, ii ponunt Deum in ſerie moventium, non quod ſit aliquod genus, vel ſpecies cauſſarum, ſed quod ſit omnium primum Efficiens.

(2) Ethnicos Philoſophos Anomæis objiciens Chryſoſtomus Hom. 5. de incomprehenſibili Dei natura: „ Nemo, *inquit*, naturæ divinæ definitionem reddere, unove amplecti nomine Deum auſus eſt „. Vide S. Iſidorum Peluſiotam l. 3. epiſt. 214. Nicetam 5. Theſaur. c. 40. Philonem 1. Allegor. & Evagrium monachum apud Nicephorum l. 10. Hiſt. c. 15. ubi ait: *Definitiones non ſimplicium, ſed compoſitorum eſſe*; additque: *Propoſitio, ſeu enunciatio omnis, aut genus quod indicetur continet, aut ſpeciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex iis compoſitum. Quod ſi nihil harum rerum in Sancta Trinitate deprehendere eſt, cum ſilentio id adoretur, quod dici, atque proferri non poteſt*. Conf. etiam Auctor lib. de cognitione veræ vitæ in Append. 5 Opp. S. Auguſt. c. 7. „ Summus Spiritus, *inquit*, ſicut a nullo intellectu valet proprie cogitari, ita nulla definitione poterit proprie determinari. Sed quia intellectualis mens eum utcumque agnoſcere anhelat; ænigmatica definitio ei interim ſufficiat, ideſt, aliqualis deſcriptio „.

quod enim definitur, comprehenditur ab intellectu definiente. Deus autem comprehendi non poteſt ab intellectu creato (1).

501. Ad ſecundum diſt. ant. Deus differt ab aliis differentia late dicta, conc. proprie dicta, nego. *Si hoc nomen differens*, ait S. Thomas (2), *large ſumatur, ſic iſta* (*propoſitio*) *eſt concedenda, quod Deus a rebus aliis differat; non tamen ſequitur, quod aliqua differentia differat, ſed quod differat ab aliis per ſuam ſubſtantiam: hoc enim neceſſe eſt in primis, & ſimplicibus dici; homo enim differt ab aſino, rationali differentia: rationale autem ulterius non differt ab aſino aliqua differentia* (*quia ſic eſſet abire in infinitum*) *ſed ſeipſo* (3).

502. Ad tertium reſponſio jam patet ex dictis (4).

503. Ad quartum diſt. maj. Chriſtus, qua homo, conſtat ex genere, & differentia, conc. qua Deus, nego. In Chriſto una quidem Perſona eſt, ſed duæ naturæ ſunt, Divinitas, & humanitas. Quamvis ergo ratione humanitatis verus ſit homo, adeoque compoſitus ex genere, & differentia, non tamen ratione Divinitatis (5).

ARTI-

(1) Vide S. Thom. a. cit. ad 5.

(2) Ibid. ad 2.

(3) *Omnia prima* (inquit Plotinus l. 5. Enn. 2. c. 3.) *actus exiſtunt; habent enim quidquid oportet habere, atque id quidem, & a ſeipſis, & ſemper.*

(4) §. 498.

(5) Hoc argumento utitur Ruſticus Diaconus in Dial. contra Acephalos, ut probet in Chriſto naturarum diverſitatem: „ Si Deitas, *ait*, nec „ genus habet, nec eam ſpeciem, quæ ſupponitur generi, habere vero „ hæc invenitur humanitas, multo magis in una natura coadunari non „ poſſe demonſtrantur „. Et hæretico objicienti, Divinitatem, & humanitatem habere commune genus ſubſtantiam; reſpondet Ruſticus: „ Per ſe ſubſiſtens, cum de Deo dicitur, ſignificat quod nullius alterius „ ad id ut ſit indiget; cum vero de creaturis, nequaquam: a Creatore „ enim eſſe ſumſerunt ... Igitur etſi unum nomen ſubſtantiæ, non tamen „ una res. Non eſt igitur commune genus ſubſtantiæ Deitatis, & carnis, ſed nomen commune tantum: hoc vero genus non eſt. „

ARTICULUS IV.

Utrum genus contineat differentias ſpecierum in ſuo conceptu.

504. Videtur illas continere I. quia ens in ſuo conceptu continet differentias omnium entium. Ergo.

505. II. Sublato genere, auferuntur differentiæ. Sed niſi hæ continerentur in genere, nihil obſtaret, quominus eſſent, genere ſublato. Ergo.

Propoſitio. *I. Differentiæ ſpecierum non actu, II. ſed poteſtate continentur in conceptu generis.*

506. Prob. 1. p. Si differentiæ ſpecierum actu continerentur in conceptu generis, ubicumque reperiretur genus, reperirentur eædem differentiæ. Genus autem commune eſt diverſis ſpeciebus, & dividitur per differentias diverſas, ut dictum eſt (1). Ergo in diverſis ſpeciebus reperirentur eædem differentiæ. Atqui ſpecies non ſunt diverſæ, niſi per diverſas differentias. Eſſent igitur, & non eſſent diverſæ: quod plane repugnat.

507. Prob. 2. p. Si differentiæ ſpecierum nec poteſtate continerentur in conceptu generis, genus nullo modo eſſet in potentia ad differentias, nec per illas dividi poſſet. Eſt autem genus in potentia ad differentias, & per illas dividitur, ut dictum eſt (2). Differentiæ igitur ſpecierum poteſtate continentur in conceptu generis (3).

508. Ad primum neg. conſ. Ideo enim differentiæ entium actu continentur in conceptu entis, quia & ipſæ ſunt en-

(1) §. 474.
(1) §. 489.
(3) Damaſcenus Dialect. c. 19. expendens ea, in quibus genus, & differentia inter ſe conveniunt, ac diſcrepant: *Genus*, inquit, *latius patet, quam ſubjectæ illi differentiæ; propterea genus poteſtate differentias complectitur.*

entia, alioqui nihil eſſent (1). At differentiæ ſpecierum non ſunt de ratione generis; cum enim dico triangulum, non dico neque æquilaterum, neque ſcalenum, ſed dico tantum id quod eſſe poteſt vel æquilaterum, vel ſcalenum.

509. Ad ſecundum neg. min. nam inferiora ſine ſuperiori eſſe non poſſunt, bene vero concipi poſſunt ſuperiora ſine inferioribus.

ARTICULUS V.

Utrum genus, & differentia comparentur ad ſpeciem tamquam partes.

510. Videtur ita dicendum I. quia ſpecies conſtat ex genere, & differentia, ut dictum eſt (2). Ergo ex illis componitur tamquam partibus.

511. II. Si genus compararetur ad ſpeciem, non ut pars, ſed ut totum, ſignificaret id totum quod eſt in ſpecie. In ſpecie autem eſt

(1) Ex quo principio ſequitur etiam, ens non poſſe eſſe genus; nam ſi haberet rationem generis, prædicari non poſſet de differentiis; *genus enim*, ut S. Thomas animadvertit 3. Metaph. lect. 8., *non ponitur in definitione differentiæ, quia differentia non participat genus. Nec etiam differentia ponitur in definitione generis*; cum enim definitur animal, in ejus definitione non ponitur rationale; & cum definitur triangulum, in ejus definitione non ponitur æquilaterum. Hanc rationem tradiderat Damaſcenus Dialect. c. 10. ut probaret, ſubſtantiam primum ac generaliſſimum genus eſſe. „ Quamquam enim, *ait*, cum ſubſtantia, tum accidens ſcindantur ab ente, „ haud tamen ens genus eorum eſt. Nam illa entis quidem nomen reci- „ piunt; at non item definitionem. Ens quippe in hunc modum definiunt. „ Ens aut eſt quod per ſe ſubſiſtit, nec alia re, ut exiſtat, opus habet; „ vel eſt quod per ſe non poteſt eſſe, ſed in altero ſuum eſſe habet. Sub- „ ſtantia autem illud tantum eſt quod per ſe exiſtit, nec alia re, ut ſub- „ ſiſtat, opus habet. En ſubſtantia totam entis definitionem non accipit; „ nec proinde ens genus eſt reſpectu ſubſtantiæ. Species enim integram ge- „ neris ſui definitionem abſque ulla diminutione ſuſcipit. At nec accidens „ entis ſpecies eſt: neque enim integram entis definitionem recipit, ſed „ dimidiam partem dumtaxat. Accidens quippe res eſt, quæ per ſe eſſe non „ poteſt, ſed ſolum in altera ſuum eſſe habet. En quo pacto nec ſubſtantia „ integram entis definitionem ſuſcipiat, nec accidens... Quapropter licet „ ens in ſubſtantiam, & accidens dividatur, eorum tamen genus non eſt „.

(2) §. 475.

eſt differentia. Genus ergo ſignificaret differentiam, quæ proinde actu contineretur in genere, contra id quod dictum eſt (1).

Propoſitio. *I. Genus, & differentia comparantur ad ſpeciem tamquam totum; II. Sed neutrum ſignificat totum quod eſt in ſpecie.*

512. PRob. 1. p. ratione S. Thomæ (2). Si genus, & differentia non compararentur ad ſpeciem ut totum, ſed ut partes, non poſſent prædicari de ſpecie; nulla enim pars prædicatur de toto, cum omnis pars ſit minor ſuo toto, & omne totum ſit majus ſua parte. Sic dici poteſt: homo eſt compoſitus ex anima, & corpore; at dici non poteſt: homo eſt anima, vel homo eſt corpus; quia anima, & corpus ſunt partes hominis. Atqui genus, & differentia prædicantur de ſpecie; dicimus enim homo eſt animal: homo eſt rationalis. Genus igitur, & differentia comparantur ad ſpeciem ut totum, non ut partes (3).

513. Prob. 2. p. ex eodem S. Thoma (4). Genus, & differentia; ut dictum eſt (5), proxime accipiuntur a tota rei

(1) §. 506.

(2) L. de Ente, & Eſſen. c. 3.

(3) Hoc argumenti genere adverſus Monophyſitas, & Severianos agit Damaſcenus. Siquidem illis objicientibus, unam eſſe poſſe naturam Chriſti ex Divinitate, & humanitate, quia etiam homo unius naturæ eſt, quamvis conſtet ex anima, & corpore; reſpondet Damaſcenus l. 3. de Fide c. 3. „ Etſi unam hominum eſſe naturam dictitamus, at non anima, & corpore „ ſpectatis; cum fieri non poſſit, ut corpus & animam ſimul comparando „ unius ea eſſe naturæ affirmemus: ſed quia plurimæ hominum hypoſtaſes „ & perſonæ ſunt, eamdem omnes rationem naturæ recipiunt. Omnes „ quippe corpore, & anima conſtant, omneſque cum animæ naturam par- „ ticipant, tum corporis ſubſtantiam habent, communemque ſpeciem „. Et c. 16. „ Si quandoque unius naturæ homo eſſe dicatur, tunc ſpeciei „ loco naturæ nomen uſurpatur; ut cum dicimus, nulla naturæ differentia „ hominem ab homine diſcrepare; imo cum eodem modo omnes homines „ coagmentati ſint, ex anima & corpore compoſiti, ſingulique duæ ſint „ naturæ, ſub unam proinde definitionem redigi „. Vide Leontium act. 7. de ſect. qui admonet, hominem non dici eſſe corpus aut animam, quia corpus, & anima partes naturæ ſunt.

(4) Loc. cit.

(5) §. 488.

rei entitate, ita tamen ut genus ſignificet id, in quo res cum aliis convenit; differentia id, in quo res ab aliis diſcriminatur; ſpecies utrumque. Ergo genus & differentia ita comparantur ad ſpeciem, ut alterutrum non ſignificet totum quod eſt in ſpecie (1), ſed genus ſignificet totum id quod eſt indeterminatum in ſpecie; differentia ſignificet totum, quod eſt determinans genus, & conſtituens ſpeciem. Et per hæc patet ſolutio ad objecta.

ARTICULUS VI.

Utrum genus, differentia, & ſpecies reciprocentur.

§ 14. VIdetur ita eſſe, I. quia genus, differentia, & ſpecies ſunt una, & eadem entitas. Ergo poſſunt reciprocari; idem enim de ſeipſo dici poteſt.

515. II. Differentiæ ſuperiores includuntur in differentiis inferioribus. Sed differentiæ ſuperiores conſtituunt genus, ut dictum eſt (2). Ergo genus poteſt prædicari de differentiis inferioribus, adeoque de ſpeciebus, & viciſſim differentiæ, & ſpecies de genere.

516. III. S. Thomas (3) expreſſe docet, differentiam prædicari de genere. Ergo differentia, & genus reciprocantur.

Pro-

---

(1) Ex hoc principio S. Anſelmus Monol. c. 16. probat ſummam Dei ſimplicitatem. „ Cum aliquis homo, *inquit*, dicatur corpus, & rationa-„ lis, & homo, non uno modo, vel conſideratione hæc tria dicitur. „ Secundum aliud enim eſt corpus, & ſecundum aliud rationale, & ſin-„ gulum horum non eſt totum id quod eſt homo. Illa vero ſumma eſsen-„ tia nullo modo ſic eſt aliquid, ut illud idem ſecundum aliam conſide-„ rationem non ſit; quia quidquid aliquo modo eſsentialiter eſt, hoc eſt „ totum quod ipſa eſt „.

(2) §. 479.

(3) 8. Metaph. lect. 2.

Propoſitio. I. Genus, & differentia ſi conjunctim accipiantur, reciprocantur cum ſpecie. II. Non reciprocantur autem neque genus cum differentia; III. neque differentia cum ſpecie; IV. neque ſpecies cum genere (1).

517. PRob. 1. p. Genus & differentia conjunctim conſtituunt ſpeciem, ut dictum eſt (2). Sed quod conſtituit, reciprocari poteſt cum eo quod conſtituitur; idem enim in utroque ſignificatur. Ergo. Quare valet: triangulum eſt figura contenta tribus lineis; & convertendo: figura tribus lineis contenta eſt triangulum.

518. Prob. 2. p. Genus latius patet, quam ſubjectæ illi differentiæ (3). Similiter genus non ponitur in definitione differentiæ, nec differentia in definitione generis (4); non enim *conſtare tribus lineis* ponitur in definitione figuræ, quæ eſt genus reſpectu trianguli; neque *figura* ponitur im definitione differentiæ trianguli ab aliis figuris; alioqui omnes figuræ conſtarent tribus lineis. Genus ergo non reciprocatur cum differentiis, nec differentiæ cum genere (5).

519. Prob. 3. p. Si differentia reciprocaretur cum ſpecie, ſpecies deberet prædicari de differentia: id autem eſſe non poteſt: nam ut advertit S. Thomas (6): *Cum differentia ponatur in definitione ſpeciei, non poſſet ſpecies prædicari per ſe de differentia, niſi intelligeretur, quod differentia eſſet ſubjectum ſpeciei. Hoc autem non ſic ſe habet; ſed differentia eſt quædam forma ſpeciei.* Species igitur non poteſt prædicari de diffe-

(1) Ex hac propoſitione omnis univerſalia enunciandi ratio pendet.
(2) §. 475.
(3) Vide Damaſc. Dialect. c. 19.
(4) S. Thom. 3. Metaph. lect. 8.
(5) Qua ex ratione ſequitur, neque proprietatem cum proprietate, neque accidens cum accidente, neque proprietatem cum accidente, neque utrumque cum genere, differentia, aut ſpecie reciprocari poſſe; neque enim aut una proprietas ponitur in definitione alterius, aut in definitione accidentis, vel e converſo; neque proprietas, vel accidens ponitur in definitione generis, aut differentiæ, vel ſpeciei.
(6) Loc. cit.

differentia (1), adeoque nec differentia reciprocari cum ſpecie.

520. Prob. 4. p. Si ſpecies reciprocaretur cum genere, prædicari deberet de omnibus, de quibus prædicatur genus: quod eſſe non poteſt; genus enim eſt univerſalius quam ſpecies (2). Quare dici bene poteſt: triangulum eſt figura; minime vero: figura eſt triangulum; omne enim triangulum figura eſt, non item omnis figura eſt triangulum.

521. Ad primum neg. conſ. nam licet genus, differentia, & ſpecies ſint unum re, diſtinguuntur tamen ratione (3).

522. Ad ſecundum neg. maj. Cum enim differentiæ inferiores non participent genus, ut dictum eſt (4); differentiæ autem ſuperiores conſtituant genera, quæ ſunt ſpecies ſubalternæ; evidens eſt, differentias ſuperiores participari non poſſe a differentiis inferioribus, alioqui hæ participarent genus.

523. Ad tertium dicimus, S. Thomam loqui de differentia conſtitutiva generis, quatenus genus eſt ſpecies ſubalterna, non autem de differentia diviſiva generis.

ARTICULUS VII.

Utrum dari poſſit genus, cujus unica tantum ſpecies ſit poſſibilis.

524. Videtur dari poſſe, I. quia, ut docet S. Thomas (5), tota eſſentia, & virtus generis reperitur in qualibet ſpecie.

525. II. Quia

(1) Præclare S. Bernardus ſer. 80. in Cant. n. 5. „ Nulla forma eſt „ id cujus eſt forma . . . Non igitur ſua magnitudo anima, non magis „ quam ſua nigredo corvus, quam ſuus candor nix, quam ſua riſibilitas, ſeu rationalitas homo . . . Sola ſumma & increata natura, quæ eſt „ Trinitas Deus, hanc ſibi vindicat meram ſingularemque ſuæ eſſentiæ „ ſimplicitatem „. Quod ſi vero differentia accipiatur concrete, v. g. *rationale*, quia tunc non ſolum ſignificat formam, ſed etiam ſubjectum formæ, ut infra dicemus, poteſt prædicari de ſpecie; ita enim rationale ſignificat id quod habet rationalitatem: hoc autem eſt ipſe homo conſtitutus ex genere & differentia.

(2) Vide Damaſcenum Dialect. c. 20.

(3) §. 488.

(4) §. 506.

(5) 1. p. q. 77. a. 1. ad 1.

525. II. Quia ſi unica daretur ſpecies, hæc conſtaret ex genere, & differentia. Ergo in ipſa maneret ratio generis.

Propoſitio. *Fieri non poteſt, ut detur genus, cujus unica tantum ſpecies ſit poſſibilis.*

526. PRob. ratione S. Thomæ (1). Genus dividitur in ſpecies per differentias oppoſitas, ut dictum eſt (2). Atqui ſi unum oppoſitorum poſſibile eſt, debet eſſe poſſibile & alterum, nam ſi alterum eſſe non poſſit; jam nulla eſt oppoſitio. Ergo ſi una differentia eſt poſſibilis, debet eſſe poſſibilis & altera. Atqui differentiæ oppoſitæ conſtituunt ſpecies oppoſitas. Ergo ſi una ſpecies eſt poſſibilis, debet eſſe poſſibilis & altera. Fieri ergo non poteſt &c.

527. Ad primum dicimus, genus reperiri in qualibet ſpecie, imo in quolibet individuo, quoad naturam, non quoad univerſalitatem. Sic natura animalis reperitur in quolibet homine, non autem reperitur animal, ut eſt commune multis. Et per hæc patet reſponſio ad ſecundum.

ARTICULUS VIII.

Utrum dari poſſit ſpecies, cujus unicum ſit poſſibile individuum.

528. VIdetur non poſſe dari, I. quia ſicut genus dividitur in plures ſpecies, ita ſpecies in plura individua. Ergo ſicut dari non poteſt genus, cujus unica ſpecies ſit poſſibilis, ita nec ſpecies, cujus unicum ſit poſſibile individuum.

 529. II. Spe-

(1) 1. Poſter. lect. 12.

(2) Vide not. 3. p. 287. Quo ex principio Damaſcenus Dialect. c. 41. infert adverſus Monophyſitas, fieri non poſſe, ut ex duabus naturis completis fiat una natura compoſita: „ Neque enim, *inquit*, fieri po„ teſt, ut differentiæ conſtituentes, per oppoſitum modum diviſæ, in „ uno & eodem ſimul exiſtant „.

529. II. Species hujuſmodi prædicari non poſſet de pluribus. Ergo non eſſet ſpecies.

Propoſitio. *Dari poteſt ſpecies, etſi unicum ſit poſſibile individuum.*

530. PRob. Species non dividitur in plura individua per differentias oppoſitas, alioqui unum individuum opponeretur alteri. Neceſſe igitur non eſt, ut ſi unum individuum ſit poſſibile, & alterum eſſe poſſit. Qua igitur ratione dari non poteſt genus, cujus unica ſit poſſibilis ſpecies, eadem dari poteſt ſpecies, cujus unicum ſit poſſibile individuum (1). Et ſic patet reſponſio ad primum.

531. Ad ſecundum diſt. ant. prædicari non poſſet de pluribus defectu individuorum, con. defectu ipſius ſpeciei, nego. Nam ut advertit S. Thomas (2), *quælibet forma, quantum eſt de ſe, nata eſt in pluribus eſſe*; eſt enim actus: actus autem eſt de ratione boni: bonum vero eſt ſui diffuſivum (3).

Spe-

(1) Ac revera Angeli ſinguli ita ſpecie differunt inter ſe, ut inveniri non poſſint duo Angeli ejuſdem ſpeciei. Vide S. Thomam 1. p. q. 50. a. 4. Conferatur etiam S. Athanaſius l. 3. con. Arianos, Methodius apud S. Epiphan. Hær. 64. & S. Cyrillus Alex. l. 15. Theſaur. ubi ait, Angelis *commune id eſſe, quod creati ſunt; ratio autem eſſentiæ uniuſcujuſque diverſa.*

(2) 1. Metaph. lect. 5. Et 7. Metaph. lect. 13. „Univerſale, *inquit*, eſt „quod natum eſt pluribus ineſſe, non autem quod pluribus ineſt, quia „quædam univerſalia ſunt, quæ non continent ſub ſe, niſi unum ſingulare, ſicut Sol, & Luna. Sed hoc non eſt, quin ipſa natura ſpeciei, „quantum eſt de ſe, ſit nata eſſe in pluribus, ſed eſt aliquid aliud „ſicut prohibens, ſicut quod tota materia ſpeciei comprehendatur in uno „individuo, & quod non eſt neceſſarium multiplicari ſecundum numerum ſpeciem, quæ in uno individuo poteſt eſſe perpetua „.

(3) Hinc ſequitur, naturam ſpecificam unius Angeli poſſe concipi univerſalem. Nam ut S. Thomas advertit q. de ſpir. creat. a. 8. ad 4. „Sicut hæc albedo non prohibetur habere ſub ſe multa individua ex hoc „quod eſt albedo, ſed ex hoc quod eſt in hoc, quod pertinet ad rationem individui; ita natura hujus Angeli non prohibetur eſſe in multis „ex hoc quod eſt natura in tali ordine rerum, quod pertinet ad rationem ſpeciei, ſed ex hoc quod non eſt nata recipi in aliquo ſubjecto, „quod pertinet ad rationem individui „.

Species autem comparatur ad individua velut eorum forma (1) ; ſignificat enim totam eſſentiam , quæ eſt forma individuorum ; & idcirco quantum eſt ex ſe , poteſt de pluribus prædicari , etiamſi plura illa dari non poſſint .

QUÆSTIO VIII.

De ideis ſimplicibus , & compoſitis .

532. POſt univerſalium tractationem , ſubjicimus tractationem de ideis ſimplicibus , & compoſitis ; cum enim ex univerſalibus compoſitio quædam fiat , ut dictum eſt (2) , compoſitio autem reſolvi tandem debeat in ſimplicia , ne detur progreſſus in infinitum ; agendum proinde eſt de ſimplicitate , & compoſitione idearum . Qua in re dicemus 1. de ideis ſimplicibus , & compoſitis in ſenſu juniorum Philoſophorum . 2. Rationem inveſtigabimus , in qua vere poſita eſt ea ſimplicitas , & compoſitio . 3. Quæremus de ideis aſſociatis .

ARTICULUS I.

Utrum ſimplicitas , & compoſitio idearum recte explicetur a junioribus Philoſophis .

533. JOannes Lockius arbitratur , ideam ſimplicem eſſe illam , quæ omni compoſitione caret , producitque in anima conceptionem prorſus uniformem , ita ut diſtingui non

(1) Vide S. Damaſcenum Dialect. c. 30. ubi ſcribit : „ Sancti Patres „ id quod commune eſt , ac de multis dicitur , ideſt , ſpecialiſſimam „ ſpeciem , ſubſtantiam , & naturam , ac formam appellarunt , ut Ange- „ lum , equum , canem , & ſimilia „ . Adeundus etiam P Lequien Adnot. 4. ad præfatum c. Damaſc. ubi de vocibus οὐσίας , φυσέως & ὑποστάσεως , diſſerit , deque earum acceptione apud Patres ad compeſcenda diſſidia ab hæreticis excitata .

(2) §. 497.

poſſit in diverſas ideas (1). Idem tenent Joannes Clericus (2), Heineccius (3), & Genuenſis (4). Regius autem (5), & Arnaldus (6) ideam ſimplicem vocant, quæ habet objectum uniforme. Jaquelotius vero (7) putat, ideam ſimplicem eſſe, quæ nihil affirmat, vel negat; compoſitam, quæ ſecum adfert conjunctionem, aut ſeparationem aliarum idearum.

534. Videtur autem ita dicendum, I. quia ſimplicitas non aliter explicari poteſt, quam per carentiam compoſitionis.

535. II. Quia, ut S. Auguſtinus docet (8), ſimplex eſt illud, in quo non eſt aliud habens, & aliud quod habetur. Sed in idea quæ omni compoſitione caret, non eſt aliud habens, & aliud quod habetur. Eſt igitur ſimplex.

Propoſitio. *Simplicitas idearum non recte explicatur I. neque per carentiam compoſitionis; II. neque per carentiam affirmationis, aut negationis.*

536. PRob. 1. p. Cum dicitur idea ſimplex, quæ caret omni compoſitione, vel id intelligitur de compoſitione reali ex partibus phyſicis, vel de compoſitione per intellectum. De prima intelligi non poteſt; cum enim omnis idea ſive ſimplex, ſive compoſita, ſit immaterialis, & inextenſa, ex partibus phyſicis non conſtat, adeoque realiter ſimplex eſt. Intelligi ergo deberet de compoſitione per intellectum (9). Jam

(1) Eſſai &c. l. 2. c. 2. §. 1.
(2) Log. p. 1. c. 2. n. 1.
(3) Elem. Log. §. 28.
(4) Art. Log. Crit. l. 2. c. 2. §. 5.
(5) Uſag. de la Raiſ. l. 1. p. 1. c. 8.
(6) Des urai. & fauſſ. idées c. 27.
(7) Exiſt. de Dieu tom. 3. p. 91.
(8) „ Natura (inquit l. 11. de Civ. c. 10.) dicitur ſimplex, cui non „ ſit aliquid habere, quod vel poſſit amittere; vel aliud ſit habens, „ aliud quod habet; ſicut vas aliquem liquorem, aut corpus colorem, „ aut aër lucem, ſive fervorem, aut anima ſapientiam. Nihil enim „ horum eſt id quod habet „.
(9) Ita quidem intelligunt Clericus, & Heineccius loc. cit. cum dicunt, *ideas ſimplices eſſe, in quibus nihil mente dividere poſſumus, ſive plura ne mente quidem diſtinguere.*

Jam vero nulla mentis noſtræ idea eſt, in qua plura diſtinguere & componere per intellectum non poſſimus. Atque ut exemplis utamur ipſorum juniorum Philoſophorum, ideæ ſonorum, odorum, ſaporum ſimplices per ipſos ſunt (1). Quis autem dixerit, in ejuſmodi ideis plura ne mente quidem componi, ac diſtingui poſſe? In idea ſoni poſſum conſiderare, quod ens eſt; neque enim eſt nihil: quod accidens eſt; neque enim ſonus pertinet ad eſſentiam rei ſonantis: quod motus eſt; nam ſonitus ſine motu eſſe non poteſt: quod eſt ab aere exterius pulſante; ſonitus enim non eſt ſine pulſatione. Similiter dic de ideis odorum, ſaporum, colorum &c. Quo igitur pacto hujuſmodi ideæ, in quibus tam plura di-

(1) Lockius l. 2. cit. poſtquam c. 2. §. 2. ſtatuit, ideas ſimplices duplici via in animam ingredi, *ſenſatione*, ſcilicet, & *reflexione*, c. 3. ſqq docet, ideas ſimplices, quas per ſenſus accipimus, alias quidem per unum ſenſum, alias per plures ſenſus ad nos venire. Inter illas autem quas per unum ſenſum acquirimus, numerat lucem, & colores, ſonos, ſapores, odores &c. „ La lumiére, *inquit*, & les couleurs, comme „ le blanc, le rouge, le jaune, & le bleu avec leurs mélanges, & leurs „ différentes nuances qui forment le vert, l' écarlate, le porpre, le vert „ de mer, & le reſte, entrent uniquement par les yeux; toutes les ſor„ tes de bruits, de ſons, & de tous différens, entrent par les oreilles; „ le différens goûts par le palais, & les odeurs par le nez „. *Lumen, & colores, veluti albus, rubrus, flavus, cæruleus, cum coloribus mediis, illorumque variis mixtionibus, quæ colorem viridem, coccineum, purpureum, viridem maris, reliquoſque formant, unice per oculos intrant; omnes ſpecies ſtridorum, & ſonorum, omnino differentium, intrant per aures; ſapores diverſi per palatum, & odores per nares.* Quod hujuſmodi ideæ per illos corporis ſenſus ad animam perveniant, non opus erat, ut Lockius nos doceret; id enim & mulierculæ norunt. Sed quod hujuſmodi ideæ ſimplices ſint (quod Lockius ibi demonſtrandum ſuſceperat), id non ſolum non probat, ſed ea ponit, unde plane oppoſitum conficiatur. Quî enim fieri poteſt, ut idea coloris ex principiis Lockii ſimplex ſit, ſi Lockio ipſo fatente, color dividitur in album, rubrum, flavum, cæruleum, atque in pene innumeras differentias aliorum colorum? Qua etiam ratione ſimplex erit idea ſoni, vel ſaporis, aut odoris, ſi tot tantæque ab ipſo Lockio numerantur eorum ſpecies? Nonne ib. c. 2. §. 1. ille docet, ideam ſimplicem eſſe, *qui ne peut être diſtinguée en differentes idées? quæ non poteſt diſtingui in diverſas ideas?* Nihilominus juniores Philoſophi, qui gloriantur, ſe nemini credere, ſed uni rationi, quæ ipſis conſiderantibus optima viſa fuerit, ita in Lockii ſententiam abierunt, ut eam iiſdem ferme verbis deſcripſerint, nulla adhibita ratione. Vide Heineccium Elem. Log. §. 38. & Genuenſem Art. Log. Crit. l. 2. c. 2. §. 5.

diſtinguuntur, & componuntur, ſimplices erunt (1); ſi idearum ſimplicitas in eo poſita eſt, ut ne mente quidem plura in illis diſtinguere, & componere poſſimus? Sane ideæ intellectuales ſunt ipſæ res intellectæ, ut ſupra oſtendimus (2): quælibet autem res creata (ſi ens, & prima genera, ac differentias excipias) conſtat ex genere, & differentia, ut dictum eſt (3); genus autem, & differentia ſunt duæ rationes, ut etiam diximus (4). Nullius ergo rei creatæ idea ſimplex eſſet, ſi ad ideæ ſimplicitatem requireretur, ut ne mente quidem in plures ideas diſtingui poſſet (5).

537. Prob.

(1) Inter ideas ſimplices *ſoliditatem* recenſet Lockius loc. cit. c. 3. ſq. „ Parmi ces idées ſimples, auxquelles on foit peu d'attention, il me „ ſemble qu'on peut fort bien mettre la *ſolidité* „. *Inter ideas ſimplices, ad quas parum attenditur, mihi videtur, recte admodum poni ſoliditatem poſſe.* Ita ne ſane? Fac quæſo, ideam ſoliditatis ſimplicem eſſe ex Lockii principiis; ſi talis eſt, plures in ea ideas ne mente quidem diſtinguere licebit. Rogamus nunc Lockium, ut explicet, quid *ſoliditatis* nomine intelligat: „ Ce, *inquit* ib. c. 4. §. 1., qui empêche ainſi l'approche de „ deux corps lorsq'ils ſe meuvent l'un vers l'autre, c'eſt ce que „ j'appelle ſolidité „. *Soliditatem voco id quod impedit acceſſum duorum corporum, cum unum verſus alterum movetur.* Recte quidem. Itaque *ſoliditas* intelligi non poteſt, niſi intelligatur reſiſtentia quædam impediens, ne unum corpus ad alterum accedat, cum unum verſus alterum movetur. Ut igitur hæc reſiſtentia intelligatur, neceſſe erit percipere ſaltem duo corpora, quorum unum impediat alterum; oportebit item intelligere acceſſum unius corporis ad alterum; inſuper motum unius corporis ad alterum: corpora autem illa partibus conſtant, neque eorum reſiſtentia in ſingulis partibus fit, ſed in illis, in quibus ſe tangunt; igitur oportebit etiam intelligere partes illas. Quomodo ergo in idea *ſoliditatis* ad quam intelligendam tot tantaque intelligenda ſunt, nullæ diſtingui poterunt, ut ſimplex ſit, ideæ diverſæ? Quam appoſite Ennius apud Tullium l. 1. de Divin. *Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam.*

(2) §. 281.

(3) §. 497.

(4) §. 488.

(5) Lockius loc. cit. c. 5. & poſt ipſum Genuenſis loc. cit. tamquam ideas ſimplices, *in quibus ne mente quidem plures partes diſtinguere poſſumus*, habent ideas extenſionis, figuræ, motus, ac quietis; quaſi extenſio cognoſci poſſit ſine partibus, hoc eſt, longitudo non longa, latitudo non lata, corpus neque longum, neque latum, neque profundum. Quid? ſi in extenſionis idea ne mente quidem diſtingui poſſunt plures partes, qua ratione differet ab indiviſibili? Erunt ergo ſimiliter indiviſibilia punctus, & corpus in ſuis ideis, hoc eſt, idea corporis nullate-

537. Prob. 2. p. Si idearum ſimplicitas recte explicaretur per carentiam affirmationis, & negationis, nulla eſſet idea compoſita pertinens ad ſimplicem perceptionem. Atqui dantur compoſitæ ideæ ad ſimplicem perceptionem pertinentes, ut infra oſtendemus. Non recte ergo explicatur ſimplicitas idearum per carentiam affirmationis, & negationis.

538. Ad primum dicendum, ſimplicitatem in rebus extra animam recte explicari per carentiam compoſitionis, quia res compoſitæ extra animam realiter habent partes; quare res ſimplices ſunt, quæ realiter partibus carent. At vero in ideis ſive ſimplicibus, ſive compoſitis nullæ ſunt partes reales. Itaque aliunde accipienda eſt ſimplicitas, & compoſitio idearum.

539. Ad ſecundum dicimus, Auguſtinum loqui de ſimplicitate rerum extra animam, ut patet ex exemplis, quæ inducit. In rebus autem quæ ſunt in anima, ſimplicitas non accipitur ex eo quod non ſit aliud habens, & aliud quod habetur; nam in compoſitis ex genere, & differentia, ſpecies concipitur ut habens, genus autem & differentia, tamquam ea quæ habentur, & nihilominus ſpecies compoſita ex genere, & differentia ſimplex eſt, ut mox dicemus.

ARTI-

---

latenus repræſentabit corpus; ſed quidpiam aliud indiviſibile; nam corpus eſt diviſibile in partes. Quis autem intelliget, in idea figuræ nullas poſſe diſtingui partes? Figura non eſt niſi rei extenſæ: & quid aliud concipimus cum figuram apprehendimus, præter diverſam diſpoſitionem partium rei extenſæ? Jam vero idea motus haberi non poteſt, niſi percipiatur tranſitus de uno ad alium terminum: hic autem tranſitus non poteſt percipi, niſi concipiantur partes aliquæ in ſpatio quod pertranſitur, & in motu quo fit tranſitus. Quies autem cum ſit privatio motus, propriam ideam non habet, ſed cognoſcitur per motum cujus eſt privatio, ad inſtar aliarum privationum, quæ per formas oppoſitas cognoſcuntur.

ARTICULUS II.

Utrum ſimplicitas, & compoſitio idearum recte explicetur a S. Thoma.

540. EXplicans S. Thomas, quæ ſit prima mentis operatio, docet (1), eam eſſe *intelligentiam indiviſibilium, & incomplexorum, ſecundum quam intellectus concipit, quid ſit res*. Sane cum ſimpliciter percipimus, intelligendo id quod percipimus, neceſſe eſt, ut eſſentiam, & naturam rei percipiamus; niſi enim percipiamus rei eſſentiam, percipere quidem poſſumus, quod res eſt, ſed quid ipſa ſit, ignoramus (2). Itaque ex S. Thomæ ſententia, ſimplex eſt idea quæ repræſentat unicam eſſentiam, quamquam eſſentia compoſita ſit. Econtra vero compoſita erit idea quæ duplicem eſſentiam repræſentat. V. g. idea hominis ſimplex eſt, quia licet homo ſit res quædam compoſita, tamen eſt unius eſſentiæ. Idea vero hominis albi eſt compoſita, quia in ea repræſentatur duplex eſſentia, hominis, ſcilicet, & albedinis. Quod habet unicam eſſentiam, dicitur *indiviſibile*, *incomplexum*, & *ens per ſe unum*; *indiviſibile* quidem, quia eſſentiæ rerum ſunt indiviſibiles, ut mox dicemus; *incomplexum* vero, quia plures eſſentias non complectitur; denique *ens per ſe unum*, quia eſt unius eſſentiæ. Quod autem conſtat aggregatione plurium eſſentiarum, dicitur *ens diviſibile*, & *complexum*; ſic *Medicus* eſt *ens complexum*, quia duo ſignificat, ſubjectum, & formam accidentalem. Eſt etiam *diviſibile*, quia homo, & medicus duæ eſſentiæ ſunt, quæ quatenus in uno reperiuntur, faciunt ens *complexum*.

541. Videtur autem idea ſimplex non recte explicari per unitatem eſſentiæ. I. quia eſſentia eſt illud quod definitione ſignificatur (3). Sed definitio componitur ex genere, & differentia, ut

(1) 1. Perih. lect. 1. & 1. Poſter. lect. 1.
(2) Vide S. Thom. 5. Metaph. lect. 7.
(3) Conf. S. Thom. 1. p. q. 3. a. 3.

ut dictum eſt (1) . Ergo eſſentia erit compoſita . Non ergo ſimplicitas ideæ recte explicatur per unitatem eſſentiæ .

542. II. Non ſolum res ſimplices , ſed etiam compoſitæ habent eſſentiam , quæ unica eſt , ſi res compoſitæ ſint unum per ſe , ſicut homo , qui habet unicam eſſentiam compoſitam ex anima , & corpore . Sequeretur ergo , res compoſitas percipi per ideas ſimplices , quoties idearum ſimplicitas accipienda foret ex unitate eſſentiæ .

Propoſitio . *I. Simplex eſt idea , quæ unicam ; II. compoſita , quæ multiplicem repræſentat eſſentiam .*

543. PRob. 1. p. ex S. Thoma (2) . Simplex eſt idea rei indiviſibilis . Atqui eſſentiæ rerum ſunt indiviſibiles ; ſunt enim ſicut numeri , in quibus quælibet additio , vel ſubtractio variat ſpeciem (3) . Nam ſi aliquid eſſentiale detraham , vel addam eſſentiæ hominis , jam non erit homo , ſed alia ſpecies ; quandoquidem unaquæque res per ſuam eſſentiam conſtituitur . Simplex eſt igitur idea , quæ unicam eſſentiam repræſentat .

544. Prob. 2. p. Multiplex eſſentia multiplici conceptui adæquato , & completo reſpondet ; nam quælibet eſſentia proprium conceptum adæquatum , & completum habet . Ergo idea quæ multiplicem eſſentiam repræſentat , erit compoſita ex multiplici idea adæquata , & completa ; conceptus enim adæquati , & completi reſpondent ideis adæquatis , & completis .

545. Ad

---

(1) §. 536.

(2) 1. 2. q. 52. a. 1.

(3) S. Thom. 8. Metaph. lect. 3. „ Si aliquid , *inquit* , addatur , vel „ ſubtrahatur alicui numero etiamſi ſit minimum , non erit idem nume- „ rus ſecundum ſpeciem . Minimum enim in numeris eſt unitas , quæ „ ſi addatur ternario , ſurgit quaternarius , quæ eſt alia ſpecies numeri ; „ ſi vero ſubtrahatur ab eodem , remanebit binarius , qui eſt etiam alia „ ſpecies numeri ... Et ſimiliter eſt in definitionibus , & in quodquid „ erat eſſe (*hoc eſt in eſſentia juxta phraſim Ariſtotelis*) quod ſignificat defi- „ nitio , quia quocumque minimo addito , vel ablato , eſt alia definitio , „ & alia natura ſpeciei . Sicut ſubſtantia animata ſenſibilis tantum , eſt „ definitio animalis , cui ſi addas & rationale , conſtitues ſpeciem homi- „ nis . Si autem ſubtrahas ſenſibile , conſtitues ſpeciem plantæ .

545. Ad primum reſpondemus cum S. Thoma 7. Metaph. lect. 12. ubi declarans, quomodo definitio poſſit eſſe una, cum conſtet ex genere, & differentia, ait: *Cum differentia additur generi, non additur quaſi alia diverſa eſſentia a genere, ſed quaſi in genere implicite contenta, ſicut determinatum continetur in indeterminato, ut album in colorato .... Et non hoc modo advenit differentiæ generi, ut diverſa eſſentia ab eo exiſtens, ſicut advenit album homini*. Nihil igitur obſtat, quominus eſſentia componatur ex genere, & differentia tamquam ex partibus; & tamen idea, qua repræſentatur, ſit ſimplex (1).

546. Ad ſecundum reſpondemus, in rebus phyſice compoſitis compoſitionem eſſe realem; & idcirco ut intellectus illas cognoſcat, prout ſunt in ſeipſis, indiget pluribus ideis, quibus cognoſcantur partes, quibus illæ realiter componuntur. At vero compoſitio ex genere & differentia non eſt realis, ſed rationis, & propterea genus & differentia cognoſci poſſunt una ſimplici idea.

ARTICULUS III.

Utrum ideæ aſſociatæ differant a compoſitis. Et qua ratione fiant aſſociatæ.

547. Diſtinguendum (2) Graveſandus putat inter ideas compoſitas, & aſſociatas; aſſociataſque illas vocat, quæ licet

---

(1) De ſimplicitate loquimur, prout reperiri poteſt in eſſentiis rerum creatarum, quæ utpote finitæ, & imperfectæ, proindeque conſtantes ex potentia, & actu, pervenire non poſſunt ad maximam illam ſimplicitatem, quæ Deo propria eſt, & omnem prorſus compoſitionem etiam per intellectum excludit. Quemadmodum ergo in eſſe naturali, Angeli ſunt ſubſtantiæ ſimplices, etſi non omnem prorſus compoſitionem excludant, neque pertingant ad divinam ſimplicitatem, ſecundum quam, ut S. Auguſtinus ait l. 11. de Civ. c. 10. *dicuntur illa ſimplicia, quæ principaliter, vereque divina ſunt, quod non aliud eſt in eis qualitas, aliud ſubſtantia, nec aliorum participatione vel divina, vel ſapientia, vel beata ſunt*; ita in ordine intellectuali, eſſentiæ quidem rerum ſimplices ſunt, non autem ita ſimplices, ut omnem compoſitionem etiam per intellectum excludant.

(2) Introd. ad Phil. l. 1. Log. c. 2. §. 331. ſqq.

licet in ſeipſis ſeparatæ ſint, ita tamen menti ſimul ſemper exhibentur, ut una excitata, altera ſtatim ſit præſens.

548. Hanc aſſociationem nonnulli (1) quatuor tribuunt cauſſis, ſenſationi, phantaſiæ, ratiocinationi, & inſtitutioni; ſenſationi quidem, cum ſenſibus percipimus plures ideas ſive ſimplices, ſive compoſitas inter ſe conjunctas, & concatenatas; phantaſiæ, cum plures ideas imaginando conjungimus: ratiocinationi, cum plures ideas ratiocinando connectimus; inſtitutioni, cum id facimus ex magiſtrorum, aut ex lectione librorum. Dividunt vero ideas aſsociatas in naturales, & arbitrarias, illaſque vocant naturaliter aſsociatas, quæ ſenſu, vel neceſsaria illatione conjunguntur; arbitrarias autem, quæ conjunguntur ex mentis arbitrio.

549. Videntur autem ideæ aſsociatæ non differre a compoſitis, I. quia aſſociatio nihil eſt aliud quam plurium conjunctio. Sed compoſitio idearum fieri non poteſt, quin plures ideæ conjungantur. Ergo.

550. II. Ideæ aſsociatæ non differunt a compoſitis, niſi penes vocabula, ita ut ſi plures ideæ ſimplices uni affigantur vocabulo, dicantur compoſitæ; ſi plures ideæ ſive ſimplices, ſive compoſitæ copulentur cum pluribus vocabulis, & vocabula ita ſint conjuncta, ut ſimul a mente percipiantur, ideæ appellentur aſsociatæ.

Propoſitio. *I. Ideæ aſſociatæ differunt a compoſitis. II. Fiunt autem aſſociatæ per ſimplicem dumtaxat perceptionem. III. Compoſitæ vero etiam per judicium, & ratiocinationem.*

551. PRob. 1. p. ex S. Thoma (2). Unio plurium diſtinctorum non ſe habentium tamquam actus, & potentia, dupliciter fieri poteſt, 1. ordine tantum, ut cum ex multis domibus fit civitas. 2. Compoſitione, ſicut cum ex partibus domus conjunctis, & colligatis fit domus. Ex iis autem

(1) Vide Genuenſem Art. Log. Crit. l. 2. c. 2. §. 7.
(2) 3. p. q. 2. a. 1. & 4. con. Gen. c. 35.

tem quæ ordine tantum uniuntur, nulla fit compoſitio; quandoquidem quæ ordine tantum uniuntur, ſunt oppoſita inter ſe, quatenus relata; relativa enim invicem opponuntur: ex oppoſitis autem compoſitio fieri non poteſt (1), cum ſe excludant. Quoties igitur ideæ aſſociatæ unirentur ordine tantum, ex iis nulla fieri compoſitio poſſet, adeoque ab ideis compoſitis differrent. Atqui ideæ aſſociatæ ſimplici tantum ordine uniuntur (2). Sic cum dico *pater*, in hac idea duo conceptus uniuntur ordine dumtaxat, patris ſcilicet, qui genuit, & filii geniti; non enim intelligi poteſt pater, niſi ſimul intelligatur filius. Sic etiam cum intelligo ſignum, intelligo etiam rem ſignatam ob relationem quæ eſt inter ſignum, & rem ſignatam.. Cum autem dico v. g. *album*, duas res intelligo quæ compoſitione uniuntur; *album* enim ſignificat albedinem, & ſubjectum, in quo eſt albedo; quæ quidem duo diſtincta ſunt per eſſentiam, quippe albedo eſt accidens, ſubjectum eſt ſubſtantia; accidens autem eſſentia differt a ſubſtantia; hæc autem uniuntur ad conflandum id quod dico *album*. Itaque ex utroque fit compoſitio. Conſtat igitur ideas aſſociatas diſtingui a compoſitis.

552. Prob.

---

(1) Hinc S. Thomas q. 7. de pot. a. 8. probat, Deum eſſe ſimpliciſſimum, licet infinitæ ſint relationes inter ipſum, & creaturas; quia *quod attribuitur alicui ut ab eo in aliud procedens, non facit compoſitionem cum eo*. Hinc etiam oſtendit, nullam in Deo fieri compoſitionem ex pluralitate Perſonarum. *Pluralitas* (inquit p. 9. de pot. a. 5. ad 15.) *rerum in Divinis, eſt pluralitas relationum ſubſiſtentium oppoſitarum, ex quo non ſequitur compoſitio in Divinis ... quia relationes oppoſitæ, inquantum hujuſmodi, ab invicem diſtinguuntur. Compoſitio vero non eſt ex aliquibus diſtinctis, inquantum diſtincta ſunt*. Eodem modo loquitur S. Auguſtinus Tract. 39. in Joan. *Id quod Pater ad ſe eſt, Deus eſt; quod ad Filium eſt, Pater eſt: quod Filius ad ſeipſum eſt, Deus eſt; quod ad Patrem eſt, Filius eſt. Iſta quæ dico, poteſtis de ſimilitudinibus agnoſcere quotidianis. Homo & alter homo, ſi ille ſit pater, ille filius; quod homo eſt, ad ſeipſum eſt; quod pater eſt, ad filium eſt: & filius quod homo eſt, ad ſeipſum eſt; quod autem filius eſt, ad patrem eſt. Pater enim nomen eſt dictum ad aliquid, & filius ad aliquid. At vero Pater Deus ad aliquid eſt Pater, ideſt, ad Filium; & Filius Deus ad aliquid eſt Filius, ideſt, ad Patrem: ſed non quomodo illi duo homines ſunt, ſic iſti duo dii, &c.*

(2) Ex quibus ſequitur, omnem ideam quæ relationem ad alteram habet, eſſe aſſociatam; relativa enim, ut infra dicemus, ſunt ſimul natura, & cognitione.

552. Prob. 2. p. Ideæ aſſociatæ uniuntur ordine dumtaxat, ut dictum eſt (1). Atqui ſimpliciter ordinare, ad ſimplicem perceptionem pertinet, ut ſupra diximus (2). Ergo ideæ per ſimplicem perceptionem fiunt aſſociatæ (3).

553. Prob. 3. p. Compoſitio eſt unio plurium ad conflandum aliquod ex illis compoſitum. Atqui plures ideæ uniri poſſunt vel per ſimplicem perceptionem, ut cum concipio *album*, *medicum*, *doctorem* &c. vel per judicium, ut cum dico, cygnus eſt albus; vel per ratiocinationem, ut ſi dico, Doctor eſt, ergo ſtuduit. In his autem omnibus compoſitio quæ-

---

(1) §. 551.

(2) §. 448.

(3) Quare falſum eſt quod docet Genuenſis loc. cit. idearum aſſociationem deberi *ratiocinationi*; etenim ratiocinatio ſequitur judicium, judicium autem compoſitione idearum comprehenditur, ut diximus Inſt. Log. §. 109. Multo magis falſum eſt, aſſociationem idearum tribui poſſe *ſenſationi*; nam ut advertit S. Thomas 1. Ethic. lect. 1. „ Etſi vires ſenſitivæ cognoſcant res aliquas abſolute; ordinem tamen unius rei ad aliam „ agnoſcere, eſt ſolius intellectus, aut rationis „. Siquidem hujuſmodi ordo cognoſcitur per actum reflexum: actus autem reflexus ſenſibus convenire non poteſt. Negamus etiam aſſociationes idearum fieri a *phantaſia*. Nam licet S. Thomas 1. p. q. 12. a. 9. ad 2. doceat, *aliquas potentias cognoſcitivas eſſe*, *quæ ex ſpeciebus primo conceptis alias formare poſſunt*; *ſicut imaginatio ex ſpeciebus præconceptis montis & auri format ſpeciem montis aurei*; nihilominus ſpecies illæ compoſitæ quidem ſunt, nullo autem modo aſſociatæ dici poſſunt, quia in ſolo ordine non conſiſtunt, cum cognoſcere ordinem pertineat ad rationem. Etſi vero idearum aſſociatio aliquo modo pendeat ex inſtitutione magiſtrorum, quemadmodum & compoſitio idearum, non ita tamen pendet, ut homo exterius docens, ideas ſive aſſociatas, ſive compoſitas influat in mentes diſcipulorum: ſed quia, ut obſervat S. Thomas q. 11. de ver. a. 1. ad 14. magiſter *eſt cauſſa quodammodo ſpeciei intelligibilis*, *in quantum proponit nobis quædam ſigna intelligibilium intentionum*, *quas intellectus noſter ab illis ſignis accipit*, *& recondit in ſeipſo*. Non eſt autem hic neceſſe impugnare ſive Hartlejum in ſua *Explicatione phyſica idearum*, ſive de la Tourri *de vi attractiva idearum*, qui per attractionem Nevvtonianam putant explicare ſe poſſe aſſociationem, ſive conjunctionem idearum. Quî enim inter ideas attractio eſſe poterit, niſi conſtituatur, ideas eſſe modificationes materiæ? Quod ſi attractio metaphorice accipiatur, ut illam accipit S. Thomas 1. 2. q. 23. a. 4. ubi agens de motibus partis appetitivæ, ait, in ejuſmodi partis motibus *bonum habere quaſi virtutem attractivam*; id quidem admittimus, modo tamen ſic intelligatur, ut quemadmodum voluntas trahitur ab objecto, ita intellectus trahat ad ſe objectum, *per hoc quod res intellecta eſt in intellectu ſecundum ſuam ſimilitudinem*, ut loquitur S. Thomas 1. p. q. 27. a. 4.

quædam eſt idearum. Ideæ igitur compoſitæ non ſolum perceptione, ſed etiam judicio, & ratiocinatione fiunt (1).

554. Ad primum diſt. maj. aſſociatio nihil eſt aliud quam plurium conjunctio per ſimplicem dumtaxat ordinem illorum ad invicem, conc. per plurium unionem ad aliquid conflandum, nego. Aſſociatio, ſive conſociatio ſolo ordine continetur, ut dictum eſt (2): quæ autem ordine tantum uniuntur, compoſitionem non faciunt; ex quo enim plures homines ſocietatem inter ſe ineant, non ſequitur, ex ipſis aliquod eſſe compoſitum conflatum, ſed tantummodo quemdam ordinem eſſe inter ipſos conſtitutum, atque ut Cicero ait (3), *vitæ quaſi communitatem*.

555. Ad ſecundum negamus, ideas aſſociatas differre a compoſitis penes vocabula dumtaxat (4); oſtenſum eſt enim ſupra (5), revera exſtare in intellectu quaſdam ideas rerum, quæ ordine tantum uniuntur, vel quæ præterea uniuntur compoſitione.

QUÆ-

---

(1) Potiſſimum vero ideæ compoſitæ pertinent ad ſecundam intellectus operationem, quam propterea S. Thomas 1. Poſter. lect. 1. vocat *compoſitionem, vel diviſionem intellectus*. Cum enim unum de altero enunciatur, ponitur inter ipſa connexio quædam & colligatio per copulam quæ eſt veluti utriuſque nexus.

(2) §. 545. Quare S. Thomas 4. con. Gen. c. 35. loquens de iis quæ uniuntur ſecundum ordinem tantum, exemplum ponit exercitus, qui fit ex multis militibus; non enim vera compoſitio fit, cum multi milites uniuntur ad conſtituendum exercitum.

(3) 4. de fin. 4.

(4) Vide quam inter ſe connexa, & apta ſint quæ Antonius Genuenſis docet Art. Log. Crit. l. 2. c. 2. nam §. 6. non probans diſtinctionem inter ideas compoſitas, & aſſociatas, ait: *Ego totam hanc rem ad vocabula pertinere puto*. Mox §. 8. dividit ideas compoſitas, & aſſociatas in naturales, & arbitrarias. *Ideæ*, inquit, *compoſitæ, & aſſociatæ dividi poſſunt in naturales, & arbitrarias*. Atqui ſi tota iſthæc res ad vocabula pertineret; cum, ipſo Genuenſi fatente ibid. c. 8. §. 4. *nulla eſſe poſſint vocabula quæ ſuapte natura res ſignificent . . . & omnia ſint aut fortuita, aut arbitraria, aut hominum placita*; jam univerſæ ideæ ſive compoſitæ, ſive aſſociatæ, forent arbitrariæ, nec ullæ eſſe poſſent ideæ naturales tam compoſitæ, quam aſſociatæ. Peccaſſet igitur ille in regulam diviſionis, conſtituiſſetque in ideis compoſitis, & aſſociatis ideas naturales, quas ipſe dari non poſſe adfirmaret.

(5) §. 551.

QUÆSTIO IX.

De ideis abſtractis, & concretis.

556. JAm ſupra (1) meminimus duplicis abſtractionis, naturæ ſcilicet a conditionibus materialibus, & attributi ab attributo. Nunc tertiam addimus, abſtractionem nempe formæ a ſubjecto. Concreta enim dicuntur illa quæ duo ſignificant, formam, & ſubjectum, v. g. *ſapiens* ſignificat ſapientiam, & ſubjectum in quo eſt ſapientia. Si ſubjectum ſeponimus, formam tantum conſideramus; quæ idcirco dicitur abſtracta; ſubjectum vero ſimul cum forma, dicitur concretum (2). De his autem duo quæremus, 1. an abſtracta de concretis, vel concreta de abſtractis prædicari poſſint. 2. An poſſint prædicari abſtracta de abſtractis.

(1) §. 446.

(2) Concreta abſtractis latius patent. *Sciendum*, inquit Damaſcenus Dialect. c. 51., *quale latius patere, quam qualitas. Nam quale, & qualitatem ſignificat, & quod eſt ejus particeps: ut calidum calorem, & quod calorem habet.* Nihilominus abſtracta in creatis plus eſſe, quam concreta, innuit S. Auguſtinus Tract. 39. in Joan. n. 7. cum explicans verba illa Joan. 8. v. 26. *Qui me miſit, verax eſt*, ſcribit: „ Pater verax, Filius „ veritas, quid putamus eſſe amplius? Cogitemus, ſi poſſimus, quid eſt „ amplius, verax, an veritas. De quibuſdam quæramus: Pius homo „ plus eſt, an pietas? ſed plus eſt ipſa pietas: pius enim a pietate, „ non pietas a pio. Poteſt enim eſſe pietas, etiamſi ille qui pius erat, „ factus eſt impius. Ipſe perdidit pietatem, pietati nihil abſtulit. „ Quid item pulcher, & pulchritudo? Plus eſt pulchritudo, quam „ pulcher: pulchritudo enim facit pulchrum, non pulcher facit pulchritudinem. Caſtus, & caſtitas? Caſtitas plane plus eſt, quam „ caſtus. Si enim caſtitas non eſſet, unde eſſet iſte caſtus non habe„ ret .... Numquid dicturi ſumus, plus veritas, quam verax? Si hoc „ dixerimus, Filium incipiemus dicere Patre majorem .... Filius veri„ tas, Pater verax: quid plus ſit quæro, ſed æqualitatem invenio. „ Verax enim Pater non ea veritate verax eſt, cujus partem accepit, „ ſed quam totam genuit „.

ARTICULUS I.

Utrum abſtracta de concretis, vel concreta de abſtractis prædicari poſſint.

557. PRædicatio logice accepta diſtribui ſolet in identicam, materialem, & formalem. *Identica* dicitur, cum prædicatum, & ſubjectum ſunt omnino idem tam re, quam ratione, ut ſi dicam: enſis eſt gladius. *Materialis* vocatur, cum prædicatum, & ſubjectum re quidem ſunt unum, & idem, attamen ratione diſtinguuntur, ſeſeque mutuo excludunt; ut ſi dicam: animalitas eſt rationalitas; nam utraque re ipſa eſt idem in homine, ſed in utraque eſt notio omnino diverſa. *Formalis* denique, de qua nunc agimus, eſt, cum prædicatum continet ſub ſe ſubjectum; ſubjectum vero continet in ſe prædicatum, licet notio prædicati diverſa ſit a notione ſubjecti; ut cum dico: homo eſt animal; nam licet notio animalis diverſa ſit a notione hominis, attamen homo continetur ſub animali, & continet in ſe animal (1).

558. Videntur autem abſtracta prædicari poſſe de concretis, & econtra, I. quidem, quia abſtracta, & concreta non differunt, niſi penes diverſum modum ſignificandi. Ergo.

559. II. Licet animal ſit veluti pars in definitione hominis, vere tamen de homine prædicatur. Ergo licet humanitas ſit veluti pars hominis, poteſt tamen de ipſo vere prædicari.

Pro-

(1) De hac formali prædicatione videtur loqui Cicero, cum 1. de leg. 29. ſcribit: „ Quæcumque eſt hominis definitio, una in omnes valet: quod argumenti ſatis eſt, nullam diſſimilitudinem eſſe in genere, quæ ſi eſſet, non una omnes definitio contineret „.

Propoſitio. *In creatis neque abſtracta de concretis, neque concreta de abſtractis prædicari poſſunt.*

560. PRob. ex S. Thoma (1). In creatis concreta ſive ſubſtantialia, ſive accidentalia ſignificant totum compoſitum ex forma, & ſubjecto; abſtracta vero ſignificant partem totius concreti, ſcilicet, ſolam formam, ut dictum eſt (2). Atqui neque pars prædicari poteſt de toto, neque totum de parte, ut ſupra diximus (3); cum enim unum affirmatur de altero, vere aſſeritur, unum eſſe alterum: falſo autem aſſeritur, partem eſſe totum, vel totum eſſe partem; alioquin totum non eſſet majus ſua parte. Itaque in creatis (4), neque abſtracta de concretis, neque concreta de abſtractis prædicari poſſunt. Quare falſum eſt dicere, hominem eſſe humani-

(1) L. de Ente, & Eſſen. c. 7.

(2) §. 556.

(3) §. 506.

(4) In creatis, inquam; nam ut oſtendit S. Thomas 1. p. q. 3. a. 3., cum loquimur de Deo, æque uti poſſumus nominibus concretis, & abſtractis; concretis quidem, quia de rebus ſimplicibus non aliter loqui poſſumus, quam per modum compoſitorum a quibus cognitionem accipimus; abſtractis vero, ut ſignificemus ejus ſimplicitatem. Quapropter æque dicere poſſumus, Deus eſt juſtus, ſapiens, bonus; ac, Deus eſt juſtitia, ſapientia, bonitas; cum enim in Deo nulla ſit compoſitio, quidquid prædicatur de Deo, eſt ipſe Deus. Hinc S. Auguſtinus Tract. 48. in Joan. n. 6. „Quomodo, *inquit*, vita Filius, & habens vitam Filius? „Quod habet, hoc eſt: tu aliud es, aliud habes. Verbi gratia, habes „ſapientiam: numquid tu es ipſa ſapientia? Denique quia non es tu „ipſe quod habes, ſi amiſeris, quod habes, redis ut non habeas; & aliquando reſumis, aliquando amittis .... Non ſic eſt Deus Dei Filius, „non ſic eſt Verbum Patris ... Sic habet ſapientiam, ut ipſe ſit ſapientia, faciatque ſapientes, ſic habet vitam, ut ſit ipſe vita, faciatque „viventes „. Et S. Bernardus ſerm. 80. in Cant. n. 3. „Anima, & animæ „magnitudo, etſi inſeparabiles, diverſæ tamen ab invicem ſunt. Quomodo non diverſæ, cum hæc in ſubjecto, illa ſubjectum, & ſubſtantia „ſit? Sola ſumma & increata natura, quæ eſt Trinitas Deus, hanc ſibi „vindicat meram ſingularemque ſuæ eſſentiæ ſimplicitatem ... Nempe „in ſemet manens, quod habet eſt, & quod eſt, ſemper, & uno modo „eſt „. Et n. 7. „Si quid itaque de Deo proprie dici poſſit, rectius „congruentiuſque dicetur, Deus eſt magnitudo, bonitas, juſtitia, ſapientia, quam Deus eſt magnus, bonus, juſtus, aut ſapiens „.

tatem (1) ; aut humanitatem (2) eſſe hominem ; ſicut falſum eſt dicere , ſapientem eſſe ſapientiam ; aut ſapientiam eſſe ſapientem .

561. Ad

(1) „ Id quod eſt homo (inquit S. Thomas loc cit.) habet in ſe „ aliquid, quod non habet humanitas : & propter hoc non eſt totaliter „ idem , homo, & humanitas ; ſed humanitas ſignificatur ut pars forma- „ lis hominis „ . Idipſum & Damaſcenus docet l. adv. Jacobitas n. 14. „ Quidnam eſt , *inquit* , divinitas ? quid rurſum humanitas ? Subſtantia , „ an accidens ? natura , an hypoſtaſis ? credo dicetis ſubſtantiam , & na- „ turam . Nam quod neutrum ſit accidens , nemini non manifeſtum eſt . „ Quod autem nec hypoſtaſis ſit , ſatis antehac oſtenſum fuit . Nam „ ſi nomen divinitatis , & nomen humanitatis hypoſtaſim ſignificant , „ dicere poſſis tres divinitates propter tres hypoſtaſes , atque infinitas „ humanitates propter infinitam hypoſtaſium multitudinem , aut hypo- „ ſtaſim in hypoſtaſibus eſſe „ .

(2) Agens Lockius Eſſai &c. l. 3. c. 8. de ideis abſtractis , & concretis , atque expendens , utrum in ſubſtantiis reperire ſit nomina aliqua abſtracta . „ Quant , *inquit* , à nos idées des ſubſtances , elles n' ont que „ peu de noms abſtraits , ou plutôt elles n' en ont abſolument point . „ Car quoique les Ecoles ayent introduit les noms d' *Animalité* , d' *Hu-* „ *manité* , de *Corporéité* , & quelques autres ; ce n' eſt rien en compa- „ raiſon de ce nombre infini de noms de ſubſtances auxquels les Scho- „ laſtiques n' ont jamais été aſſez ridicules pour joindre des noms ab- „ ſtraits : & le petit nombre qu' ils ont forgé , & qu' ils ont mis dans „ la bouche de leurs Ecoliers , n' a jamais pu entrer dans l' uſage ordi- „ naire , ni être autoriſé dans le Monde ... Et en effet ce ne fut que „ la doctrine des *formes ſubſtantielles* , & LA CONFIANCE TEME- „ RAIRE de certaines perſonnes , deſtituées d' une connoiſſance , qu' ils „ prétendoient avoir , qui firent premierement fabriquer & enſuite in- „ troduire les mots d' *Animalité* , & d' *Humanité* , & autres ſemblables , „ qui cependant n' allerent pas bien loin de leurs Ecoles , & n' ont „ jamais pu être de miſe parmi les gens raiſonnables . Je ſai bien que „ le mot *humanitas* étoit en uſage parmi les Romains , mais dans un ſens „ bien différent ; car il ne ſignifioit pas l' eſſence abſtraite d' aucune „ ſubſtance . C' étoit le nom abſtrait d' un *Mode* , ſon concret étant „ *humanus* , non pas *homo* „ . *Quod pertinet ad noſtras ideas ſubſtantiarum , eæ nonniſi paucæ ſunt nominum abſtractorum , imo ne omnino quidem ſunt Nam licet Scholæ induxerint nomina* Animalitatis , Humanitatis , Corporeitatis , *& alia quædam , id pro nihilo eſt habendum , ſi comparetur cum infinito numero nominum ſubſtantiarum , quibus Scholaſtici non ita fuere ridiculi , ut nomina abſtracta ponerent : exiguus autem ille numerus , quem ipſi invenerunt , & ſuis tradidere diſcipulis , numquam potuit in communem uſum tranſire , neque eſſe in mundo auctoritate probatum ... Ac revera non alia quam doctrina formarum ſubſtantialium , & temeraria fiducia quarumdam perſonarum cognitione deſtitutarum , quam habere præſumunt , cauſſa fuit , quæ pri-*

mum

561. Ad primum neg. conſ. Nam ex eo quod abſtractum differt a concreto penes diverſum modum ſignificandi, ſequi-

X 3 tur,

---

mum exſtruxit, *induxit poſtea nomina* Animalitatis, *&* Humanitatis, *aliaque ſimilia*, *quæ interea nec longe ab eorum Scholis abfuerunt*, *nec umquam recepta fuere inter gentes ratione utentes*. *Equidem ſcio*, *verbum* humanitas *uſitatum fuiſſe apud Romanos*, *ſed ſenſu longe diverſo*; *non enim ſignificabat eſſentiam abſtractam cujuſdam ſubſtantiæ*; *ſed erat nomen abſtractum cujuſdam modi*, *cujus concretum erat humanus non autem homo*. Hæc quidem Lockius pro ſua in Scholaſticos benignitate. Scilicet:

Vanus ſtolidis hæc omnia parturit error.

Itaque non putat ille, in ſubſtantiis aliquod eſſe nomen abſtractum, & ſi quæ pauca ſunt, ea eſſe ab Scholaſticis invecta, veluti *animalitatem*, *humanitatem*, *corporeitatem*, atque hæc inſuper Scholarum fines numquam pertranſiiſſe, nec in vulgarem uſum recepta, aut reliquorum fuiſſe auctoritate probata. Quæſo, utrum hæc nomina, *abſtractum*, & *concretum* tranſierint in communem hominum uſum, & in Mundo fuerint paſſim ab omnibus auctoritate probata. Idem de philoſophicis quibuſque nominibus peto. Idem de nominibus cujuſcumque artis. *Et Dialectici*, *& Phyſici*, inquit Cicero 3. de fin. *verbis utuntur iis*, *quæ ipſi Græciæ nota non ſunt*; *Geometræ vero*, *Muſici*, *Grammatici etiam more quodam loquuntur ſuo*. *Item ipſæ Rhetorum artes quæ ſunt totæ forenſes*, *atque populares*, *verbis tamen in dicendo quaſi privatis utuntur*, *ac ſuis*. *Atque ut omittam has artes elegantes*, *& ingenuas*, *ne opifices quidem tueri ſua artificia poſſent*, *niſi vocabulis uterentur nobis incognitis*, *uſitatis ſibi*. Eruntne repudianda tam multa verba, propterea quod a communi loquendi conſuetudine remota ſunt? Quæ eſt igitur hæc Lockii conſequutio; nomina abſtracta in ſubſtantiis vulgari uſu non ſunt recepta; itaqne nulla ſunt? Sed ille addit, Scholaſticos haud potuiſſe invenire nomina abſtracta, quibus infinitus pene ſubſtantiarum numerus ſignificaretur, ne ridiculi evaderent. Scholaſtici autem, ſicuti animalitatem, humanitatem, corporeitatem non verentur dicere, ita nec gravate ferent nomina equinitatis, leonitatis, petreitatis, hæcceitatis &c. Subſannant juniores Philoſophi: ſed eorum delectamur jocis. Laërtium audiant de Diogene Cynico hæc ſcribentem:
„ Diogenes Cynicus, Platone de ideis diſſerente, & nominante menſali-
„ tatem, & cyathitatem: Equidem (inquit) o Plato, menſam, & cya-
„ thum video: menſalitatem vero, & cyathitatem nequaquam video.
„ Recte (inquit Plato) oculos enim, quibus menſa cyathuſque conſpi-
„ tur, habes; mentem vero, qua menſalitas, & cyathitas videtur, non
„ habes „. Porro ſi ad ſignificandam Appii, ac Lentuli nobilitatem Ciceroni dicere licuit 3. Famil. 7. *Appietatem*, & *Lentulitatem*, ſi idem Cicero 9. Attic. 12. ſcripſit: *ſyllaturit animus ejus*, *& proſcripturit jamdiu*: Scholaſticine peccabunt, quod in ſubſtantiis abſtracta ponant? Anne Appius, Lentulus, Sylla ſubſtantiæ non erant?

Ve-

tur, non poſſe invicem prædicari; abſtractum enim ex modo ſignificandi ſe habet ut pars, concretum vero ut totum.

562. Ad

Verum, addit Lockius, doctrina formarum ſubſtantialium, & *temeraria* quædam *fiducia* nonnullorum, qui ſcire ſibi arrogant, quæ ignorant, primæ exſtiterunt cauſſæ cudendi, inducendique nomina *animalitatis*, & *humanitatis*; nam ceteroqui *humanitas* Latino ſermone nullius ſubſtantiæ eſſentiam, ſive naturam abſtractam ſignificat. En Lockius ex Philoſopho Grammatici perſonam induit. Sed vide quam imperite. Si vel Ciceronianum Lexicon adiiſſet, inveniſſet profecto, *humanitatem* a Cicerone quandoque acceptam pro natura humana, quandoque pro comitate, urbanitateque, quandoque etiam pro eruditione, & doctrina. Videri poteſt Gellius l. 13. c. 16. ubi de vocabulo *humanitatis* agit. Ita Lockius qui aliis ignorantiam exprobrat, oſtendit quam minimum fuerit in litteris latinis exercitatus. Quod de doctrina formarum ſubſtantialium habet, ad rem non pertinet; ſive enim formæ ſubſtantiales ſint, ſive non ſint, mens poteſt naturam animalis, atque hominis abſtracte cognoſcere; quemadmodum ſive accidentia, vel modi reipſa diſtinguantur a ſubſtantia, ſive non diſtinguantur (quod alterius loci eſt inveſtigare) mens, ipſo Lockio fatente loc. cit. poteſt abſtracta eorum cognoſcere, v. g. albedinem, dulcedinem, æqualitatem &c. Lockius ergo peccat adverſus Dialecticæ regulas, dum non cauſſam pro cauſſa adſumit.

Multo magis peccat, cum illos qui ad exprimendam naturam hominis, *humanitatis* nomen adhibent, traducit veluti temerarios novatores venditantes ſcientiam qua carent. Ipſe (uti ſcribit Petrus Coſte in ejus Elogio præfixo Verſioni Gallicæ Operis de intellectu humano an. 1755) nonniſi poſtremis vitæ ſuæ annis doctrinæ rerum ſacrarum animum applicuit, imo ne rite quidem applicuit, uti ejus Epiſtolæ de *Tolerantiſmo*, & opus de *Chriſtianiſmo rationali* oſtendunt; & nihilominus Theologos laceſſere, & Patres Eccleſiæ traducere audet tamquam *temerarios*, oſtentatoreſque doctrinæ, qua ſunt deſtituti. Ecquis enim vel minimum verſatus in Patrum, Theologorumque ſententiis ignorat, quam illi ſæpiſſime tam ante, quam poſt exortas hæreſes Neſtorianam, & Eutychianam voce *humanitatis* uſi ſint ad deſignandum in Chriſto Domino naturam humanam adſumtam? Videatur Nazianzenus Orat. 36. *Quæ autem*, inquit, *humanitatis* ἀνθρωπότητος *a Deo propter nos ſuſcepta cauſſa exſtitit*? Et paulo poſt: *Quod cum cauſſa conjunctum invenimus, id humanitati adſignandum, quod autem ſimplex cauſſæque expers, divinitati adſcribendum*. Qua ratione occurrit Arianis, & Eunomianis objicientibus adverſus Chriſti Divinitatem illud Prov. 8. *Dominus creavit me in initio viarum ſuarum*, quod ſit intelligendum de Chriſti humanitate. Vide etiam S. Cyrillum Alex. in Actis Concilii Epheſini pag. 139. edit. Pariſ. an. 1671. ubi explicans verba Apoſt. 2. Cor. 2. v. 14. *Chriſti bonus odor ſumus Deo*: „ Quemadmodum, *ait*, „ humanitatis ἀνθρωπότητος odor plane hominem, ita divinitatis θεότητος „ odor Deum indicat „. Confer item S. Athanaſium apud Euthymium in Panoplia p. 1. tit. 9. Petrum Diaconum l. de Incarnatione c. 5. Sophronium

562. Ad ſecundum dicendum, animal comparari ad hominem ut totum, non ut partem, quemadmodum ſupra (1) diximus; licet conſideretur ut pars, quatenus per differentiam contrahitur. Animal enim non ſolum dicit formam, ſed etiam id cujus eſt forma. At vero humanitas ſolum eſt forma; ideoque numquam poteſt induere rationem totius.

ARTICULUS II.

Utrum abſtracta prædicari poſſint de abſtractis.

563. Videntur poſſe prædicari, I. quia ſicut ſe habet animal ad hominem, ita animalitas ad humanitatem. Sed animal prædicatur de homine. Ergo & animalitas de humanitate.

564. II. Sicut animal eſt genus reſpectu ſuorum inferiorum, ita & animalitas. Ergo ſicut animal, ita & animalitas de inferioribus prædicari poſſunt.

Propoſitio. *I. In accidentibus abſtracta de abſtractis prædicari poſſunt. II. ſecus in ſubſtantiis.*

565. Prob. utraque pars ratione S. Thomæ (2). Genus vere de ſpeciebus prædicatur, & ſpecies de individuis. Atqui in accidentibus abſtracta habent rationem generis, & ſpeciei, non vero concreta; econtra in ſubſtantiis rationem generis & ſpeciei habent concreta, ſecus abſtracta. Siquidem in ſubſtantiis, ex materia, & forma fit unum per ſe, una quædam natura ex earum conjunctione reſultante; in accidentibus vero ex forma & ſubjecto non fit unum per ſe, neque ex eorum conjunctione una quædam natura conſurgit. Itaque in accidentibus abſtracta de abſtractis prædicari poſſunt, minime vero

X 4

nium in Synodica Act. 11. Syn. ſextæ. Si hos aliosque plurimos doctiſſimos Eccleſiæ Patres Lockius inter Scholaſticos receuſebit, Scholaſtici bene habebunt. Sed numquam ferent, ut tot tantaque ſapientiæ lumina traducantur velut *temerarii* novatores, inſcii, ſcientiamque oſtentantes.

(1) 512.

(2) L. de Ente, & Eſſen. c. 7.

vero in ſubſtantiis (1) . Quapropter affirmare recte poſſumus, prudentiam v. g. eſſe virtutem, intellectum eſſe animæ facultatem, potentiam eſſe vim agendi &c. quæ omnia abſtracta ſunt; non recte autem diceremus, animalitas eſt humanitas, vel humanitas eſt rationalitas.

566. Ex quibus conſequitur, in ſubſtantiis genus, & ſpeciem prædicari debere de inferioribus in concreto; ut cum dico,

---

(1) Hæc ſi ſciviſſet Lockius, haud ſcripſiſſet Eſſai &c. l. 3. c. 8. §. 1. „ C'eſt ce que nous voyons dans l'uſage ordinaire des langues, *qui* „ *ne permet pas que deux termes abſtraits, ou deux noms d' idées abſtraites* „ *ſoient affirmés l' un de l'autre*. Car quelque affinité qu' il paroiſſe y avoir „ entr' eux & quelque certain qu' il ſoit, par exemple, qu'un homme „ eſt un animal, qu' il eſt raiſonnable, qu' il eſt blanc &c. cependant „ chacun voit d'abord la fauſſeté de ces propoſitions, l'*Humanité* eſt *Ani-* „ *malité*, ou *Raiſonnabilité*, ou *Blancheur*. Cela eſt d' une auſſi grande „ evidence qu' aucune des maximes le plus généralement reçues. Toutes „ nos affirmations roulent donc uniquement ſur des idées concretes „. *Hoc illud eſt, quod in communi linguarum uſu videmus, qui non ſinit, ex duobus terminis abſtractis, aut ex duobus nominibus idearum abſtractarum, unum de altero affirmari. Nam quæcumque eſſe inter illa videatur affinitas, & quamlibet certum ſit, v. g. hominem eſſe animal, eſſe rationalem, eſſe album; quiſque tamen ſtatim videt falſitatem harum propoſitionum*, Humanitas eſt animalitas, *aut* rationalitas, *aut* albedo. *Idque eſt æque evidens, ac quæcumque effata communiſſime recepta. Omnes igitur affirmationes noſtræ unice verſantur circa ideas concretas*. Ex Lockio igitur, quæcumque affirmatio unice verſatur circa ideas concretas, nec umquam contingere poteſt, ut ex duobus nominibus idearum abſtractarum unum poſſit affirmari de alio. Petimus autem abs Lockio, utrum ideæ, & nomina *qualitatis*, *frigoris*, *caloris*, & *ſoliditatis* ſint abſtracta, vel concreta. Concreta non dicet, alioqui non eſſent ſimplices ideæ; ipſe autem illas inter ſimplices ponit ib. l. 2. c. 3. §. 1. Si autem ideæ illæ abſtractæ ſunt, idearum vero abſtractarum una non poteſt de alia affirmari, cur Lockius ib. affirmat, *le plus conſidérables des Qualités tactiles ſont le froid, le chaud, & la ſolidité*. *Inter qualitates tangibiles, digniores animadverſione ſunt frigus, calor, & ſoliditas*. Nonne aperte ſibi contradicit, cum docet fieri non poſſe, ut una idea abſtracta de alia affirmetur; & nihilominus affirmat, frigus, calorem, & ſoliditatem eſſe qualitates tactum afficientes? Præterea nomina ſoliditatis, & duritiei ſunt abſtracta; & tamen ipſe Lockius affirmat ib. c. 4. §. 4. *que la ſolidité diffère de la dureté*: *ſoliditatem differre a duritie*. Ille nimirum lapſus in hæc abſurda fuit, quia Scholaſticos ſpernens, non animadvertit differentiam intercedentem inter ideas & nomina accidentium & ſubſtantiarum; quodque in ſubſtantiarum tantummodo ideis & nominibus locum habet, extendit univerſim ad omnes ideas, & nomina abſtracta.

co, Homo eſt animal, Petrus eſt homo. In accidentibus vero genus & ſpeciem prædicari debere in abſtracto, ut cum dico albedo eſt color; hæc enim propoſitio album eſt coloratum non eſt revera generis de ſpecie; ſiquidem album non ſolum dicit albedinem, ſed ejus ſubjectum; albedo autem exprimit ſolam eſſentiam talis coloris.

567. Conſequitur item, in ſubſtantiis differentiam, proprium, & accidens prædicari debere in concreto de ſuis inferioribus. Sic dicitur, homo eſt rationalis, riſibilis, albus: dici vero non poteſt, homo eſt rationalitas, riſibilitas, albedo. Nam differentia, proprium, & accidens prædicantur de ſpeciebus: ſpecies vero in ſubſtantiis accipiuntur in concreto: de concretis autem abſtracta prædicari non poſſunt, ut dictum eſt (1).

568. Ad primum neg. maj. nam animal ſe habet ad hominem tamquam totum, ut ſupra diximus (2); animalitas vero ſignificatur tamquam pars concreti, ſcilicet animalis.

569. Ad ſecundum neg. ant. Hoc enim ipſo quod animalitas ſignificatur ut pars, nequit eſſe genus.

QUÆSTIO X.

De ideis completis, & incompletis.

570. QUia, ut ait S. Thomas (3), *omnia nomina a nobis impoſita ad ſignificandum aliquid completum ſubſiſtens, ſignificant in concretione, prout competit compoſitis: quæ autem imponuntur ad ſignificandas formas ſimplices, ſignificant aliquid, non ut ſubſiſtens, ſed ut quo aliquid eſt, ſicut albedo ſignificat ut quo aliquid eſt album*; idcirco poſt tractationem de ideis abſtractis, & concretis, tractationem ſubjicimus de ideis completis, & incompletis (4). Completa

(1) §. 560.
(2) §. 512.
(3) 1. p. q. 13. a. 1. ad 2.
(4) Juniores Philoſophi ideas completas vocant *adæquatas*, incompletas vero *inadæquatas*. Falluntur tamen; nam dari poſſunt ideæ completæ quæ ſint inadæquatæ. Adæquatum enim, & inadæquatum in ideis di-

pleta eſt idea totius ; incompleta eſt idea partis componentis totum (1) . De his autem quæremus 1. an completæ ſint ideæ accidentium . 2. An ſint completæ ideæ ſubſtantiarum .

ARTI-

---

dicitur relative ad intellectum , ita ut idea repræſentans objectum quod explet totam capacitatem intellectus , dicatur adæquata , ut idea entis , & veritatis in communi ; idea autem repræſentans objectum , quod non explet totam capacitatem intellectus , ut idea ſubſtantiæ , vel accidentis , aut hujus , vel alterius veritatis , dicatur inadæquata . Si autem adæquatio , vel inadæquatio idearum referatur a objecta repræſentata , non negamus , ideas adæquatas eſſe quæ totum objectum ; inadæquatas quæ partem diſtincte repræſentant . Vide S Thomam 1. p. q. 12. a. 7. atque inde cognoſces , quam falſo ſcripſerit Heinecius Log. §. 27. doctrinam hanc nos debere Leibnitio .

(1) Lockius Eſſai &c. l. 2. c. 31. §. 1. ideas completas appellat quæ perfecte repræſentant prototypos ; contra incompletas vocat eas , quæ non repræſentant niſi partem prototyporum ad quos referuntur . Si de perfectione eſſentiali id Lockius intelligat , libenter admittimus . Si autem intelligat de perfectione accidentali , id valde negamus ; ſequeretur enim , vix reperiri poſſe ideam aliquam completam , quandoquidem in unaquaque re ſunt pene infiniti reſpectus , & modi quibus ad alias referri poteſt ; pleræque etiam ſunt proprietates , & notæ , quas omnes perfecte ſcire vix , aut ne vix quidem cuiquam mortalium datum eſt.

Genuenſis autem definiens ideas adæquatas , & inadæquatas Art. Log. Crit. l. 2. c. 2. §. 10. *Primæ* , inquit , *ſunt quæ exhibent clare , & diſtincte omnes objecti partes , proprietates , notas : ſecundæ vero , quæ non omnes exhibent* . Addit porro de ideis abſtractis : *ideæ hujuſmodi ſunt ſemper adæquatæ* . Rationem reddit , quia *objecta idearum abſtractarum ſunt ut plurimum ipſæ ideæ* . Addit præterea , hujuſmodi eſſe *ideas Geometricarum , & Arithmeticarum rerum* , v. g. *objecta idearum circuli , & quadrati ſunt ipſæ ideæ circuli , & quadrati* . Quis hæc intelliget ? Nam 1 ſi omnes partes , proprietates , notæ clare & diſtincte exhibendæ ſunt , ut idea ſit adæquata , ecquæ in mente noſtra idea erit adæquata ? quæ eſt enim idea , quæ unico veluti adſpectu exhibere hæc omnia poſſit ? 1. Si idcirco ideæ abſtractæ , ſunt adæquatæ , quia ipſæ ideæ ſunt idearum objecta , cur Genuenſis affirmat , illas *ſemper* eſſe adæquatas , cum eodem tempore conteſtetur , eas *ut plurimum* eſſe idearum objecta ? Si *ut plurimum* , igitur *non ſemper* , vel non ideo ſunt adæquatæ , quia ſunt idearum objecta . 3. Quis poterit aſſequi , objecta idearum abſtractarum eſse ipſas ideas ? Objecta idearum , teſte eodem Genuenſi §. cit. ſunt illa ad quæ *ideæ referuntur* . Si ergo ipſæ ideæ abſtractæ , eſsent objecta earumdem idearum , ideæ abſtractæ referrentur ad ſeipſas ; eſsent igitur ſubjectum , & terminus ejuſdem relationis . Jam vero ſubjectum , & terminus relationis relative opponuntur . Igitur ideæ abſtractæ ſi eſsent ipſa idearum objecta ſeipſis relative opponerentur . 4. Si ideæ rerum Geometricarum ſunt adæquatæ , quia abſtractæ , cur non item ideæ abſtractæ aliarum rerum ? 5. Si ideæ *circuli* , & *quadrati* ſunt

adæ-

ARTICULUS I.

Utrum ideæ accidentium, ſive modorum ſint completæ.

571. AFfirmat Lockius *Eſſai* &c. l. 2. c. 31. §. 3., & videtur ita dicendum, I. quidem quia ideæ modorum ſunt ſimplices. Atqui omnes ideæ ſimplices ſunt adæquatæ, & completæ; cum enim ſint effectus potentiarum, quas Deus in rebus conſtituit ad producendum has, vel illas ſenſationes in nobis, debent perfecte reſpondere hujuſmodi potentiis. Ideæ igitur modorum completæ ſunt.

572. II. Ideæ modorum complexorum pendent ab anima, quæ plures ideas ſimplices ſimul conjungit, non reſpiciendo ad archetypos reales, & actu exiſtentes. Ergo tantam habent perfectionem, quantam ab anima receperunt. Sunt igitur omnes perfectæ, adeoque completæ.

Pro-

---

adæquatæ: adæquatæ vero ideæ ſunt, quæ *clare, & diſtincte exhibent omnes objecti partes, proprietates, notas*; ideæ igitur circuli, & quadrati clare & diſtincte exhibebunt omnes partes, proprietates, notas circuli, & quadrati. Satis ergo erit habere ideas circuli, & quadrati ad cognoſcendas clare, & diſtincte omnes partes, proprietates, notas circuli, & quadrati; nam quod clare, & diſtincte exhibetur in ideis, clare, & diſtincte cognoſcitur. Erit ergo perfectus Geometra, qui circuli, quadrati, & aliarum figurarum Geometricarum definitiones tenet; is enim earum figurarum habens ideas abſtractas, ideoque adæquatas, jam novit omnes proprietates, & notas earumdem figurarum. Quid autem requiritur, ut ſit quis perfectus Geometra, niſi ut figurarum geometricarum proprietates, & notas, ſive poteſtates compertas habeat? Sed inquiet Genuenſis, ideæ illæ abſtractæ ideo ſunt adæquatæ, quia *tantum exhibent, quantum cogitamus*. Mirum! Non ergo ideæ adæquatæ ſunt quæ omnia exhibent, partes, proprietates, notas. Sufficiet, ut tantum exhibeant, quantum cogitamus, ſcilicet, ſi cogitamus unam partem, vel unam proprietatem, vel unam notam, idea exhibens illam partem, proprietatem, notam, adæquata erit. Itaque omnis idea adæquata erit. Sed longior evaderet hæc adnotatio, ſi omnia vellemus perſequi abſurda, quæ paucis lineis Genuenſis eſt complexus.

Propoſitio. *Ideæ accidentium, ſive modorum ſunt omnes incompletæ.*

573. PRob. ratione S. Thomæ: Omnia accidentia, & modi ſunt formæ quædam ſubſtantiæ ſuperadditæ, accidentia enim, & modi comparantur ad ſubjectum, ut actus ad potentiam (1). Atqui omnis formæ idea eſt incompleta; omnis quippe forma comparatur ut pars ad id cujus eſt forma. Ideæ igitur accidentium, & modorum ſunt incompletæ.

574. Præterea. Accidentia, & modi per ſe non ſunt, ſed inſunt ſubſtantiæ, & per ſubſtantiam definiuntur; quid enim aliud eſt accidens, quam ens accedens ſubſtantiæ, ſeu ſubſtantiæ inhærens? & quid aliud eſt modus, quam modificatio ſubſtantiæ? Ideæ ergo accidentium & modorum repræſentant aliquid quod per ſe ipſum non eſt: quod autem per ſe ipſum non eſt, quomodo in ſua idea erit completum (2)?

575. Ad primum diſt. min. ideæ ſimplices repræſentantes totum, ſunt adæquatæ, & completæ, conc. repræſentantes partem, nego. Cum accidentia, & modi ſint formæ, ut dictum eſt (3), eorum ideæ licet ſimplices nequeunt eſſe adæquatæ, & completæ (4). Ratio autem, quam Lockius adhibet

---

(1) Vide S. Thom. 1. p. q. 3. a 6 Ex quo principio Patres oſtendunt, nulla accidentia in Deo eſſe. Confer S Athanaſium Orat. 5. Nyſſenum l. 1. con. Eunom. S. Auguſtinum l. 5. de Trin c. 1. & S. Fulgentium inquiſ. 1. ad Ferrand.

(2) Vide S. Thom. 9. Metaph lect. 1. ubi oſtendit, ad ſubſtantiam omnia referri, *quia omnia alia entia, ſcilicet, qualitas, quantitas, & hujuſmodi, dicuntur ſecundum rationem ſubſtantiæ. Et hoc patet ex hoc quod omnia accidentia habent rationem ſubſtantiæ; quia in definitione cujuslibet accidentis oportet ponere proprium ſubjectum, ſicut in definitione ſimi ponitur naſus.*

(3) §. 573.

(4) S. Thomas 7. Metaph. lect. 1. „Videntur, *inquit*, accidentia in ab-
„ ſtracto ſignificata, eſſe non entia, quia nihil ipſorum eſt aptum natum
„ ſecundum ſe eſſe, immo cujuslibet eorum eſſe eſt alteri ineſſe .... Et
„ ideo quando ſignificantur in abſtracto, quaſi ſint ſecundum ſe entia,
„ & a ſubſtantia ſeparata, videtur, quod ſint non entia. Licet modus
„ ſignificandi vocum non conſequatur immediate modum eſſendi rerum,
„ ſed

bet, ſi quid probaret, probaret utique, ideas ſimplices nihil differre a ſenſationibus, ſi enim ideo ſunt completæ, quia ſunt effectus potentiarum a Deo conſtitutarum ad producendum ſenſationes, per quas potentiis perfecte reſpondent, quis non videt, ideas ſimplices eſſe ipſaſmet ſenſationes? Cum autem ex eodem Lockio *Eſſai &c. l.* 2. *c.* 11. §. 6. compoſitio idearum fiat per unionem plurium idearum ſimplicium, conſequitur ex principiis Lockii, univerſas ideas tam ſimplices, quam compoſitas, ſenſationes eſſe. Sunt autem ex ejuſdem Lockii principiis *ib. c.* 8. §. 8. ideæ indiſtinctæ a perceptionibus. Igitur omnes noſtræ perceptiones eſſent ſenſationes. Senſationes autem ſunt effectus potentiarum, quæ materiam non excedunt. Vide nunc conſequutionem. Igitur perceptiones ſunt effectus potentiarum materiam non excedentium. Nullum eſt igitur in homine principium intrinſecum percipiens, quod materiam excedat. En deſtructa animæ ſpiritualitas (1).

576. Ad

„ ſed mediante modo intelligendi, quia intellectus ſunt ſimilitudines re-
„ rum, voces autem intellectuum ... Licet autem modus eſſendi acciden-
„ tium non ſit ut per ſe ſint, ſed ſolum ut inſint; intellectus tamen
„ poteſt ea per ſe intelligere, cum ſit natus dividere ea, quæ ſecundum
„ naturam conjuncta ſunt; & ideo nomina abſtracta accidentium ſigni-
„ cant entia quæ quidem inhærent, licet non ſignificent per modum
„ inhærentium „. Et poſt pauca: „ Quia accidentia non videntur entia,
„ prout ſecundum ſe ſignificantur, ſed ſolum prout ſignificantur in con-
„ cretione ad ſubſtantiam, palam eſt, quod ſingula aliorum entium ſunt
„ entia propter ſubſtantiam. Et ex hoc ulterius apparet, quod ſubſtan-
„ tia eſt ens ſimpliciter, & non ens ſecundum aliquid, ſicut eſt in ac-
„ cidentibus. Eſſe enim album non eſt ſimpliciter eſſe, ſed ſecundum
„ quid. Quod ex hoc patet, quia cum incipit eſſe albus, non dici-
„ mus, quod incipiat eſſe ſimpliciter, ſed quod incipiat eſſe albus.
„ Cum autem Socrates incipit eſſe homo, dicitur ſimpliciter quod inci-
„ pit eſſe, unde patet quod eſſe hominem, dicit eſſe ſimpliciter. Eſſe
„ autem album ſignificat eſſe ſecundum quid „.

(1) Addimus, non recte concludi ex Lockii principio, omnes noſtras ideas ſimplices eſſe completas. Nam etiam admiſſis certis illis potentiis conſtitutis a Deo in rebus ad producendas in nobis tales, vel tales ſenſationes (Jam non ſoli Scholaſtici ad potentias innominatas ſeſe recipiunt. Quidni vero conſtituta erit in mente potentia quædam ſive intellectus agens ad tales, vel tales ideas producendas?) nonne hujuſmodi potentiæ aliquando impediri poterunt, ne ſenſationes producant omnino conformes, & reſpondentes iiſdem potentiis? Saccarum, (ut Lockii exemplo utamur) producit in nobis ideas albedinis, & dul-

576. Ad ſecundum neg. ant. cum enim omnes noſtræ ideæ per ſenſus acquirantur, ut ſupra oſtendimus (1), & ipſe Lockius affirmat, fieri non poteſt, ut plures ideæ ſimplices ſimul conjungantur, quin mens reſpiciat ad archetypos reales. Certe ſi Lockio fatente, ideæ ſimplices referuntur ad archetypos reales, hoc eſt, ad potentias in rebus exiſtantes ad producendas ſenſationes; non apparet, cur eædem ideæ ſimplices ſimul conjunctæ, ad eoſdem archetypos conjunctim referri non debeant. Quod ſi nullo modo ad eos referrentur, eſſent omnino confictæ. Quis autem intelliget, ideas omnino confictas, poſſe eſſe completas, ita ut nihil ipſis deſit, quo perfectæ ſint (2)?

ARTI-

& dulcedinis, & nihilominus aliquando infirmis ſaccarum videtur amarum. Eritne in ſaccaro potentia ad producendam amaritudinem? Senſationes ergo non ſemper perfecte reſpondent potentiis quas Lockius ſtatuit. Quomodo ergo ſimplices ideæ ſemper erunt completæ, ex hoc quod potentiis illis ſunt perfecte conformes?

(1) §. 338. ſqq.

(2) Animadvertas, quæſo, quam acutus ratiocinator fuerit Lockius? nam l. 2. c. 31. §. 1. ait: J' appelle idées complettes celles qui repréſentent les Originaux d'où l'Eſprit ſuppoſe qu'elles ſont tirées, qu'il pretend qu'elles repréſentent, & auxquels il les rapporte ,,. *Ideas completas appello illas quæ archetypos repræſentant; unde ſpiritus putavit, illas eſſe acceptas, quæque vult per illas repræſentari, & ad quos illas refert*. Ibidem vero §. 3. de ideis complexis modorum ſcribit, illas eſſe completas ,, parce que n'etant pas regardées comme des copies de choſes réellement exiſtantes, mais comme des archétypes que l'Eſprit forme pour s'en ſervir à ranger les choſes ſous certaines dénominations ,,. *Cum non conſiderentur veluti exemplaria rerum realiter exiſtentium, ſed tamquam archetypi, quos ſpiritus format, ut iis utatur ad res ordinandas ſub certis denominationibus*. Si ideæ completæ ſunt quæ repræſentant archetypos, *unde ſpiritus putavit, illas eſſe acceptas*; quomodo ideæ complexæ modorum erunt completæ? nam ſi ipſæ ſunt *archetypi quos ſpiritus format*; igitur non repræſentant archetypos, unde *ſpiritus putavit, illas eſſe acceptas*. An fortaſſe archetypi quos ſpiritus format, erunt accepti ab aliis archetypis? Sed hi archetypi a quibus illi alii archetypi erunt accepti, vel erunt a ſpiritu formati, vel ſecus. Si formati erunt a ſpiritu, rurſus quæremus, an ſint accepti ab aliis archetypis a ſpiritu formatis, & ita porro in infinitum. Si autem archetypi a ſpiritu formati, non ſunt accepti ab aliis archetypis a ſpiritu formatis; igitur vel ideæ complexæ modorum non ſunt completæ, vel ideæ completæ, non ſunt illæ quæ repræſentant archetypos, unde ſpiritus putavit, illas eſſe acceptas.

FIN.

St. Albert's College Library

454 1?? R6
Roselli.
45
AUTHOR Summa Philosophica
R6. I
TITLE
R6